

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR
2008

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR

Az évkönyvsorozat szerkesztőbizottsága

FAZEKAS KÁROLY • igazgató, MTA Közgazdaságtudományi
Intézet – FREY MÁRIA • tudományos főmunkatárs, Szociálpo-
litikai és Munkaügyi Intézet Munkaügyi Igazgatóság – KÖLLŐ
JÁNOS • tudományos főmunkatárs, MTA Közgazdaságtudo-
mányi Intézet – LAKATOS JUDIT • főosztályvezető, Központi
Statisztikai Hivatal – LÁZÁR GYÖRGY • tanácsadó, Foglalkoz-
tatási és Szociális Hivatal – NAGY GYULA • egyetemi docens,
Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék

Sorozatszerkesztő

FAZEKAS KÁROLY

MUNKAERŐPIACI TÜKÖR 2008

**SZERKESZTETTE
FAZEKAS KÁROLY & KÖLLŐ JÁNOS**

**MTA KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET
ORSZÁGOS FOGLALKOZTATÁSI KÖZALAPÍTVÁNY
BUDAPEST, 2008**

A kiadó címe:
MTA Közgazdaságtudományi Intézet
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
A kiadvány megrendelhető:
Nyíri Józsefnétől, a kiadó címén
e-mail: nyiri@econ.core.hu
telefon: (06-1) 309-2652
telefax: (06-1) 309-2650

Copyright © MTA Közgazdaságtudományi Intézet,
Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2008

ISSN 1586-460X

Felelős kiadó: Fazekas Károly
Olvasószerkesztő: Patkós Anna
Nyomdai előkészítés: font.hu
Typográfia: Garamond, Franklin Gothic
Nyomdai munkák: ProAtelier
A borító Kozma Lajos fotója alapján készült (1930-as évek)

TARTALOM

Előszó	9
A magyar munkapiac állapota 2007–2008-ban (<i>Fazekas Károly és Bálint Mónika</i>)	15
Bevezető	17
1. Munkapiaci aktivitás	18
A foglalkoztatás és munkanélküliség alakulása	18
Iskolai végzettség, életkor és nemek szerinti különbségek	22
Ágazati és regionális különbségek a foglalkoztatásban és munkanélküliségben	24
2. A bérek alakulása az elmúlt időszakban	27
Nemek szerinti bérkülönbségek	29
Regionális bérkülönbségek	31
Összefoglalás, következtetések	32
Hivatkozások	32
Közelkép	35
Előszó	37
1. A magyar munkaerőpiac néhány vonása – európai tükrőben (<i>Bajnai Blanka–Hámmori Szilvia–Köllő János</i>)	38
Bevezetés	38
Az adatokról	39
Foglalkoztatás a 15–64 éves népességben	40
Foglalkoztatás és munkaidő a 15–59 éves, nem tanuló népességben	41
A „legjobb munkavállalási korú” nem dolgozók	42
Munka és nem munka határán	55
Az iskolából a munkaerőpiacra – elhelyezkedés és ifjúsági munkanélküliség	65
Nyugdíj előtt álló férfiak	80
Záró megjegyzések	83
1. Függelék	85

2. Az érettségit nem adó szakképzés válságtünetei (<i>Kézdi Gábor– Köllő János–Varga Júlia</i>)	87
Bevezetés	87
A szakmunkástanulók és a végzettek alapkészségei	89
A szakmunkás végzettségűek foglalkoztatása és munkahelyei	97
A szakmunkás végzettségűek bérei	117
A „szakmunkáshiányról”	121
A szakmunkásképzés fejlesztésének megoldatlansága	124
2. Függelék	129
3. Hivatkozások	134
A munkaerőpiac jogszabályi és intézményi környezete (<i>Frey Mária</i>)	137
Bevezetés	139
I. Munkanélküliek keresetpótló támogatásai	139
1. Vállalkozói járulék és járadék	140
2. A munkanélküli-ellátórendszer átalakítása	141
3. Rendszeres szociális segély	146
4. Az új szabályok alkalmazásának tapasztalatai	149
II. Aktív munkaerő-piaci eszközök, szolgáltatások és programok	151
1. Munkaerő-piaci képzés	154
2. Tartós munkanélküliek bértámogatása	159
3. Közhasznú foglalkoztatás	161
4. Munkanélküliek vállalkozóvá válásának támogatása	164
5. A megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkaadók érdekeltségi rendszere	165
6. Munkahely-teremtő beruházások támogatása	169
7. Mobilitási támogatások	171
8. Járulékkedvezmények a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának elősegítéséhez	172
9. Alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatás	174
10. Munkaerő-piaci szolgáltatások	176
11. Munkaerő-piaci programok	180
III. A hazai foglalkoztatáspolitikai irányítási és finanszírozási rendszere	182
1. A foglalkoztatáspolitikai irányításának szervezeti keretei	182
2. A munkaerő-piaci politika finanszírozási rendszere	186
3. Munkaerő-piaci érdekegyeztetés	188
Hivatkozások	191
Statisztikai adatok	193
1. Alapvető gazdasági adatok	195
2. Népeség	196
3. Gazdasági aktivitás	199

4. Foglalkoztatottak	207
5. Nyilvántartott álláskeresők	217
6. Keresetek	233
7. Oktatás	243
8. Munkaerőkereslet	247
9. Regionális különbségek	250
10. Migráció	258
11. Munkaügyi kapcsolatok	259
12. Nemzetközi adatok	260
13. A fontosabb adatok forrásai	263
Munkapiaci kutatások. Válogatott bibliográfia (<i>Bálint Éva</i>)	269
Függelék. Táblázatok és ábrák jegyzéke	284

A KÖTET SZERZŐI

BAJNAI BLANKA – MTA KTI

BÁLINT ÉVA – MTA KTI

BÁLINT MÓNIKA – MTA KTI

FAZEKAS KÁROLY – MTA KTI

FREY MÁRIA – SZMI Munkaügyi Igazgatóság

HÁMORI SZILVIA – MTA KTI

KÉZDI GÁBOR – CEU

KÖLLŐ JÁNOS – MTA KTI

LAKATOS JUDIT – KSH

LÁZÁR GYÖRGY – FSZH

VARGA JÚLIA – Budapesti Corvinus Egyetem

ELŐSZÓ

Az MTA Közgazdaságtudományi Intézete az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával 2000-ben indította el a Munkaerőpiaci Tükör című évkönyvsorozat kiadását. Eredeti célunk azóta sem változott. Arra törekszünk, hogy az államigazgatásban dolgozó szakemberek, a foglalkoztatási szolgálat szervezeteiben, az önkormányzatokban, a civil szervezetekben, az oktatási intézményekben és a kutatóintézetekben dolgozó kollégák, az írott és elektronikus sajtó munkatársai napi munkájukban jól hasznosítható információkat kapjanak a magyarországi munkapiaci folyamatokról, a foglalkoztatáspolitikai jogszabályi és intézményi környezetéről, a munkapiaci kutatások friss eredményeiről. Az idén is olyan kiadvány összeállítására törekedtünk, amely a rendelkezésünkre álló statisztikák, elméleti kutatások és empirikus elemzések alapján, közérthető formában, jól áttekinthető szerkezetben, nemzetközi összehasonlításban mutatja be a magyarországi munkapiaci folyamatok jellemzőit és belső összefüggéseit. A kiadvány öt fő részből áll.

1. Munkapiaci trendek Magyarországon, 2007–2008

A kötet bevezető tanulmánya két fejezetben tárgyalja a munkapiaci aktivitás, foglalkoztatás, munkanélküliség fejleményeit és a bérek alakulásának jellemzőit 2007-ben és 2008 első félévében. Mivel a kötet *Közelkép* fejezetének első részében részletesen tárgyaljuk a magyarországi munkapiac nemzetközi összehasonlításban sajátosnak tekinthető vonásait, ebben a részben elsősorban a közelmúlt munkapiaci fejleményekre koncentrálnunk. Bemutatjuk a munkapiac makrogazdasági környezetében bekövetkezett változásokat, a munkapiaci aktivitás aggregált mutatóiban megfigyelhető tendenciákat.

Sajnálatos módon az elmúlt másfél évben sem javultak a munkapiaci aktivitás rendkívül rossz mutatói és ma már Magyarország utolsó helyen áll Európában a foglalkoztatási ráta szerinti rangsorban. A tanulmányban megvizsgáljuk, történt-e számottevő eltérés az alacsony foglalkoztatást leginkább meghatározó csoportokban. Az adatok azt mutatják, hogy szinte minden kritikus területen 2007-ben is tovább romlott a helyzet. Tovább növekedett az alacsony képzettségűek munkanélkülisége, és nem javultak a fiatalok, a kisgyermekes anyák, az elmaradott kistérségekben, kistérségeken élők elhelyezkedési lehetőségei. Az adatokból kibontakozó nyugtalanító helyzet nem meglepő. Nyilvánvaló, hogy az alacsony magyar aktivitás mögött rövid távon igen nehezen befolyásolható strukturális okok húzódnak meg. A foglalkoztatás jelentős bővítése csak az emberi tőke jelentős fejlesztésével, az oktatási rend-

szer megújításával, a vállalkozások munkaerő-keresletének igen jelentős bővítésével, az ingázási feltételek javításával és mindenekelőtt a munkaerőt terhelő nemzetközi összehasonlításban is rendkívül magas elvonások csökkentésével érhető el.

A 2006-ban elindított stabilizációs program 2007-ben jelentősen csökkentette a gazdaság növekedési ütemét, de a vizsgált időszakban még nem vezetett a foglalkoztatás csökkenéséhez és a munkanélküliség növekedéséhez. A foglalkoztatáspolitikának azonban a közeljövőben szembe kell néznie a világgazdasági válság magyarországi következményeivel. 2008 végén már látható, hogy elkerülhetetlenek a létszámleépítések, a tömeges elbocsátások. A foglalkoztatási szolgálatnak nem csupán az ügyfelek számának növekedésére kell felkészülnie. A leépítések következtében átalakul a munkanélküliek összetétele, és ez a jelenlegitől eltérő foglalkoztatáspolitikai eszközök alkalmazását, a munkanélküli-segély rendszerének jelentős átalakítását követeli meg.

A bevezető tanulmány második része a bérek területén megfigyelhető tendenciákkal foglalkozik. A keresetek alakulását aggregált mutatók segítségével jellemezzük, valamint összefoglaljuk a nemek szerinti és a regionális bérkülönbségek területén megfigyelhető tendenciákat.

2. Közelkép

A Munkaerőpiaci Tükör *Közelkép* címet viselő fejezetei többnyire már befejezett és megjelent kutatási eredményeket foglalnak össze. Ebben az évben részben szakítunk ezzel a hagyománnyal. Az idei *Közelkép* első részében az Európai Munkaerő-felvétel (EU LFS) nemrégiben hozzáférhetővé vált adatainak felhasználásával Magyarország helyzetét próbáljuk bemutatni egyszerű leíró statisztikák segítségével. Az EU LFS elsősorban – a benne rejlő elemzési lehetőségeknek köszönhetően – a kutatási eredmények révén segítheti a helyzetfelmérést és a foglalkoztatáspolitikát, de ezekre még bizonyára sokáig kell várni. Úgy gondoljuk, a nyers, de az Eurostat erőfeszítései révén összehasonlíthatóvá tett adatok is alkalmasak arra, hogy eddig nem ismert perspektívából mutassák be a magyar munkaerőpiac néhány sajátos vonását. Hangsúlyozottan nem vállalkozunk arra, hogy az európai trendektől (ha vannak ilyenek) megfigyelt eltéréseket megmagyarázzuk. Írásunk célja az, hogy a nemzetközi összehasonlító adatok fényében világosabban láthatóvá váljanak a valóban magyarázatra szoruló jelenségek. Mindez természetesen azzal a következménnyel jár, hogy a szokottnál több adatot közlünk, ugyanakkor sokkal kisebb tér jut a magyarázatoknak és a szakirodalmi eredményekre történő hivatkozásoknak.

A *Közelkép* második része a szokásos módon a munkaerőpiac egy meghatározott területét járja körül a rendelkezésre álló kutatási eredmények alapján. A *sakkképzés* a magyar munkaerőpiac egyik közgazdasági eszközökkel kevésbé vizsgált területe, noha nap mint nap hallani határozott kijelentéseket a szakmunkáshiánnyal, a képzés minőségével és kívánatos fejlesztési irányával kapcsolatban. A fejezet alapvetően a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkező, de érettségit nem tett munkavállalók munkaerő-piaci helyzetének alakulására vonatkozó kutatási eredményeket foglalja össze, és a legfontosabb tények alapján kísérletet tesz oktatáspolitikai következtetések levonására.

A magyar munkaerőpiac néhány vonása – európai tükröben

Áttekintésünk célja nem az, hogy megmagyarázzuk, miért alacsony a foglalkoztatás Magyarországon. Erre az EU LFS keresztmetszeti vagy akár ismételt keresztmetszeti adatai sem alkalmasak, legfeljebb arra, hogy rámutassanak, milyen területeken érdemes behatóbb vizsgálatokat folytatni.

Az egyik – régen felismert – probléma a munkából való korai, már 40 éves kor körül megkezdődő végleges kiválás. Ennek fékezésére számos intézkedést hoztak az elmúlt tíz évben, a probléma aktívabb kezelésére is születtek javaslatok, továbbá az is kezd nyilvánvalóvá válni, hogy a kiválásban leginkább érdekelt csoportok nyugdíjba vonulási lehetőségei az előttünk álló években radikálisan szűkülni fognak.

Az ifjúsági munkanélküliséggel – kiváltképp a pályakezdő diplomás munkanélküliséggel – kapcsolatban hangoztatott aggodalmak az európai összehasonlítás alapján eltúlzottnak tűnnek: a 15–29 éves korosztály alacsony foglalkoztatási rátájáért igen nagy részben a képzés szerkezete (a vállalatoknál folyó szakképzés hiánya), valamint a diákok munkavállalásának alacsony szintje felel. Súlyos helyzetet az oktatási rendszert alapfokú végzettséggel elhagyók (zömmel a középfokról lemorzsolódók) esetében jeleznek az adatok.

A legjobb munkavállalási korúakra vonatkozó áttekintés alapján két nagy kutatási irány látszik indokoltnak. Egyfelől újabb elemzésekre van szükség annak megítéléséhez, hogy milyen mértékben kötődik a piachoz az ILO–OECD meghatározása szerint inaktívnak minősülő népesség, és támaszt-e olyan versenyt a munkahelyekért, ami fékezi a bérek növekedését. E kérdéskörön belül fontos lenne megvizsgálni a regisztráció és a segélyezés kapcsolatát az álláskeresői aktivitással, ami egyszerre jelentené annak megértését, hogy miért nem jutnak el a munkaügyi szervezet szolgáltatásai még az aktívan állást keresők közel 40 százalékához sem, továbbá, hogy miért rendkívül alacsony az álláskereső aránya a regisztráltak és a segélyezettek között. Az EU LFS keresztmetszeti adatai nem alkalmasak annak megítélésére, hogy statisztikai látszatról vagy valós problémáról van-e szó – ez kohorszkövető vizsgálatokkal tárható fel –, de arra rámutatnak, hogy az inaktivitásnak a napi politikában is folyamatosan felszínen tartott problémájához itt, a jóléti rendszerben kell keresni a kulcsot. Másfelől, fontos lenne többet tudni arról, hogy milyen – munkáltatói vagy munkavállalói – költségek gátolják azoknak a köztes formáknak a terjedését, amelyek hiánya Magyarországon és más volt szocialista országokban éles határvonalat húz munka és nem munka közé. Ha igaz is, hogy a legjobb munkavállalási korban lévők által kifejtett munkamennyiség nem áll messzebb a potenciálistól, mint Nyugat-Európában, sőt, közelebb áll hozzá, azért az emberfőben mért alacsony foglalkoztatás intő jel, mert a segélyek iránti „kereslet” ettől, nem pedig a munkaórákban mért foglalkoztatástól függ elsősorban. Az atipikus formák terjedését nem feltétlenül indokolt támogatni, de ha ezek terjedését a magas fix munkavállalói költségek akadályozzák, akkor e terhek eltávolítása enyhítheti a tartós munkátlanságot, és összességében akár csökkentheti is a jóléti kiadásokat.

Az érettségit nem adó szakképzés válságtünetei

A hagyományos, érettségit nem adó szakmunkásképzés mindmáig fontos szegmense maradt a magyar közoktatásnak és a gazdaság „munkaerő-ellátásának”. Ugyanakkor a képzés minőségére, valamint a végzettek készségeire és munkaerő-piaci sikerességére vonatkozó kutatások egyaránt aggasztó képet festenek erről az iskolatípusról.

A szakmunkásképző intézetek tanulói mindig is a társadalom szegényebb és kevésbé iskolázott rétegeiből és az általános iskolák gyengébben teljesítő végzettjeiből kerültek ki, de a középiskolák és a szakiskolák közötti kontraszt az elmúlt évtizedben a korábbinál is élesebbé vált. Az ezredforduló után az alacsony iskolázottságú szülők gyermekei nyolcszor nagyobb eséllyel kerültek a szakmunkásképzésbe, mint az iskolázottabb középrétegek gyermekei. Ide jár a középfokon továbbtanuló roma gyerekek közel kétharmada. A legalább érettségizett szülők gyermekeinek aránya nem haladja meg a 25 százalékot. A lemorzsolódás ötször-hatszor, az évismétlésre bukta-tás két és félszer, illetve háromszor gyakoribb volt, mint a szakközépiskolákban és a gimnáziumokban. A szakmunkásképzésben tanulók és a végzettek is nagyon rossz eredményeket érnek el a készségmérő teszteken. A béradatok a szakmunkás-bizonyítvány elértéktelenedéséről tanúskodnak, a foglalkoztatás pedig csak annak köszönhetően maradhatott viszonylag magas, hogy a végzettek tömegesen foglalnak el egyszerű, szakképzettséget nem igénylő munkahelyeket.

Mindebben egyidejűleg tükröződik két hatás: az oktatás rossz minősége és az erősödő kontrasztelekció. A kontrasztelekcióra, a „gyermekanyag romlására” történő hivatkozás azonban sem a végzettek alacsony tudásszintjének kimerítő oksági magyarázataként, sem az oktatás kudarcaira adott felmentésként nem fogadható el. Egyfelől, a szakmunkásképzőt végzettek alapkészségei ezen iskolatípus visszaszorulását *közvetlenül megelőzően* is súlyosan elmaradtak a középiskolát végzettekénél mért értékektől, és nem mutattak olyan javulást az idősebb generációkhoz képest, mint amit a középiskolát végzettek esetében tapasztalhattunk. Másfelől, a kontrasztelekció nyilvánvalóan nem megszünteti, hanem csak átalakítja és megnehezíti a pedagógiai feladatot: ma egy rosszabb készségekkel induló tanulói kört kellene eljuttatni arra a szintre, ami elégséges a szolgáltatásokban és a modern gyáriparban történő munkavállaláshoz. Az áttekintett adatok és kutatási eredmények arra utalnak, hogy ezzel a feladattal egyelőre nem sikerült megbírozni, és a szakmunkásképzésre vonatkozó fejlesztési tervek sem ígérnek radikális változást.

A szakmunkásképzés működési zavarai a teljes közoktatási rendszert minősítik, mert ma is az érettségit nem adó szakmunkásképző intézetek végzettjei és lemorzsolódottjai adják a közoktatás „végső kibocsátásának” jóval több, mint egyharmadát, továbbra is ők alkotják a közoktatásból közvetlenül a munkaerőpiacra kerülő népesség *legnagyobb* csoportját. Úgy számíthatjuk, hogy 2005-ben a 20–25 éves, felsőfokon tovább nem tanuló népesség 35–45 százaléka fordult meg megelőzően hosszabb-rövidebb ideig a szakmunkásképzésben.

Az áttekintett kutatások arra utalnak, hogy a szakmunkásképzés nem ruházza fel a végzeteket a tanulóképesség, az alkalmazkodási készség szempontjából fontos

alapvető jártasságokkal, alapkészségekkel. Ezt közvetlen megfigyelések is alátámasztják, és nyomai világosan felismerhetők a szakmunkás végzettségűek foglalkoztatási pályájában, foglalkozási szerkezetében és beralakulásában. A képzés szerkezete, a szakismeretek hiányosságai további problémákat jelenthetnek, de úgy gondoljuk, a legsúlyosabb válságtünetről beszélünk, amikor az alapkészségek kérdését helyezzük az elemzés és a javaslatok középpontjába.

3. A munkaerőpiac jogszabályi és intézményi környezete

A Munkaerőpiaci Tükör korábbi számaiban rendre bemutattuk, hogy az előző kötet megjelenése óta eltelt időszakban milyen változások történtek a munkaerőpiac jogszabályi és intézményi környezetében, és értékeltük ezek hatásait. Ebben a kötetben az érvényben lévő szabályokat ismertetjük, azok komplex áttekinthetősége érdekében. Erre azért van szükség, mert az elmúlt két-három évben a munkanélküliek keresetpótló támogatásai, továbbá az aktív munkaerő-piaci eszközök is lényegesen módosultak.

2005-ben a vállalkozókat is bevonták a munkanélküliek biztosítási rendszerébe, és még ugyanennek az évnek a végén a munkanélküli-ellátmányok különböző típusait az álláskeresési támogatásokkal váltották fel. Ennek hatására nőtt az aktívan állást keresők aránya az ellátottak között, és emelkedett a folyósítási idő előtt elhelyezkedettek aránya is. Fontos változás volt 2006-ban a *rendszeres szociális segély családi támogatássá alakítása* is, bár kétségtelen, hogy az új feltételek gyengítették a segélyezettek érdekeltségét a fizetett munka vállalásában. A segélyezési rendszer korrekciójára a kormány kidolgozta és az Országgyűlés elé terjesztette az *Út a munkához* elnevezésű programot. Ennek vezérlőelve, hogy a szociális segélyezettek 200 ezer fős létszámából a munkára képeseket munkabér fejében munkavégzésre készítsék, és azokat a 35 éven aluliakat, akik nem végezték el az alapfokú oktatást, képzésben való részvételre kötelezzék. Ha sem a foglalkoztatási szolgálat, sem az önkormányzat nem képes munkahelyet felajánlani, *rendelkezésre állási támogatást* kell biztosítani számukra. A nyomdai munkák záró szakaszában a törvénytervezet vitája még zajlott, így a segélyezési rendszer megújításának részletei csak később válnak ismertté.

2007 elején az *aktív munkaerő-piaci eszközrendszer is jelentősen módosult*, ami leginkább a *bértámogatást* érintette. A korábbival ellentétben az új szabályozásban a 2204/2002/EK-rendelet alapján kell meghatározni azokat a hátrányos helyzetű csoportokat, akiknek a foglalkoztatásához támogatást kap a munkáltató. A *munkanélküliek vállalkozóvá válásának és önfoglalkoztatásának a támogatását* 2007-től egyetlen konstrukcióba vonták össze. Az állami foglalkoztatási szolgálat által támogatott *munkaerő-piaci képzéseknél* pedig – a képzési hajlandóság fokozása érdekében – megemelték a keresetpótló juttatás összegét. A közelmúlt fejleménye az is, hogy miközben fokozatosan csökken a foglalkoztatási törvényben szabályozott aktív eszközök által támogatottak száma és ráfordításainak összege, egyre több intézkedést és programot indítottak el a foglalkoztatási törvény hatókörén kívül, esetenként kihagyva ezek irányításából az Állami Foglalkoztatási Szolgálatot is (például norma-

tív járulékkedvezmény, alkalmi munkavállalói könyv, EU által finanszírozott programok stb.). Az új támogatási formák információs rendszere azonban nem épült ki, így eredményeik sem követhetők nyomon, és munkaerő-piaci hatásvizsgálatuk sem végezhető el.

A fejezet lezárását követően robbant ki a pénzügyi világválság, és annak nyomán a kereslet visszaesése a magyar gazdaság erre érzékeny szektoraiban. Ennek kezelésére a kormány munkahely-teremtő és -megtartó intézkedéseket kezdeményezett. Ezek részletei a kötet megjelenéséig nem váltak egyértelművé és nyilvánossá.

4. Statisztikai adatok

Ez a fejezet a korábbi években kialakult szerkezetben részletes információt ad a rendszerváltozás óta eltelt időszak alapvető gazdasági folyamatairól, a népesség, a munkapiaci részvétel, a foglalkoztatás, a munkanélküliség, az inaktivitás, a bérek, az oktatás, a munkaerő-kereslet, a regionális különbségek, a migráció, a munkaügyi kapcsolatok jellemzőiről és néhány munkapiaci mutató nemzetközi összehasonlításáról.

5. Munkapiaci kutatások

A Munkaerőpiaci Tükör 2008. évi kötetébe a 2007 októbere és 2008 októbere között megjelent publikációkból válogattunk. A bibliográfia a magyar és közép-kelet-európai munkapiac jellemzőivel foglalkozó fontos szakirodalomra terjed ki. A válogatást az idei könyv tematikájához kapcsolódóan kiegészítettük az alacsony foglalkoztatás okait és a feltáró és a szakmunkások munkapiaci helyzetét elemző publikációkkal. A korszerű bibliográfiakészítés elveit követve igyekeztünk mindenütt megadni az elektronikus elérhetőségeket. A KSH és nemzetközi szervezetek kiadványaiból válogatva bővítettük a publikációk körét, és új szolgáltatásként néhány, munkapiaccal kapcsolatos szervezet, intézmény, portál elektronikus elérhetőségét is összegyűjtöttük. Törekedtünk arra, hogy bibliográfiánkban a releváns információkat lehetőség szerint a legteljesebben feltárjuk, a publikációkat könnyen áttekinthető, informatív módon csoportosítsuk.

* * *

A szerkesztőbizottság tagjai megköszönik az *MTA Közgazdaságtudományi Intézet*, a *Központi Statisztikai Hivatal*, a *Budapesti Corvinus Egyetem Emberi Erőforrások Tanszékének*, az *Állami Foglalkoztatási Szolgálat*, a *Szociális és Munkaügyi Minisztérium* munkatársainak a kötet szerkesztésében, az egyes részanyagok elkészítésében végzett munkáját. Köszönetet mondunk a *Munkaerő-piaci Alap* irányító testületének, az *Országos Foglalkoztatási Közalapítvány* kuratóriumának az előző kötetekhez fűzött észrevételeikért, javaslataikért és nem utolsósorban a kiadvány anyagi támogatásáért.

**A MAGYAR MUNKAPIAC
ÁLLAPOTA
2007-2008-BAN**

FAZEKAS KÁROLY & BÁLINT MÓNICA

Bevezető

1. Munkapiaci aktivitás

A foglalkoztatás és munkanélküliség alakulása

Iskolai végzettség, életkor és nemek szerinti különbségek

Ágazati és regionális különbségek a foglalkoztatásban és munkanélküliségben

2. A bérek alakulása az elmúlt időszakban

Nemek szerinti bérkülönbségek

Regionális bérkülönbségek

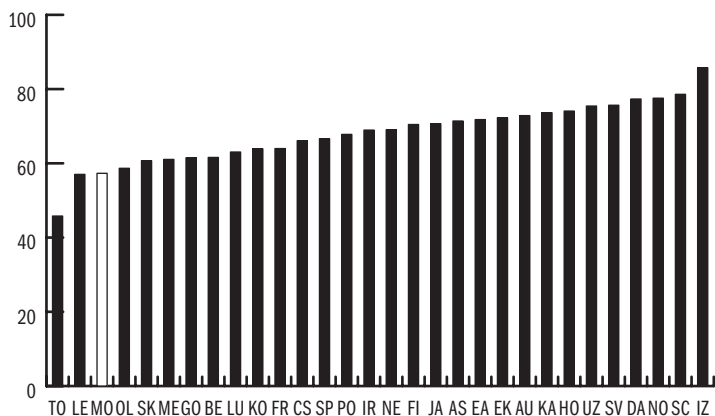
Összefoglalás, következtetések

Hivatkozások

BEVEZETŐ

A magyarországi munkapiac szembetűnő jellemzője – akár a fejlett nyugat-európai országokkal, akár a környező volt szocialista országokkal összehasonlítva – a foglalkoztatottság rendkívül alacsony szintje. 2007-ben a 15–64 évesek foglalkoztatási aránya 57,3 százalék volt. Ez a szint több mint kilenc százalékponttal marad el az OECD-országok átlagától. Magyarországnál rosszabb mutatókkal csak Lengyelország és Törökország rendelkezik a 29 OECD-tagország között (1. ábra). A foglalkoztatással kapcsolatos problémák súlyos terheket rónak az egyénre és a társadalom egészére egyaránt. A munkahely, a tartós munkajövedelem hiánya elszegényedéshez, a társadalmi kapcsolatok meggyengüléséhez, az ismeretek, a szaktudás erodálásához, egészségkárosodáshoz, az életkilátások romlásához vezet. Az alacsony foglalkoztatási szint szűkíti a közteherviselők körét, hosszú távon finanszírozhatatlanná teszi a szociális ellátórendszereket. A munkahely hiánya a családi szocializációs hátrányokon keresztül hatással van a következő nemzedék iskolázottságára, egész életpályájára.

1. ábra: A 15–64 éves korosztály foglalkoztatási aránya az OECD-országokban

Forrás: OECD Dataset: LFS by sex and age – indicators.

Rövidítések: TO – Törökország; LE – Lengyelország; MO – Magyarország; OL – Olaszország; SK – Szlovákia; ME – Mexikó; GO – Görögország; BE – Belgium; LU – Luxemburg; KO – Korea; FR – Franciaország; CS – Cseh Köztársaság; SP – Spanyolország; PO – Portugália; IR – Írország; NE – Németország; FI – Finnország; JA – Japán; AS – Ausztria; EA – Egyesült Államok; EK – Egyesült Királyság; AU – Ausztrália; KA – Kanada; HO – Hollandia; UZ – Új-Zéland; SV – Svédország; DA – Dánia; NO – Norvégia; SC – Svájc; IZ – Izland

A gondok orvoslására szolgáló, a foglalkoztatás bővítését célzó ambiciózus kormányzati tervekben nem volt hiány az elmúlt években. A feladat nagyságát jól érzékelteti az a tény, hogy a fejlett nyugat-európai országok jelenlegi átlagos foglalkoztatási szintjének eléréséhez 665 ezer inaktív állampolgárnak kellene munkahelyet biztosítani. Ahhoz, hogy elérjük a legkedvezőbb helyzetben lévő Svájc, vagy az észak-európai országok Svédország, Norvégia, Dánia jellemző adatait több mint egymillió-háromszázezer fővel kellene növelni a foglalkoztatottak számát. 2004-ben, a lisszaboni akcióprogram elkészítése során a magyar kormány még átvette az Európai Bizottság által elfogadott 2010-re vonatkozó foglalkoztatási célokat. Célul tűzte ki, hogy évente száz-ezer fővel növeljük a foglalkoztatottak számát, és 2010-re Magyarország is eléri a 70 százalékos foglalkoztatási szintet. A tervekkel ellentétben az első két évben összesen 31 ezer fővel növekedett a foglalkoztatás az országban. A 2006-ban az EU Bizottság által elfogadott konvergenciaprogram már számolt a realitásokkal és a foglalkoztatás szerényebb bővítését célozta meg a 2007–2011 közötti évekre (*Magyar Köztársaság...*, 2006). A program 2007–2008-ra 2,2–2,6 százalékos, a 2009–2011 közötti évekre évi 4,2–4,5 százalékos GDP-növekedést irányzott elő. A dokumentum 2009–2011 között az aktivitási ráta kétszázalékos növekedésével számolt, és nem részletezte azt a nem kevésbé fontos körülményt, hogy ezen belül miként alakul a foglalkoztatottság és munkanélküliség. A kormányzat mindenesetre bízott abban, hogy a Nemzeti Fejlesztési Tervből finanszírozott gazdaságfejlesztési programok, az elmaradott térségek felzárkóztatására előirányzott intézkedések, a hátrányos helyzetű munkavállalók számára bevezetett foglalkoztatási támogatások megteremtik a foglalkoztatásbővítés a fedezetét.

2006 végén azonban negatív fordulat következett be a magyar munkapiac makrogazdasági környezetében. Magyarország – nem kis részben az Európai Unió igen határozott nyomásának engedve – valóban végrehajtotta a konvergenciaprogramban vállalt, döntően a költségvetési hiány leszorítását célzó megszorító intézkedéseket. A program hatására javultak a költségvetési egyensúly mutatói, de a megszorítások nyomán a vártnál jóval nagyobb mértékben csökkent a gazdasági növekedés üteme, csökkentek a beruházások, jelentős mértékben romlottak a kis- és közepes méretű vállalkozások növekedési kilátásai. Nyilvánvalóvá vált, hogy a Nemzeti Fejlesztési Terv mégoly szerény foglalkoztatási célkitűzései is tarthatatlanok.

1. Munkapiaci aktivitás

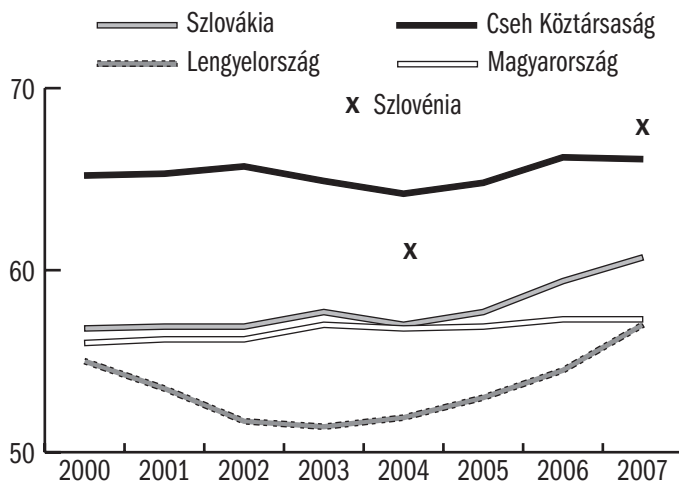
A foglalkoztatás és munkanélküliség alakulása

Ha csupán a foglalkoztatás és munkanélküliség aggregált mutatóit¹ tekintjük, elmondható, hogy 2007-ben és 2008 első félévében nem voltak látványos fejlemények a munkapiacon. A foglalkoztatási szint az ezredforduló óta megfigyelt rendkívül alacsony szinten stagnált, és 2008-ban nagy valószínűség-

¹ Az alfejezetben ismertetett aggregált aktivitási adatok minden esetben a 15–64 év közötti népességre vonatkoznak.

gel a legalacsonyabb szintre süllyedt a visegrádi országok csoportjában. Amíg az elmúlt években Lengyelországban, Szlovákiában és Szlovéniában erőteljesen – és Csehországban is érzékelhető mértékben – nőtt a foglalkoztatás, Magyarország nem mozdult el a lassan egy évtizede állandósult szintről (2. ábra). A foglalkoztatás szintje nem csupán alacsony, hanem feltűnően stabil is. A foglalkoztatottak száma az 1997–2000 közötti végbement 300 000 fős, nem egészen tíz százalékos növekedés után is igen szűk sávban 3 850 000 és 3 900 000 fő között ingadozott.

2. ábra: A 15–64 éves népesség foglalkoztatási rátája a visegrádi országokban, 2000–2007

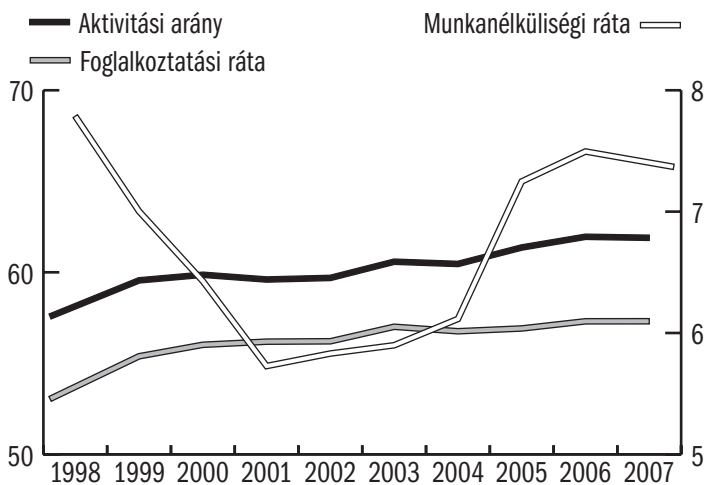

Forrás: Eurostat. Éves adatok, kivéve 2007: második negyedév.

2004 és 2007 között a foglalkoztatottak száma összességében mindössze 22 000 fővel növekedett, a foglalkoztatási ráta 56,8 százalékról 57,3 százalékra nőtt. Nyilvánvaló, hogy az alacsony és nagyon stabil magyar aktivitási adatok mögött – rövid távon igen nehezen befolyásolható – strukturális okok húzódnak meg. A foglalkoztatás számottevő bővítése csak az ország rendelkezésére álló emberi tőke jelentős fejlesztésével, az oktatási rendszer megújításával, az ingázási feltételek javításával, a vállalkozások munkaerő-keresletének erőteljes élénkítésével, mindenekelőtt a munkát terhelő – nemzetközi összehasonlításban is rendkívül magas – elvonások csökkentésével érhető el. Az alacsony foglalkoztatottság Magyarországon viszonylag alacsony munkanélküliséggel és nagyon magas inaktivitással párosul. A nem foglalkoztatottak rendkívül alacsony munkakeresési intenzitása elsősorban az érintettek alacsony iskolai végzettségével, a munkavállaláshoz szükséges készségek, ismeretek hiányával, a rezervációs bérekhez képest rendkívül magas munkába járási költségekkel, a közlekedési infrastruktúra fejletlenségével és nem utolsósorban a munkavállalásra való ösztönzés gyengeségével, a szociális ellátórendszerek nem megfelelő működésével függ össze.

Az ezredforduló után a munkanélküliség növekedni kezdett. A bővülő foglalkoztatás és az emelkedő munkanélküliség az aktivitási arány némi növekedéséhez vezetett (3. ábra). Az inaktív népesség munkakeresési intenzitásának növekedését a kormányzat előszeretettel értelmezte úgy, hogy az a munkapiaci szolgáltatások fejlődésének, a foglalkoztatási kilátások javulásának köszönhető. A munkapiaci áramlások elemzése sajnos nem támasztja alá ezt a magyarázatot. A munkanélküliség növekedése a jelek szerint nem az inaktívak álláskeresői hajlandóságának növekedése miatt, hanem döntő mértékben a fiatal, 15–29 éves alacsony iskolai végzettségűek csoportjának növekvő munkanélkülisége, illetve a felsőfokú végzettségű pályakezdő fiatalok növekvő munkanélkülisége miatt következett be.

3. ábra: A munkapiaci aktivitás alakulása, 1998–2007

Forrás: KSH Munkaerő-felvétel.

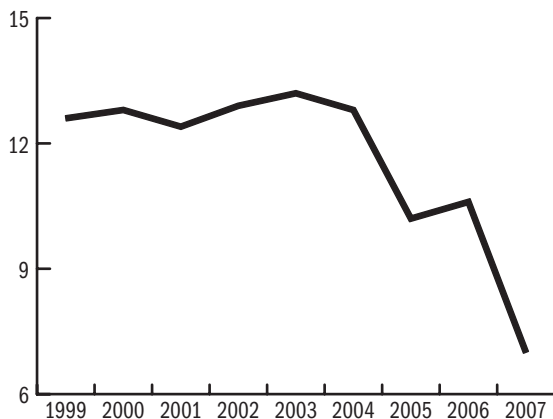
Kétségtelen, hogy a megszorítások hatásait 2007-ben még alig lehetett érezni. A foglalkoztatás és a munkanélküliség növekedése egyaránt megállt. A 15–64 éves népesség 16 ezer fős csökkenése mellett 9000 fővel csökkent a foglalkoztatottak, 5000 fővel a munkanélküliek és 2000 fővel az inaktívak száma. A Foglalkoztatási és Szociális Hivatal munkaerő-keresleti prognózisában nem változott jelentős mértékben a munkaerő-keresletüket növelni, illetve csökkenteni tervező vállalatok aránya.² Mindazonáltal a gazdasági növekedés visszaesése nyomán csökkenő munkaerő-kereslet első jelei azért már 2007-ben is tetten érhetőek. A száz regisztrált munkanélkülire jutó bejelentett álláshelyek száma az ezredfordulót követő években 10 és 12 között mozgott. Ez a szám 2007-ben hétre csökkent (4. ábra).

A globális világgazdasági válság kitörése, a magyar gazdaság növekedési ütemének jelentős visszaesése még 2008-ban nem volt érezhető hatással a munkanélküliség alakulására (5. ábra). A kormány által 2008 szeptemberé-

² Az adatokat lásd a kötet Statisztikai adatok című fejezetében.

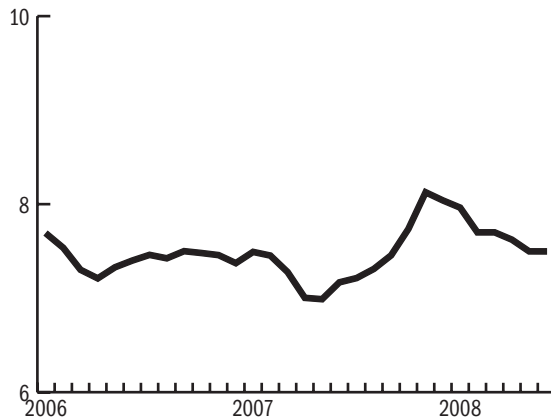
ben társadalmi vitára bocsátott, a második Nemzeti Fejlesztési Terv végrehajtásáról készített jelentés (*Tájékoztató...*, 2008) még 2–3 százalékos gazdasági növekedéssel és a foglalkoztatás bővülésével számolt 2008–2013 közötti évekre. Két hónappal később a Magyar Nemzeti Bank 2008. novemberi inflációs előrejelzése már figyelembe vette az egyre komorabb világpiaci kilátásokat, és 2010-ig a foglalkoztatás évi 1–2 százalékos csökkenését vetítette előre (MNB, 2008). A világszerte kibontakozó pénzügyi válság és annak várható reálgazdasági következményei 2008 végén elkerülhetetlenné tették, hogy a kormányzat átdolgozza a korábbi, túlságosan optimista prognózisokat. A 2008 novemberében az Európai Bizottsághoz benyújtott, a liszaboni stratégia végrehajtásához készített Nemzeti Akció Program (NFÜ, 2008) 2009-re már egyszázalékos GDP csökkenéssel számol, és csak 2010 után tartja elképzelhetőnek a foglalkoztatás bővülését.

4. ábra: A száz regisztrált álláskeresőre jutó bejelentett munkahelyek számának alakulása, 1999–2007

Forrás: Foglalkoztatási és Szociális Hivatal.

5. ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása, 2006–2008

Forrás: KSH Munkaerő-felvétel.

A gazdasági válság közeljövőben várható foglalkoztatási következményeiről 2008 végén még nem állnak rendelkezésünkre megbízható előrejelzések. Az elmúlt másfél évben viszonylag magas nominális bérdinamika volt jellemző a magyar gazdaságra. A versenyszektorba tartozó vállalatok fokozatosan ledolgozták a költségvetési szektorban 2002-ben végrehajtott igen jelentős béremeléseket (lásd később a 14. ábrát). Az MNB értékelése szerint a magas bérdinamika előre láthatóan arra kényszeríti a vállalatokat, hogy a csökkenő kereslethez elsősorban a foglalkoztatás csökkenésével válaszoljanak. Ezért 2009-ben jelentős létszámléépítésekkel, a munkanélküliség 1,0–1,5 százalékpontos bővülésével számolhatunk. A Magyar Nemzeti Bank 2008. novemberi inflációs jelentése 60–100 ezer főre becsüli a versenyszférában várható elbocsátások számát. Nem kétséges viszont, hogy a reálszférában bekövetkező töme-

ges elbocsátások nyomán nem csupán a munkanélküliek száma, de összetétele is változni fog. Míg jelenleg a munkanélküliek döntő részét az alacsony képzettségűek és a pályakezdő fiatalok alkotják, a következő évben növekedni fog az üzembezárások és létszámleépítések miatt munkanélkülivé váló iskolázott népesség aránya a munkanélküliek között. Sajnálatos, hogy sem a munkanélküli-segélyezés rendszere, sem a munkaerő-piaci szervezet nincs felkészülve a várható és a jelenlegi helyzettől alapvetően eltérő feladatokra.

Az alacsony munkapiaci aktivitás okaival foglalkozó elemzések (Köllő 2005, 2006; Fazekas 2006; Scharle 2008) döntően a következő tényezőhöz kapcsolják a magyarországi alacsony foglalkoztatás meghatározó jellemzőit:

- magas az alacsony iskolai végzettségűek aránya és nagyon alacsony a foglalkoztatottsága,
- viszonylag alacsony a 15–25 év közötti népesség foglalkoztatottsága,
- alacsony az idősek, a nyugdíjkorhatár közelében lévő, 55 év feletti népesség foglalkoztatása,
- alacsony a nők, ezen belül is rendkívül alacsony a kisgyermekes anyák foglalkoztatása
- nagyon alacsony a hátrányos helyzetű térségekben, kistélepüléseken élők foglalkoztatása.

Ha az aggregált adatok mögé nézünk, kétségtelenül történt némi változás ezeknek a csoportoknak a foglalkoztatási helyzetében. A dolgok azonban sajnálatos módon nem javuló, sokkal inkább romló tendenciát mutatnak az elmúlt másfél évben.

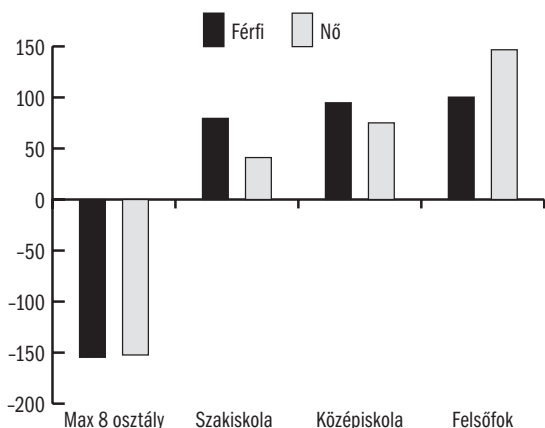
Iskolai végzettség, életkor és nemek szerinti különbségek

A 6. ábrán látható, hogy az elmúlt két évben felerősödött az alacsony iskolai végzettségűek kiszorulása a foglalkoztatásból, és a munkanélküliség növekedése lényegében ebben a rétegben következett be 2004 után. A maximum nyolc osztályt végzettek munkanélkülisége 2004 és 2008 között 12 százalékról 18,5 százalékra emelkedett. A foglalkoztatottak száma jelentős mértékben csak a felsőfokú végzettségűek csoportjában nőtt.

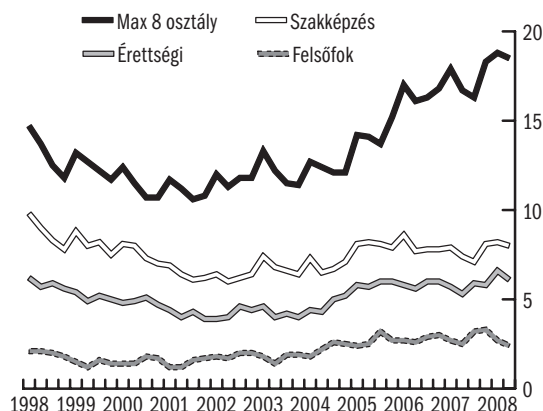
Az adatok azt mutatják, hogy a foglalkoztatás bővülése igen eltérő volt a különböző életkori csoportokba tartozó férfiak és nők esetében. A fiatal, 15–19 és 20–24 éves korosztályokban jelentősen csökkent a foglalkoztatási arány, részben az alacsony iskolai végzettségű pályakezdő fiatalok növekvő munkanélkülisége és mindenekelőtt a felsőfokú oktatás expanziójának következtében. Nem kétséges, hogy a foglalkoztatás bővülése szorosan összefüggött a nyugdíjkorhatár emelésével is. A foglalkoztatottak száma jelentős mértékben csak az emelés által érintett korosztályokban bővült. Az 50–54 éves nők foglalkoztatási aránya több mint 15 százalékponttal, az 55–59 éves férfiak foglalkoztatási aránya több mint 20 százalékponttal, az ebbe a korosztályba tartozó nők foglalkoztatási aránya több mint 25 százalékponttal bővült az elmúlt tíz évben (7. ábra).

6. ábra: A foglalkoztatási arány és a munkanélküliség alakulása iskolai végzettség szerint, 1998–2007

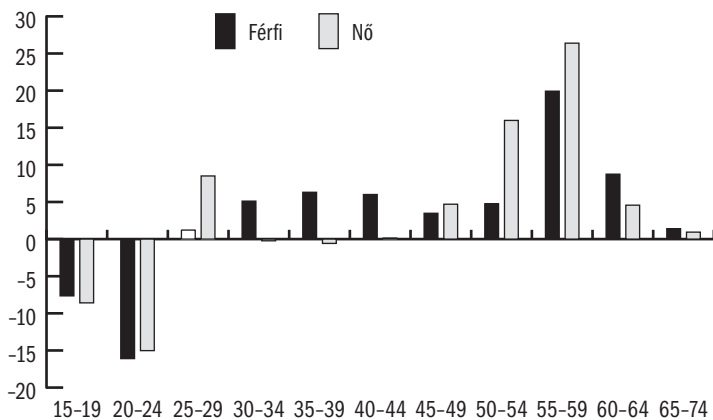
Foglalkoztatottak számának változása 1998 és 2007 között

Munkanélküliségi ráta

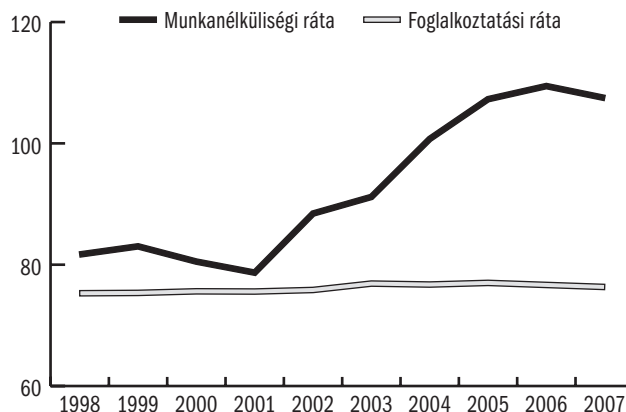
Forrás: KSH Munkaerő-felvétel.

7. ábra: A foglalkoztatottsági arány változása korcsoportok és nemek szerint, 1998–2007 (százalékpont)

Forrás: KSH Munkaerő-felvétel.

A férfiak és a nők foglalkoztatási arányában összességében nem történt jelentős változás az elmúlt években. 2007-ben a 15–74 éves férfiak foglalkoztatási aránya 58 százalék volt, 14 százalékponttal haladta meg az e korosztályba tartozó nők foglalkoztatási arányát. A 8. ábra viszont jól érzékelteti, hogy a nők munkanélküliségében jelentős változás következett be az elmúlt években. A rendszerváltást követő évtizedben a női munkanélküliség jelentős mértékben, mintegy 20 százalékkal elmaradt a férfiak munkanélküliségtől. 2001-től kezdtek el jelentősen romlani a nők munkanélküliségi pozíciói, 2004-től a női munkanélküliségi ráta meghaladta a férfiak rátáját – 2006-ban a különbség már 10 százalék volt.

8. ábra: A női munkanélküliségi ráta és foglalkoztatási arány nagysága a férfi munkanélküliségi ráta és foglalkoztatási arány százalékában, 1998–2007

Forrás: KSH Munkaerő-felvétel.

A női munkanélküliségi adatok romlása részben a női nyugdíjkorhatár emelésével függ össze. Az emelés által érintett korosztályokban nőtt a munkaerő-piaci aktivitás, növekedett a foglalkoztatottak aránya, de növekedett a munkanélküliek aránya is. A női munkanélküliség növekedése részben következménye a költségvetési szférában az utóbbi években lezajlott létszámleépítéseknek. 2003 és 2007 között évente átlagosan 20 000 fővel csökkent a közszférában foglalkoztatottak száma. Mivel a közszférában a nők aránya magasabb, mint a versenyszférában, az itt végrehajtott elbocsátások nagyobb arányban érintették a nőket mint a férfiakat.

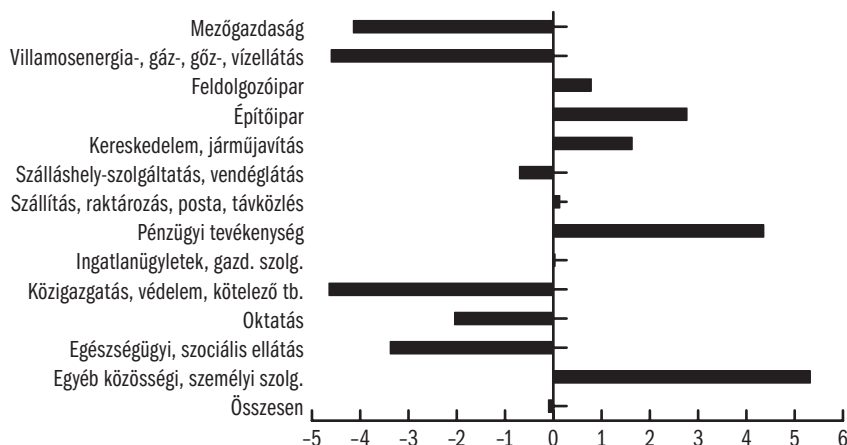
Ágazati és regionális különbségek a foglalkoztatásban és munkanélküliségben

2007-ben a KSH munkaerő-felvételének adatai szerint a foglalkoztatottak 88 százaléka alkalmazásban volt. A kormányzati megszorítások nyomán 2007-ben is összességében közel 50 ezer fővel, több mint 6 százalékkal csökkent a közszférában alkalmazottak létszáma. Az egészségügy 3,4 százalékkal, az oktatás 2 százalékkal, a közigazgatás 4,6 százalékkal kevesebb dolgozót foglalkoztatott. Több mint 4 százalékkal csökkent a mezőgazdaságban és az energiaszektorban foglalkoztatottak száma. A közalkalmazotti létszámcsökkentést 2007-ben még részben ellensúlyozta a versenyszféra létszámbővülése: 0,8 és 2,8 százalék között növekedett a feldolgozóipar, az építőipar és a kereskedelem foglalkoztatottak létszáma, és 4–5 százalék között növekedett a pénzügyi szolgáltatásokban és az egyéb közösségi szolgáltatásokban foglalkoztatottak száma (9. ábra).

A nemzeti fejlesztési tervekben is deklarált fejlesztési célkitűzésekhez kapcsolódó, a költségvetésből és a kohéziós alapokból is finanszírozott támoga-

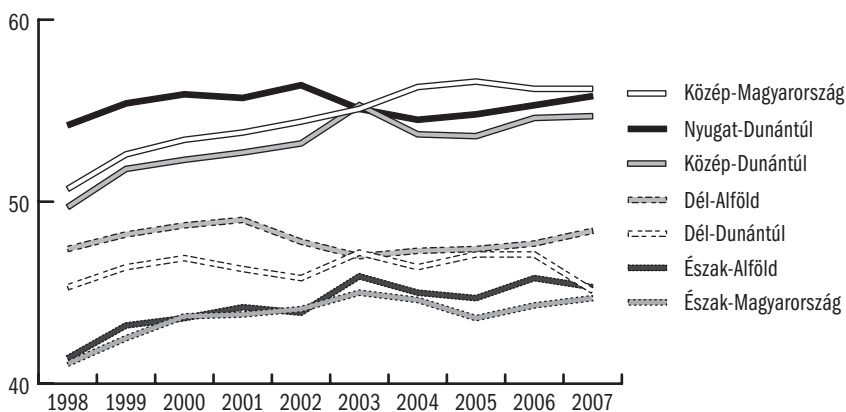
tások, a milliárdokat felemésztő foglalkoztatásbővítő munkaerő-piaci programok és a széleskörűen alkalmazott aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök ellenére sem csökkentek számottevő mértékben a kistérségek, megyék és régiók közötti különbségek a foglalkoztatásban és a munkanélküliségben. Ellenkezőleg továbbra is erőteljes polarizáció figyelhető meg az országban. A közép-magyarországi, nyugat-dunántúli és közép-dunántúli megyékben viszonylag magas 55 százalék közötti foglalkoztatottság, míg a többi megyében 43–52 százalék közötti foglalkoztatási szintek alakultak ki 2007 végére (10. ábra).

9. ábra: Az alkalmazottak számának változása ágazatonként, 2006–2007 (százalék)

Forrás: KSH Munkaerő-felvétel.

10. ábra: A foglalkoztatási ráta alakulása a tervezési régiókban, 1998–2007

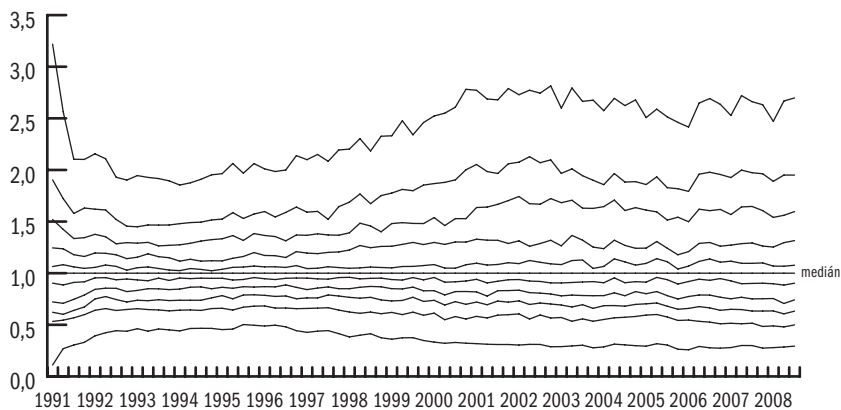

Forrás: KSH Munkaerő-felvétel

A helyi munkapiacok közötti különbségek alakulásáról pontosabb képet kapunk, ha az eltéréseket a kistérségek vagy a települések szintjén vizsgáljuk. A

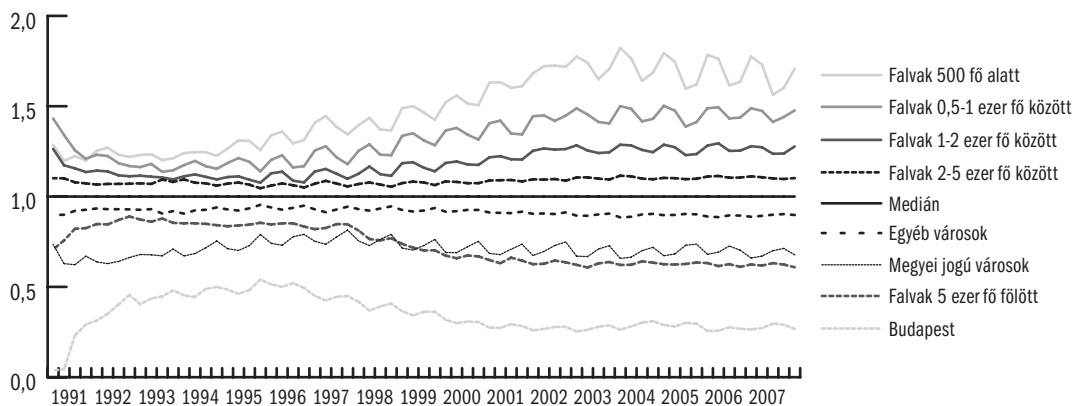
Foglalkoztatási és Szociális Hivatal munkanélküli-nyilvántartásának adatai azt mutatják, hogy az elmúlt években nem történt jelentős változás sem a munkanélküliség kistérségek közötti, sem az egyes településtípusok közötti különbségeinek alakulásában. A 11. ábrán a regisztrált munkanélküliségi ráták relatív különbségeinek időbeli alakulását tüntettük fel. Az egyes vonalak a munkanélküliségi ráták szerint decilisekbe sorolt kistérségek átlagos munkanélküliségi rátáinak és a medián értékének hányadosát mutatják, kiszűrve a ráta nagyságának változásából adódó hatásokat. A vastag vonalak a negyedfokú polinomiális regressziókkal simított idősorokat mutatják. Látható, hogy a viszonylag jelentős és tartós különbségek elsősorban a két felső decilisbe tartozó kistérségek nagyon magas munkanélküliségéből adódnak. A legmagasabb rátával jellemezhető két felső decilis relatív helyzete kismértékben javult 2002 és 2006 között, azonban az elmúlt másfél évben nem változott. Magyarország népességének 10–11 százaléka olyan térségekben él, ahol a munkanélküliség meghaladja a 19, a felső decilis esetében a 22 százalékot, ahol a foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves népesség körében a becslések szerint 36 és 50 százalék között van., és ahol nemhogy javulnának, ellenkezőleg, folyamatosan romlanak a foglalkoztatási esélyek (FSzH).

11. ábra: A munkanélküliség regionális különbségének alakulása a kistérségekben, 1991–2008

A 12. ábra a településtípusonkénti átlagos munkanélküliségi ráták relatív különbségeinek alakulását mutatja. A különbségek igen jelentősek. 2007-ben az 500 főnél kevesebb lakosú falvakban a regisztrált munkanélküliek aránya az aktív korú népességben 13,7 százalék, míg Budapesten 2,3 százalék, a megyei jogú városokban 5,7 százalék volt. Az ábrán látható, hogy a munkanélküliek arányának tekintetében az ezredforduló utáni években romlott, az elmúlt években viszont némiképp javult az 5000 fő alatti települések relatív helyzete. Tudni kell azonban, hogy a legsúlyosabb helyzetben lévő településeken rendkívül magas az inaktív népesség aránya.

12. ábra: A regisztrált munkanélküliségi ráta településtípusonként, 1990–2007

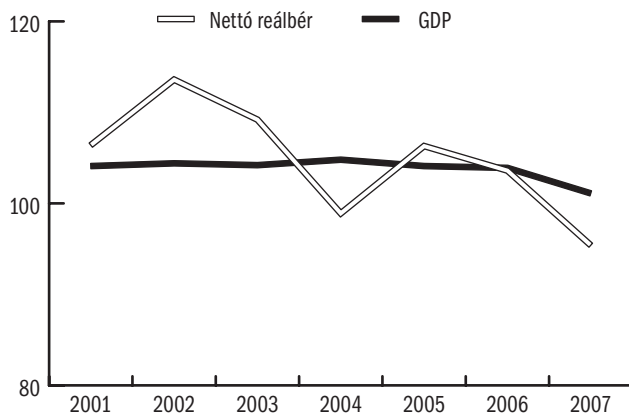
Megjegyzés: az egyes településtípusok átlagos munkanélküliségi rátája osztva a medián munkanélküliségi rátájával.

Forrás: MTA KTI Munkaügyi adatbázis.

2. A bérek alakulása 2001 és 2007 között

2007-ben a teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete 185 ezer forint, nettó átlagkeresete 114 ezer forint volt. A költségvetési szervezetekben foglalkoztatottak bruttó átlagkeresete 12 százalékkal haladta meg a versenyszférában foglalkoztatottak bruttó átlagkeresetét. A 13. ábra a nettó reálbér és a GDP növekedési ütemét mutatja 2001 és 2007 között. A kormány megszorító intézkedéseinek hatására a nettó reálbérek 2007-ben 4,6 százalékkal csökkentek, miközben a GDP növekedése 1,1 százalék volt. A kiigazítás jelentősnek tekinthető, különösképpen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy 2000 után, 2004-et kivéve minden évben meghaladta a reálbérek növekedési üteme a GDP növekedési ütemét.

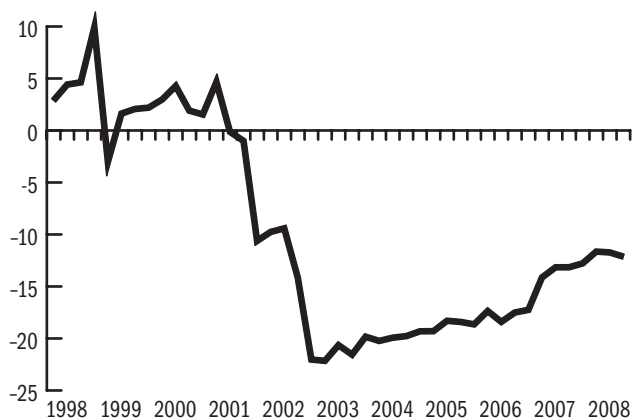
13. ábra: A nettó reálbér és a GDP növekedési üteme, 2001–2007

Forrás: KSH - Stadat.

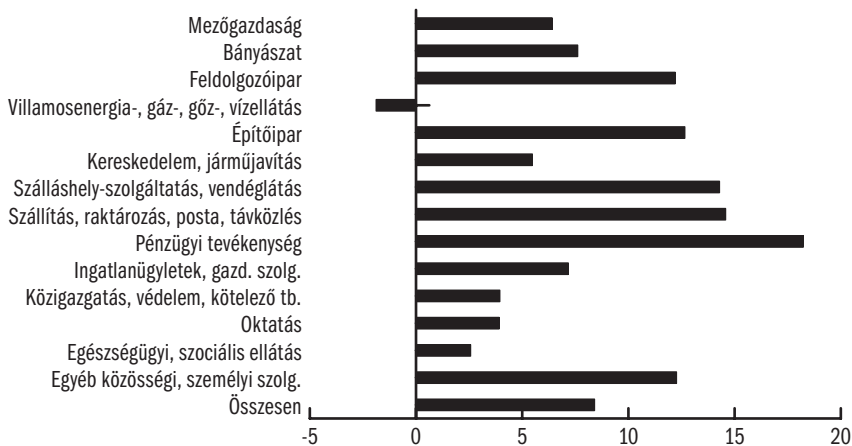
A 14. ábra a versenyszféra és az állami szektor béreinek arányát mutatja 1998 és 2008 között. Látható, hogy a közszférában végrehajtott jelentős béremelést követően a bérek növekedése a versenyszférában folyamatosan meghaladta a közszféra béremeléseinek nagyságát. A közszféra bérelőnye 2002 és 2008 között 22 százalékról 12 százalékra csökkent.

14. ábra: A versenyszféra és az állami szektor béreinek aránya, 1998–2008

Forrás: MNB inflációs jelentés. 2008. november.

15. ábra: Az alkalmazásban állók reálkeresetének változása ágazatonként, 2006–2007

Forrás: KSH Statdat.

A 15. ábra az alkalmazásban állók bruttó keresetének változását mutatja 2007-ben. A közszférán belül az egészségügyben volt a bérnövekedés a legkisebb, de az oktatás és a közigazgatás bérnövekedése is elmaradt az országos átlagtól. Az előző évekhez hasonlóan az átlagot messze meghaladó volt a bérek növekedése a pénzügyi tevékenységekben, a szállítási és kommunikációs

ágazatokban, valamint a turisztikai és idegenforgalmi tevékenységekben. Az átlagot meghaladó, közel azonos szintű béremelések voltak a feldolgozóiparban és az építőiparban.

Nemek szerinti bérkülönbségek

Hazánkban a teljes munkaidőben foglalkoztatottak bruttó átlagkeresete 2007-ben 188 ezer forint volt, nemek szerinti bontásban a férfiak átlagosan 202 ezer, míg a nők – a korábbi években tapasztalt tendenciának megfelelően a férfiaknál kevesebb – 173 ezer forintot kerestek. A nők férfiakhoz viszonyított keresetelmaradása 2007-ben 14,6 százalék volt, ami 1,8 százalékponttal magasabb az egy évvel korábbihoz képest és a 2005-ös értéket (13,9 százalék) is meghaladja (ÁFSZ, 2008). A nemek szerinti bérkülönbség nem magyar sajátosság, világviszonylatban megfigyelhető jelenség. Az Európai Unióban már a kezdetektől törekedtek az esélyegyenlőség megteremtésére: az 1957-es Római Szerződés is tartalmazta az „egyenlő munkáért egyenlő bért” elvet, 1997-ben a női–férfi esélyegyenlőség bekerült a foglalkoztatási irányelvek közé, 2003-ban pedig az Európai Unió előíranyozta a nemek közötti bérkülönbség csökkentését 2010-re (Lindnerné 2007; Koncz 2008).

Magyarországon 1997-ben 24 százalékos szint után a nők és a férfiak közötti bérkülönbség csökkenni kezdett, 2002-ben érte el az EU–27 átlagát. 2006-ban a nők átlagkeresete 11 százalékkal volt kevesebb, mint a férfiaké, ami az előző évhez képest nem jelent változást, viszont az egy évtizeddel korábbi értékhez képest jelentős csökkenést mutat.³ A nemek közötti bérkülönbség csökkenésére nagy hatással voltak a költségvetési szféra 2001-től kezdődő keresetkiigazításai, hiszen az itt dolgozók több mint fele nő (2007-ben 68 százalék) (ÁFSZ, 2008), és ez a nők bérhátrányának csökkentését eredményezte.

A nemek szerinti bérkülönbség mögött több tényező együttes hatása áll, amelyek egyrészt a munkáltatók eltérő jellemzőiből (gazdasági ág, gazdasági szféra, méret, gazdálkodási forma, területi elhelyezkedés stb.), másrészt a munkavállalók különböző tulajdonságaiból (életkor, iskolai végzettség, foglalkozási forma, családi háttér stb.) adódnak (Lindnerné 2007). A fent említett munkaerő-piaci jellemzőkön túl a nők férfiakhoz viszonyított alacsonyabb keresete fakadhat a munkaerő-piaci diszkriminációból is.

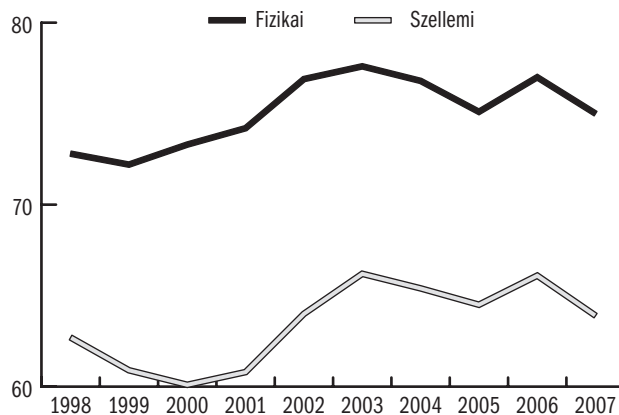
A munkáltatók gazdasági ágazata szerint vizsgálva a bérkülönbségeket, az látható, hogy – a korábbi évekhez hasonlóan – 2007-ben a halászatban (0,1 százalék), az építőiparban (15,3 százalék) kereseti előnye van a nőknek, míg a legkisebb bérhátrány a bányászat (4,3 százalék) és a szállítás, raktározás, posta, távközlés (1,9 százalék) ágazatokban figyelhető meg. Ennek hátterében egyrészt az áll, hogy az említett ágazatokban nők aránya az összes foglalkoztatotthoz viszonyítva alacsony, másrészt ők elsősorban szellemi munkakörben dolgoznak, amely magasabb keresettel jár, mint a fizikai foglalkoztatott férfiak esetében. A pénzügyi tevékenység ágazatban (41,7 százalék), a feldolgo-

3 <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graphToolClosed.do?tab=graph&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsiem040&r=true&toolbox=legend>. Eurostat, Letöltve: 2008. szeptember 22.

zóiiparban (28,1 százalék) és a szálláshely szolgáltatás, vendéglátásban (27,3 százalék) a legnagyobb a nők kereseti elmaradása.⁴

A munkavállalók jellemzőit tekintve, az a tapasztalat, hogy az életkor növekedésével a nők bérelmaradása nő; a bérkülönbség az egyedülálló alkalmazottakhoz viszonyítva a házas alkalmazottak esetén magasabb (Koncz 2008), illetve a jövedelemkategóriák mentén felfelé haladva egyre nagyobb. Állományfőcsoportok szerint vizsgálva a bérkülönbséget, azt látjuk, hogy a fizikai, illetve szellemi foglalkoztatott nők bérelmaradása külön-külön sokkal nagyobb, mint összesen (16. ábra). Ennek a hátterében az áll, hogy a foglalkoztatott nők 56–57 százaléka szellemi foglalkozású, továbbá a szellemi foglalkoztatott férfiak és nők keresete magasabb, mint a fizikaiaké. A szellemi foglalkoztatottak esetén a női–férfi kereseti arány 60–67 százalék volt 1998 és 2007 között, ami a fizikaiakhoz képest 10 százalékponttal alacsonyabb. A szellemi foglalkoztatottak esetében a nagyobb keresetkülönbség egyik lehetséges oka, hogy a magasabb keresettel járó vezetői pozíciókba nagyobb valószínűséggel neveznek ki férfiakat, mint nőket.

16. ábra: A nők bruttó keresete a férfiak keresetének százalékában, 1998–2007*

* Az utolsó 3 év a Statisztikai adatok című fejezetben található táblák alapján.

Forrás: KSH (2007) 127. o. alapján.

Nemzetközi és hazai tapasztalatok alapján azt mondhatjuk, hogy a munkaerő-piaci diszkrimináció, a munkavállalók eltérő tulajdonságai mellett a nemek szerinti bérkülönbségek hátterében a foglalkozási szegregáció áll, azaz a női foglalkoztatottak bizonyos foglalkozásokban koncentrálnak. Ilyen tipikus női foglalkozás például az eladói, takarítói, adminisztrátori, a varrói, az óvodai és általános iskolai pedagógusi, valamint az ápolói (KSH 2008).

A nemek szerinti kereseti rést iskolai végzettség mentén vizsgálva, az adatok azt mutatják, hogy a legnagyobb bérhátrányt a diplomás nőknek kell elszenvedniük: 2007-ben a főiskolai végzettséggel rendelkezőknek 30,5 száza-

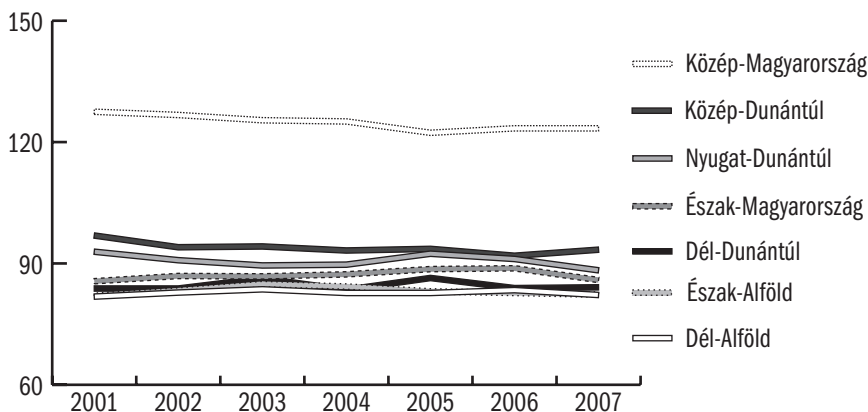
⁴ Az adatokat lásd a kötet Statisztikai adatok című fejezetében.

lék, az egyetemi végzettségűeknek 23,6 százalék volt a bérelmaradása. Őket követték a szakmunkások (21,7 százalék), majd a gimnáziumi érettségivel rendelkezők (17,6 százalék), a technikumot végzetek (16 százalék), a nyolc osztállyal nem rendelkezők (15,5 százalék), a nyolc osztályt végzetek (12,8 százalék) és a szakközépiskolai érettségivel rendelkezők (12,4 százalék). A legkisebb mértékben tér el a férfiak keresetétől a szakiskolát végzett nők keresete (7 százalék).⁵

Regionális bérkülönbségek

A rendszerváltás utáni évtizedben folyamatosan növekedtek a nyers, összetételhatásoktól nem megtisztított bérkülönbségek a Közép-magyarországi, a Közép- és Nyugat-dunántúli régiók és az ország többi területén található intézmények bérei között. Az ezredfordulót követően e különbségek csökkenni kezdtek, de az utóbbi két évben ismét enyhe növekedés tapasztalható. 2007-ben egyedül a Dél-dunántúli régióban haladta meg az átlagkeresetek növekedése a közép magyarországi régióban mért értéket (17. ábra).

17. ábra: A bruttó átlagkereset alakulása az országos átlag százalékában, 2001–2007

Forrás: FSZH Bértarifa-felvétel.

A kötet Statisztikai adatok című fejezetében található 9.5. ábra adatai azt mutatják, hogy a megyei szintű bérkülönbségek még nagyobbak, és nem mutatnak csökkenő tendenciát. A regionális bérkülönbségek okaira vonatkozó elemzések azonban arra utalnak, hogy területi bérkülönbségek jelentős része a munkaerő eltérő összetételével és a vállalkozások közötti termelékenységkülönbségekkel magyarázható. Az összetételhatásoktól és a vállalati termelékenységkülönbségektől megtisztított területi bérkülönbségek jelentősen csökkentek a kilencvenes évek második felében, és a legutóbbi években sem mutatható ki lényeges változás ezen a területen.

⁵ Az adatokat lásd a kötet Statisztikai adatok című fejezetében.

1. táblázat: Havi bruttó átlagkereset régióként

Régió	2006		2007	
	forint	előző év = 100	forint	előző év = 100
Közép-Magyarország	212 001	109,9	229 897	108,4
Közép-Dunántúl	157 824	106,9	173 937	110,2
Nyugat-Dunántúl	156 499	107,4	164 378	105,0
Dél-Dunántúl	144 189	105,8	156 678	108,7
Észak-Magyarország	152 521	109,1	159 921	104,9
Észak-Alföld	142 142	108,4	153 241	107,8
Dél-Alföld	143 231	109,8	153 050	106,9
Összesen	171 794	108,9	186 229	108,4

Forrás: KSH.

Összefoglalás, következtetések

A magyarországi foglalkoztatási helyzetben nem következtek be jelentős változások 2007-ben és 2008 első félévében. A 2006-ban elindított konvergenciaprogram, a hozzá kapcsolódó megszorító intézkedések 2007-ben még nem vezettek a foglalkoztatás jelentős csökkenéséhez és a munkanélküliség növekedéséhez. A magyarországi munkapiacot 2008-ban is az alacsony foglalkoztatási szint és a rendkívül magas inaktivitás jellemzi. Nem csökkentek a regionális különbségek, folytatódott a hátrányos helyzetű kistérségek leszakadása, az ország polarizálódása. Továbbra is kiszorultak az iskolázatlan rétegek a foglalkoztatásból, különösképpen növekedett az alacsony iskolai végzettségű szakképzetlen fiatalok munkanélkülisége. A foglalkoztatás jelentős mértékben csak a nyugdíjkorhatár-emelés által érintett korosztályokban és a felsőfokú végzettségűek csoportjában nőtt.

A magyarországi foglalkoztatáspolitikának rövid távon a kibontakozó világgazdasági válság munkapiaci következményeivel kell szembenéznie. 2008 végén már látható, hogy a következő hónapokban elkerülhetetlenek a létszámleépítések, tömeges elbocsátások. A munkanélküliek számának jelentős növekedése tovább rontja az alacsony iskolai végzettségűek, a fiatalok, az idősek, a gyermeknevelési támogatásokat igénybe vevő és a foglalkoztatásba visszatérni kívánók elhelyezkedési esélyeit. A foglalkoztatási szolgáltatnak nem csupán az ügyfelek számának megnövekedésére, hanem a regisztrált álláskeresőket érintő átmeneti átalakulására is fel kell készülnie.

Hivatkozások

- ÁFSZ (2008): Az egyéni bérek és keresetek adatfelvétel főbb eredményei. Állami Foglalkoztatási Szolgálat 2007. május. <http://www.afsz.hu/sysres/adattar/index.html>. 2008. Letöltés: 2008. 11. 24.
- FAZEKAS KÁROLY (2006): A magyar foglalkoztatási helyzet jelene és jövője. *Pénzügyi Szemle*, 51. évf. 2. sz. 2006. 194–207. o.
- KONCZ KATALIN (2008): Nemek szerinti bér- és keresetkülönbség Magyarországon és az Európai Unióban. *Munkaügyi Szemle*, 52. évf., 4. sz., 61–75. o.

- KÖLLŐ JÁNOS (2005): A nem foglalkoztatottak összetétele az ezredfordulón. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2005/2. MTA Közgazdaságtudományi Intézet–Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 14 o.
- KÖLLŐ JÁNOS (2006): Workplace literacy requirements and unskilled employment in East-Central and Western Europe: Evidence from the International Adult Literacy Survey (IALS). Budapest Working Papers On The Labour Market BWP. 2006/7 Institute of Economics, Hungarian Academy of Sciences Department of Human Resources–Corvinus University of Budapest, Budapest, <http://www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp0607.pdf>.
- KSH (2007): Nők és férfiak Magyarországon, 2006. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH (2008): Középpontban a nők. *Statisztikai Tükör*, 15. szám.
- LINDERNÉ DR. EPERJESI ERZSÉBET (2007): Nők és férfiak kereseti esélyegyenlősége a statisztikai adatok tükrében. www.egyenlobert.hu/doc/berelemzo_tanulmany_vegl_Soltesz.doc. Letöltés: 2008. 12. 09.
- MAGYAR KÖZTÁRSASÁG... (2006): A Magyar Köztársaság Kormánya aktualizált konvergenciaprogramja. 2006–2010. december, [http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/portalarticles/57B7AA5F7E58DCCBC125723700572203/\\$File/KP_2006_december_final_hu.pdf](http://www1.pm.gov.hu/web/home.nsf/portalarticles/57B7AA5F7E58DCCBC125723700572203/$File/KP_2006_december_final_hu.pdf)
- MNB (2008): Jelentés az infláció alakulásáról. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, november. http://www.mnb.hu/Engine.aspx?page=mnbhu_inflacio_hu&ContentID=11801
- NFÜ (2008): Az európai unió lisszaboni stratégiájához készült Nemzeti Akcióprogram a Növekedésért és Foglalkoztatásért 2008–2010. november.
- SCHARLE ÁGOTA (2008): Foglalkoztatás, intézményrendszer és foglalkoztatáspolitikai. Megjelent: KOLOSI TAMÁS–TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): Társadalmi riport 2008. Társadalmi Kutatási Intézet, Budapest, 257–289. o. <http://www.tarsadalomkutatas.hu/termek.php?termek=TPUBL-A-817>
- TÁJÉKOZTATÓ... (2008): Tájékoztató az Európai Unió lisszaboni stratégiájához készült nemzeti Akcióprogram a Növekedésért és Foglalkoztatásért, 2008–2010 társadalmi egyeztetésre kiküldött olvasatáról. http://fenntarthato.hu/teruletfejlesztes/dokumentumtar/ott/2008-09-24/2_Lisszaboni_Nemzeti_Akcioprogram_-_TERVEZET.pdf.

KÖZELKÉP

Szerkesztette
KÖLLŐ JÁNOS

Előszó

1. A magyar munkaerőpiac néhány vonása – európai tükröben

Bevezetés

Az adatokról

Foglalkoztatás a 15–64 éves népességben

Foglalkoztatás és munkaidő a 15–59 éves, nem tanuló népességben

A „legjobb munkavállalási korú” nem dolgozók

Munka és nem munka határán

Az iskolából a munkaerőpiacra – elhelyezkedés és ifjúsági munkanélküliség

Nyugdíj előtt álló férfiak

Záró megjegyzések

1. Függelék

2. Az érettségít nem adó szakmunkásképzés válságtünetei

Bevezetés

A szakmunkástanulók és a végzettek alapkészségei

A szakmunkás végzettségűek foglalkoztatása és munkahelyei

A szakmunkás végzettségűek bérei

A „szakmunkáshiányról”

A szakmunkásképzés fejlesztésének megoldatlansága

2. Függelék

3. Hivatkozások

ELŐSZÓ

A Munkaerőpiaci Tükör *Közelkép* címet viselő fejezetei többnyire már befejezett és megjelent kutatási eredményeket foglalnak össze. Ebben az évben részben szakítunk ezzel a hagyománnyal. Az idei *Közelkép* első részében az Európai Munkaerő-felvétel (*European Labour Force Survey, EU LFS*) nemrégiben hozzáférhetővé vált adatainak felhasználásával Magyarország helyzetét próbáljuk bemutatni egyszerű leíró statisztikák segítségével. Az EU LFS elsősorban – a benne rejlő elemzési lehetőségeknek köszönhetően – a kutatási eredmények révén segítheti a helyzetfelmérést és a foglalkoztatáspolitikát, de ezekre még bizonyára sokáig kell várni. Úgy gondoljuk, a nyers, de az Eurostat erőfeszítéseinek köszönhetően összehasonlíthatóvá tett adatok is alkalmasak arra, hogy eddig nem ismert perspektívából láttassák a magyar munkaerőpiac néhány sajátos vonását. Hangsúlyozottan nem vállalkozunk arra, hogy az európai trendektől (ha vannak ilyenek) megfigyelt eltéréseket megmagyarázzuk. Írásunk célja az, hogy a nemzetközi összehasonlító adatok fényében világosabban láthatóvá váljanak a valóban magyarázatra szoruló jelenségek. Mindez természetesen azzal a következménnyel jár, hogy a szokottnál több adatot közlünk, ugyanakkor sokkal kisebb tér jut a magyarázatoknak és a szakirodalomi eredményekre történő hivatkozásoknak.

A *Közelkép* második része a szokásos módon a munkaerőpiac egy meghatározott területét járja körül, amennyire ez lehetséges a rendelkezésre álló kutatási eredmények alapján. A *szakképzés* a magyar munkaerőpiac egyik közgazdasági eszközökkel kevésbé vizsgált területe, noha nap mint nap hallani határozott kijelentéseket a szakmunkáshiánnyal, a képzés minőségével és kívánatos fejlesztési irányával kapcsolatban. A fejezet alapvetően a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkező, de érettségét nem tett munkavállalók munkaerő-piaci helyzetének alakulására vonatkozó kutatási eredményeket foglalja össze, és kísérletet tesz a legfontosabb oktatáspolitikai következtetések levonására.

A szerkesztő

1. A MAGYAR MUNKAERŐPIAC NÉHÁNY VONÁSA – EURÓPAI TÜKÖRBEN

BAJNAI BLANKA–HÁMORI SZILVIA–KÖLLŐ JÁNOS

Bevezetés

2007-ben a kutatók számára elérhetővé vált az *Európai Munkaerő-felvétel* (*European Labour Force Survey, EU LFS*), a tagállamok rendszeres, negyed-éves, illetve éves munkaerő-felvételeinek az Eurostat által harmonizált és anonimizált gyűjteménye.¹ A mikroadatok birtokában tetszőleges bontásban és többváltozós módszerekkel vizsgálhatók a legfontosabb munkaerő-piaci jellemzők. Aki már tanulmányozta a témába vágó EU- és OECD-kiadványokat, tudja, hogy az aktív életszakasz tényleges magyarországi kezdetéhez és végéhez kevésbé illeszkedő életkori bontások (15–74 éves, 15–64 éves, 25–59 éves, 55–64 éves és a többi) és a peremgyakoriságokra korlátozódó adatközlés miatt a publikációkból nehéz pontos képet alkotni arról, hogy a magyar foglalkoztatás milyen elemeiben tér el más uniós országok mutatóitól. Az Eurostat online lekérdező rendszerében az adatok egy része életkori és iskolázottsági bontásban is tanulmányozható, de a vizsgálódás nem mindig korlátozható arra a populációra (vagy bontható meg olyan módon), amelyet az elemzési cél megkövetelne.

A *Közelkép* első részében az Európai Munkaerő-felvétel egyéni szintű adatainak felhasználásával próbálunk képet adni a magyar munkaerőpiac néhány sajátosságáról. A válogatásnak csak egyik szempontja volt, hogy a helyzetértékelés és a foglalkoztatáspolitikára számára fontos kérdésekről essék szó, ezen belül – számos alapvető jelentőségű problémát mellőzve – olyan területeket választottunk, amelyekben összehasonlító adatok hiányában eddig nehéz volt megállapítani Magyarország helyét a nemzetközi mezőnyben. A fejezet a *Közelkép* hagyományaitól eltérve nem kutatási eredményeket, hanem adatokat ismertet. Úgy gondoljuk, az Európai Munkaerő-felvételen alapuló leíró statisztikák is nagy előrelépést jelentenek a bizonytalanabb forrásokon és kismintákon alapuló, néhány országra korlátozódó összehasonlításokhoz képest.

Az elsőként ismertetett alapadatok megerősítik, hogy Magyarországnak a 15–64 éves népességben mért jelentős hátránya nagyobb részt az idősek és a fiatalok foglalkoztatásának alacsony szintjére vezethető vissza: az iskolából a munkába való átmenet vontatottan halad, a 40 évesnél idősebb férfiak pedig tömegesen hagyták/hagyják el végleg a munkaerőpiacot. A „legjobb munkavállalási korban lévők” esetében Magyarország foglalkoztatási lemaradása sokkal kisebb mértékű, sőt, ha az adatfelvételek referencia-időszakában *ténylegesen teljesített* és a *potenciális* munkamennyiség arányát tekintjük, lemaradásról nem is beszélhetünk. Ami figyelmet érdemel az az, hogy a leg-

1 A kétéves licenc időtartama alatt a hozzáférés korlátozott, a meglehetősen drágán árusított adatokat (a teljes anyag ára 2007-ben 8000 euró volt) csak a megvásárló intézmény munkatársai használhatják, beszámolási kötelezettség terhe mellett.

jobb munkavállalási korban lévő népesség rendkívül éles kontúrokkal hasad két nagy csoportra: az egyik oldalon azokra, akik napi nyolc órában, heti öt napon át kötött munkaidőben dolgoznak, a másikon oldalon pedig egy arányában kirívó méretű inaktív tömegre. A munkához való kötődésnek a teljes munkaidős foglalkoztatáson kívüli formái kialakulatlanok, csökevényesek: a foglalkoztatottak közül kevesen dolgoznak részmunkaidőben, kevesen vannak/lehetnek átmenetileg távol a munkahelyüktől; kevesen dolgoznak a szokásostól eltérő munkaidőben, ha mégis, azt nem valamilyen, rugalmas munkaidőt biztosító szerződés teszi lehetővé; kevesen dolgoznak otthon; kevesen vesznek részt felnőttképzésben, és még kevesebben a munkaidőbe beszámított képzésben. A nem foglalkoztatottak közül kevesen keresnek állást, kevesen regisztrálják magukat munkanélküliként. Kirívóan magas azok aránya, akik nem is szeretnék fizetett állást.

Az idei *Közelkép* első részében elsősorban a fenti sajátosságokról – a foglalkoztatás és a nem foglalkoztatás közötti éles határvonalról – lesz szó. Ezt egészítjük ki annak a két területnek a tárgyalásával, ahol maga a foglalkoztatás is alacsonynak tekinthető: az iskola és a munka közötti átmenetre, illetve az időskori foglalkoztatásra vonatkozó adatokkal.

Az adatokról

Az áttekintés viszonylag friss, 2005. évi adatok alapján történik, ez a legtöbb országban négyszeri (negyedévenkénti), néhány tagállamban azonban csak egyszeri megfigyelést jelent. A számításokhoz a negyedéves teljeskörűsítő súlyokat használjuk, mert néhány országban nem számítanak éves súlyokat.²

Ami a legfontosabb csoportosító ismérveket illeti, az *iskolázottságot* az Eurostat által készített besorolás (alsó-, közép- és felsőfok) szerint mérjük, amiben az érettségit nem adó szakmunkásképzés a középfokhoz sorolódik.³ Az *életkor* folytonos változója sajnálatos módon az Eurostat anonimizálási törekvésének áldozatául esett, helyette ötéves korcsoportváltozók szerepelnek a kutatók számára hozzáférhető adatbázisban. (Anélkül, hogy értékelni kívánnánk és tudnánk az Eurostat eljárását, megjegyezzük, hogy ez igen nagy mértékben csökkenti az Európai Munkaerő-felvétel kibocsátott változatának értékét, bizonyos elemzési irányokat eleve kizár. Munkaerő-piaci szempontból sem mindegy például, hogy valakinek fél éves vagy négy és fél éves gyermeke van-e.) A szociális segélyekre és a bérekre vonatkozó adatokat az Eurostat szintén törölte, csak a kifejezetten munkanélküliség jogcímén kapott támogatás tényére vonatkozó kétértékű (*dummy*) változó maradt meg. Az egyének időbeli követésére alkalmas természetes azonosítók magától értetődően kikerültek a publikus változatból, de nem pótolták őket anonimitást biztosító kapcsolási kóddal, ezért panelépítésre és a munkaerő-piaci áramlások megfigyelésére ott sincs mód, ahol a nemzeti felvételek hosszabb-rövidebb ideig – Magyarországon például másfél évig – követik a megfigyelt egyéneket.

2 A kétféle súlyozással számított értékek alig térnek el egymástól.

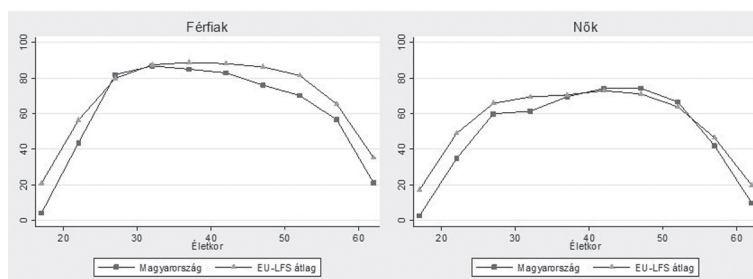
3 Ez az Európai Munkaerő-felvételben igaz Lengyelországra is, amely az OECD (2007c) *Education at a Glance* kiadványaiban önálló oszlopban, más középfokú oktatási formáktól elkülöníthetően szerepelteti a szakmunkásképzést.

A nemzeti munkaerő-felvételek zömmel az Eurostat ajánlásait követik, változókészletükben és fogalomértelmezésükben is hasonlóak, de nem minden változót kérdeznek meg minden országban, egyes nemzeti felvételek (Izland, Ciprus, balti országok) pedig esetenként túl kicsinek bizonyulnak ahhoz, hogy az adataik részletes bontásban is elemezhetőek legyenek. Az adathiány okát a megfelelő táblázatokban közöljük.

Foglalkoztatás a 15–64 éves népességben

Az Európai Munkaerő-felvétel adatai három ponton jelzik az európai átlagnál lényegesen alacsonyabbnak a magyar foglalkoztatási szintet. Mint az *1.1. ábrán* látható életkor szerinti foglalkoztatásadatok azt mutatják, hogy mind a férfiak, mind a nők körében alacsonynak tűnik a *fiatalok* foglalkoztatása. A 25–40 éves férfiak foglalkoztatása nem, vagy alig marad el az EU-átlagtól, ezt követően azonban, a *40–54 éves férfiak esetében* széles rés nyílik a magyar és az európai átlagadat között. A *25–40 éves nők* foglalkoztatása szintén alacsony, a 35–59 éveseké azonban eléri, sőt egyes korcsoportokban meghaladja az európai átlagot.

1.1. ábra: Foglalkoztatási ráták a 15–64 éves népességben az ILO–OECD meghatározása szerint, 2005 második negyedév (százalék)

EU LFS-átlag: a tagországok összesített és súlyozott mintájából számított átlag.

A fiatal, ezen belül a kisgyerekes nők kirívóan alacsony foglalkoztatásának jelenségével a tavalyi Munkaerőpiaci Tükörben (*Bálint–Köllő, 2007*) részletesen foglalkoztunk. Ezt a kérdéskört most nem érintve, úgy tűnik, célszerű külön tárgyalnunk a fiatalok, valamint a 40 évesnél idősebb férfiak foglalkoztatásának illetve munkanélküliségének kérdéseit, annál is inkább, mert mint később megmutatjuk, az e csoportokban mért alacsony foglalkoztatási szint szorosan összefügg egyfelől az iskolarendszer és a diákmunka, másfelől a nyugdíj- és rokkantnyugdíj-rendszer sajátosságaival.⁴ Ezért előbb a figyelmünket a 15–59 éves, nappali tagozaton nem tanuló népességre korlátozzuk, és ezt követően térünk ki a fiatalok, illetve az idősebb férfiak munkaerő-piaci helyzetének kérdéseire.

Az *1.1. ábrán* látható életkor-specifikus foglalkoztatási ráták mögött igen nagy iskolázottság szerinti szóródás húzódik meg. Az alapfokon iskolázottak

⁴ A nemek és generációk közötti helyettesítés, kiszorítás bonyolult kérdéseivel egy ilyen áttekintésben nem tudunk foglalkozni.

kirívóan alacsony magyarországi foglalkoztatásának kérdésével nem foglalkozunk külön fejezetben, de az egyes témakörök tárgyalásakor kitérünk a képzettség szerinti különbségekre.

Foglalkoztatás és munkaidő a 15–59 éves, nem tanuló népességben

Az ILO–OECD meghatározása azokat tekinti foglalkoztatottaknak, akik az adatfelvétel referencia-időszakában, jellemzően az interjú megelőző héten legalább egy óra jövedelemtermelő munkát végeztek, vagy nem dolgoztak ugyan, de csak ideiglenesen voltak távol az egyébként meglévő munkájuktól. E meghatározás szerint Magyarországon a 15–59 éves, nem tanuló népesség 69,3 százaléka dolgozott, ami az ötödik legalacsonyabb érték az Európai Unióban (1.1. táblázat), ugyanakkor csak 3,1 százalékkal marad el az EU–15 átlagtól, szemben a 15–64 éves népességben mért 9,4 százalékos hátránnyal.⁵

⁵ Az itt EU–15-nek nevezett csoportba nem tartozik bele Málta, amelyről nem állnak rendelkezésre adatok, beletartozik viszont a nem EU-tag Norvégia, amely szolgáltat adatokat az Európai Munkaerő-felvétel számára.

1.1. táblázat: Foglalkoztatás a 15–59 éves, nem tanuló népességben különböző meghatározások szerint, 2005 (százalék)

Ország	ILO–OECD-foglalkoztatott	Ország	Dolgozott legalább 1 órát	Ország	Teljes munkaidőre átszámított foglalkoztatás*
Izland	90,4	Izland	79,5	Izland	82,4
Dánia	84,9	Észtország	74,8	Lettország	77,6
Norvégia	83,9	Lettország	74,6	Cseh Köztársaság	76,3
Svédország	83,7	Litvánia	74,4	Észtország	75,1
Hollandia	80,7	Portugália	73,1	Ciprus	74,1
Finnország	80,2	Ciprus	73,1	Görögország	73,4
Ausztria	79,9	Dánia	73,0	Portugália	72,9
Ciprus	79,2	Cseh Köztársaság	72,4	Szlovénia	72,6
Szlovénia	78,8	Írország	71,4	Litvánia	71,1
Cseh Köztársaság	78,7	Ausztria	70,6	Ausztria	70,0
Litvánia	78,6	Norvégia	70,5	Dánia	69,3
Portugália	78,5	Svédország	70,3	Szlovákia	69,1
Luxemburg	77,9	Szlovénia	69,8	Írország	67,8
Észtország	77,7	Hollandia	69,7	Magyarország	67,1
Írország	77,4	Luxemburg	68,4	Finnország	65,9
Lettország	77,0	Görögország	68,3	Svédország	65,8
Franciaország	76,0	Finnország	68,0	Luxemburg	64,7
Egyesült Királyság	74,0	Szlovákia	67,3	Lengyelország	63,3
Belgium	73,8	Magyarország	66,1	Franciaország	61,5
Görögország	71,3	Franciaország	64,9	Egyesült Királyság	60,3
Szlovákia	70,9	Egyesült Királyság	64,7	Norvégia	59,9
Magyarország	69,3	Németország	62,8	Olaszország	59,4
Olaszország	68,9	Belgium	62,6	Belgium	58,7
Németország	68,8	Olaszország	61,7	Hollandia	57,8
Spanyolország	66,2	Lengyelország	61,3	Németország	56,5
Lengyelország	64,0	Spanyolország	57,1	Spanyolország	55,9

* Az adat azt mutatja, hogy az adott népesség hány százaléka tudta volna teljesíteni a ténylegesen ledolgozott össz-munkaidőt, ha mindenki heti 40 órában dolgozott volna. A tényleges munkaidőt a szokásos munkaidő (a „nagyváltó” munkaidőben dolgozók esetében a referenciahéten ténylegesen ledolgozott munkaidő) alapján mértük.

A referenciahéten ténylegesen dolgozók száma ennél kisebb, mégpedig Nyugaton és Keleten erősen eltérő mértékben. Magyarországon a 2005. évi munkaerő-felvétel referenciaheteiben a foglalkoztatottnak minősülők 3 százaléka volt távol a munkahelyétől, míg ez az érték a nyugat-európai országok egész sorában eléri vagy meghaladja a 10–12 százalékot. A ténylegesen dolgozók rangsorában Magyarország előkelőbb, hátulról a nyolcadik helyen állt: a legjobb munkavállalási korúak 66,1 százaléka dolgozott legalább egy órát a vizsgált héten, két százalékkal *több*, mint az EU régi tagállamaiban átlagosan.⁶

Még feljebb rukkolunk a rangsorban, ha a teljes munkaidős foglalkoztatást (*full-time equivalent employment, FTE*) tekintjük, arra a kérdésre keresve választ, hogy a 15–64 éves, nem tanuló népesség hány százaléka tudta volna teljesíteni a referenciahéten kifejtett munkamennyiséget, ha mindenki 40 órát dolgozott volna.⁷ Magyarországon az átlagos munkaidő hosszú, meghaladja a 40 órát. A népesség 67,1 százalékának kellett volna 40 órás munkaheteket teljesítenie ahhoz, hogy az kiadja a referenciahéten kifejtett munkaórák számát. A teljes munkaidős foglalkoztatás alapján készített rangsorban Magyarország az európai mezőny közepén foglal helyet, Szlovákia mellett, Dánia, Finnország és Írország társaságában, 7,1 százalékkal felülmúlva a régi tagországok átlagát.

AZ 1.1. táblázatban látható, hogy az összes volt szocialista ország relatív pozíciója a magyarhoz hasonló irányban változik ahogy az ILO–OECD foglalkoztatás-rangsorától a teljes munkaidős foglalkoztatás alapján készített rangsor felé haladunk: ez utóbbiban még a legalacsonyabb értékű közép-kelet-európai tagállam, Lengyelország is megelőzi Angliát, Franciaországot, Németországot, Norvégiát, Belgiumot, Hollandiát, Spanyolországot és Olaszországot.

A legjobb munkavállalási korban lévő (15–59 éves) népesség esetében nem a foglalkoztatás alacsony szintje az, ami figyelmet érdemel: e populáció lemaradása az ILO–OECD kritériuma szerint sem súlyos, más mutatók szerint pedig lemaradásról nem is beszélhetünk. A munkaerő-potenciál kihasználtsága viszonylag magas fokú, karakteresen eltér azonban a nyugati mintától a foglalkoztatás szerkezete: viszonylag kevesen dolgoznak viszonylag sokat.⁸

A „legjobb munkavállalási korú” nem dolgozók

A magyar munkaerőpiac egyik megkülönböztető sajátossága a munkavállalási korú népesség gazdasági aktivitásának – munkaerő-piaci részvételének – alacsony szintje. A nemzetközi szervezetek (ILO, OECD) ajánlásait követő statisztika azokat a nem dolgozókat tekinti gazdaságilag aktívnak, akik a kérdézt megelőző hetekben állást kerestek, és képesek, illetve készek arra, hogy munkába lépjenek. Inaktívnak azok minősülnek, akik nem dolgoznak, és állást sem keresnek, vagy ha keresnek is, a talált munkát nem lennének képesek vagy nem kívánnák felvenni. (A gyakorlatban a besorolás az álláskeresés alapján dől el, a „rendelkezésre állási kritérium” szerepe marginális).

6 Az adat a régi tagállamok és Norvégia összevont mintájára vonatkozik.

7 Ténylegesen dolgozók aránya (heti munkaórák/40)

8 A munkaidő kérdésére visszatérünk a *Munka és nem munka határán* című alfejezetben.

Magyarországon más közép-kelet-európai országokhoz valamint a legtöbb régi EU-tagállamhoz viszonyítva is feltűnően sok *a nem dolgozó és állást sem kereső* felnőtt, amint ezt az 1.2. táblázat mutatja.

1.2. táblázat: A 15–59 éves, nem tanuló népesség megoszlása munkaerő-piaci státusok szerint – az országos átlagok regionális átlagai és szórásai, 2005

		EU-15	Balti	KKE	Összesen	Magyar- ország
Férfiak						
ILO-OECD foglalkoztatott	átlag	84,3	83,6	80,0	83,6	76,2
	szórás	(4,7)	(5,2)	(7,2)	(5,1)	
ILO-OECD munkanélküli	átlag	5,5	6,2	10,2	6,3	5,8
	szórás	(1,8)	(2,6)	(5,0)	(3,0)	
Nem keres, de szeretne fizetett állást	átlag	1,9	4,0	2,1	2,2	5,2
	szórás	(1,1)	(3,3)	(1,0)	(1,5)	
Nem akar fizetett állást	átlag	8,2	6,2	7,7	7,9	12,7
	szórás	(2,9)	(1,0)	(3,2)	(2,8)	
Nők						
ILO-OECD foglalkoztatott	átlag	70,7	71,5	66,1	70,0	62,7
	szórás	(9,6)	(4,9)	(7,4)	(8,8)	
ILO-OECD munkanélküli	átlag	5,6	5,5	10,1	6,3	5,0
	szórás	(2,3)	(1,3)	(4,0)	(3,0)	
Nem keres, de szeretne fizetett állást	átlag	3,9	5,7	4,1	4,1	6,0
	szórás	(2,8)	(5,2)	(1,9)	(3,0)	
Nem szeretne fizetett állást	átlag	19,8	17,2	19,6	19,5	26,3
	szórás	(7,1)	(10,5)	(3,0)	(6,8)	
Korábban dolgozó nők						
ILO-OECD foglalkoztatott	átlag	77,6	74,5	70,0	76,0	67,1
	szórás	(7,7)	(4,8)	(6,6)	(7,6)	
ILO-OECD munkanélküli	átlag	4,9	4,9	8,3	5,4	4,6
	szórás	(2,3)	(1,3)	(3,2)	(2,6)	
Nem keres, de szeretne fizetett állást	átlag	3,2	5,1	3,6	3,5	5,0
	szórás	(2,4)	(4,7)	(1,8)	(2,6)	
Nem szeretne fizetett állást	átlag	14,2	15,3	18,0	15,0	23,2
	szórás	(5,3)	(9,9)	(3,0)	(5,6)	
Országok száma		18	3	4	25	1

EU–15: Málta nélkül, Norvégiával együtt. Balti: Észtország, Lettország, Litvánia.

KKE: Magyarország nélkül: Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia. Összesen: Magyarország és Málta nélkül, Norvégiával együtt.

A férfiak foglalkoztatási rátája alacsonyabb az európai uniós átlagnál, kívül esik a nyugat-európai és balti szóródási tartományon. A munkanélküliség ennek ellenére alacsony. Ezzel szemben magas az állást nem kereső, de fizetett munkát akaró nem foglalkoztatottak száma: kétszeresen, két és félszeresen meghaladja a Nyugat- és Közép-Kelet-Európában mért értékeket, bár nem sokkal magasabb, mint a balti régió átlaga. Igen magas azoknak a munkavállalási korú férfiaknak az aránya, akik nem is szeretnék fizetett munkát.⁹ A nőknél

⁹ A dolgozni nem kívánók aránya a magyarhoz hasonló Belgiumban, Lengyelországban, az Egyesült Királyságban, Németországban és Spanyolországban.

hasznoló mintázatot követ a munkaerő-piaci státusok közötti megoszlás, de itt a tagállamok közötti szóródás is nagyobb: az inaktivitásra vonatkozó magyar értékek ennek a felső tartományába esnek. Ha figyelmünket a munkaerőpiac-hoz kötődő – korábban legalább egyszer foglalkoztatott – nőkre korlátozzuk, Magyarország ismét kilóg a sorból a dolgozni nem akaró nők igen magas, 23,2 százalékos arányával. A magyarhoz hasonló érték csak két országban, Írországban (24,2 százalék) és Luxemburgban (26,6 százalék) fordul elő.

AZ 1.3. táblázat az álláskeresőknél a nem foglalkoztatott népességben *belüli* arányát mutatja az előző táblázatban használt bontásban. Magyarországon a foglalkoztatásban nem álló férfiak egynegyede, a nők kevesebb mint egyhete minősül munkanélkülinek. A férfiak esetében a magyar érték jócskán kívül marad az európai – ezen belül a közép-kelet-európai – szóródási tartományon.¹⁰ A nőknél az álláskeresők aránya szintén elmarad az regionális átlagoktól, az összeurópai szóródási tartomány alsó felébe sorolható, és sokkal alacsonyabb a közép-kelet-európai átlagnál.¹¹

1.3. táblázat: Az álláskeresők aránya a 15–59 éves, nem tanuló és nem dolgozó népességben 2005-ben – régiós átlagok és országok közötti szórások

	EU-15	Balti	KKE	Összesen	Magyarország
Férfiak					
Átlag	35,0	36,8	50,0	37,7	24,6
Szórás	(6,9)	(5,1)	(14,5)	(9,7)	
Nők					
Átlag	19,5	20,1	29,0	21,1	13,4
Szórás	(7,1)	(7,1)	(6,1)	(7,6)	
Korábban dolgozó nők					
Átlag	22,4	20,5	27,1	23,0	13,5
Szórás	(8,7)	(7,8)	(5,8)	(8,0)	
Országok száma	18	3	4	25	1

EU-15: Málta nélkül, Norvégiával együtt. Balti: Észtország, Lettország, Litvánia.

KKE: Csehország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia.

10 Ilyen alacsony érték csak egy országban (Egyesült Királyság) fordul elő.

11 Az érték öt országban: Hollandia, Luxemburg, Egyesült Királyság, Írország, Izland alacsonyabb a magyarnál.

12 Ha n az inaktivitás valószínűsége, p_{nn} annak esélye, hogy egy pálya n -ből indul és 1 évvel később ismét n -ben tart, p_{xn} pedig annak valószínűsége, hogy egy nem n -ből induló pálya n -ben tart 1 évvel később, akkor $n_1 = n_0 p_{nn} + (1 - n_0) p_{xn}$. Ha $n_1 = n_0$, akkor az $n_0 p_{nn} / n_1$ hányados a bennmaradási eséllyel (p_{nn}) egyenlő.

sohasem volt a hajdani magyar szinthez mérhető, és a hagyományos családi munkamegosztás nem szorult vissza olyan mértékben, mint Nyugat-Európa legtöbb országában.

1.4. táblázat: A megfigyeléskor inaktív, nem tanuló 15–59 évesek közül egy évvel a kérdezés előtt is inaktív volt – rangsorok a férfiakra és nőkre

Sorszám	Férfiak		Nők	
	ország	százalék	ország	százalék
1.	Magyarország	89,6	Olaszország	95,9
2.	Olaszország	88,8	Görögország	95,2
3.	Szlovákia	88,4	Luxemburg	91,7
4.	Portugália	85,7	Ciprus	91,3
5.	Dánia	84,9	Belgium	89,6
6.	Litvánia	84,4	Magyarország	87,9
7.	Görögország	84,4	Litvánia	86,1
8.	Lettország	83,0	Portugália	85,5
9.	Észtország	82,9	Norvégia	83,7
10.	Belgium	82,7	Szlovákia	81,7
11.	Cseh Köztársaság	81,9	Lettország	81,4
12.	Norvégia	81,7	Észtország	80,9
13.	Finnország	80,3	Lengyelország	80,0
14.	Lengyelország	78,8	Cseh Köztársaság	78,1
15.	Szlovénia	78,2	Dánia	76,7
16.	Ciprus	77,9	Szlovénia	76,6
17.	Luxemburg	69,3	Finnország	69,7
18.	Svédország	55,9	Svédország	68,0

Megjegyzés: a táblázatban nem szereplő országokban az egy évvel korábbi státusra vonatkozó változó hiányzik.

A magyarországi inaktivitási arányok különösen éles ellentétben állnak a lengyel és szlovák mintával. Magyarországon 2005-ben a 15–59 éves, nem tanuló férfiak és nők 69,3 százaléka dolgozott, Szlovákiában 70,9 százaléka. Miközben a foglalkoztatási ráták lényegében azonosak voltak, a munkanélküli-rátákban több mint kétszeres különbség mutatkozott: 7,2 százalék Magyarországon és 16,3 százalék Szlovákiában.¹³ A lengyel foglalkoztatási ráta valamivel alacsonyabb volt (64 százalék), a munkanélküliség azonban a magyarországinak több mint két és félszerese (18,2 százalék). Miből adódnak ezek a meghökkentően nagy különbségek azonos foglalkoztatási rátával rendelkező, és egyéb jellemzőikben is hasonló országok között? Ezt a kérdést vizsgáljuk a következőkben.

Munkanélküliség versus inaktivitás – magyar-lengyel-szlovák összehasonlítás

AZ 1.5. táblázat egy logit becslés eredményét mutatja. A modell a 15–59 éves, nem tanuló és nem dolgozó népességre vonatkozik, függő változója 1,

¹³ Az Európai Munkaerő-felvételeiből számított éves adatok.

ha a vizsgált egyén keresett állást (és készen állt a munkába lépésre), és 0, ha inaktív volt. A becült esélyráták azt mutatják, milyen mértékben hatott egy-egy magyarázó változó egységnyi változása (0-ról 1-re) az álláskeresés esélyére más változók hatásának kiszűrése után. (Esélyrátán a keresési és nem keresési valószínűség $p/(1-p)$ hányadosa értendő. Ha az esélyráta 1-nél nagyobb, az adott változó hatása pozitív, ha 1-nél kisebb, negatív). Nem magyarázó modellről van szó, hanem arra irányuló kísérletről, hogy világosabb képet nyerjünk a keresési intenzitásban meglévő csoportközi különbségekről.

1.5. táblázat: Az álláskeresésre ható tényezők Magyarországon, Szlovákiában és Lengyelországban 2005-ben – logit esélyráták

Megnevezés	Magyarország	Szlovákia	Lengyelország
Nő	0,6762	0,3654	0,4004
Iskolai végzettség: alapfok	0,3187	0,3643	0,4691
Iskolai végzettség: középfok	0,5754	0,5321	0,6341
15–19 éves	1,6894	1,7220	2,6788
20–24 éves	2,3775	2,4834	2,9166
25–29 éves	1,5375	1,1279 ⁿ	1,3354
55–64 éves	0,2681	0,2326	0,2089
Mióta van munka nélkül?			
13–24 hónap	0,7256	0,7982	0,6437
25–36 hónap	0,7039	0,3883	0,5336
37–48 hónap	0,5088	0,4936	0,6220
48 hónap régebben, vagy sohasem dolgozott	0,2578	0,3321	0,4499
Regisztrált, nem kap munkanélküli-segélyt	11,0509	56,5593	20,0708
Regisztrált, kap munkanélküli-segélyt	6,3514	35,7442	9,4638
Pszedo R^2	0,3022	0,5493	0,4130
Megfigyelések száma	52 650	17 695	45 025
Keresési arány	16,9	46,2	37,6

Minta: 15–59 éves, nem tanuló, nem dolgozó népesség.

Függő változó: 1, ha keres állást, 0, ha nem.

Szignifikancia: Minden közölt esélyráta szignifikáns 0,01 szinten, kivéve az n felső indexszel jelzettet.

Referenciakategóriák: férfi, diplomás, 30–54 éves, 0–12 hónapja van munka nélkül, nem regisztrált.

A férfiak és nők közötti különbség Magyarországon kisebb, mint a másik két országban, az iskolázottság szerinti eltérések azonban hasonlóak mindhárom esetben.¹⁴ A keresési valószínűség lényegében ugyanúgy változik az életkorral Magyarországon, mint Szlovákiában, és a 24 évesnél idősebbek esetében Lengyelországban. (A 15–24 éves, nem tanuló lengyelek között azonban igen magas az álláskeresők aránya.) A munkakeresés mindhárom országban csökken az állásvesztés óta eltelt idővel, némileg eltérő pályát követve. Magyarországon Szlovákiához viszonyítva nagyobb arányban keresnek állást a 25–36 hónapja munka nélkül lévők, de kisebb mértékben azok, akik négy évnél is régebben dolgoztak utoljára, vagy sohasem dolgoztak. Lengyelországhoz vi-

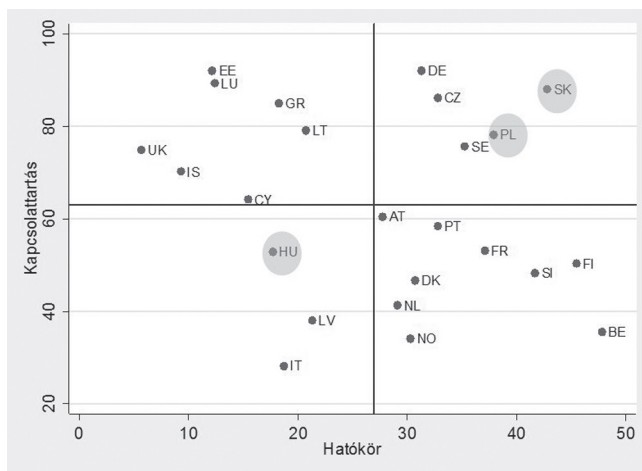
¹⁴ Az alacsony iskolázottságúak az átlagnál nagyobb gyakorisággal szeretnének fizetett munkát, de a dolgozni akarók körén belül kisebb valószínűséggel keresnek aktívan állást.

szonyítva a magyar keresési intenzitás az első három évben lassabban, utána gyorsabban csökken.

Ezek a különbségek azonban jelentéktelenek azokhoz képest, amiket a *regisztráltak és a munkanélküli-segélyben részesülők* relatív keresési intenzitásában látunk Magyarországon, illetve a két másik országban. Az esélyráták azt jelzik, hogy Szlovákiában és Lengyelországban a regisztráltak és segélyezetttek sokkal nagyobb arányban mondják magukat álláskeresőnek a nem regisztráltakhoz viszonyítva, mint Magyarországon. Ennek nem az az oka, hogy a nem regisztráltak nálunk intenzíven keresnek munkát: Magyarországon a munkanélküliként nem regisztrált állásnélküliek 8,8 százaléka keresett munkát, míg Szlovákiában és Lengyelországban 14,1 illetve 14,9 százalék. A munkanélküli-segélyben nem részesülők esetében a megfelelő arányok: Magyarországon 12,6, Szlovákiában 46,1, Lengyelországban 38,1 százalék.

Ahhoz, hogy az álláskeresésnek a regisztrációval összefüggő különbségeit megértsük, rövid kitérőt kell tennünk. Magyarország azon néhány ország közé tartozik, ahol az állami foglalkoztatási szolgálat a nem dolgozó népesség viszonylag kis részét regisztrálja, és a szolgálattal való kapcsolat az érintkezés gyakoriságára vonatkozó adat szerint is laza. Ezt mutatja az 1.2. ábra.

1.2. ábra: A 15–59 éves, nem tanuló és nem dolgozó népesség kapcsolata az állami foglalkoztatási szolgálattal 2005-ben

Hatókör: munkanélküliként regisztráltak aránya.

Kapcsolattartás: a foglalkoztatási szolgálatot az interjú előtti hónapban felkeresők aránya. A függőleges és vízszintes egyenes a súlyozatlan EU-átlagot jelzi.

A függőleges és a vízszintes egyenes a súlyozatlan EU-átlagot jelzi.

Országgrövidítések: AT – Ausztria, BE – Belgium, CY – Ciprus, CZ – Cseh Köztársaság, DK – Dánia, DE – Németország, EE – Észtország, FI – Finnország, FR – Franciaország, GR – Görögország, IE – Írország, IS – Izland, IT – Olaszország, LT – Litvánia, LU – Luxemburg, LV – Lettország, HU – Magyarország, NL – Hollandia, NO – Norvégia, PL – Lengyelország, PT – Portugália, SI – Szlovénia, SK – Szlovákia, SE – Svédország, UK – Egyesült Királyság.

Az ábra vízszintes tengelyén azt mértük, hogy a 15–59 éves nem foglalkoztatott népesség hány százalékát regisztrálták munkanélküliként, a függőleges tengelyen pedig azt, hogy a regisztráltak közül hány százalék lépett kapcsolatba a foglalkoztatási szolgálattal a kérdezést megelőző egy hónapban. Nyugat-Európa legtöbb országa a bal felső vagy a jobb alsó térségben található. Az előbbi esetben a foglalkoztatási szolgálat viszonylag kevés embert regisztrál, de a munkaügyi kirendeltségek és a nem foglalkoztatottak közötti kapcsolat igen intenzív. A másik csoportban (jobb alsó sarok) a regisztráltak aránya magas, 25–50 százalék, de a kapcsolat kevésbé szoros.

A visegrádi országok közül Csehország, Szlovákia és Lengyelország – a Hartz-reformon átesett németekkel és a svédekkel együtt – egy harmadik csoportot alkot: igen magas a regisztráltak aránya, és ennek ellenére is intenzív a kapcsolattartás. Magyarország a bal alsó térségben foglal helyet, ahol a régi tagállamok közül csak Olaszország (és az újak közül Lettország) található: a munkaerő-piaci szervezet kevés nem dolgozót regisztrál és a nem dolgozó népességgel ápolt kapcsolat sem tekinthető intenzívnek a hasonló méretű ügyfélkörrel dolgozó szolgálatokhoz viszonyítva.

A nemzeti gyakorlatok nagyfokú eltérései több tényezővel függnek össze. Ezek közé tartozik az állami foglalkoztatási szolgálat és az önkormányzatok közötti munkamegosztás a munkanélküliek támogatásában; az állami és a magánközvetítés viszonylagos súlya; a szolgáltatás jellege (mennyire nyitott a munkaügyi szervezet a segélyre igényt nem tartó, inaktív vagy éppen foglalkoztatott ügyfelek fogadására),¹⁵ valamint a munkaügyi szervezet szerepe a jóléti ellátások rendszerében. Végül, de nem utolsósorban, egy-egy ország pozíciója függ attól is, hogy a foglalkoztatási szolgálat (munkaügyi központ) számon kéri-e a segélyezettektől az álláskeresést, és milyen sűrűn számoltatja be az ügyfeleit. Az eltérő gyakorlatokról igen részletes áttekintést ad Frey (2005) tanulmánya, valamint az (OECD, 2007a) tipológiája.

Visszatérve a részletesebben vizsgált három országra, tekintsük át, milyen részletekben különbözik a magyar, szlovák és lengyel regisztrációs gyakorlat, és ez hogyan függhet össze az álláskeresés intenzitásával! Az 1.6. táblázat adataiból indulunk ki. Mint a táblázatba illesztett szövegek jelzik, a magyar foglalkoztatási szolgálat a nem dolgozóknak, és ezen belül az álláskeresőknél is kis részét tartja nyilván munkanélküliként. Az ÁFSZ ügyfélkörében meghatározó súllyal szerepelnek a járadékot vagy segélyt kapók (valamint az aktív támogatásban részesülők, akiket az Európai Munkaerő-felvételben nem lehet azonosítani). Lengyelországban és Szlovákiában a *munkanélküli-segélyben* részesülők aránya sokkal alacsonyabb, de ez nem jelenti, hogy a regisztráltak nem kapnak más típusú támogatást. Szlovákiában a nem foglalkoztatottak számos szociális juttatáshoz csak a „Munkaügyi és Családügyi Hivatalokban” történt regisztráció esetén férnek hozzá, Lengyelországban pedig a regisztráció szükséges feltétel a nyugdíj-jogszerzéshez. (Magyarországon csak a segély

15 Dániában és Norvégiában a regisztráltak között az egyharmadot is meghaladja a foglalkoztatottak aránya. Az összeurópai átlag 14 százalék, a magyar érték 1,3 százalék.

után az állam által befizetett járulék alapoz meg nyugdíj-jogszerzést.) A magyar regisztráltak és segélyezettek ritkábban keresik fel a kirendeltségeket, és kevesebben mondják magukat álláskeresőnek, mint szlovák és lengyel társaik. Ugyanakkor négyszer-tízszer annyian állítják, hogy állást ugyan nem keresnek, de szeretnének fizetett munkát, mint a lengyel és szlovák regisztráltak illetve segélyezettek. Az állást keresők *vagy legalábbis akarók* együttes aránya a három országban hasonló, 85–95 százalékos.

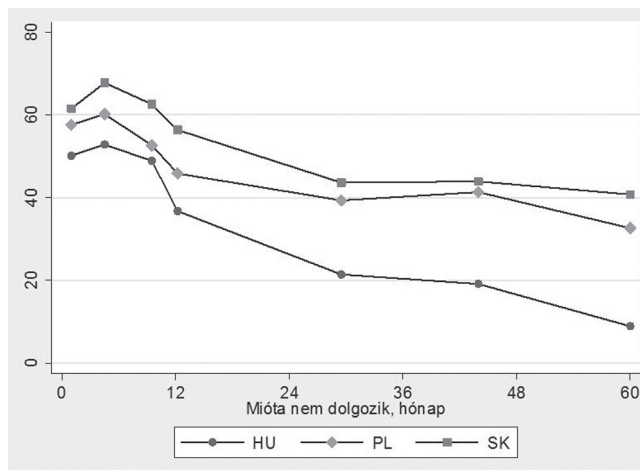
1.6. táblázat: A regisztrációs gyakorlat néhány mutatója Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában, 2005

	Magyar- ország	Szlovákia	Lengyel- ország	Következtetés
Regisztrált/nem foglalkoztatott	17,8	42,8	37,9	Magyarországon a nem dolgozók és az álláskeresők kis részét regisztrálják.
Regisztrált/álláskereső	59,0	83,3	76,7	
Segélyt kap/regisztrált	66,9	7,6	10,5	A regisztráltak nagy része kap munkanélküli segélyt.
Járt ott az utolsó 1 hónapban/regisztrált	52,1	86,8	77,0	A regisztráltak és segélyezettek ritkán keresik fel a kirendeltséget.
Járt ott az utolsó 1 hónapban/segélyezett	49,1	87,2	75,0	
Állást keres/regisztrált	57,3	90,3	72,5	Közülük kevesen keresnek aktívan állást ...,
Állást keres/segélyt kap	54,2	93,0	74,3	
Szeretne fizetett munkát/regisztrált	29,3	3,1	7,7	..., de elég nagy részük „szeretne dolgozni”,
Szeretne fizetett munkát/segélyezett	33,0	3,1	9,0	
Keres vagy szeretne dolgozni/regisztrált	86,4	93,4	80,1	Viszonylag magas azok aránya, kik legalábbis szeretnének fizetett munkát.
Keres vagy szeretne dolgozni/segélyezett	87,2	96,1	83,3	

A nyilvántartottak között annak ellenére alacsony az aktívan állást keresők aránya, hogy a magyar foglalkoztatási szolgálat a tartósan nem foglalkoztatottakat sokkal kisebb arányban éri el, mint a lengyel és szlovák szolgálatok. Mint az 1.3. ábra mutatja, hogy a rövid távú munkanélküliek regisztrációs arányában nincs nagy eltérés a három ország között, a két vagy több éve nem dolgozók esetében azonban húsz-harminc százalékpontosra növekszik a különbség. Ez természetesen összefügg azzal, hogy a foglalkoztatási szolgálat ügyfélkörében magas a munkanélküli-járadékban és aktív támogatásban részesülők aránya, e támogatások pedig időben korlátozottak, míg a másik két országban a regisztrációban való érdekltség hosszabb távon is fennmarad. Mint ismeretes, Magyarországon a rendszeres szociális segélyben részesülő, aktív korú nem foglalkoztatottaknak regisztrációt és együttműködési köte-

lezettséget ír elő a törvény, a segély azonban jövedelemhatárhoz kötött, így az a tartós munkanélkülieknek eleve csak egy kisebbséghez jut el.

1.3. ábra: Munkanélküliként regisztráltak aránya a nem foglalkoztatottak között az állás elhagyása óta eltelt idő függvényében Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában, 2005

Országgrövidítések: HU – Magyarország, PL – Lengyelország, SK – Szlovákia.

Megjegyzés: Az adatok a 15–59 éves, nem tanuló, nem dolgozó népességre vonatkoznak.

Regisztrált és ILO–OECD munkanélküliség

Az eddig áttekintett adatokból sejthető, hogy Magyarországon igen laza a két-féle (a regisztrált, illetve az ILO–OECD meghatározása szerint mért) munkanélküliség kapcsolata. Nemcsak a keresési munkanélküliség alacsony, hanem a regisztrált munkanélküli-ráta is. Mind az első-, mind a másodfajú „hiba” jelentős a szó statisztikai értelmében: az aktív álláskeresők viszonylag kis részét regisztrálják, ugyanakkor sok a munkát nem kereső regisztrált ügyfél. A mértékekről az 1.7. táblázat ad képet. Az aktív álláskeresőknek Magyarországon 59,0 százalékát regisztrálták 2005-ben. Ez az arány 20–25 százalékponttal alacsonyabb volt a lengyel és szlovák mértéknél. A regisztráltak közül állást keresők aránya (57,3 százalék) nem csak a lengyel és szlovák szinthez képest alacsony, e tekintetben egész Európában az utolsó helyen állunk.

A táblázat utolsó sorában a keresési és regisztrált munkanélküliség kapcsolatának erősségét mérő Cramér-féle V mutatót tüntettük fel.¹⁶ Minél közelebb áll V az 1-hez, annál erősebb a két munkanélküliségi mérték közötti kapcsolat. Látható, hogy a V mutató Magyarországon sokkal alacsonyabb, mint Lengyelországban és Szlovákiában. Itt be nem mutatott részletesebb számításaink szerint ez igaz volt minden iskolázottsági szinten és az állásvesztés óta eltelt idő szerint képzett összes csoportban.

16 Egy 2×2 -es táblázat speciális esetében ez a mérték χ^2/n négyzetgyökével egyenlő. A V -értékek számításánál a teljeskörűsítő súlyokat nem használhattuk.

1.7. táblázat: Az ILO–OECD és a regisztrált munkanélküliség kapcsolata
Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában, 2005

Megnevezés	Magyar- ország	Szlovákia	Lengyel- ország
Foglalkoztatott/népesség	69,3	70,6	63,6
ILO–OECD munkanélküli-ráta	7,3	16,6	18,6
Regisztrált munkanélküli ráta	7,5	15,5	19,8
Az állást keresők közül regisztrált (százalék)	58,5	92,2	76,8
A regisztráltak közül állást keres (százalék)	60,8	82,2	72,1
Cramér-féle V (regisztrált és ILO–OECD munkanélküliség)	0,499	0,778	0,660

Értelmezési kísérlet

A rendelkezésre álló keresztmetszeti adatok nem alkalmasak annak eldöntésére, hogy milyen tényezők vezetnek egyidejűleg alacsony – és igen gyengén korreláló – regisztrált és ILO–OECD szerinti munkanélküliséghez Magyarországon: azért keresnek-e kevesen állást, mert a munkaügyi szervezet a piacnak csak kis részét fedi le, és/vagy nem kényszeríti álláskeresésre a munkanélkülieket, vagy az állástalanok azért nem keresnek kapcsolatot a foglalkoztatási szolgálattal (a munkaügyi központtal), mert nem akarnak fizetett állást.

Bizonyára igaz, hogy az állástalanok egy része a rejtett gazdaságban szerzett jövedelmének, valamint a regisztrációhoz nem kötött jóléti transzfereknek köszönhetően munka nélkül is jelentős jövedelemhez jut, ezért nem létesít – vagy csak további segélyek megszerzése céljából létesít – kapcsolatot a munkaügyi szervezettel. Ez talán megmagyarázhatná az alacsony regisztrációs arányt, részben azt is, hogyan kerül sok állást nem kereső ügyfél a nyilvántartottak közé, de *a nem regisztrált álláskeresők nagy számát nem*. A leírt tünetek nehezen fordulhatnak elő együttesen, ha nem lenne igaz, hogy *a)* Magyarországon a szó szűk értelmében vett munkanélküli-segélyezés rendkívüli mértékben visszaszorult, és *b)* a munkaügyi szervezet kevésbé képes vagy hajlandó kikényszeríteni az álláskeresést, mint a segélyhez jutás feltételét.

A magyar jóléti rendszerben meghatározó súlyú transzferek vagy nem írnak elő együttműködési kötelezettséget a munkaügyi szervezettel, vagy ha a törvény így rendelkezik is, a gyakorlatban a hangsúlyt nem az álláskeresés kikényszerítésére helyezik. A 15–59 éves nem tanuló és nem dolgozó népesség 39 százaléka nyugdíjas volt 2005-ben. Noha a munkapiaci megfontolások kimutathatóan erős szerepet játszanak a korhatár előtti nyugdíjazásban (Cseres-Gergely, 2007; Scharle, 2007), annak fékezésében a foglalkoztatási szolgáltatnak marginális szerep jut, egyelőre nem működnek olyan jellegű, átfogó, a korai nyugdíjba vonulást munkapiaci problémaként (is) kezelő programok, mint a tavalyi Munkaerőpiaci Tükörben részletesen ismertetett brit program, a *Munkához vezető utak (pathways to work)* (Scharle, 2007). A nem foglalkoztatottak 17 százaléka gyesen-gyeden-gyeten volt 2005-ben.

Noha a gyermektámogatások igénybevételében is megmutatható a munkaerő-piaci esélyek erős szerepe (*Bálint–Köllő*, 2007), a foglalkoztatási szolgáltatás az igénybevevők mindössze 2–3 százalékát tartja nyilván munkanélküliként, és a munkától hosszú ideje távollévők informálására és segítésére sem alakultak ki eljárások. A legjobb munkavállalási korban lévő nem dolgozók további 15 százaléka rendszeres szociális segélyben részesült. Noha esetükben a munkaügyi kirendeltségekkel való együttműködés és így az álláskeresés is elvben kötelező, a gyakorlatban ez részlegesen és kirendeltségenként igen nagy különbségekkel valósul meg (*Bódis–Nagy*, 2008). A hangsúly a „munkakész-ség” és nem az álláskeresői aktivitás „tesztelésén” van, és a meghirdetett elvek szerint e célra alkalmazott önkormányzati szervezésű közmunka el is vonja az időt és a figyelmet a munkakereséstől, illetve annak támogatásától. Munkanélküli-járadékban a nem dolgozók mindössze 5 százaléka részesült a 2005. évi megfigyelések szerint. A klasszikus értelemben vett munkanélküli-segélyezés a kilencvenes évek második felétől kezdődően visszaszorult, és szelektívebbé vált (*Nagy*, 2000), ami egyfelől – a nem dolgozó aktív korúak egésze számára – szűkítette a kirendeltségi szolgáltatásokhoz való hozzáférést, másfelől rontotta annak esélyét, hogy a munkaügyi szervezet a segélyek részleges megvonásával szankcionálhassa az álláskeresői elmulasztását.

A legélesebb ellenpéldát alighanem egész Európában Szlovákia nyújtja, ahol a regisztráció többféle szociális segélynek is feltétele, és az álláskereső ellenőrzése rendkívül szigorú.¹⁷ A 2005. évi reformok előtt a munkanélkülieknek havi háromhavonta kellett megjelenniük az irodában, míg Magyarországon a törvény szerint heti egyszeri jelentkezést írt elő, lásd *Bódis–Nagy*, 2008). A 2005. évi szlovák reform havi kétszeri, a tartós munkanélkülieknek pedig heti egyszeri jelentkezést írt elő, valamint megkövetelte az álláskereső írásos dokumentálását, például a felkeresett munkáltatók által kiadott igazolás formájában.¹⁸ Az igénybevételi feltételek szabályozása meghatározó szerepet játszik abban, hogy Szlovákiában rendkívül magas a nem foglalkoztatottak regisztrációs aránya, és hogy a regisztráltak igen nagy része mondja magát álláskeresőnek a munkaerő-felvételben.¹⁹ Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a lakossági adatfelvételekben az álláskeresőre vonatkozó kérdéseket hatósági jogkörrel nem rendelkező, ám sok kérdezett szemében mégis a hivatalosságot képviselő kérdezőbiztosok teszik fel: ha segély csak az álláskeresőnek jár, a kérdezettek hajlamosak lesznek magukat annak mutatni olyan félhivatalos környezetben is, mint egy adatfelvételi interjú.²⁰

Számít-e az álláskereső ?

A „bevállási torzítástól” függetlenül is felmerülhet az a munka-gazdaságtani irodalomban régóta vitatott kérdés, hogy egyáltalán érdemes-e határvonalat húzni a munkanélküliség (*U*) és az inaktivitás (*N*) közé. A válasz nagymértékben függ a vizsgálati céltól.

17 Ezúton köszönjük *Stepan Jurajda*, *Jaroslav Kačmar*, *Daniel Munich* és *Michal Palenik* segítségét a szlovák regisztrációs és segélyezési gyakorlat jobb megértéséhez.

18 Ilyen igazolások kiadására jutányos, 300–400 forintnak megfelelő áron számos vállalkozás szerveződött.

19 Az álláskereső ellenőrzésének szigorát 2008-ban enyhítették. A 2005 előtti feltételek visszaállítása arra utal, hogy a szlovák kormányzat maga sem tartotta sikeresnek a korábban hozott drákói intézkedéseket.

20 A regisztráció, illetve az álláskeresőnek a nyugdíj-jog-szerzés fenntartásával történő elismerése Lengyelország esetében is érdekeltséget teremt arra, hogy a kérdezett magát álláskeresőnek mondja, ugyanakkor a kirendeltségi gyakorlat sokkal lazább, mint Szlovákiában, sőt, az *OECD* (2007b) szerint a munkakeresés ellenőrzése éppen itt a legelnagyoltabb a megvizsgált európai országok közül.

A dinamikus makroelemzés többnyire megelégedhet az ILO–OECD munkanélküli-rátájával mint a munkaerőpiac állapotának jelzőszámával. Noha az U/N arányokban az országok között igen nagy eltérések fordulnak elő, az U és N ráták többnyire azonos irányban és mértékben változnak. Az ILO–OECD-ráta használata a statikus nemzetközi összehasonlítást sem torzítja súlyosan: ha igaz is, hogy a különböző munkanélküliség-definíciók erősen eltérő szinteket jelezhetnek (lásd például *Brown és szerzőtársai*, 2006), az országok rangsorán ez keveset változtat (*Sorrentino* 1993, 1995, 2000).²¹

A *foglalkoztatási potenciál* kérdésével foglalkozó kutatások nem bánhatnak ilyen nagyvonalúan az U és N közötti határvonal kérdésével, amennyiben az álláskereső pillanatnyi megléte/hiánya a munkaerőpiachoz való kötődés hosszabb távon is eltérő szintjére utal. *Flinnand–Heckman* (1983) ma is igazodási alapnak tekintett írása erősen eltérőnek találta az U és N csoportokat a piachoz való hosszabb távú kötődés és az elhelyezkedési esélyek szempontjából. *Juhn és szerzőtársai* (1991), valamint *Murphy–Topel* (1997) ezzel szemben a két csoport együttes kezelését találták termékenyebbnek. *Garibaldi–Wasmer* (2001) és *Boeri* (2000) – utóbbi éppen a volt szocialista országok példáján – olyan modelleket alkalmaznak, amelyekben az egyensúlyi foglalkoztatás, illetve a munkanélküliség szintje sem jelezhető előre az U és N közötti választás sajátosságainak ismerete nélkül. A *Jones–Riddell* (1999) szerzőpáros az inaktív népesség heterogenitását hangsúlyozza, rámutatva, hogy az állást *nem kereső*, de dolgozni *akaró* csoport piachoz kötődése a munkanélküliekéhez hasonló mértékű.

A magyarországi kutatások egyes eredményekkel szolgáltak. *Micklewright–Nagy* (1999) és *Köllő* (2001) 1997 első negyedétől kezdődően másfél évig követett nem foglalkoztatotti mintákat a munkaerő-felvételben. Diszkrét időtartamú modellen végzett számításaik szerint az állást *kereső* és az állást *nem kereső*, de dolgozni *akaró* férfiak elhelyezkedési esélye statisztikailag azonos volt.

A másodikként említett kutatás egy 1997 harmadik negyedében induló kohorszt is megvizsgált, és itt a férfiak esetében is kimutatható volt a álláskereső hatása az elhelyezkedési esélyre, ami arra utal, hogy az első negyedévi állományra kapott eredményeket esetlegesen torzíthatta az ideiglenes elbocsátottak visszatérése a korábbi munkahelyeikre, az a tény, hogy az elhelyezkedések zöme az építőipari és mezőgazdasági szezon elejére esett. Feltételezhető, hogy az inaktív férfiak egy része ezeknek a szezonális munkahelyeknek a megnyílására várt, és keresés nélkül is el tudott helyezkedni.

A nőknél az álláskereső szignifikánsan nagyobb arányban helyezkedtek el mindkét kutatás szerint, mindkét mintában. *Micklewright–Nagy* (2005) tervezett kísérlete, melynek keretében a munkanélküliek egy részét a szokottnál sűrűbben hívták be a kirendeltségekre, arra utalt, hogy az álláskereső követelmény szigorúbb számonkérése egyes csoportokban szignifikánsan növelte az elhelyezkedési arányt.

21 Éppen Magyarország példa a kivételre, amikor egy ország rangsorbeli helyezése is nagymértékben függ a választott munkanélküli-mutatótól.

Akadályozza-e az álláskeresés hiánya a foglalkoztatást, csökkenti-e a piaci rugalmasságot? Bizonyos határok között nem, hiszen a munkaerő-piaci mozgások zöme (a pályakezdést és a nyugdíjba vonulást leszámítva) a foglalkoztatás és a munkanélküliség között, illetve különböző munkahelyek között – közbenső munkanélküliség nélkül – zajlik. A szokásos intézményi indikátorokkal dolgozó elemzések (*Riboud és szerzőtársai*, 2002, *Cazes–Nesporova*, 2003, *Rutkowski és szerzőtársai*, 2005) igen rugalmasnak mutatják a magyar munkaerőpiacot, és a bérrugalmasságra (*Kőrösi* 2005, *Köllő*, 2001), a munkahely-forgalomra (*Kőrösi*, 2005), valamint az alkalmazkodási költségekre (*Kőrösi–Surányi*, 2002) vonatkozó becslések sem jeleznek nagyfokú rugalmatlanságot. A magyarországi *munkanélküliség* – a 1.4. táblázatban használttal analóg mutató szerint – kevésbé tartós, mint Lengyelországban és Szlovákiában (továbbá Szlovéniában, Olaszországban, Belgiumban, Görögországban és Litvániában). Látni kell, hogy ezek az eredmények nem feltétlenül állnak ellentmondásban a fejezetben ismertetett tényekkel, melyek tömeges és tartós *inaktivitásra* – rugalmatlanságra, és a rugalmasság egyik fontos feltételének, az álláskeresésnek a hiányára – utalnak.

A piachoz való – munkakeresésben meg nem nyilvánuló – látens kötődés aktivizálódhat, ha javulnak az elhelyezkedési esélyek. Erre utal, az a tapasztalat, hogy a foglalkoztatás egységnyi növelése egységnyinél kisebb mértékben csökkenti a munkanélküliséget, mert a konjunktúra javulásának hatására az inaktívak egy része belép a piacra. Magyarország esetében a makroadatokat legfeljebb a nőknél utalnak ilyen hatás esetleges meglétére: 1997–2000-ben a 15–55 éves nők foglalkoztatásának növekedése egyidejűleg az inaktivitás csökkenésével járt. (Ebben azonban szerepet játszhatott a korhatár előtti nyugdíjba vonulás késleltetése párhuzamosan az öregségi korhatár emelésével.) A férfiaknál az eltolódások egyértelműen a munkanélküliség és a foglalkoztatás között történtek, jó és rossz periódusokban egyaránt. Ha nem érvényesül a fent említett, úgynevezett „bizonytalan munkavállalói hatás” (*discouraged worker effect*), a foglalkoztatás és a munkanélküliség anélkül reagálhat rugalmasan a piaci jelzésekre, hogy ez érintené az inaktív tömeget: a piac lehet rugalmas, de ugyanakkor igen kisméretű is. Az idézett szakirodalmi eredmények fényében nem lenne meglepő, ha az esetlegesen felgyorsuló gazdasági növekedés csökkenteni kezdené a mára már magassá vált magyar munkanélküliséget, ahogy az az összes többi volt szocialista országban történt az elmúlt három évben,²² de számos okunk van kételkedni abban, hogy a hatása áttérjedhet-e az inaktívakra.

Egyelőre nem folyt olyan kutatás, ami a teljes nem foglalkoztatásnak a bérekre kifejtett nyomását tanulmányozta volna. A *munkanélküliség* bérekre gyakorolt hatását több tanulmány is vizsgálta. [*Kertesi–Köllő* (1998) az érett piacgazdaságokra jellemző kapcsolatot talált a munkanélküliség szintje és a bér szintje között, *Kőrösi* (2005) vizsgálatai időben gyengülő kapcsolatra utal-

22 2005 márciusában a magyar munkanélküli ráta 6,8 százalék volt, a nyolc volt szocialista EU-tag és a két tagjelölt (Bulgária és Románia) rátáinak átlaga ugyanekkor 10,4 százalék. A magyarországi ráta 2008 márciusában 7,6 százalék volt, immár magasabb a közép-kelet-európai átlagnál (6,1 százalék), a harmadik helyen Szlovákia (9,8 százalék) és Lengyelország (7,7 százalék) után. Magyarország az egyetlen volt szocialista uniós tagország, ahol a munkanélküliség 2005–2008-ban növekedett (Eurostat).

tak.] Amennyiben az inaktívak nem támasztanak versenyt a munkahelyekért, akkor az álláskeresés hiánya közvetve, a bérnyomást enyhítve is fékezheti a foglalkoztatás növekedését.

Záró megjegyzés

Ebben az alfejezetben nem kívántuk értékelni a magyar regisztrációs és segélyezési gyakorlatot, ami láthatóan szorosan összefonódik a munkavállalási korú inaktivitás problémájával. Az adatok áttekintése azonban arról győzött meg minket, hogy ha valaki alaposabb elemzés útján szeretné megtalálni az alacsony foglalkoztatással párosuló alacsony munkanélküliség magyar specifikumának kulcsát, annak nem az időseket vagy a fiatalokat, az iskolázatlanokat vagy az állástalan diplomásokat, avagy a tartós munkanélküliek „reményvesztését” kell kutatnia, hanem a jóléti és munkaügyi rendszer sajátos működését kell mélyebben megértenie.

Munka és nem munka határán

Munka és nem munka között nem csak az előző alfejezetben tárgyalt értelemben – az álláskeresés alacsony szintje miatt – húzódik éles határ Magyarországon. Hasonlóan feltűnő, mennyire ritka a hagyományos, heti ötnapos, napi nyolcórás munkarendtől való eltérés, milyen kevesen kötődnek *részlegesen* a munkához. Ennek a mértékéről és formáiról próbálunk rövid áttekintést adni ebben az alfejezetben, annak előrebocsátásával, hogy ezúttal nem magyar, hanem közép-kelet-európai (egyes esetekben kelet- és dél-európai) sajátosságokról lesz szó.

A tárgyalás továbbra is a 15–59 éves, nem tanuló népességre vonatkozik. A választás egyik indoka, hogy a fiatalok körében a részmunkaidős, illetve időszaki foglalkoztatás Nyugat-Európán belül is nagyon széles sávban szóródik: a 15–24 éves, nappali tagozaton nem tanuló fiatalok körében például a heti 36 óránál kevesebbet dolgozók aránya 19 százalék (Olaszország) és 57 százalék (Norvégia) között, a heti 20 óránál kevesebbet dolgozóké 1 százalék (Izland) és 37 százalék (Norvégia) között változik. E különbségeket tovább növelik a diákmunka elterjedtségében mutatkozó eltérések. Ezért a fiatalok foglalkoztatásának és munkaidejének kérdését később, külön fejezetben tárgyaljuk. Az idősebbek leválasztását épp ellenkezőleg, a viszonylag kis különbségek indokolják. Magyarországon az 59 évesnél idősebb foglalkoztatottak között a 36 óránál kevesebbet dolgozók aránya 2000–2005-ben átlagosan 40,1 százalék volt, ami az EU–15-ben tapasztalható szóródási tartományba esett.²³ Az időskori munkavállalás kérdésére is külön fejezetben térünk vissza.

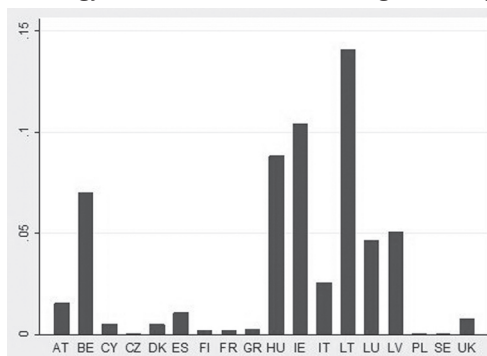
Módszertani megjegyzések

A munkaidő hosszának és a részmunkaidősök arányának nemzetközi összehasonlítását megnehezítik – szigorúan véve: lehetetlenné teszik – a „szoká-

²³ A kis esetszám miatt közlünk több évre vonatkozó átlagot.

„sos munkaidő” felmérésében az országok között mutatkozó különbségek. A munkaerő-felvételekben szereplők egy része nem tud válaszolni arra a kérdésre, hogy a fő munkájában mennyit szokott dolgozni, úgy nyilatkozik, hogy a munkaideje „nagyon változó”. Az így felelők aránya nagyon széles határok között szóródik (1.4. ábra).

1.4. ábra: A nagyon változó munkaidőben dolgozók aránya, 2005

Országgrövidítések: AT – Ausztria, BE – Belgium, CY – Ciprus, CZ – Cseh Köztársaság, DK – Dánia, ES – Spanyolország, FI – Finnország, FR – Franciaország, GR – Görögország, IE – Írország, IT – Olaszország, LT – Litvánia, LU – Luxemburg, LV – Lettország, PL – Lengyelország, SE – Svédország, UK – Egyesült Királyság. A válaszlehetőség nem megengedett, az érték zérus: Németország, Észtország, Izland, Hollandia, Norvégia, Portugália, Szlovákia, Szlovénia.

Az országok egy kis csoportjában – Belgium, Írország, Luxemburg, Lettország és Litvánia mellett Magyarország – a válaszadók 4–10 százaléka számolt be nagyon változó munkaidőről 2005-ben. Négy-öt országban a közölt arány egy-két százalékos, több mint tízben pedig zérus vagy attól alig különböző. Nyilvánvaló, hogy itt nem valóságos, hanem számbavételi eltérésekről van szó, arról hogy egyes országokban ezt a válaszlehetőséget fel sem kínálják, másutt pedig a kérdezők végül is rábírák az interjúalanyt a „szokásos munkaidő” megjelölésére.

Emiatt míg a szokásos munkaidőre vonatkozó adat egyéni szinten nem – és populációs szinten is csak korlátozottan – használható a munkaidő hosszának megállapítására, a referenciahéten *ténylegesen ledolgozott* munkaidő sem tekinthető megfelelő mutatónak, mert szabadság, betegség és más okok miatt erősen eltérhet a hosszabb távon jellemző szinttől. A referenciahéten *ténylegesen ledolgozott idő* az esetek nem elhanyagolható részében nulla, mint azt az 1.8. táblázat mutatja. A munkájuktól ideiglenesen távol lévők aránya a nyugat-európai országokban nagyjából háromszor akkora, mint a volt szocialista országokban, és lényegesen magasabb, mint a Görögországban, Cipruson, Portugáliában és Írországban.²⁴

24 Az EU-15 országokban az átlagos hányad 11,7 százalék, Közép-Kelet-Európában 5,2 százalék, a Baltikumban 5,1 százalék.

1.8. táblázat: A munkájuktól a referenciahéten ideiglenesen távol lévők aránya az ILO–OECD-módszerrel számolt foglalkoztatottak között, 2005 (százalék)

Sorszám	Ország	Százalék	Sorszám	Ország	Százalék
1.	Svédország	16,0	14.	Olaszország	10,5
2.	Norvégia	15,9	15.	Németország	8,8
3.	Belgium	15,2	16.	Cseh Köztársaság	8,0
4.	Finnország	15,1	17.	Írország	7,8
5.	Franciaország	14,6	18.	Ciprus	7,7
6.	Dánia	14,0	19.	Portugália	6,8
7.	Spanyolország	13,8	20.	Litvánia	5,3
8.	Hollandia	13,6	21.	Szlovákia	5,1
9.	Egyesült Királyság	12,6	22.	Magyarország	4,6
10.	Luxemburg	12,3	23.	Görögország	4,2
11.	Izland	12,1	24.	Lengyelország	4,1
12.	Ausztria	11,7	25.	Észtország	3,7
13.	Szlovénia	11,4	26.	Lettország	3,1

Áthidaló megoldásként a munkaidő hosszát, valamint a részmunkaidő arányát is a szokásos és aktuális munkaidő viszonya alapján képzett csoportokon belül vizsgáljuk, figyelmünket a referenciahéten legalább egy órát dolgozóakra korlátozva. A részletező bontásokat használó számítások bemutatása az összes országra áttekinthetetlen méretű számtengert eredményezne, ezért a táblázatokban Magyarország mellett négy további ország adatait mutatjuk be, amelyek elég jól reprezentálják az Európában kialakult típusokat: Dánia, Ausztria, Görögország és Szlovákia. A szövegben utalunk az európai átlagra, illetve szóródási tartományra.

Az 1.9. táblázatban az aktuális és szokásos munkaidő viszonya alapján képzett csoportok megoszlására, az 1.10. táblázatban az egyes a csoportokban megfigyelt tényleges heti munkaidőre vonatkozó adatok találhatók.

1.9. táblázat: A referenciahéten dolgozók százalékos megoszlása a ténylegesen ledolgozott és a szokásos munkaidő viszonya szerint, 2005

Előző heti munkaidő a szokásoshoz képest	Ausztria	Dánia	Görög- ország	Magyar- ország	Szlová- kia
Férfiak					
Egyenlő	61,6	53,2	85,3	76,9	96,3
Kevesebb	26,3	31,4	13,7	7,5	3,7
Több	21,2	14,5	0,8	3,2	n.a.
Nincs szokásos munkaidő (nagyon változó)	1,9	0,9	0,2	12,4	n.a.
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nők					
Egyenlő	60,7	51,9	82,9	82,1	94,5
Kevesebb	28,6	34,5	16,0	10,7	5,5
Több	9,2	12,3	0,8	2,1	n. a.
Nincs szokásos munkaidő (nagyon változó)	1,5	1,3	0,3	5,1	n. a.
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Minta: a referenciahéten legalább egy órát dolgozók.

Magyarországon – Görögországhoz és Szlovákiához hasonlóan – viszonylag kevesen dolgoznak a szokásostól eltérő munkaidőben. A férfiak 12,4 százaléka és a nők 5,1 százaléka „nagyon változó” szokásos munkaidőről számolt be, míg ez az érték a többi országban nagyon alacsony, Szlovákiában pedig csak a szokásosnak megfelelő, vagy annál rövidebb aktuális munkaidőről áll rendelkezésre adat.

1.10. táblázat: A referenciahéten dolgozók heti munkaidejének átlaga és szórása, 2005 (óra)

Ország	Heti munkaideje a szokásoshoz viszonyítva								Összesen	
	egyenlő		kevesebb		több		nagyon változó		átlag	szórás
	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás		
Férfiak										
Ausztria	44,0	11,0	35,0	11,5	50,8	11,0	43,0	12,1
Dánia	40,3	9,6	32,4	10,8	49,4	12,0	39,9	11,6
Görögország	45,0	10,5	32,1	10,1	55,8	10,1	43,7	11,2
Magyarország	41,3	5,9	30,2	9,8	50,7	7,4	45,6	12,6	41,6	8,0
Szlovákia	42,1	6,6	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	42,1	6,6
Nők										
Ausztria	34,4	13,3	27,1	12,0	41,5	13,2	34,0	13,7
Dánia	34,9	8,4	26,7	9,7	41,5	10,2	34,0	10,0
Görögország	40,1	10,6	28,4	10,3	54,9	11,5	38,9	11,3
Magyarország	39,4	5,5	27,1	9,1	48,0	8,4	41,0	13,6	39,0	7,2
Szlovákia	39,9	5,7	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	39,9	5,7

Minta: a referenciahéten legalább egy órát dolgozók.

Megjegyzés: a két pont azt jelöli, hogy az adat a kis esetszám miatt nem számítható.

Átlagos munkaidő

A referenciahéten a *szokásosnak megfelelő munkaidőben dolgozó* magyar férfiak 41,3 órás munkaideje lényegesen rövidebb, mint a görögöké és az osztrákoké, de a szlovákokéval együtt meghaladja a dánokét. Ugyanakkor a nők 39,1 órás munkaideje öt órával hosszabb, mint az osztrákoké és a dánoké, bár valamivel rövidebb, mint a görögöké és a szlovákoké. A munkaidő szórása a két volt szocialista országban sokkal kisebb, mint a három régi EU-tag esetében.

A *szokásosnál rövidebb* munkaidőben dolgozókra vonatkozó adatok mind az öt országban mindkét nemnél egymáshoz hasonlóak. A *szokásosnál többet* dolgozók esetében Magyarország a két nyugat-európai ország és Görögország között helyezkedik el.

A *nagyon változó* munkaidőben dolgozó magyar férfiak tényleges átlagos munkaideje a referenciahéten meghaladta a 45 órát, és a nőké is elérte a 41 órát. További, a táblázatban nem szereplő adatok szerint a nagyon változó munkaidőről beszámoló magyaroknak mindössze 4,4 százaléka volt teljes mértékben távol a munkahelyétől, tehát e csoport mind a munkavégzésnek a referenciahéten megfigyelt gyakorisága, mind a munkaidő hossza alapján

a folyamatosan foglalkoztatott, teljes munkaidős sokasághoz hasonlít.²⁵ (A többi országban az alacsony esetszám miatt az átlagos munkaidőadat közlésétől eltekintünk, megjegyezve, hogy ott is a magas, 36 óra feletti értékek dominálnak).

Összességében, a magyar férfiaknak a referenciahéten mért tényleges átlagos munkaideje sem kirívóan alacsonynak, sem nagyon magasnak nem tekinthető, félúton áll a dán és az összeurópai összehasonlításban is kiemelkedő görög érték között. (A 41,6 órás munkahét 36 perccel hosszabb az EU-15 átlagnál). Ugyanakkor a dolgozó nők – közép-kelet- és dél-európai társaikhoz hasonlóan – lényegesen hosszabb munkaidőt teljesítenek, mint a nyugat-európaiak: a magyar nők heti öt órával többet dolgoznak, mint az osztrákok és a dánok. A 39 órás heti munkaidejük 6,5 órával, majdnem egy egész munkanappal hosszabb, mint a nyugat-európai nőké átlagosan!

Részmunkaidő

A részmunkaidősök arányát a tárgyalt okokból csak azoknál mérhetjük megbízhatóan – a referenciahéten ledolgozott órák száma alapján – akik ekkor a szokásosnak megfelelő munkaidőben dolgoztak. Az 1.11. táblázat szerint a 36 óránál rendszeresen kevesebbet dolgozó férfiak arányát Magyarországon 2,6 százalékra becsülhetjük, a 20 óránál kevesebbet dolgozók aránya pedig gyakorlatilag nulla. Ez az érték fele-egyharmada a három régi EU-tagnál mértnek, és gyakorlatilag azonos a szlovákkal.

1.11. táblázat: A részmunkaidősök százalékaránya különböző csoportokban, 2005

	A referenciahéten 1-35 órát dolgozott		A referenciahéten 1-19 órát dolgozott	
	munkaideje megfelelt a szokásosnak	munkaideje nagyon változó	munkaideje megfelelt a szokásosnak	munkaideje nagyon változó
Férfiak				
Ausztria	5,0	..	1,1	..
Dánia	8,2	..	1,5	..
Görögország	7,4	..	0,7	..
Magyarország	2,6	16,0	0,1	2,2
Szlovákia	2,1	n. a.	0,2	..
Nők				
Ausztria	40,4	..	10,2	..
Dánia	37,8	..	3,6	..
Görögország	21,0	..	3,1	..
Magyarország	8,1	29,1	0,4	4,0
Szlovákia	5,9	..	0,6	n. a.

Megjegyzés: a két pont azt jelöli, hogy az adat a kis esetszám miatt nem számítható.

A nőknél a referenciahéten szokásos munkaidőben dolgozók 8,1 százaléka teljesített 36 óránál kevesebbet, ez az érték a görögnek kevesebb mint fele, a

²⁵ A részmunkaidősök aránya ebben a csoportban mindazonáltal magasabb az átlagosnál, mint arra még visszatérünk. Megjegyezzük, hogy a *nagyon változó* munkaidőt jelző válaszolók többsége a magyar munkaerő-felvétel szerint vállalkozó vagy segítő családtag.

dánnak kevesebb mint egynegyede, az osztráknak egyötöde, a szlováknál árnyalatnyival magasabb.²⁶

Az *1.11. táblázat* szerint, noha a nagyon változó munkaidőben dolgozó magyarok átlagos munkaideje magas, körükben a részmunkaidősök aránya nem elhanyagolható: 16 és 29,1 százalék a 36 órás, és 2,2 és 4 százalék a 20 órás kritérium alapján a férfiaknál és a nőknél – ez azonban a népesség egészére vetített részmunkaidős arányt legfeljebb egy-másfél százalékkal tornázza feljebb.

Meg kell jegyeznünk, hogy az alacsony részmunkaidős arány elsősorban a *közép-európai* volt szocialista országok: Magyarország, Csehország, Szlovákia és Szlovénia sajátja. A rendszeresen 1–35 órát dolgozó részmunkaidős nők aránya Lengyelországban (20,4 százalék) és a balti országokban (13–17 százalék) lényegesen magasabb, bár így is elmarad az EU–15 csoportban mért értékektől.

Rugalmas munkaidő-beosztás

Magyarországon sokkal kisebb arányban fordulnak elő rugalmas munkaidőt megengedő szerződések, ami fontos szerepet játszik abban, hogy a férfiak és a nők ritkábban vannak távol a munkahelyüktől, és sokkal ritkábban dolgoznak kevesebbet vagy többet a szokásos munkaidejüknel. Ausztriában és Dániában a szokásosnál kevesebbet dolgozók 30, illetve 44 százaléka a rugalmas munkarendnek köszönhetően dolgozott kisebb óraszámban a referenciahéten, míg Magyarországon ez az arány csak 5,6 százalék (Görögországban és Szlovákiában pedig még alacsonyabb). Hasonlóképpen, Ausztriában és Dániában a szokásosnál többet dolgozók között is 40–50 százalék a rugalmas munkarendre hivatkozók aránya, míg Magyarországon csak 17 százalék (*1.12. táblázat*).

1.12. táblázat: A rugalmas munkaidő-beosztás szerepe a szokásosnál rövidebb vagy hosszabb munkaidő magyarázatában, 2005 (százalék)

Ország	A rugalmas munkaidő-beosztást jelöli meg az eltérés okaként a héten a szokásosnál	
	kevesebbet dolgozók közül	többet dolgozók közül
Ausztria	30,0	38,9
Dánia	43,9	51,7
Görögország	0,4	2,6
Magyarország	5,6	17,2
Szlovákia	1,0	6,7

Minta: Foglalkoztatottak az ILO–OECD-meghatározás szerint.

További válaszlehetőségek: rossz időjárás, munkahiány, sztrájk, tanfolyam, betegség, ápolás, családi okok, ünnepnapok, munkahely-változtatás, túlóra, egyéb.

A választóvonal e szempontból nem a Kelet és a Nyugat, hanem egyfelől a nyugat- és észak-európai, másfelől a dél- és közép-kelet-európai országok kö-

26 Az ugyanerre a női populációra, hasonló módszerrel számított részmunkaidős hányad (1–35 órát dolgozók) az EU–15 egészében 47,3 százaléknak adódik, ez azonban félrevezető adat, mert több ország esetében a medián munkaidő sem éri el a 36 órát. Ezeket az országokat (Hollandia, Franciaország, Egyesült Királyság, Németország) leszámítva a nyugat-európai átlag 36,1 százalékra rúg. Megjegyezzük, hogy a medián munkaidő az *1.11. táblázatban* vizsgált országok mindegyikében meghaladta a 35 órát.

zött húzódik. A szokásosnál kevesebbet dolgozók közül a rugalmas munkaidőre hivatkozók arányának súlyozatlan átlaga a régi EU-tagok körében 30,4 százalékos volt 2005-ben.

Otthoni munkavégzés

Az Európai Munkaerő-felvételben otthoni munkavégzésnek a lakásban végzett munka számít. Nem minősül otthoninak a lakóházban folytatott jövedelemszerző tevékenység, ha annak helye elkülönül a lakótértől (a boltnak, vendéglőnek, műhelynek, irodának külön bejárata van), miként a gazdálkodók által a ház körül, a kertben, istállóban, gépszínen végzett munka sem. Alkalmazottak esetében abban az esetben számít otthoninak a munkavégzés, ha azt a munkavállaló és a munkáltató közötti megállapodás rögzíti (táv-munkaszerződés, bedolgozási jogviszony, engedélyezett rendszeres otthoni munkavégzés).

Mint az 1.13. táblázat mutatja, még az érthetetlenül restriktív meghatározás ellenére is igen magas, összességében 20–25 százalékos a legalább részben otthon dolgozók aránya Ausztriában és Dániában, míg Magyarországon, Szlovákiában és Görögországban nem éri el a 10 százalékot. Figyelemre méltó, hogy az otthoni munkavégzés *nem gyakoribb* a nőknél, mint a férfiaknál, sőt, az adatok az esetek közel felében a férfiaknál jeleznek magasabb értéket.

1.13. táblázat: Otthoni munkavégzés, 2005 (százalék)

Ország	Férfiak		Nők	
	általában otthon	néha otthon	általában otthon	néha otthon
Ausztria	5,3	19,0	7,6	13,9
Dánia	4,0	23,3	5,3	17,3
Görögország	1,2	2,3	2,3	3,8
Magyarország	2,7	5,0	2,8	6,5
Szlovákia	3,2	4,6	4,9	4,4

Minta: foglalkoztatottak az ILO–OECD-meghatározás szerint.

Megjegyzés: az otthoni munka értelmezéséhez lásd a szöveget!

Az otthon dolgozók aránya a régi EU-tagok körén belül is széles sávban szóródik, meghaladja a 20 százalékot Ausztriában, Belgiumban, Dániában, Nagy-Britanniában és Izlandon, de nem éri el a 10 százalékot sem – az itt alkalmazott definíció szerint – Dél-Európában. A volt szocialista országokban az arány 8 és 15 százalék között mozog, ami nem marad el sokkal a teljes Európai Munkaerő-felvétel mintaátlagától (férfiak 12,1, nők 11,9 százalék).

Az átlagokat és a nemek közötti különbségeket nyilvánvalóan erősen befolyásolja a foglalkoztatási státus. Ezt az 1.14. táblázatban egy osztrák-magyar összehasonlítással illusztráljuk. Látható, hogy Ausztriában mindhárom foglalkozási státusban sokkal magasabb az otthon dolgozók aránya, sőt, relatív értelemben az alkalmazottak esetében a legnagyobb a különbség. A nemek

közötti különbségek még a foglalkozási státus figyelembevétele után sem nagyok (kivéve a magyarországi segítő családtagokat).

1.14. táblázat: Otthon dolgozók százalékaránya Ausztriában és Magyarországon, 2005

Foglalkoztatási státus	Magyarország		Ausztria	
	férfi	nő	férfi	nő
Alkalmazott	4,4	6,6	14,4	14,4
Önfoglalkoztató	28,6	31,2	59,2	61,3
Segítő családtag	25,4	37,0	47,1	52,1

Minta: Foglalkoztatottak az ILO–OECD-meghatározás szerint.

Résztétel a felnőttképzésben²⁷

A felnőttképzésre e fejezetben nem mint az emberitőke-képzés egy fontos intézményére tekintünk, hanem a munka és nem munka határán elhelyezkedő aktivitási formák egyikeként. A résztvevők egy része foglalkoztatott, de aktuálisan nem dolgozik, a munkanélküliek és inaktívak pedig nagyobb részt valamilyen munkával kapcsolatos képzésben vesznek részt.

Mivel korcsoportok között jelentősen különbözik a felnőttképzésben való részvétel, külön vizsgáljuk a 25–29 éveseket illetve a 29 évnél idősebb korosztályt. Az összehasonlításban az eddig alapul vett országok adataira támaszkodunk, de a képzésre vonatkozó adatok hiányosságai miatt Dél-Európát Görögország helyett Olaszország képviseli. Ha szükséges, utalunk a képzési arányokra más európai országokban is. A felnőttképzésben való részvételi arányokat a 25–29 évesek körében öt kiválasztott országban az *1.15. táblázat* foglalja össze. A magyarországi 25–29 éves korosztályból kevesen vettek részt felnőttképzésben 2005-ben, abszolút és relatív értelemben is: három százalék, amely a hatodik legalacsonyabb a 24 európai ország²⁸ között. Hasonlóan alacsony a részvétel Lengyelországban és Szlovákiában, valamint számos dél-európai országban, míg Finnországban (17 százalék), Svédországban (19 százalék) és Dániában (25 százalék) a legmagasabb.

1.15. táblázat: A 25–29 évesek részvételi aránya felnőttképzésben, 2005 (százalék)

Ország	Férfiak	Nők	Együtt
Ausztria	12,6	13,9	13,2
Dánia	23,8	26,3	25,0
Magyarország	2,0	4,1	3,1
Olaszország	2,6	3,9	3,3
Szlovákia	3,4	4,1	3,8

A szakterületek szerinti megoszlás arra utal, hogy Magyarországon és Szlovákiában, a felnőttképzésben részt vevő 25–29 évesek csaknem fele nyelvet tanul (*1.16. táblázat*) – ugyanakkor az idegen nyelvet felnőttképzés keretében tanulók aránya a 25–29 évesek között mind az öt országban hasonló, körülbelül egy százalék.

²⁷ Felnőttképzésben részt vevőnek azt tekintjük, aki részt vett tanfolyamokon, szemináriumokon, konferenciákon vagy magánórákon, amelyek nem az iskolai képzés keretében folytak a kérdést megelőző négy hétben.

²⁸ A nemzetközi összehasonlítás 24 európai országra vonatkozik: Norvégia, Izland és az Európai Unió 25 tagállama Németország, az Egyesült Királyság és Málta kivételével. Míg a fejezet szövege helyenként mind a 24 országra kitér, a táblázatok csupán öt ország értékeit ismertetik – Magyarországot, illetve egy nyugat-, egy észak-, egy dél- és egy közép-kelet-európai unós tagállamét.

1.16. táblázat: A 25–29 éves felnőttképzésben részt vevők százalékos megoszlása szakterület szerint, 2004–2005

Szakterület	Ausztria	Dánia	Magyar-ország	Olaszország	Szlovákia
Általános képzés	3,78	2,76 ^a	5,01 ^a	1,16 ^a	0,63 ^a
Tanárképzés	6,64	2,98 ^a	1,35 ^a	5,28	1,41 ^a
Bölcsész	10,89	5,01	2,89 ^a	6,44	0,72 ^a
Idegen nyelv	22,15	6,00	40,46	15,47	45,14
Társadalomtudományok, üzleti ismeretek és jog	9,37	19,94	20,39	26,08	17,98
Természettudományok és számítógépes ismeretek	8,36	6,20	10,17	13,90	9,58
Mérnöki és agrártudományok	9,73	6,90	2,29 ^a	6,59	6,00 ^a
Egészségügy	22,61	10,43	4,53	11,66	3,77 ^a
Szolgáltatások	6,46	39,79	12,91	13,42	14,77
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Megjegyzés: a megfigyelések kis esetszáma miatt az elemzéshez 2004–2005-ös összevont mintát használtunk.

^a A megfigyelések száma nem éri el az ötvenet.

Említésre méltó, hogy Magyarországon a résztvevők 78 százaléka munkával kapcsolatos felnőttképzésben vesz részt (szociális/személyes célú felnőttképzéssel ellentétben). Ugyanakkor Magyarországon rendkívül kevesen (csupán 10 százalék) járnak fizetett munkaidő alatt felnőttképzésre.

A felnőttképzésben való részvétel modellezésére egy 2004–2005-ös összevont mintára becsült logit modellt használtunk. Az 1.17. táblázat adatai az esélyarákat mutatják; az 1-nél kisebb értékek negatív, a nagyobbak pozitív hatásra utalnak. A Magyarországra vonatkozó értékek szerint a 25–29 éves népességben belül az egyedülállók, illetve a nők nagyobb valószínűséggel vesznek részt felnőttképzésben, mint a házasok, illetve a férfiak, az alap-, illetve középfokon képzettek kisebb valószínűséggel vesznek részt felnőttképzésben, mint a felsőfokon képzett társaik, és a foglalkoztatottak nagyobb valószínűséggel vesznek részt felnőttképzésben, mint a munkanélküliek és inaktívak összevont csoportja. A becslési eredmények a négy másik országban az iskolázottsági szintet, nemet és családi állapotot tekintve minőségileg megegyeznek a magyar eredményekkel – bár országok közötti mértékbeli különbségek megfigyelhetők. Például Dániában az iskolai végzettség nem befolyásolja annyira a felnőttképzésben való részvétel valószínűségét, mint a többi országban.

A 30 éves és idősebb népességnek Magyarországon csupán egy százaléka vett részt felnőttképzésben 2005-ben, ami a harmadik legalacsonyabb érték a 24 vizsgált ország között. Dél-Európában és Kelet-Európában hasonlóan alacsony a részvételi arány felnőttképzésben, Nyugat-Európával ellentétben ahol öt és nyolc százalék között mozog ebben a korcsoportban. Az észak-európai országokban kiemelkedően magas a részvétel, 12 százaléknál magasabb

– Dánia az éllovas, ahol a részvétel eléri a 18 százalékot. Megemlítendő, hogy az 1 százalékos – az európai rangsorban harmadik legalacsonyabb – részvételi arány mindkét nemre jellemző Magyarországon (1.18. táblázat).

1.17. táblázat: A felnőttképzésben való részvétel esélyének becslése a 25–29 évesek körében, 2004–2005 (logit esélyráták)

Csoportok	Ausztria	Dánia	Magyarország	Olaszország	Szlovákia
Egyedülálló	1,44 ^c	1,36 ^c	1,53 ^c	1,58 ^c	1,09
Alapfokon képzett	0,23 ^c	0,57 ^c	0,14 ^c	0,10 ^c	0,20 ^c
Középfokon képzett	0,38 ^c	0,65 ^c	0,42 ^c	0,29 ^c	0,25 ^c
Nő	1,16 ^c	1,11	1,76 ^c	1,24 ^c	1,67 ^c
Munkanélküli/inaktív	0,95	0,73 ^c	0,87 ^a	1,00	0,25 ^c
Megfigyelések száma	19 656	5 507	42 764	70 310	15 962

Függő változó: 1, ha részt vett felnőttképzésben az elmúlt négy hétben, 0, ha nem vett részt felnőttképzésben az elmúlt négy hétben.

Minta: 25–29 éves népesség tanulók és a katonák nélkül.

Referencia: házasság, felsőfokon végzett, férfi, foglalkoztatott.

Egyedülálló: nőtlen, hajadon, elvált, özvegy.

^a 10 százalékos szinten szignifikáns, ^c 1 százalékos szinten szignifikáns.

1.18. táblázat: A 30 éves és idősebbek részvételi aránya a felnőttképzésben, 2005 (százalék)

Ország	Férfiak	Nők	Együtt
Ausztria	7,6	8,6	8,2
Dánia	15,7	20,4	18,1
Magyarország	0,9	1,2	1,1
Olaszország	2,2	2,3	2,2
Szlovákia	2,7	2,6	2,6

E népességcsoporton belüli szakterület szerinti megoszlás hasonló a 25–29 éves korosztályéhoz. Említésre méltó, hogy 2005-ben Magyarországon és Szlovákiában a 30 éves és idősebb résztvevők legnagyobb része (közel egyharmada) idegen nyelveket tanult felnőttképzés keretében – ellentétben a másik három országgal. A fiatalabb korosztályhoz hasonlóan, a magyar 30 éves és idősebb felnőttképzésben részt vevők 80 százaléka vett részt 2005-ben főleg munkával kapcsolatos képzésen.

Az 1.19. táblázat számai a felnőttképzésben való részvétel valószínűségét befolyásoló különböző tényezők hatását mutatják. Minden országra jellemző, hogy – a 25–29 évesekhez hasonlóan – az egyedülállók (Dánia kivételével), illetve a nők nagyobb valószínűséggel vesznek részt felnőttképzésben, mint a házasság, illetve a férfiak, és az alacsonyan képzettek kisebb valószínűséggel vesznek részt felnőttképzésben, mint a diplomások. Az életkor hatása a felnőttképzésben való részvétel valószínűségére ugyanakkor eltér országok között: míg Ausztriában, Magyarországon és Szlovákiában az idősebbek min-

den korcsoportja kisebb valószínűséggel vesz részt felnőttképzésben, mint a 30–34 évesek, Dániában és Olaszországban ez csak az 54 évnél idősebb korcsoportra jellemző. Továbbá, míg az inaktívak minden országban kisebb valószínűséggel vesznek részt felnőttképzésben a foglalkoztatottakhoz képest, a munkanélküliek helyzete országonként eltérő.

1.19. táblázat: A felnőttképzésben való részvétel esélyének becslése a 30 éves és idősebbek körében, 2005 (logit esélyráták)

Csoport	Ausztria	Dánia	Magyar-ország	Olaszor-szág	Szlovákia
35–39 évesek	0,94 ^b	0,99	0,82 ^c	1,07 ^a	0,80 ^c
40–44 évesek	0,91 ^c	1,01	0,61 ^c	1,27 ^c	0,75 ^c
45–54 évesek	0,83 ^c	0,96	0,48 ^c	1,25 ^c	0,82 ^c
54 évnél idősebbek	0,53 ^c	0,78 ^c	0,13 ^c	0,93 ^c	0,85 ^b
Egyedülálló	1,04 ^b	0,86 ^c	1,25 ^c	1,17 ^b	1,21 ^c
Alapfokon képzett	0,17 ^c	0,28 ^c	0,10 ^c	0,09 ^c	0,02 ^c
Középfokon képzett	0,42 ^c	0,59 ^c	0,38 ^c	0,41 ^c	0,18 ^c
Nő	1,55 ^c	1,55 ^c	1,62 ^c	1,31 ^c	1,32 ^c
Munkanélküli	1,21 ^c	0,87	0,97	0,67 ^c	0,66 ^c
Inaktív	0,48 ^c	0,53 ^c	0,63 ^c	0,32 ^c	0,22 ^c
Megfigyelések száma	132 758	39 203	182 681	484 750	71 643

Függő változó: 1, ha részt vett felnőttképzésben az elmúlt négy hétben, 0, ha nem vett részt felnőttképzésben az elmúlt négy hétben.

Minta: 29 évesnél idősebb népesség tanulók és a katonák nélkül.

Referencia: 30–34 évesek, házas, felsőfokon végzett, férfi, foglalkoztatott.

Egyedülálló: nőtlen, hajadon, elvált, özvegy.

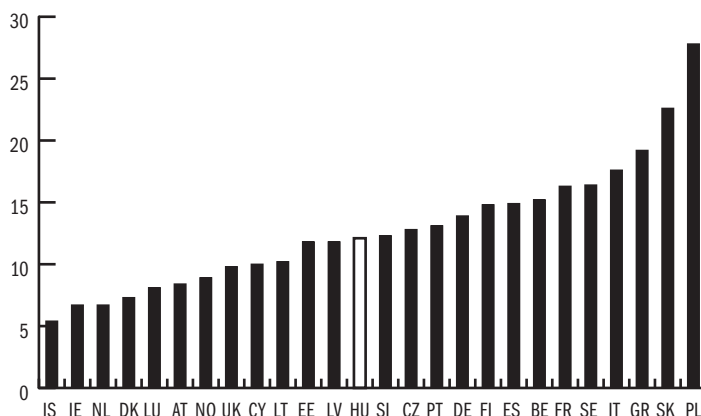
^a 10 százalékos szinten, ^b 5 százalékos szinten, ^c 1 százalékos szinten szignifikáns.

Összefoglalóan, Magyarországon abszolút és relatív értelemben is kevesen vettek részt felnőttképzésben 2005-ben, ami alátámasztja a felnőttképzésről kirajzolódó képet az 1999-től 2003-ig terjedő időszakban (*Hámori*, 2008). A rendkívül alacsony részvételi arány a felnőttképzésben nemcsak a fiatalokra, hanem a 29 évnél idősebb magyar férfiakra és nőkre is jellemző. Megemlítendő, hogy az alacsony részvétel a dél-európai és közép-kelet-európai országokról általában elmondható, míg a skandináv országok az éllovasok ezen a területen.

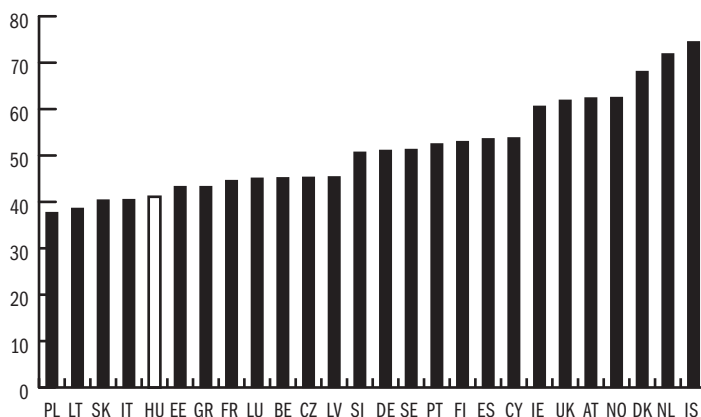
Az iskolából a munkaerőpiacra – elhelyezkedés és ifúsági munkanélküliség

A alapadatok Magyarországon viszonylag magas ifúsági munkanélküliségre utalnak. Óvatosságra int azonban, hogy az ILO–OECD-ráták rendkívül széles sávban szóródnak az Európai Unió országaiban, nyilvánvalóan pontatlanul ragadják meg az iskolából a munkába való átmenet meglehetősen összetett folyamatát. Hasonlók mondhatók el a foglalkoztatási rátákról, amiben még rosszabb Magyarország helyzete, amint ezt az 1.5. és 1.6. ábrák is mutatják.

1.5. ábra: A 15–29 évesek munkanélküliségi rátái, 2005

1.6. ábra: A 15–29 évesek foglalkoztatási rátái, 2005

Országgrövidítések: AT – Ausztria, BE – Belgium, CY – Ciprus, CZ – Cseh Köztársaság, DK – Dánia, DE – Németország, EE – Észtország, ES – Spanyolország, FI – Finnország, FR – Franciaország, GR – Görögország, IE – Írország, IS – Izland, IT – Olaszország, LT – Litvánia, LU – Luxemburg, LV – Lettország, HU – Magyarország, MT – Málta, NL – Hollandia, NO – Norvégia, PL – Lengyelország, PT – Portugália, SI – Szlovénia, SK – Szlovákia, SE – Svédország, UK – Egyesült Királyság.

29 Izland adatai sok esetben kiemelkednek a többi ország közül. Magas foglalkoztatási és alacsony munkanélküliségi rátái az ország alacsony népességéből adódó speciális helyzete miatt nem tekinthetők viszonyítási alapnak más országok esetében. A táblázatokban és ábrákon – amennyiben elegendő esetszám áll rendelkezésre – feltüntetjük, de a következőkben a szöveges részekben nem részletezzük az izlandi adatokat.

A 15–29 évesek munkanélküliségi rátái meglehetősen tág tartományban: 5,4 százalék (Izland) és 27,8 százalék (Lengyelország) között mozognak, Magyarország (12,1 százalék) a középmezőnyben helyezkedik el, a 26 ország súlyozatlan átlaga 12,9 százalék. A foglalkoztatási rátákat tekintve szintén Lengyelország (37,7 százalék) és Izland²⁹ (74,5 százalék) adatai állnak a skála két végén, hazánk azonban jóval az 51,5 százalékos átlag alatt helyezkedik el (41,1 százalék).

Az iskolapadból a munkaerőpiacra lépő fiatalok helyzete oktatás- és foglalkoztatáspolitikai szempontból egyaránt kiemelkedően fontos. Ugyanakkor nem elfogadható, hogy önmagában a munkanélküliségi vagy a foglalkoztatási

ráták alapján ítéljük meg ezt a folyamatot, mivel az ifjúsági munkanélküliség és foglalkoztatás ily módon mért értékei erősen függnék a szakképzés jellegétől, az iskola elhagyásának tipikus időpontjától és a diákmunka elterjedtségétől. A munkavégzés formái is erősen eltérhetnek. Továbbá, a munkanélküliségi ráta függ a vizsgált ország aktuális gazdasági helyzetétől, esetünkben tehát a fiatalok munkanélküliségi rátájának a felnőttekéhez viszonyított aránya használható inkább nemzetközi összehasonlításokra.

Ez az alfejezet fejezet három részből áll, elsőként azon fiatalok foglalkoztatását vizsgáljuk, akik a megkérdezés időpontjában nem vettek részt iskolai képzésben, majd a tanulók foglalkoztatását (és súlyát az ifjúsági foglalkoztatásban), végül az ifjúsági – és ezen belül a diák – munkavégzés néhány jellemzőjét tekintjük át.

A nem tanuló fiatalok foglalkoztatása a végzés óta eltelt idő szerint

A legmagasabb iskolai végzettség megszerzése óta eltelt idő szerint vizsgálva a 15–49 évesek foglalkoztatási rátáit azt találjuk, hogy az 1–3 éve végzetteké a legalacsonyabb, de több nyugati országban, így például Ausztriában és Dániában ez is 80 százalék fölötti. Jellemzően a nyugati országokban a 4–5 éve, a déli országokban a 6–8 éve, az átalakuló közép-kelet európai országokban pedig a több mint 9 éve végzettek foglalkoztatási rátái a legmagasabbak.

A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező, pályájuk elején járó fiatalok foglalkoztatási rátáit olvashatjuk ki az 1.20. táblázat első oszlopából. A magyar adat a legalacsonyabb (15,8 százalék), amelyet a görög és a ciprusi követ (18,2 százalék, illetve 22,8 százalék), a többi ország rátája 30 százalék feletti. Magasnak mondható az alacsony végzettségű pályakezdekők foglalkoztatási rátája az Egyesült Királyságban (71,1 százalék), a nyugati országok közül Ausztriában, Dániában, Hollandiában, Luxemburgban (60,3–72,5 százalék), továbbá Portugáliában (57,7 százalék), a többi ország pedig egy széles középmezőnyben helyezkedik el 33 százalék és 57 százalék közötti értékekkel.

A második számoszlop (20–24 évesek) a jellemzően középiskolát végzett pályakezdekők foglalkoztatási rátáit mutatja, amelyek az 53–89 százalékos tartományban szóródnak. Az adatok közül kiemelkednek – nevezetesen 80 százalék feletti – a holland, luxemburgi, osztrák, dán, valamint a brit ráták. Majdnem ilyen jól szerepelnek az északi országok, az eddig nem említett nyugati országok (németek és franciák), a balti országok, illetve a déli országok közül Portugália (70 százalék–80 százalék). A többi déli ország, valamint a volt szocialista országok (Magyarország 63,5 százalék) zárják a sort, a legrosszabbul teljesítők e tekintetben a görögök és a lengyelek.

A 4–5 éve végzett 20–24 évesek foglalkoztatási rátái szerint is hasonló az európai országok rangsora, azzal a különbséggel, hogy nem figyelhetünk meg minden országban javulást az 1–3 éve végzettekhez képest (ennek vélhetően

legfőbb oka, hogy ez a kategória valószínűleg nagyobb arányban tartalmaz általános iskolai végzettségűeket). A görög ráta azonban több mint 9 százalékponttal, 62,5 százalékra nő, az őket követő lengyelek (53,9 százalék) lemaradása így még szembetűnőbb.

1.20. táblázat: A 15–49 éves nem tanulók foglalkoztatási rátái a legmagasabb iskolai végzettség megszerzése óta eltelt idő szerint, korcsoportonként, 2005

Ország	1–3 éve végeztek			4–5 éve végeztek				6–8 éve végeztek		
	15–19	20–24	25–29	15–19	20–24	25–29	30–49	20–24	25–29	30–49
	évesek korcsoportja									
Ausztria	60,3	85,7	89,7	52,8	85,9	91,6	92,0	75,6	87,2	90,2
Belgium	35,0	74,0	86,2	..	73,7	90,4	83,4	71,3	86,0	89,4
Ciprus	22,8	70,2	89,4	..	75,2	87,0	92,6	80,9	86,7	89,0
Dánia	67,3	84,5	90,1	..	78,9	93,3	93,6	77,6	87,9	92,6
Egyesült Királyság	71,1	84,6	87,8	75,9	81,1	91,2	88,5	77,1	87,4	87,8
Észtország	46,6	69,6	83,6	..	74,5	79,6	82,8	69,0	72,3	93,1
Finnország	55,8	77,2	85,4	..	71,4	84,1	86,2	69,4	82,9	87,4
Franciaország	43,3	71,4	78,1	35,1	70,6	82,1	76,2	67,1	81,8	81,4
Görögország	18,2	53,2	66,8	53,8	62,5	80,7	83,8	69,7	78,0	84,4
Hollandia	71,5	89,0	92,7	70,9	85,5	94,9	88,4	82,5	90,4	89,2
Írország	48,8	82,6	89,5	..	81,8	91,1	86,8	75,3	88,2	88,2
Izland	86,1	90,7	95,6	..	82,8	96,7	92,6	83,2	95,0	95,4
Lengyelország	33,7	53,8	78,7	..	53,9	76,7	88,1	50,9	69,2	88,1
Lettország	51,2	80,0	82,0	..	67,9	78,9	94,6	70,1	79,5	81,6
Litvánia	57,1	72,9	88,7	..	67,9	87,1	95,3	70,1	84,4	89,3
Luxemburg	72,5	85,9	94,1	..	89,2	95,0	89,8	80,2	91,7	90,2
Magyarország	15,8	63,5	87,0	19,2	64,6	84,1	87,2	58,6	77,6	82,7
Németország	40,4	74,0	86,8	..	71,9	80,5	87,9	58,1	77,5	86,1
Olaszország	35,8	59,8	59,0	40,7	71,9	76,9	81,2	63,6	80,0	84,6
Portugália	57,7	76,0	84,6	62,4	82,5	85,9	92,3	81,2	87,1	91,8
Spanyolország	49,4	69,7	76,1	54,7	75,4	83,1	80,6	74,5	84,0	83,1
Svédország	50,7	74,7	85,7	47,2	78,2	88,9	91,8	71,9	87,6	91,1
Szlovákia	34,7	68,1	87,4	..	72,5	85,7	88,4	59,2	72,7	83,1
Szlovénia	41,0	69,9	86,3	..	78,3	90,7	95,9	71,4	83,6	96,4
EU-24	48,6	74,2	84,6	51,3	74,9	86,5	88,3	71,2	83,3	88,2

Minta: A 15–49 éves népesség a tanulók és a kötelező katonai szolgálatot teljesítők kivételével.

Megjegyzés: Csehországra és Norvégiára nincs adat; a két pont azt jelöli, hogy a kis esetszám miatt nem számítható.

A 6–8 éve középfokú végzettséget szerzettek az utolsó blokkban szereplő 25–29 évesek. Az ő foglalkoztatási rátáik Lengyelország (69,2 százalék), Észtország és Szlovákia (72,3 százalék, illetve 72,7 százalék) kivételével 77 százalék és 92 százalék közöttiek, ami azt mutatja, hogy a munkaerő-piaci tapasztalat növekedésével csökkennek az országok közti különbségek. Az országok sorrendje az előzőkhöz hasonló, de a 24 ország közül 17-ben találunk 80 százalék fölötti értékeket, így a rangsornál érdekesebb lehet azt megnéznünk, hogy melyek azok az országok, ahol a 6–8 éve középfokú végzettséget szerzettek foglalkoztatási rátái jelentősen növekednek a frissen végzettekéhez képest. Ehhez tekintsük

azokat az országokat, ahol több mint 10 százalékpontos foglalkoztatásnövekedést jelent néhány év gyakorlat. A jelenség a déli országok esetében a legfeltűnőbb, a görögöknél a frissen végzettek foglalkoztatási rátája 53,2 százalék, a 6–8 éve végzettké 78 százalék, az olaszok esetében 20,2 százalékpontos, de a portugáloknál is 11,1 százalékpontos a növekedés. A volt szocialista országok esetében (Szlovákia kivételével) a 6–8 éve végzettek foglalkoztatási rátája 14–15 százalékponttal magasabb az 1–3 éve végzetekénél.

A középfiskolát végzett pályakezdők foglalkoztatásának magas szintje az említett nyugati országokban részben a szakmunkásképzés, illetve szakképzés jellegzetességeivel függhet össze. A gyakorlati képzés (*apprenticeship*) kiemelkedő jelentőségű Ausztriában, Németországban és (a mi adatbázisunkban nem szereplő) Svájcban, ahol a szakképzés úgynevezett duális képzési rendszer keretében folyik, melynek lényege, hogy egyidejűleg két helyszínen – az iskolában, valamint egy vállalatban – zajlik, a tanulók minden héten töltenek néhány napot mindkét helyen. Németországban és Svájcban a gyakorlati képzés a gazdaság minden területére kiterjed, a 16–19 éves fiatalok kétharmada valamilyen formában részt vesz benne tanulmányai során. Ausztriában a gyakorlati képzés a leginkább a szakmunkásképzéssel fonódik össze, a fiatalok 40 százaléka vesz részt benne. Dániában szintén nagy hagyománya van a gyakorlati képzésnek, továbbá, a szakközépiskolák segítenek befogadó vállalatot találni azoknak, akiknek ezzel nehézségeik akadnak. (Több tanulmány Dániát is duális képzési rendszerű országnak tekinti, lásd például *OECD*, 2008). A duális képzés keretében a vállalatoknál eltöltött idő gyakran időszaki, de teljes munkaidős munkát jelent (*OECD*, 2008), azaz a résztvevők a statisztai adatfelvételekben teljes munkaidős foglalkoztatottként és tanulóként szerepelnek. Hollandiában a kilencvenes évek közepén alakították át a szakmunkásképzést, amelynek keretében így hangsúlyosabbá vált a vállalatoknál folyó képzés.

Mindkét országban a fiatalok egyharmada vesz részt ilyen képzésben. Kisebbségi arányban (15 százalék körül) vesznek részt a fiatalok gyakornoki programokban, de pénzügyileg is támogatott a működésük Angliában és Franciaországban. Mind a hét országra igaz, hogy a szakmunkásképzés 70–80 százaléka vállalatoknál zajlik, továbbá a programot sikeresen elvégzők államilag elismert képesítést szereznek. (*Steedman*, 2005, 2–4.o.; *Quintini–Martin*, 2006, 23.o.)

A felsőfokú végzettségű pályakezdők (25–29 évesek) foglalkoztatási rátái – Ciprus és Portugália kivételével – a déli országokban a legalacsonyabbak (Olaszországban, Görögországban és Spanyolországban rendre 59 százalék, 66,8 százalék, 76,1 százalék), kevéssel 80 százalék alattiak Franciaországban és Lengyelországban, a többi országban pedig 80 százalék fölöttiek. Gyakoriak a 85–90 százalék közötti értékek, Magyarország is ebbe a sávba tartozott 2005-ben 87 százalékos foglalkoztatási rátával. A felsőfokú végzettségüket

6–8 éve megszerzők (a kérdés időpontjában 30 év felettiek) foglalkoztatási rátái minden országban 80 százalék felettiek.

Röviden összegezve az iskolarendszert elhagyó fiatalok munkaerőpiacra lépéséről eddig elmondottakat, azt figyeltük meg, hogy a felsőfokú végzettségűek közel 90 százaléka a tanulmányok befejezését követő három éven belül – a déli országok, Franciaország, Csehország és Lengyelország kivételével – minden vizsgált országban, Magyarországon is munkába áll. A fiatal diplomások foglalkoztatási rátájában nincs is nagy különbség a tagállamok között. Ezzel szemben az alacsony iskolázottságúak kevesebb mint egyötöde helyezkedik el három éven belül Görögországban és Magyarországon, egyharmada Szlovákiában és Lengyelországban, miközben az északi és a nyugati országok többségében 50 százalék feletti az arány.

A nem tanuló fiatalok foglalkoztatása életkor szerint

A foglalkozási rátákat végzettségi szintek és korcsoportok szerinti bontásban tartalmazó 1.21. táblázat adataiból is hasonló következtetések fogalmazhatók meg.

Az *alacsony végzettségűek* foglalkoztatását vizsgálva, az látjuk, hogy minden korcsoportban a közép-kelet-európai országok adatai a legalacsonyabbak, emellett meglehetősen nagy szóródást tapasztalunk, legfőképpen a 15–19 évesek esetében. A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező legfiatalabb korosztály esetében Csehország, Szlovákia és Magyarország foglalkoztatási rátái a legalacsonyabbak, 8–10 százalék körüli értékekkel. Hollandia, Luxemburg és Dánia adatai a legmagasabbak, 60 százalék felettiek, a többi nyugati, az északi, a déli és a balti államokban kevés kivétellel a 30–50 százalékos sávban szóródnak. A legtöbb országban az alacsony végzettségűeken belül a 30–49 éves korcsoport foglalkoztatási rátái a legmagasabbak, ez nem mondható el azonban Olaszország kivételével a déli országokról, ahol a húszas éveikben járók rátái a legmagasabbak.

A munkaerőpiacon eltöltött néhány első év a volt szocialista országokban (Lengyelország kivételével) több mint duplájára növeli a foglalkoztatási valószínűséget, Szlovákiában azonban a 20–24 éveseknek is csak 19,4 százaléka foglalkoztatott, Lengyelországban, Csehországban és nálunk 31–39 százalék ez az arány, Szlovéniában pedig 45 százalék. Az általános iskolai végzettséggel rendelkező 30–49 éves korcsoport esetében Szlovákia (34,4 százalék), majd Lengyelország (51,2 százalék), Magyarország (52 százalék) és Csehország (55,2 százalék) rendelkezik a legalacsonyabb foglalkoztatási rátákkal, az északi, déli és nyugati országokban 60 százalék és 80 százalék közötti ez az arány.

A *középfokú végzettséggel rendelkező* 15–19 évesek foglalkoztatási rátái a nyugati és az északi országokban 60–80 százalék közöttiek (kivétel Belgium és Franciaország, ahol 45,4 százalék és 52,9 százalék), ezzel szemben a déli és a volt szocialista országokban 25 százalék és 46,5 százalék közöttiek (itt Cseh-

ország a kivétel 55 százalékkal). A legjobban Dánia, Hollandia és Ausztria szerepel, valószínűleg a már tárgyalt duális szakképzési rendszernek köszönhetően. Az életkor – vagyis a munkaerő-piaci tapasztalat – növekedésével minden országban javul a helyzet, a kezdetben alacsonyabb ráták esetében jobban, míg a magasabbak esetén kisebb mértékben. Az országok többségében a 30–49 évesek foglalkoztatási rátái a legmagasabbak, amit nem elsősorban a hosszabb gyakorlat, hanem a huszonéves nők gyermeknevelés miatti ideiglenes munkaerőpiacról történő kilépése indokol.

1.21. táblázat: A 15–49 éves nem tanulók foglalkoztatási rátái végzettségi szint szerint, korcsoportonként, 2005

Ország	Alacsony				Közepes				Magas		
	15-19	20-24	25-29	30-49	15-19	20-24	25-29	30-49	20-24	25-29	30-49
	évesek korcsoportja										
Ausztria	31,9	58,5	59,4	69,4	73,4	86,3	87,3	86,1	85,9	89,7	92,1
Belgium	19,7	52,8	56,3	65,2	45,4	72,6	82,7	82,9	81,4	91,0	91,7
Ciprus	19,8	78,2	76,5	73,4	31,4	70,7	82,1	83,8	73,8	87,7	89,3
Cseh Köztársaság	8,2	34,9	39,7	55,2	55,0	76,0	76,8	86,0	76,2	84,9	92,2
Dánia	63,1	71,5	65,5	72,3	80,0	86,4	86,5	89,5	87,3	90,2	92,6
Egyesült Királyság	38,3	42,1	44,0	55,3	70,9	78,2	79,5	83,4	86,8	92,7	91,7
Észtország	51,4	52,6	55,1	60,2	..	73,0	76,9	80,2	83,1	82,7	87,4
Finnország	48,7	62,2	64,1	71,9	69,2	76,1	80,8	83,9	90,5	87,7	89,4
Franciaország	28,7	50,1	56,4	71,1	52,9	72,0	78,2	84,4	74,6	85,6	87,4
Görögország	19,7	65,3	69,9	69,4	25,2	59,7	75,9	75,7	58,2	77,3	88,1
Hollandia	64,7	74,0	72,1	73,0	77,8	88,7	88,9	85,0	91,8	94,9	91,9
Írország	31,7	59,6	61,6	66,8	68,1	82,2	86,1	79,7	87,3	92,1	89,6
Izland	85,7	81,9	86,0	81,7	..	90,6	90,9	93,4	..	96,4	93,8
Lengyelország	22,0	30,9	42,8	51,2	33,9	53,8	66,7	72,6	64,8	82,0	92,4
Lettország	46,8	60,3	60,6	63,0	39,3	75,5	77,1	79,2	90,0	84,5	90,9
Litvánia	41,9	59,8	64,3	58,2	44,1	66,6	83,2	81,1	82,7	89,5	91,4
Luxemburg	63,1	69,1	78,1	77,3	70,6	86,7	89,2	81,5	84,7	93,7	88,7
Magyarország	10,2	39,0	46,6	52,0	38,5	64,5	75,1	79,7	78,5	87,0	89,3
Németország	28,5	42,7	49,6	61,1	61,7	75,8	78,1	80,1	83,2	87,8	89,4
Norvégia	42,0	54,4	60,0	68,4	71,8	80,5	83,1	86,0	84,6	91,4	92,4
Olaszország	35,2	56,8	62,6	66,2	38,3	66,8	77,6	81,4	46,2	61,9	88,4
Portugália	57,5	77,9	80,8	79,9	45,8	79,4	85,5	89,2	68,6	85,9	94,3
Spanyolország	48,1	70,8	72,5	67,3	46,5	73,6	81,0	78,8	72,5	81,9	86,4
Svédország	48,4	56,0	68,4	77,1	66,2	78,8	85,8	89,3	81,1	89,0	92,7
Szlovákia	8,1	19,4	14,9	34,4	40,8	69,3	71,7	80,3	76,4	85,5	91,1
Szlovénia	21,6	45,0	63,3	75,2	44,9	74,5	85,1	89,0	75,4	87,6	96,0
EU26	37,9	56,4	60,4	66,0	53,8	75,3	81,2	83,2	78,6	86,9	90,8

Minta: 15–19 éves népesség a tanulók és a kötelező katonai szolgálatot teljesítők kivételével.

Megjegyzés: a két pont azt jelöli, hogy az adat a kis esetszám miatt nem számítható.

Várakozásainknak megfelelően a *diplomával rendelkezők* foglalkoztatási rátái a legmagasabbak, a 30–49 éveseké minden országban 86 százalék fölött van. A fiataloké ettől valamelyest elmarad, ami részben a gyermekszüléssel, részben a pályakezdés nehézségeivel függ össze. A diplomás pályakezdők fog-

lalkoztatási rátáinak súlyozatlan átlaga a 26 országban 78,6 százalék, amelyet a déli országok rátái húznak lefelé. A déli országokban a pályakezdő diplomások alacsony foglalkoztatása magas munkanélküliségi rátával jár együtt. Többek között *Fernández* (2006) hívta fel rá a figyelmet, hogy ezen országok munkaerőpiacai abban az értelemben különböznek a többi európai országtól, hogy a 20–29 éves népesség munkanélküliségi rátái annál magasabbak, minél magasabb iskolázottságról van szó. A spanyol fiatalok foglalkoztatási valószínűségeit vizsgálva, azt találta, hogy a munkáltatók számára fontos a munkaerő-piaci tapasztalat, emiatt úgy véli, hogy az egyetemen elsajátított tudásanyag nem eléggé keresletorientált.

A magyar diplomások különlegesen súlyos elhelyezkedési nehézségeiről, tömeges túlképzéséről szóló felvetéseket már több tanulmány (*Galasi*, 2004; *Kertesi–Köllő*, 2006) megkérdőjelezte, ezt erősíti az itteni – az előbbieknél lényegesen egyszerűbb eszközöket alkalmazó – nemzetközi összehasonlítás is, hiszen Magyarországon a diplomások foglalkoztatási rátái bármely korcsoport vagy munkaerő-piaci tapasztalati szint esetében a vizsgált 26 ország átlagértékének közelében helyezkednek el.

Dolgozó diákok, diákok a foglalkoztatottak között

A diákként, tanulóként definiált csoportba itt minden iskolai képzésben résztvevő személyt beleértünk, nem csak a nappali tagozatos tanulókat, illetve hallgatókat. E tekintetben tanulónak az számít, aki a megkérdés időpontját megelőző négy hét folyamán valamilyen általános, szakiskolai, középiskolai, főiskolai, egyetemi vagy PhD-képzésben diákként vagy tanoncként részt vett (ide tartozik továbbá az akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzés és a felsőfokú végzettséget igénylő OKJ-képzés is)³⁰ (*Eurostat*, 2005, 34. o.).

A 15–29 éves foglalkoztatottak közül a tanulók arányát mutatja az 1.22. táblázat első négy számoszlópa. Óriási szóródást, tízszeres különbséget látunk a szélső értékek (Görögország 4,5 százalék, Hollandia 43,7 százalék) között. A 15–19 éves korcsoportban a diákok foglalkoztatottakon belüli aránya kiugróan magas Németországban, Hollandiában, Dániában és Ausztriában, amit a duális képzési rendszerrel magyarázhatunk. A 15–29 éves foglalkoztatottak közül a diákok aránya a déli és a volt szocialista országokban a legalacsonyabb, de találunk olyan volt szocialista országot (Szlovénia, Lengyelország), ahol a 15–19 éves foglalkoztatottak között a tanulók aránya többszöröse a más korcsoportokban mértnek, ami a szakmunkásképzés gyakorlatorientáltságát jelzi.

Igen nagy különbségeket látunk abban, hogy a diákok mekkora részét adják a 20–24 évesek foglalkoztatásának. Az (ekkor már általában) főiskolai-egyetemi hallgatók aránya 7 országban meghaladja az egyharmadot, 11 országban az egynegyedet, míg 8 országban nem éri el az egytizedet. Magyarország, Csehországgal és Szlovákiával, valamint egy sor dél-európai országgal együtt ez utóbbi csoportba tartozik.

30 A tanulók azonosításához az Európai Munkaerő-felvétel EDUCSTAT változóját használtuk.

1.22. táblázat: A tanulók százalékaránya a foglalkoztatott népességben belül, korcsoportonként, 2005

Ország	Foglalkoztatottak közül tanulók				Tanulók közül foglalkoztatottak			
	15-19	20-24	25-29	15-29	15-19	20-24	25-29	15-29
	évesek korcsoportja							
Ausztria	76,7	18,2	8,4	24,8	33,2	39,0	54,4	36,8
Belgium	45,4	8,1	3,9	7,4	3,5	10,4	45,3	7,7
Ciprus	..	6,6	..	5,6	..	20,4	..	9,9
Cseh Köztársaság	15,0	5,0	4,2	4,8	0,9	6,6	43,7	5,5
Dánia	84,4	45,3	21,8	46,0	52,0	61,4	62,1	56,5
Egyesült Királyság	56,7	21,4	10,7	24,6	30,1	50,2	68,7	39,0
Észtország	..	28,4	..	21,4	3,2	33,2	..	17,8
Finnország	70,5	40,1	21,0	34,6	17,2	44,8	64,2	33,5
Franciaország	64,5	15,8	2,6	12,7	8,1	19,6	37,3	12,5
Görögország	17,4	7,6	2,3	4,5	1,6	7,8	24,1	5,5
Hollandia	86,1	44,2	16,4	43,7	52,3	68,6	75,4	60,1
Írország	47,5	17,5	5,3	15,3	16,8	42,7	55,6	27,6
Izland	..	44,5	20,5	42,0	..	63,5	60,9	61,7
Lengyelország	71,5	33,6	10,9	21,8	4,7	23,9	60,3	15,9
Lettország	42,1	30,2	..	22,2	4,8	37,4	..	20,1
Litvánia	..	18,0	11,6	14,2	..	14,4	64,7	9,8
Luxemburg	2,0	1,8
Magyarország	7,6	9,6	6,8	7,7	0,3	9,2	51,7	7,8
Németország	87,7	36,7	13,1	34,6	24,6	46,7	46,4	33,9
Norvégia	66,8	31,0	11,6	29,5	35,3	49,9	53,5	42,5
Olaszország	15,1	9,6	5,4	7,3	1,5	9,9	23,5	7,0
Portugália	13,0	9,7	6,6	8,1	2,3	14,0	43,5	11,0
Spanyolország	25,3	14,2	7,0	10,9	5,6	23,4	51,0	16,9
Svédország	43,7	16,6	10,4	17,7	13,3	28,9	43,6	21,5
Szlovákia	..	5,8	3,6	4,5	..	8,4	42,7	4,5
Szlovénia	77,5	39,7	21,3	32,2	11,6	37,2	67,0	29,6

Minta: 15–29 éves foglalkoztatottak.

Megjegyzés: a két pont azt jelöli, hogy a kis esetszám miatt nem számítható.

A kor növekedésével csökken a tanuló/foglalkoztatott arány, mivel adott korcsoporton belül a tanulók aránya is csökken az egyre magasabb iskolai fokozatokban. Ezért érdemes megvizsgálni a foglalkoztatottak arányát a tanulók körén belül, amit a táblázat jobb oldali blokkja mutat.

A foglalkoztatott/tanuló arány a legfiatalabb, 15–19 éves korcsoportban széles sávban szóródik (0,3 százaléktól 52,3 százalék, melyek közül előbbi hazánké): az arány magas a duális képzési rendszerű, valamint az északi országokban, alacsony a déli, a balti és a volt szocialista országokban.

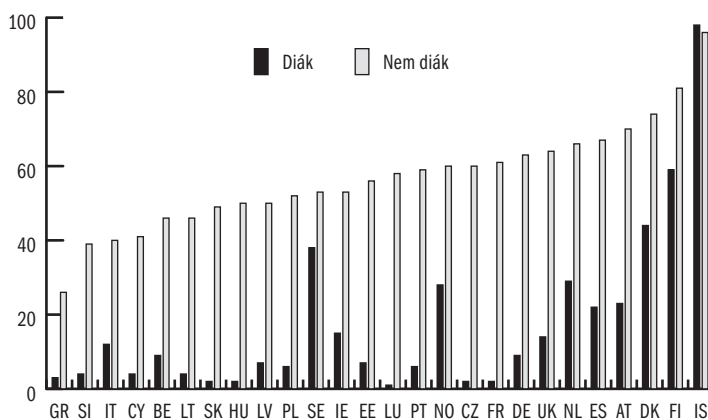
A 20–24 éves főiskolai-egyetemi hallgatók körében a foglalkoztatottak aránya csak öt országban nem éri el a 10 százalékot: Olaszország, Görögország, Csehország és Szlovákia mellett Magyarországon, miközben 12 tagállamban meghaladja az egyharmadot. A magyar érték csak a 25–29 éves, jellemzően

második diplomát szerző vagy Phd-tanulmányokat folytató hallgatók esetében közelít az európai átlaghoz.³¹

Míg az eddig idézett statisztikák a kérdészkori helyzetet mérik, az 1.7. ábra azoknak az arányát mutatja a nem foglalkoztatott és nem is tanuló 15–29 évesek között, akiknek volt már valamilyen munkaviszonyuk korábban. [Az alkalmi (mint például szünidei) munka, kötelező katonai vagy közszolgálat nem minősül munkaviszonynak]. Ezek az adatok összhangban vannak az elmondottakkal. A nem tanuló fiatalok legalább 60 százalékának volt már munkája a duális képzési rendszerű országokban (Dánia, Ausztria, Hollandia, Egyesült Királyság, Németország és Franciaország), Magyarországon ez az arány 49,5 százalék, amivel az alsó középmezőnybe tartozik. A még tanulók között Magyarországon, más közép-kelet-európai országokban, valamint Görögországban és Franciaországban nagyon alacsony a korábbi munkatapasztalattal rendelkezők aránya.

31 Korábbi kutatásokban felmerült (Kutas–Tóth, 2007), hogy a munkaerő-felvétel a diákmunkának csak kis részét ragadja meg. A szerzők szerint a munkaerő-felvétel által mért foglalkoztatási ráta alacsonyabb a tényleges foglalkoztatásnál, érveiknek egyik eleme, hogy a nappali tagozatos hallgatók magasabb arányban dolgoznak, mint ami a munkaerő-felvételből kitűnik: a tanulmány rámutat, hogy a 2000–2001. tanévben 176 ezer hallgató tanult nappali tagozaton, a munkaerő-felvétel szerint közülük 26 ezer fő volt foglalkoztatott. A szerzők oktatásszociológiai vizsgálatokra, a népszámlálásra és a felsőfokú diákszervezetek adataira (nem tételesen) hivatkozva arra a következtetésre jutottak, hogy a nappali tagozatos hallgatóknak legalább fele „viszonylag folyamatosan dolgozik”. Ennek alapján a nappali tagozatos hallgatók felét az ILO–OECD meghatározása szerint foglalkoztatottnak tekintik. Ha így van, a magyar fiatalok foglalkoztatása magasabb, mint amit a fejezetünkben tárgyalt adatok mutatnak. Ugyanakkor látni kell, hogy a nappali tagozatos hallgatók egyáltalán dolgozó 50 százalékát csak akkor tekintethetnénk foglalkoztatottnak a munkaerő-felvétel kritériumai szerint, ha mindegyikük dolgozna legalább egy órát az év mind az 52 hetében: csak ekkor lenne igaz, hogy a dolgozó diákok állománya az év valamely véletlenszerűen kiválasztott hetében egyenlő az összes diák állományának felével. Úgy gondoljuk, ez a feltevés erős, a diákmunkára vonatkozó Kutas–Tóth-féle adat felfelé torzító felső becslésnek tekintendő.

1.7. ábra: A nem dolgozó tanulók, illetve nem tanulók közül a munkaerő-piaci tapasztalattal rendelkezők százalékaránya, 2005

Minta: 15–29 éves, jelenleg nem foglalkoztatott tanulók, nem tanulók.

Országgrövidítések: AT – Ausztria, BE – Belgium, CY – Ciprus, CZ – Cseh Köztársaság, DK – Dánia, DE – Németország, EE – Észtország, ES – Spanyolország, FI – Finnország, FR – Franciaország, GR – Görögország, IE – Írország, IS – Izland, IT – Olaszország, LT – Litvánia, LU – Luxemburg, LV – Lettország, HU – Magyarország, NL – Hollandia, NO – Norvégia, PL – Lengyelország, PT – Portugália, SI – Szlovénia, SK – Szlovákia, SE – Svédország, UK – Egyesült Királyság.

Az ifjúsági munkavégzés jellemzői

A fiatalok részmunkaidős, illetve határozott idejű szerződéses munkavégzése a munkapiacra történő belépésnek gyakori módja. Ennek keresleti és kínálati okai is lehetnek, egyes országokban a munkáltatók nem szívesen alkalmaznak pályakezdőket teljes munkaidőben, illetve határozatlan idejű szerződéssel, a fiatalok esetében pedig az iskolából a munkaerőpiacra történő átmenet egy

lazább formája lehet például a részidős munkavégzés. A legtöbb országban az ilyen jellegű állások átmeneti jellegűek a fiatalok esetében, néhány éven belül továbblépnek teljes munkaidős, illetve határozatlan idejű szerződéses munkaviszonyba.

A 15–29 éves tanulók részidős munkavégzése Hollandiában, Norvégiában, Svédországban és Dániában a legjellemzőbb, a foglalkoztatott diákok több mint 70 százaléka részmunkaidőben dolgozik. Legkevesbé Litvániában és Magyarországon van jelen, a foglalkoztatott diákok nagyjából 90 százaléka teljes munkaidőben dolgozik. A nem tanulók részmunkaidős foglalkoztatása – ahogyan azt várjuk – mindegyik országban ritkább, mint a tanulóké, kiemelkedően magas (20 százalék feletti) Hollandiában, Norvégiában és Svédországban, míg a volt szocialista országokban a legalacsonyabb (Magyarországon és Szlovákiában 2,5 százalék, illetve 1,5 százalék).

1.23. táblázat: A részmunkaidőben és a határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottak százalékaránya, 2005

Ország	Részmunkaidős		Időszaki/határozott idejű szerződéses	
	tanuló	nem tanuló	tanuló	nem tanuló
Ausztria	29,1	12,8	67,6	8,6
Belgium	47,4	15,4	59,6	17,9
Ciprus	..	5,8	35,0	19,7
Cseh Köztársaság	26,0	2,3	28,7	11,4
Dánia	71,8	16,4	33,9	12,2
Egyesült Királyság	62,2	14,7	17,7	7,4
Észtország	30,8
Finnország	53,0	11,4	49,2	29,4
Franciaország	39,1	12,7	81,7	25,1
Görögország	34,3	6,4	41,1	19,6
Hollandia	82,7	31,9	44,9	24,5
Írország	57,7	7,4	22,5	4,6
Izland	58,1	11,0	17,1	9,2
Lengyelország	30,1	9,4	59,8	45,9
Lettország	18,6	5,1	15,8	13,0
Litvánia	8,9	6,8	9,4	9,3
Luxemburg	49,2	8,6	..	14,7
Magyarország	10,9	2,5	12,4	11,4
Németország	25,4	15,4	79,1	22,1
Norvégia	76,1	26,2	29,8	20,3
Olaszország	54,1	11,4	47,5	24,8
Portugália	29,8	4,8	52,2	35,9
Spanyolország	53,6	11,6	70,4	53,0
Svédország	76,0	23,4	61,7	35,3
Szlovákia	17,0	1,5	20,0	7,8
Szlovénia	40,6	5,1	65,1	34,9

Minta: 15–29 éves foglalkoztatott tanulók, illetve nem tanulók.

Megjegyzés: a két pont azt jelöli, hogy a kis esetszám miatt nem számítható.

A tanulók határozott idejű szerződéssel történő munkavégzése Németországban, Spanyolországban, Franciaországban és Ausztriában a legjellemzőbb, a foglalkoztatottak több mint 65 százaléka dolgozik így. Az adatok szerint ez Magyarországon kevésbé jellemző, mindössze 12,4 százalék. A nem tanulókat tekintve, Spanyolországban és Lengyelországban 40 százalék feletti a foglalkoztatott fiatalok közül a határozott idejű szerződéssel rendelkezők aránya, ugyanakkor 10 százalék alatti az Egyesült Királyságban és Írországban, Ausztriában, Szlovákiában, Izlandon és a balti országokban.³²

A fiatalok által ellátott foglalkozások fizikai, szellemi, szolgáltatási kategóriák szerinti megoszlását jól reprezentálja az öt országra bemutatott táblázat (1.24. táblázat). A foglalkoztatott tanulók többsége szellemi munkát végez Görögországban, Szlovákiában és Magyarországon, míg Dániában és Ausztriában egyenletesebb az eloszlásuk a foglalkozási kategóriák között. A fizikai foglalkozások magas aránya a nyugati országokban bizonyára a szakmunkásképzés gyakorlatorientáltságának következménye. A nem tanulók közül viszont a két volt szocialista országban valamivel többen dolgoznak fizikai foglalkozásokban, mint szellemiekben, éppen fordított a helyzet a másik három országban.

1.24. táblázat: A foglalkoztatottak százalékos megoszlása foglalkozás szerint, 2005

Ország	Tanuló			Nem tanuló		
	szellemi	szolgáltatási	fizikai	szellemi	szolgáltatási	fizikai
Ausztria	39,1	22,3	38,6	47,6	16,2	36,2
Dánia	26,7	34,4	38,9	41,9	22,5	35,6
Görögország	45,5	36,1	18,5	38,0	25,1	36,9
Magyarország	69,0	18,1	12,9	38,6	19,6	41,7
Szlovákia	75,3	17,5	7,3	38,0	18,5	43,5

Minta: 15–29 éves foglalkoztatott tanulók, illetve nem tanulók.

Szellemi: vezetői, felsőfokú végzettséget igénylő és irodai foglalkozások, fizikai: mezőgazdasági, ipari foglalkozások, gépkezelők, összeszerelők és egyéb.

Az atipikus (esti, éjszakai, illetve hétvégi munkavégzés) mind a tanulók, mind a nem tanulók körében a déli országokban a legjellemzőbb, itt a legmagasabb azoknak az aránya, akik gyakran végeznek ilyen jellegű munkákat (1.25. táblázat). A tanulók esetében Magyarországon és Ausztriában a legmagasabb azoknak az aránya, akik sohasem végeznek atipikus munkát, a nem tanulókat tekintve pedig Magyarországon, Belgiumban, Finnországban és Svédországban.

A legfontosabb eredményeket egy logit modell segítségével foglaljuk össze, amellyel a 15–49 évesek foglalkoztatási valószínűségét becsültük egyrészt a nem, másrészt a nem tanulók esetében a végzettség és a megszerzése óta eltelt idő interakciójának, továbbá a tanulók esetében a legmagasabb, már megszerzett iskolai végzettség függvényében (1.26. táblázat). Referenciának a felsőfokú végzettségű, diplomájukat kilenc évnél régebben szerző férfiakat tekintettük, az ő foglalkoztatási rátáik olvashatók a táblázat alsó sorában.

32 A határozott idejű szerződéssel rendelkező pályakezdő fiatalok szempontjából fontos kérdés, hogy saját elhatározásukból választottak-e ilyen állást, vagy határozatlan idejűt kerestek, de nem találtak. Egy 2006. évi OECD-tanulmány szerint Spanyolországban a határozott idejű szerződéssel rendelkező fiatalokra az utóbbi jellemzőbb, emellett hosszabb időbe telik számukra a határozatlan idejű állásra történő váltás (Quintini–Martin, 2006).

1.25. táblázat: A fiatalok atipikus munkavégzése,
annak gyakorisága szerint, 2005 (százalék)

Ország	Tanuló			Nem tanuló		
	gyakran	néha	soha	gyakran	néha	soha
Esti vagy éjszakai munkavégzés						
Ausztria	10,2	13,3	76,5	15,7	18,9	65,4
Dánia	32,6	13,6	53,7	25,6	20,8	53,6
Görögország	28,8	39,6	31,6	26,6	37,2	36,2
Magyarország	10,2	11,5	78,3	11,4	15,4	73,2
Szlovákia	17,9	13,9	68,3	27,6	13,7	58,7
Hétvégi munkavégzés						
Ausztria	28,2	10,3	61,5	30,6	12,8	56,6
Dánia	40,3	19,3	40,4	28,0	17,7	54,3
Görögország	38,8	24,3	36,9	42,5	23,6	33,9
Magyarország	11,4	20,5	68,1	14,4	25,9	59,7
Szlovákia	19,2	15,9	64,9	29,0	27,0	44,0

Minta: 15–29 éves foglalkoztatott tanulók, illetve nem tanulók.

A becslés eredményeit összefoglaló 1.26. táblázatban szereplő országok esélyrátái határozottan elkülönülnek a földrajzi dimenzió mentén, adott változó esetében jellemzően a két nyugati országban magasabbak, mint Magyarországon és a Szlovákiában. A diákstátus mind az öt országban jelentősen csökkenti a foglalkoztatás valószínűségét a referenciacsoporthoz képest, minél alacsonyabb fokozatról van szó, annál kisebb esélyrátákat találunk. Dániában a középiskolás tanulók referenciakategóriához viszonyított foglalkoztatási valószínűsége jóval nagyobb, mint a másik négy ország esetében, aminek oka a tanonrendszerű szakmunkásképzés.

A nem tanulók esélyrátái a végzettségi szint és a munkaerőpiacon eltöltött idő növekedésével emelkednek. Nem teljesen igaz ez azonban Görögországra, megmutatkoznak ugyanis az eredményekben a pályakezdő fiatalok elhelyezkedési nehézségei (a görögöknél – bármely végzettségi szintről legyen is szó – a frissen végzettek esélyrátája nagyon alacsony a kilenc évnél régebben végzettekéhez képest). A többi országnál ennek épp az ellenkezője figyelhető meg, az esélyráták lassabb ütemben emelkednek az egyes végzettségi szinteken belül a végzettség megszerzése óta eltelt idő növekedésével, mint egy magasabb végzettségi szintre történő váltásnál.

Csökkenést figyelhetünk meg a két nyugati és a két közép-kelet-európai ország esélyrátaiban a 6–8 éve végzett diplomások esetében (a két nyugati ország és a Szlovákia esetében a középiskolát végzettekénél is megfigyelhető egy ennélfogva enyhébb visszaesés). Annak igazolására, hogy ezt a nők gyermeknevelés miatti „távolmaradása” okozza, a becslést lefuttattuk a két nemre külön-külön is, és azt találtuk, hogy ezek a visszaesések csak a nők esélyrátaiban fordulnak elő.³³

33 Az 1.26. táblázatban közölt eredményeknél is informatívabb lenne a férfiakra és a nőkre külön lefuttatott logit modell, de a Dánia és Szlovákia esetében több változónál tapasztalt alacsony esetszámok miatt ezt nem mutatjuk be.

1.26. táblázat: A 15–49 évesek foglalkoztatási esélye (logit esélyráta)

	Ausztria	Dánia	Görögország	Magyarország	Szlovákia
Nem	0,471 ^c	0,582 ^c	0,185 ^c	0,456 ^c	0,518 ^c
Nem tanulók (végzettség szintje, megszerzése óta eltelt idő)					
Alacsony, 1–3 éve	0,0289 ^c	0,122 ^c	0,00984 ^c	0,00495 ^c	0,00544 ^c
Alacsony, 4–5 éve	0,0821 ^c	0,148 ^c	0,105 ^c	0,0249 ^c	0,0139 ^c
Alacsony, 6–8 éve	0,113 ^c	0,216 ^c	0,161 ^c	0,0612 ^c	0,0190 ^c
Alacsony, 9-nél több éve	0,188 ^c	0,181 ^c	0,254 ^c	0,107 ^c	0,0358 ^c
Közepes, 1–3 éve	0,449 ^c	0,398 ^c	0,0955 ^c	0,153 ^c	0,146 ^c
Közepes, 4–5 éve	0,623 ^c	0,701 ^b	0,236 ^c	0,244 ^c	0,234 ^c
Közepes, 6–8 éve	0,573 ^c	0,609 ^c	0,335 ^c	0,307 ^c	0,196 ^c
Közepes, 9-nél több éve	0,526 ^c	0,590 ^c	0,380 ^c	0,381 ^c	0,300 ^c
Magas, 1–3 éve	0,819 ^a	0,688 ^c	0,271 ^c	0,917	0,501 ^c
Magas, 4–5 éve	1,087	1,584 ^b	0,650 ^c	0,767 ^c	0,540 ^c
Magas, 6–8 éve	0,667 ^c	1,032	0,833 ^c	0,597 ^c	0,380 ^c
Tanulók (legmagasabb iskolai végzettség)					
Alacsony	0,0391 ^c	0,104 ^c	0,00197 ^c	0,000983 ^c	0,000165 ^c
Közepes	0,0717 ^c	0,0987 ^c	0,00730 ^c	0,0238 ^c	0,0146 ^c
Magas	0,194 ^c	0,165 ^c	0,0544 ^c	0,252 ^c	0,118 ^c
Konstans	37,75 ^c	32,23 ^c	125,2 ^c	32,30 ^c	34,25 ^c
Megfigyelések száma	98 392	23 377	140 061	142 237	55 904
Pszedo R^2	0,172	0,122	0,306	0,292	0,334
Foglalkoztatás a referencia-kategóriában (százalék)	95,73	95,54	95,17	94,75	96,03

Referencia: magas végzettségű, több mint 9 éve végzett, férfi.

^a 10 százalékos szinten, ^b 5 százalékos szinten, ^c 1 százalékos szinten szignifikáns.

Záró megjegyzések

Az alfejezet legfőbb tanulsága, hogy a fiatalokra vonatkozó foglalkoztatási és munkanélküliségi statisztikák a részletek közelebbi vizsgálata nélkül félrevezetők, sem a helyzet felmérésére, sem foglalkoztatáspolitikai intézkedések megalapozására nem alkalmasak. A szakképzés jellege és a diákmunka elterjedtsége alapvetően befolyásolja a fiatal korosztályokra számított ILO–OECD-mutatókat, amelyek kirívó szélsőségek között szóródnak az európai országokban. A mértékeket két példával: egy dán-magyar és egy magyar-portugál összehasonlítással érzékeltetjük.

A 15–29 éves népesség foglalkoztatási rátája Magyarországon 41,1 százalék, Dániában pedig 68,2 százalék volt 2005-ben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a dán fiataloknak az iskola elvégzése után ennyivel jobb lenne az elhelyezkedési esélye, mint a magyaroknak, ugyanis a dán rátát felfelé húzza a diákok magas foglalkoztatási aránya, ami a tanonrendszerű szakmunkás-képzés következménye, és ráadásul Dániában még magasabb is a részaránya – magyar viszonyokhoz képest sokkal nagyobb arányban dolgozó – diákoknak e korosztályban.

Ha Magyarországon a tanulók foglalkoztatási aránya akkora lenne, mint Dániában, akkor a teljes 15–29 éves népesség foglalkoztatási rátája lényegesen magasabb lenne: a dánhoz hasonló mértékű diákfoglalkoztatás a magyar ifjúsági foglalkoztatási rátát a dán szintet megközelítő 60,9 százalékra húzná fel (19,9 százalékpontos növekedés).³⁴

Ha a nem tanuló fiatalok dolgoznának ugyanolyan arányban nálunk, mint Dániában – vagyis a nem tanulók foglalkoztatási rátáját cseréljük le a dán adatra – akkor a 15–29 évesek foglalkoztatási rátája kisebb mértékben, 52,35 százalékra (11,26 százalékponttal) növekedne.

Ha a diákok aránya a 15–59 éves korosztályon belül akkora lenne, mint Dániában, és a csoportspecifikus foglalkoztatási ráták nem változnának, az a magyar foglalkoztatási rátát 32,74 százalékra csökkentené (8,36 százalékpontos csökkenés).³⁵

A komponensek hatását megvizsgáltuk olyan országok esetében is, ahol nem tanonrendszerű a szakmunkásképzés. Portugáliában például 52,5 százalék a fiatalok foglalkoztatási rátája, ami 11,4 százalékponttal magasabb a magyarnál. A diákok aránya a 15–29 éveseken belül, illetve a diákok foglalkoztatási aránya hasonló a két országban, vagyis a különbség legnagyobb része a nem tanulók magasabb foglalkoztatási rátájából ered: ha Magyarországon a nem tanuló fiatalok foglalkoztatási aránya ugyanolyan lenne, mint Portugáliában, akkor ez a teljes 15–29 éves népesség foglalkoztatási rátáját 49,8 százalékra húzná fel (9 százalékos növekedés). A nem tanuló fiatalok foglalkoztatási arányának hatása Ausztria, Dánia, Norvégia, Portugália és Szlovénia esetében (ezen országok rátáinak komponenseit hasonlítottuk a magyarhoz) 7,7–11,3 százalékpontos növekedést jelentene a magyar fiatalok foglalkoztatási rátájára vonatkozóan.

Az alfejezetben ismertetett egyszerű számításokban figyelembe vettük a megszerzett képzettség szintjét, a diákstátust, illetve az iskola elhagyása óta eltelt időt. Az így képzett mutatók szerint a felsőfokú végzettségű fiatalok foglalkoztatásában a legkisebbek az országok közötti eltérések, a diplomával rendelkezők minden vizsgált országban igen jó eséllyel válnak foglalkoztatottá röviddel az egyetem befejezését követően. Az, hogy mit mutatnak az ifjúsági foglalkoztatásra vonatkozó munkaerő-felvételi adatok az alap- és középfokú végzettséggel rendelkezőkre, erősen függ az adott ország szakmunkásképzésének gyakorlatorientáltságától. A nyugati és északi országok többségében duális rendszerű a szakmunkásképzés, amelynek keretében a vállalatoknál eltöltött idő legalább olyan hangsúlyos, mint a tantermi. Ez egyfelől növeli a foglalkoztatottként megfigyelt tanulók számát, másfelől valószínűleg javítja ezekben az országokban a középfokú végzettségű fiatalok munkába lépési esélyeit. A legfeljebb általános iskolai végzettségű *nem tanuló* fiatalok foglalkoztatási rátái a közép-kelet európai országokban kirívóan alacsonyak, és a középfokú végzettségűeké sem tekinthető magasnak.

34 A 15–29 évesek foglalkoztatási rátája $e = d \times e^d + (1 - d) \times e^{nd}$, ahol d a diákok aránya, e^d és e^{nd} pedig a tanulók és nem tanulók foglalkoztatási rátái. A számítások azt érzékeltetik, hogyan változna, ha a magyar d és e^d , e^{nd} értékek helyett a dán szintek lennének érvényben.

35 Magyarországon $e = 0,41$, $e^d = 0,08$, $e^{nd} = 0,64$, $d = 0,41$. Dániában $e = 0,68$, $e^d = 0,57$, $e^{nd} = 0,83$, $d = 0,55$.

A magyarországi ifjúsági foglalkoztatás szintjét erőteljesen csökkenti, hogy a középiskolás diákok közül kevesen dolgoznak „tanoncként”, és a főiskolai, egyetemi hallgatóknak is kis része dolgozik. Feltűnő, hogy a tanulóként, hallgatóként dolgozók esetében (is) ritka az atipikus foglalkoztatás: a részmunkaidős, szezonális, hétvégi és esti-éjszakai munkavégzés. A dolgozó diákok kevésbé mobilak, hosszabb ideje dolgoznak adott munkahelyen.

Nyugdíj előtt álló férfiak

Magyarországon a foglalkoztatottak aránya a 40–64 éves férfiak között a második legalacsonyabb európai összehasonlításban³⁶ – a magyar férfiak a lengyel és a szlovén társaik között helyezkednek el ezen a téren –, míg a nyugdíjasoké és munkaképteleneké³⁷ a legmagasabb (1.27. táblázat). Megemlítendő, hogy a szlovák, cseh és lengyel nyugdíjkorhatárhoz közeledő férfiaknál körülbelül tíz, nyolc és hat százalékponttal alacsonyabb a nyugdíjasok és munkaképtelenek aránya, mint Magyarországon.

1.27. táblázat: A 40–64 éves férfiak százalékos megoszlása munkaerő-piaci kategóriánkénti önbesorolás szerint, 2005

Ország	Dolgozik	Nyugdíjas/ munkaképtelen	Munkanélküli/ egyéb inaktív	Összesen
Ausztria	71,77	21,72	6,50	100,00
Belgium	70,12	20,71	9,17	100,00
Ciprus	83,56	10,22	6,22	100,00
Cseh Köztársaság	74,80	20,63	4,57	100,00
Dánia	79,33	16,17	4,50	100,00
Észtország	71,32	16,18	12,50	100,00
Spanyolország	78,27	4,66	17,07	100,00
Finnország	70,95	19,38	9,67	100,00
Franciaország	72,27	17,45	10,28	100,00
Görögország	79,40	16,34	4,26	100,00
Magyarország	62,69	29,28	8,03	100,00
Írország	79,92	13,59	6,49	100,00
Izland	94,26	3,53	2,21	100,00
Olaszország	71,59	20,91	7,50	100,00
Litvánia	74,54	14,77	10,69	100,00
Luxemburg	75,49	21,08	3,43	100,00
Lettország	73,17	14,64	12,19	100,00
Hollandia	77,60	14,52	7,87	100,00
Norvégia	81,55	13,95	4,50	100,00
Lengyelország	61,25	22,89	15,87	100,00
Portugália	74,53	14,99	10,48	100,00
Svédország	80,02	12,87	7,11	100,00
Szlovénia	67,90	21,90	10,20	100,00
Szlovákia	69,48	18,98	11,54	100,00

Minta: 40–64 éves férfiak a nappali tagozatos tanulók és a katonák nélkül.

Egyéb inaktív csoport: háztartását látja el, egyéb okból nem dolgozik.

36 A nemzetközi összehasonlítás 24 európai országra vonatkozik: Norvégia, Izland és az EU 25 tagállama Németország, az Egyesült Királyság és Málta kivételével. Míg a fejezet szövege mind a 24 országra kiter, két táblázat csupán öt ország értékeit ismerteti – Magyarországot, illetve egy nyugat-, egy észak-, egy dél- és egy közép-kelet-európai EU-tagállamét.

37 A nyugdíjas és munkaképtelen csoportokat összevontuk, mivel országonként változhat a nyugdíjas, illetve rokkantnyugdíjas besorolásának kritériuma.

Ha a foglalkoztatott férfiak arányát – minden iskolázottsági fokozatot összevonva – a különböző korcsoportokban³⁸ hasonlítjuk össze, Magyarországon a 45–54 évesek állnak a legrosszabb helyen nemzetközi összehasonlításban. Mind a 24 európai országban megfigyelhető, hogy az alapfokú végzettségű 40–64 évesek között a foglalkoztatottak aránya alacsonyabb, mint a középfokon, illetve felsőfokon végzeteknél. Nem meglepő, hogy a foglalkoztatottak aránya iskolázottsági szintenként Magyarországon rendkívül eltérő: például 55 százalék az alapfokon képzett 40–44 éves férfiak körében, 87 százalék a középfokon képzett 40–44 éves férfiak között, és 94 százalék a felsőfokon képzett 40–44 éves férfiaknál (1.28. táblázat). Az alapfokon képzettek legidősebb korcsoportja esetében igen nagy az országok közötti eltérés a foglalkoztatottak arányát illetően: míg számos kelet-európai országra jellemző a Magyarországhoz hasonló alacsony arány, az észak-európai országokban jóval magasabb – Svédországban eléri az 53 százalékot. Míg Magyarország az alapfokon képzett foglalkoztatottak arányában minden korcsoport esetében a sereghajtó országok közé tartozik, a magasabb iskolázottsági fokozatoknál számos korcsoport jobb helyen áll: a középfokon végzetek 40–44, illetve 60–64 évesek esetében Magyarország a hetedik helyen áll, míg a felsőfokon képzett 55–64 évesek esetében a középmezőnyben helyezkedik el.

A nyugdíjas és munkaképtelen férfiak esetében (1.29. táblázat) – ha minden iskolázottsági fokozatot együtt vizsgálunk – Magyarország három korcsoportban (a 40–44, 45–49 és 50–54 évesek is) a legrosszabb helyen áll nemzetközi összehasonlításban. Továbbá a 24 országra vonatkozó értékek arra utalnak, hogy a magas nyugdíjas és munkaképtelen arány a 60–64 éves férfiak között közép-kelet-európai jelenség: míg a visegrádi országokban 66 és 85 százalék között mozog a nyugdíjas és munkaképtelen férfiak aránya ebben a korosztályban, a Skandináv országokban 39 és 54 százalék között mozog.

Magyarország mindhárom iskolázottsági fokozat minden korcsoportja esetében a rangsor sereghajtó országaihoz tartozik a nyugdíjas és munkaképtelen férfiak arányát illetően. A 40–49 évesek körében Magyarország mindhárom iskolázottsági fokozatnál az utolsó, illetve utolsó előtti helyen áll nemzetközi összehasonlításban. Említésre méltó, hogy a magas nyugdíjas és munkaképtelen arány az alapfokon képzett 45–49 éves férfiak körében számos közép-kelet-európai országban is megfigyelhető: a visegrádi országokban 17 és 21 százalék között mozog az alapfokon képzett nyugdíjas és munkaképtelen férfiak aránya ebben a korosztályban.

38 Az Európai Munkaerő-felvétel hátránya, hogy nem tartalmaz információt a személyek pontos életkoráról, csak egy öt-éves bontást, így nem tudjuk teljesen figyelembe venni a különböző országok eltérő nyugdíjkorhatárait.

1.28. táblázat: A foglalkoztatottak százalékaránya a 40–64 éves férfiak között, korcsoportonként és iskolai végzettség szerint, 2005

Ország/ korcsoport	Alapfokon képzettek	Középfokon képzettek	Felsőfokon képzettek	Összesen
Ausztria				
40–44	81,6	91,8	95,1	91,4
45–49	80,4	89,3	94,6	89,1
50–54	75,7	83,9	92,1	84,1
55–59	49,1	58,4	78,8	60,8
60–64	9,2	13,5	29,2	15,7
Dánia				
40–44	77,9	91,5	96,5	90,3
45–49	77,8	90,8	94,9	89,2
50–54	71,6	87,7	91,2	86,0
55–59	66,1	82,1	87,3	81,0
60–64	31,8	39,7	60,6	43,8
Görögország				
40–44	89,7	94,3	95,5	93,0
45–49	87,4	92,9	94,9	91,1
50–54	83,8	85,6	91,8	86,0
55–59	69,6	67,2	77,6	70,3
60–64	44,1	36,7	54,3	43,8
Magyarország				
40–44	54,8	86,8	93,9	82,5
45–49	53,1	77,9	92,5	75,6
50–54	48,6	70,5	90,2	69,6
55–59	34,3	56,6	79,3	55,6
60–64	8,1	20,2	43,2	18,8
Szlovákia				
40–44	39,6	85,1	97,2	83,8
45–49	35,4	81,9	91,6	79,3
50–54	49,1	77,5	91,1	76,1
55–59	37,0	69,3	84,1	67,6
60–64	3,9 ^a	13,4	29,0	13,9

Minta: 40–64 éves férfiak a nappali tagozatos tanulók és a katonák nélkül.

^a A megfigyelések száma nem éri el az ötvenet.

Összefoglalóan, Magyarországon a nyugdíjkorhatárhoz közeledő korosztályban a foglalkoztatottak aránya rendkívül alacsony az alapfokon képzett férfiak körében – ami a 60–64 évesek esetében számos volt szocialista országra jellemző – ellentétben a magasabb iskolázottsági fokozattal rendelkező férfiakkal. Továbbá, a nyugdíjasok és munkaképtelenek arányára vonatkozó részletes elemzések mind azt a tényt igazolják, hogy Magyarországon kiemelkedően nagy a támogatásra szoruló férfiak aránya a 40–64 éves korosztályban: Magyarország a nyugdíjasok és munkaképtelenek arányát illetően – mindhárom iskolázottsági fokozatnál és ezen belül főleg a 40–49 éves korcsoportnál – az európai rangsor sereghajtója.

1.29. táblázat: A nyugdíjasok és munkaképtelenek százalékaránya a 40–64 éves férfiak között, korcsoportonként és iskolai végzettség szerint, 2005

Ország/ korcsoport	Alapfokon képzettek	Középfokon képzettek	Felsőfokon képzettek	Összesen
Ausztria				
40–44	7,9	1,9	0,7 ^a	2,3
45–49	7,8	3,9	1,7 ^a	4,1
50–54	10,1	9,9	5,3	9,0
55–59	38,1	33,4	15,8	30,7
60–64	82,8	83,3	69,2	80,4
Dánia				
40–44	14,1 ^a	3,8 ^a	0,0 ^a	4,8
45–49	18,6	5,8 ^a	1,8 ^a	7,3
50–54	20,3 ^a	9,1	4,5 ^a	9,6
55–59	24,2	11,1	6,7 ^a	12,0
60–64	65,6	57,6	38,1	53,9
Görögország				
40–44	4,8	1,4	1,7 ^a	2,7
45–49	6,2	3,0	3,0	4,3
50–54	10,1	10,5	5,9	9,4
55–59	25,4	28,8	19,4	25,3
60–64	52,8	59,6	44,1	53,1
Magyarország				
40–44	17,3	5,5	3,1 ^a	7,1
45–49	26,5	12,3	4,5	13,7
50–54	36,1	21,7	6,6	22,0
55–59	53,6	36,1	17,2	36,7
60–64	90,4	78,4	56,1	79,8
Szlovákia				
40–44	17,1 ^a	2,7	0,3 ^a	3,3
45–49	17,1	5,9	3,0 ^a	6,4
50–54	23,5	11,1	4,7 ^a	11,7
55–59	34,3	19,6	8,5 ^a	19,8
60–64	94,8	85,5	70,5	85,0

Minta: 40–64 éves férfiak a tanulók és a katonák nélkül.

^a A megfigyelések száma nem éri el az ötvenet.

Záró megjegyzések

Áttekintésünk célja nem az volt, hogy megmagyarázzuk, miért alacsony a foglalkoztatás Magyarországon, ilyesmire az Európai Munkaerő-felvétel keresztmetszeti vagy akár ismételt keresztmetszeti adatai sem alkalmasak, legfeljebb arra, hogy rámutassanak, milyen területeken érdemes behatóbb vizsgálatokat folytatni.

Az egyik – régen felismert – probléma a munkából való korai, már 40 éves kor körül megkezdődő végleges kiválás. Ennek fékezésére számos intézkedést hoztak az elmúlt tíz évben, a probléma aktívabb kezelésére is születtek javas-

latok, továbbá az is kezd nyilvánvalóvá válni, hogy a kiválásban leginkább érdekelt csoportok nyugdíjba vonulási lehetőségei az előttünk álló években radikálisan szűkülni fognak (*Augusztinovics*, 2005, *Augusztinovics–Köllő*, 2007, *Augusztinovics–Gyombolai–Máté*, 2008).

Az ifjúsági munkanélküliséggel – kiváltképp a pályakezdő diplomás munkanélküliséggel – kapcsolatban hangoztatott aggodalmak az európai összehasonlítás alapján eltúlzottnak tűnnek: a 15–29 éves korosztály kétségtelenül alacsony foglalkoztatási rátájáért igen nagy részben a képzés szerkezete (a vállalatoknál folyó szakképzés hiánya), valamint a diákok munkavállalásának alacsony szintje felel. Súlyos helyzetet az oktatási rendszert alapfokú végzettséggel elhagyók (zömmel a középfokról lemorzsolódók) esetében jeleznek az adatok.

A legjobb munkavállalási korúakra vonatkozó áttekintés alapján két nagy kutatási irány látszik indokoltnak. Egyfelől – és legfőképpen – újabb elemzésekre van szükség annak megítéléséhez, hogy milyen mértékben kötődik a piachoz az ILO–OECD-meghatározás szerint inaktívnak minősülő népesség, és támaszt-e olyan versenyt a munkahelyekért, ami fékezi a bérek növekedését. E kérdéskörön belül fontos lenne megvizsgálni a regisztráció és a segélyezés kapcsolatát az álláskeresői aktivitással, ami egyszerre jelentené annak megértését, hogy miért nem jutnak el a munkaügyi szervezet szolgáltatásai még az aktívan állást keresők közel 40 százalékához sem, továbbá, hogy miért rendkívül alacsony az álláskereső aránya a regisztráltak és a segélyezettettek között. Az Európai Munkaerő-felvétel keresztmetszeti adatai nem alkalmasak annak megítélésére, hogy statisztikai látszatról vagy valós problémáról van-e szó – ez kohorszkövető vizsgálatokkal tárható fel –, de arra rámutatnak, hogy az inaktivitásnak a napi politikában is folyamatosan felszínen tartott problémájához itt – a jóléti rendszerben – kell keresni a kulcsot.

Másfelől többet kellene tudnunk arról, hogy milyen – munkáltatói vagy munkavállalói – költségek gátolják azoknak a köztes formáknak a terjedését, amelyek hiánya Magyarországon és más volt szocialista országokban éles határvonalat húz munka és nem munka közé. Ha igaz is, hogy a legjobb munkavállalási korban lévők által kifejtett munkamennyiség nem áll messzebb a potenciálistól, mint Nyugat-Európában, sőt közelebb áll hozzá, azért az emberfőben mért alacsony foglalkoztatás intő jel, mert a segélyek iránti „kereslet” ettől, nem pedig a munkaórákban mért foglalkoztatástól függ elsősorban. Az atipikus formák terjedését nem feltétlenül indokolt támogatni (emlékezzünk a *work sharing* nyugat-európai kudarcaira lásd például *Kapteyn és szerzőtársai*, 2004), de ha ezen formák terjedését a magas fix munkavállalói költségek akadályozzák, azok csökkentése enyhítheti a tartós munkátlanságot, és összességében akár mérsékelheti is a jóléti kiadásokat.

1. Függelék

A 20–29 évesek részvétele iskolarendszerű képzésben

A magyar 20–29 évesek részvételi aránya iskolai képzésben – mely túlnyomóan felsőfokú képzést jelent – nemzetközi összehasonlításban a középmezőnyben helyezkedik el, ugyanakkor jóval alacsonyabb, mint egyes skandináv országokban: míg Magyarországon a 20–29 éves férfiak 23 százaléka, illetve a 20–29 éves nők 24 százaléka részesült iskolai képzésben 2005-ben, Dániában 36, illetve 43 százaléka (F1.1. táblázat). A lengyelekkel ellentétben, a szlovákok és csehek iskolai képzésben való részvétele alacsonyabb szintű, mint magyar társaiké. Említésre méltó, hogy az OECD-statisztikák – bár nem teljesen azonos célcsoporttal foglalkoznak – hasonló képet nyújtanak, mint az F1.1. táblázat eredményei: Dániában a 25–34 éves népesség (kimagaslóan magas aránya) 40 százaléka rendelkezett felsőfokú képzettséggel 2005-ben, míg Magyarországon csupán 20 százalék (OECD, 2007).

A korcsoportos bontásból látszik, hogy a 20–24 évesek részvételi aránya iskolai képzésben jóval magasabb, mint a 25–29 éveseké.³⁹ Magyarország mind két korcsoportban az európai középmezőnybe tartozik, de jelentősen lemarad egyes északi országok mögött: a 20–24 évesek esetében 12 százalékpontos a lemaradás Dánia és Finnország mögött, a 25–29 évesek körében még nagyobb, 19 és 16 százalékpontos a lemaradás.

**F1.1. táblázat: A 20–29 évesek részvétele
az iskolarendszerű képzésben, 2005 (százalék)**

Ország	Egész minta			Felsőfokon képzettek		
	férfiak	nők	együtt	férfiak	nők	együtt
20–24 évesek						
Ausztria	30,6	33,1	31,9	33,8	31,8	32,8
Dánia	47,6	57,9	52,8	62,0 ^a	51,4 ^a	56,1
Magyarország	39,6	42,0	40,8	24,0	24,2	24,1
Olaszország	35,5	44,1	39,8	65,4	51,0	56,7
Szlovákia	29,3	35,4	32,3	22,5 ^a	19,8	20,7
25–29 évesek						
Ausztria	13,8	11,0	12,4	21,8	14,8	17,9
Dánia	25,6	29,6	27,6	28,8	26,8	27,7
Magyarország	9,0	9,8	9,4	14,6	13,6	14,0
Olaszország	13,2	15,8	14,5	19,1	17,3	18,0
Szlovákia	5,4	6,2	5,8	7,9	8,2	8,1
20–29 évesek						
Ausztria	22,2	22,2	22,2	24,7	18,5	21,3
Dánia	35,5	42,6	39,0	33,3	30,1	31,5
Magyarország	22,6	24,2	23,4	16,1	16,0	16,1
Olaszország	23,2	28,5	25,9	28,8	24,2	26,0
Szlovákia	17,1	20,6	18,8	10,2	11,0	10,6

^a A megfigyelések száma nem éri el az ötvenet.

39 A korcsoportos bontásnál igen nagy hátrányt jelent, hogy – mint már említettük – az Európai Munkaerő-felvétel nem rendelkezik adattal a személyek pontos életkoráról, így nem tudjuk figyelembe venni a különböző országok eltérő iskolai korhatárait. Például, a végzettség megszerzésének életkora felsőoktatási ISCED 5A illetve ISCED 5B intézményekben Ausztriában jellemzően 23–25 év, illetve 20–22 év, Dániában a legmagasabb 22–27 év, illetve 21–25 év, Magyarországon 21–25 év, illetve 21 év, Olaszországban 23–25 év, illetve 22–23 év, Szlovákiában: 22–25 év, illetve 21–22 év (OECD, 2007).

40 A 24 vizsgált európai ország között Magyarországon a nyolcadik, illetve kilencedik legalacsonyabb a már főiskolai vagy egyetemi képzettséggel rendelkezők részvételi aránya iskolai képzésben a nők, illetve 25–29 évesek körében.

Az *F1.1 táblázat* utolsó három oszlopa a másoddiplomások és a tudományos fokozatot szerzők arányát mutatja a 20–29 éves felsőfokon képzettek között öt kiválasztott országban. Már az öt országos összehasonlításból is látszik, hogy Magyarország – Szlovákiához hasonlóan – lemarad ezen a területen, bármely nemet, valamint bármely korcsoportot vizsgáljuk. A 24 vizsgált európai ország között Magyarországon a hatodik legalacsonyabb a már főiskolai vagy egyetemi képzettséggel rendelkezők részvételi aránya iskolai képzésben a 20–29 évesek körében. Számszerűleg, míg Magyarországon a részvétel 16 százalékos a minta egészében, Norvégiában, Svédországban és Dániában 30 százalék körül forog. A nőknél a lemaradás kisebb mértékű, mint a férfiaknál.⁴⁰

2. AZ ÉRETTSÉGIT NEM ADÓ SZAKMUNKÁSKÉPZÉS VÁLSÁGTÜNETEI

KÉZDI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS–VARGA JÚLIA

Bevezetés

A hagyományos, érettségit nem adó szakmunkásképzés mindmáig fontos területe maradt a magyar közoktatásnak és a gazdaság „munkaerő-ellátásának”. Ugyanakkor a képzés minőségére, valamint a végzettek készségeire és munkaerő-piaci sikerességére vonatkozó kutatások egyaránt aggasztó képet festenek erről az iskolatípusról.

A szakmunkásképző intézetek tanulói mindig is a társadalom szegényebb és kevésbé iskolázott rétegeiből és az általános iskolák gyengébben teljesítő végzettjeiből kerültek ki, de a középiskolák és a szakiskolák közötti különbség az elmúlt évtizedben a korábbinál is élesebbé vált. Liskó (2008) áttekintése szerint az ezredforduló után az alacsony iskolázottságú szülők gyermekei nyolcszor nagyobb eséllyel kerültek a szakmunkásképzésbe, mint az iskolázottabb középrétegek gyermekei. Idejár a középfokon továbbtanuló roma gyerekek közel kétharmada. A legalább érettségizett szülők gyermekeinek aránya nem haladja meg a 25 százalékot. A lemorzsolódás ötször-hatszor, az évvisméltésre buktatás két és félszer, illetve háromszor gyakoribb volt, mint a szakközépiskolákban és a gimnáziumokban.¹ A szakmunkásképzésben tanulók és a végzettek is nagyon rossz eredményeket érnek el a készségmérő teszteken, mint arra a későbbiekben kitérünk. A béradatok a szakmunkás-oklevél elértéktelenedéséről tanúskodnak, a foglalkoztatás pedig csak annak köszönhetően maradhatott viszonylag magas, hogy a végzettek tömegesen foglalnak el egyszerű, szakképzettséget nem igénylő munkahelyeket.

Mindebben egyidejűleg tükröződik két hatás: az oktatás rossz minősége és az erősödő kontraszelekció. Ez utóbbi elkerülhetetlenül következett a) a tankötelezettség tényleges kiterjesztéséből 16, majd 18 évre,² b) abból, hogy a jobb szakiskolák egy része érettségit adó szakközépiskolává alakult, valamint c) abból, hogy nagyobb tömegek számára váltak elérhetővé a főiskolák és egyetemek, még vonzóbbá téve az oda könnyebb bejutást ígérő iskolatípusokat. A szelekciós és az oktatás minőségével összefüggő hatások szétválasztása bonyolult, csak különleges „kísérletszerű” helyzetek elemzésével megoldható feladat, amire a magyar munkaerőpiac-kutatás egyelőre nem vállalkozott, vállalkozhatott.³

A kontraszelekcióra, a „gyerekanyag romlására” történő hivatkozás azonban sem a végzettek alacsony tudásszintjének kimerítő oksági magyarázataként, sem az oktatás kudarcaira adott felmentésként nem fogadható el. Egyfelől, mint a későbbiekben megmutatjuk, a szakmunkásképző végzettek alapkészségei ezen iskolatípus visszaszorulását közvetlenül megelőzően is súlyosan

1 Liskó (2008) 30 százalékot megközelítő lemorzsolódási arányról ír. Ugyanakkor a Tárki-Educatio Életpálya-vizsgálat adatai (Kertesi–Kézdi, 2008) a 9. és 10. évfolyam között csak 3,7 százalékos lemorzsolódást jeleznek a szakmunkásképzésben, és 0,5, illetve 0,1 százalékosat a szakközépiskolákban és gimnáziumokban. Elképzelhető, hogy a lemorzsolódás zömmel a 10. osztály után következik be, de az is, hogy az Életpálya-vizsgálat tízezres mintája megbízhatóbban mér, és a lemorzsolódási arány abszolút szintje alacsonyabb. Az iskolatípusok között mindkét forrás nagy különbséget mutat ki.

2 2005 végén a 16. életévükben lévőknek csak a 3 százaléka és a 17–18. életévükben lévőknek is csupán 6 százaléka nem minősítette magát tanulónak a fő munkapiaci státusra vonatkozó kérdés megválaszolása során a munkaerő-felvételben. A kérdézet megelőző négy hétben iskolarendszerű képzésben való részvételre vonatkozó válaszok is hasonló arányokat jeleztek.

3 Romániában Malamud–Pop-Eleches (2008) elemezte az 1973. évi oktatási reform hatását, amikor jelentősen megnövelték az általános képzés részarányát a tízosztályos általános iskolában addig folyt szakképzés rovására. Azt találták, hogy az érintett kohorszok tagjai nagyobb arányban helyezkedtek el nem fizikai munkakörökben, de – szemben azzal, amit a keresztemetszeti adatok mutatnak – sem a foglalkoztatási szintjük, sem a relatív béreik nem növekedtek, amiből a szerzők arra következtetnek, hogy az általános, illetve szakképzésből kikerülők között különbséget mutató keresztemetszeti adatok alapvetően szelekciós hatást tükröznek. Meg kell jegyeznünk, hogy a romániai reform csak a képzés tantárgyi szerkezetét változtatta meg, anélkül, hogy a tanári kar összetételét a rendelkezésre álló rövid idő alatt jelentősen érintette volna.

elmaradtak a középiskolát végzetteknél mért értékektől, és nem mutattak olyan fejlődést az idősebb generációkhoz képest, mint amilyen javulást a középiskolát végzettek esetében tapasztalhattunk. Másfelől, a kontraszelekció nyilvánvalóan nem megszűnteti, hanem csak átalakítja és megnehezíti a pedagógiai feladatot: ma egy rosszabb készségekkel induló tanulói kört kellene eljuttatni arra a szintre, ami elégséges a szolgáltatásokban és a modern gyár-
iparban történő munkavállaláshoz. A következőkben áttekintett adatok és kutatási eredmények arra utalnak, hogy ezzel a feladattal egyelőre nem sikerült megbirkózni, és a szakmunkásképzésre vonatkozó fejlesztési tervek sem ígérnek radikális változást.

A szakmunkásképzés működési zavarai a teljes közoktatási rendszert minősítik, mert ma is az érettségit nem adó szakmunkásképző intézetek végzettjei és lemorzsolódottjai adják a közoktatás „végső kibocsátásának” jóval több, mint egyharmadát, továbbra is ők alkotják a közoktatásból közvetlenül a munkaerőpiacra kerülő népesség *legnagyobb* csoportját.

A felsőfokú oktatás kiterjesztésével megváltoztak az alsó- és középfokú oktatás funkciói. A középiskolákban tanulók zöme (az utolsó mérések szerint nagyjából 90 százaléka, vö. Liskó, 2008, 102. o.) sikeresen eljut az érettségiig, majd a gimnáziumot végzettek közel 90 százaléka, a szakközépiskolát végzettek kétharmada továbbtanul, és csak legalább néhány évi felsőfokú tanulmányokat követően lép a munkaerőpiacra.⁴ Az érettségit adó középiskolák – 10–14 éves kortól kezdődően – alapvetően a továbbtanulásra és nem a végzés utáni azonnali munkába állásra készítene fel. A szakmunkásképző intézetekben egészen mások az arányok: a beiratkozott tanulók sokkal nagyobb része morzsolódik le, és a végzetteknek csak az egyharmada tanul tovább (Liskó, 2004).

Az arányokat a lemorzsolódási arányokra vonatkozó adatok hiányosságai miatt lehetetlen pontosan megállapítani, a hozzávetőleges mértékekre azonban következtethetünk a KSH munkaerő-felvételeinek adataiból. A 2.1. táblázat a 20–25 éves, már nem tanuló és a kérdés időpontjáig diplomát sem szerzett népességre vonatkozó megoszlásokat mutat 1995-ben, 2000-ben és 2005-ben. Az életkori határokat úgy húztuk meg, hogy semmiképp se becsülhessük túl a közoktatásból a munkapiacra végül is alacsony végzettséggel vagy szakmunkásképzettséggel kikerülő részarányát. A 20–25 éves korban általános iskolai vagy szakiskolai végzettséggel rendelkező és a *megfigyelés pillanatában nappali tagozaton nem tanuló* fiatalok között viszonylag alacsony, a szakközépiskolában vagy gimnáziumban érettségizettek között pedig jóval magasabb a felsőfokú tanulmányok megkezdésére várók aránya. A főiskola vagy egyetem tényleges elkezdése és (az esetek nagyobb részében) sikeres befejezése ezért az életkor előrehaladtával e két csoport nagyobb mértékű fogyatkozásával és a szakmunkásképzőt vagy azt sem végzettek aránynövekedésével jár, amit csak kismértékben tompít a főiskolai-egyetemi lemorzsolódás ellentétes irányú hatása.⁵

4 Hangsúlyoznunk kell, hogy az elterjedt vélekedéssel szemben a magyar felsőoktatás terjedelme még ma is jelentősen elmarad az európai átlagtól. Magyarországon 2005-ben a 25–29 éves, már nem tanuló népesség 20,9 százaléka rendelkezett felsőfokú végzettséggel, míg az EU-átlag (pontosabban a Málta nélkül, de Norvégiával és Izlanddal együtt számított Európai Munkaerő-felvétel átlaga) 29 százalék volt. A magyarországi diplomásarány a hetedik legalacsonyabb volt a 26 országra vonatkozó Európai Munkaerő-felvétel adatai szerint. (Saját számítás az Európai Munkaerő-felvétel adataiból. A felvételtől lásd az idei Közelkép 1. részét!)

5 A 26–30 éves, diplomával nem rendelkező, nem tanuló népességben a szakmunkásképzőt végzettek aránya 39 százalék, a szakközépiskolát végzettek 31 százalék, a gimnáziumot végzettek 12 százalék volt a munkaerő-felvétel 2005. negyedik negyedévi adatai szerint.

2.1. táblázat: A 20–25 éves, nappali tanulmányokat nem folytató és a megfigyelés időpontjáig felsőfokú végzettséget sem szerzett népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint, 1995, 2000 és 2005 (százalék)

Legmagasabb iskolai végzettség	1995	2000	2005
0–8 osztály	26,4	21,9	24,7
Szakk munkásképző ^a	41,3	40,3	32,2
Szakközépiskola ^b	20,7	28,0	29,1
Gimnázium	11,6	9,8	13,9
Összesen	100,0	100,0	100,0

^a Érettségít nem adó szakképzés: szakk munkásképző, szakiskola, a régi típusú, egy- vagy kétéves képzési idejű szakiskolával együtt.

^b Idesorolva az érettségít adó, iskolarendszerű szakképzés minden formáját.

Forrás: a KSH munkaerő-felvételeinek negyedik negyedévi adatai.

A 2.1. táblázatban szemügyre vett fiatalok között – akik gyakorlatilag a felsőfokú tanulmányokba nem kezdőkkel azonosíthatók – a szakk munkásképzőt végzettek részaránya nagyjából tíz százalékponttal csökkent 1995 és 2005 között. A hagyományos szakképzés visszaszorulását teljes mértékben ellensúlyozta az érettségít adó szakképzés növekedése.⁶ Igen magas maradt a közoktatásból legfeljebb általános iskolai befejezett végzettséggel kilépők aránya, amit – ha Liskó (2008, 101–102. o.) adatainak adunk hitelt – közel fele részben a szakk munkásképző intézetek lemorzsolódása táplál. A Kertesi–Kézdi (2008) tanulmány lemorzsolódási adatát alsó, a Liskó-félt felső becslésként tekintve úgy számíthatjuk, hogy 2005-ben a 20–25 éves, felsőfokon tovább nem tanuló népesség 35–45 százaléka fordult meg a kéredezést megelőzően hosszabb-rövidebb ideig a szakk munkásképzésben.

A következőkben ismertetett kutatások (Kertesi–Varga, 2005.; Kézdi, 2008; Kézdi–Varga 2007, Köllő, 2006, 2008) arra utalnak, hogy a szakk munkásképzés nem ruhazza fel a végzeteket a tanulóképeség, az alkalmazkodási készség szempontjából fontos alapvető jártasságokkal, alapkészségekkel. Közvetlen megfigyelések is alátámasztják ezt, s világosan felismerhetők a szakk munkás végzettségük foglalkoztatási pályájában, foglalkozási szerkezetében és beralakulásában. A képzés szerkezete, a szakismeretek hiányosságai is e problémakörhöz tartoznak, de úgy gondoljuk, a legsúlyosabb válságtünetről beszélünk, amikor az alapkészségek kérdését helyezzük a középpontba.

A szakk munkástanulók és a végzettek alapkészségei

Közvetett jelek: a szakk munkások életpálya-keresete

Az alapkészségek hiányosságaira közvetett módon utal a szakk munkások kereseti pályájának sajátos formája. A kereseti pálya elemzése segíthet annak magyarázatában, hogy miért maradt le oly nagy mértékben a szakképzés munkaerő-piaci értéke az érettségít adó középiskolához képest. Utóbbi iskolák nagyobb hangsúlyt fektetnek az általános készségekre (a gimnáziumok csak

⁶ Látható, hogy a középfokról a munkapiacra kerülők között a szakképesítést szerzők részaránya 2005-ben lényegében azonos volt a tíz évvel korábbival, bár alacsonyabb, mint 2000-ben.

arra), az érettségi nélküli szakképzésben azonban a hangsúlyt (az ezredfordulóig mindenképpen) elsősorban a szakmaspecifikus készségeken helyezték. Okunk van azt feltételezni, hogy a rendszerváltás leértékelt a specifikus készségeket. Egyrészt megváltozott a foglalkoztatás stabilitása, így ma sokkal kevésbé lehet arra számítani, hogy a munkavállalók ugyanabban a szakmában dolgozzák le aktív évtizedeiket. Másrészt megváltozott a szakmák tartalma is. Ez utóbbi jelenség az általános technológiai fejlődés következménye, ami Magyarországra a rendszerváltás után különösen gyorsan ment végbe.

Ha az általános készségek több feladatkörben alkalmazhatók, vagy jobban lehet építeni rájuk az életpálya során, akkor az ilyen készségekkel rendelkezők keresetei jobban emelkednek az életpálya során. A középiskolai végzettségek összehasonlításakor ezért azt várjuk, hogy a szakmunkások keresete az életpálya során egyre inkább lemarad a középiskolát végzettek keresetétől. Ha a rendszerváltás az általános készségeket felértékelt, akkor pedig azt várjuk, hogy a rendszerváltás után ez a lemaradás nagyobb mértékű. Mindezek vizsgálatára a következő regressziót becsüljük külön az 1972., 1982., 1986. és 2002. évi béradatokra, minden esetben olyan mintán, amelyben csak azok a munkavállalók szerepeltek, akiknek a legmagasabb iskolai végzettsége vagy szakmunkásképző, vagy érettségit adó középiskola:

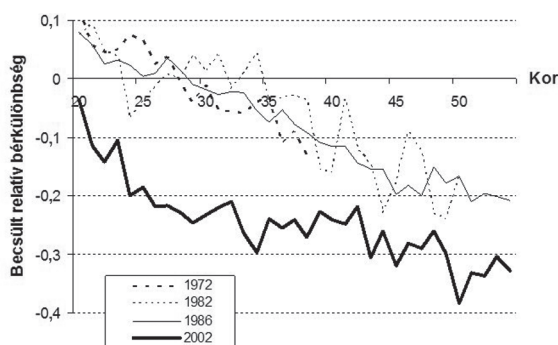
$$\ln w_i = \sum_{s=20}^{54} \alpha_s A_{si} + \sum_{s=20}^{54} \beta_s A_{si} \times szm_i + \gamma' x_i + u_i \quad (1)$$

Az egyenletben i az egyént jelöli, az s index pedig az életkort. Az A_{si} az életkor kétértékű változó, (1, ha i -edik egyén s éves, 0, egyébként), az szm_i kétértékű (szakmunkás) változó (1, ha szakmunkás, 0, ha érettségizett), az x vektor pedig egyéb egyéni tulajdonságok vektora (nem, régió, településtípus). Az elemzés célja a β_s együtthatók becslése. Ezek azt mutatják, hogy az adott életkor (s) mellett mennyivel tér el a szakmunkások keresete az érettségizettek keresetétől.

A 2.1 ábra jelentős csökkenést mutat az életkor növekedésével mind a szocialista, mind a rendszerváltás utáni Magyarországon. Az 1972., 1982. és 1986. évi becslések gyakorlatilag azonosak. Mindegyik azt mutatja, hogy fiatal korban a szakmunkáspálya igen vonzónak tűnhetett, hiszen kevesebb tanulással magasabb keresetet lehetett elérni, mint a középiskolai végzettség esetében. Ez az előny azonban hamar elmúlt, és 25–30 éves kortól már a középiskolát végzettek kerestek többet. Figyelemre méltó a szakmunkáskeresetek folyamatos lemaradása. Ez azt mutatja, hogy a szakmunkások speciális készségei már a szocializmusban is elavultak az életpálya során.

A rendszerváltást követően két lényeges dolog történt témánk szempontjából. Egyrészt már a pálya kezdetén is kevesebbet kerestek a szakmunkások. Másrészt a lemaradás jelentősen felgyorsult, legalábbis 35 éves korig. 35 éves kor után a lemaradás mértéke csökkent, de a relatív keresetek végig jóval a rendszerváltás előtti szint alatt maradtak.

2.1. ábra: A szakmunkások keresetének alakulása az életpálya során a középiskolát végzettekhez képest, 1972, 1982, 1986, 2002

Az (1) regressziós egyenlet alapján saját becslések eredményei. A relatív bérkülönbség értelmezése: például a $-0,1$ érték 10 százalékos lemaradást jelent.

Az adatok tehát igazolják a feltételezést: a rendszerváltás után a szakmunkásképzésben elsajátított speciális készségek nagymértékben leértékelődtek. Ennek következtében már a pályájuk elején járó szakmunkások keresete is alacsonyabb, mint az érettségit adó középiskolát végzetteké, és életpályájuk során lemaradásuk gyorsan és jelentősen nő. Az eredmények arra is rámutatnak, hogy a speciális szaktudás leértékelődése az életpálya során nem új jelenség: a rendszerváltással felerősödött, de markánsan jelen volt a szocialista Magyarországon is. A szakmunkásképző elvégzése a munkavállalók számára akkor rövid távon jó beruházás volt, hosszabb távon azonban nem. Ma rövid távon sem az.

Közvetlen megfigyelések a szakmunkásképzőt végzett felnőttek alapkészségeiről

A szakmunkás végzettségűek alapkészségeiről – bár az adatok immár tízévesek – értékes közvetlen megfigyelések állnak rendelkezésre. Az OECD és a kanadai statisztikai hivatal által 21 országban, két hullámban – Magyarországon 1998-ban – lebonyolított nemzetközi felnőttírásbeliség-vizsgálat (*International Adult Literacy Survey, IALS*) a gyakorlatban hasznosítható írási, olvasási és számolási alapkészségekről próbált képet adni. A kérdezetteknek nem iskolai feladatokat kellett megoldaniuk, hanem egyszerű szövegeket és dokumentumokat (rövid hírek, közlemények, használati utasítások, menetrendek, számlák) kellett értelmezniük, és egyszerű, a munkában és a mindennapi életben előforduló számolási feladatokat kellett megoldaniuk. A felvétel tehát olyan alapkészségek meglétét vizsgálta, melyek hiánya erősen korlátozza nemcsak a munkavállalást és a modern világ eszközeinek használatát, hanem a tanulóképességet és a változásokhoz való alkalmazkodást is (erről lásd pél-

7 A felvételtől részletes kutatási beszámoló készült (OECD, 2000), amit az egyéni adatok felhasználóit segítő kiadvány (*Statistics Canada*, 2001) egészített ki. Micklewright–Brown (2004) tanulmánya behatóan elemezte az IALS és néhány további „skill survey” feldolgozásakor felmerülő módszertani problémákat. Devroye–Freeman (2000) valamint Blau–Kahn (2000) az amerikai és európai készség- és bérelőslást hasonlították össze, Micklewright–Schnepf (2004) az angol nyelvű országokra vonatkozó IALS, PISA és TIMMS eredményeket vetette össze. Denny és szerzőtársai (2004), Carbonaro (2002) és McIntosh–Vignoles (2000) tanulmányai az iskolázottság és az írástudás kereseti (és az utóbbi tanulmány esetében: foglalkozási) hozamait próbálták elkülöníteni.

8 Ez alól részben kivételt jelent Csehország, ahol 1960 és 1978 között, valamint 1990 után az általános iskola 9 osztályos volt. Ezért az 1954–1964-ben, valamint 1975 után született, és 12 osztályt végzett kérdezettek egy része valójában szintén hároméves szakképzésben részesült. Ez vonatkozhat az 1953, illetve 1974 szeptember-decemberben születettekre is, de a születés hónapjáról nincs adatunk a felnőttek írásbeliségének nemzetközi vizsgálatában. Lásd a 2.1. Függelék!

9 Az olvasás- és oktatáskutatásban megengedhetetlen lenne az eredmények egyetlen számba sűrítése, de a közgazdász más célú vizsgálódása meglehetősen egy átlagos mutatószámmal, ha az nem rejt túlságosan nagy, az átlagszámítás értelmét megkérdőjelező különbségeket. Az IALS-eredményekben meglévő országok közötti különbségek nagyon stabilak, feladat típusokon belül alig szóródnak, és a különbségek a feladat típusok között sem olyan mértékűek, hogy az megkérdőjelezze egy összevont mutatószám használatát.

dául Murnane–Levy, 1996). A véletlen háztartási mintákon végrehajtott felvétel kiterjedt a munkahelyeken előforduló írás-olvasási feladatokra, továbbá képet adott a kérdezettek származásáról, iskolázottságáról, munkaerő-piaci státuszáról és kulturális szokásairól is.⁷

Ebben az összegzésben a magyarországi szakmunkás végzettségűekre vonatkozó adatokra és eredményekre összpontosítjuk a figyelmet. Nehezen eldönthető kérdés, hogy kiket tekintünk ebbe a körbe tartozónak, mert a felnőttek írásbeliségének nemzetközi vizsgálatában is használt nemzetközi iskolázottsági (ISCED) kód nem nyújt pontos felvilágosítást. [A magyarok a csehekhez és szlovénokhoz hasonlóan, de a lengyelektől eltérően a középiskolát végzettek közé sorolják a szakmunkásiskolából kikerülőket. Ennek az eljárásnak a tartathatatlanságáról lásd Kertesi–Varga (2005) cikkét]. Szerencsére a nemzetközi írásbeliségvizsgálatban rendelkezésre áll a sikeresen befejezett iskolai osztályok számára vonatkozó adat is. A közép-kelet-európai szakmunkás képzettségűek döntő többsége 11 évig járt iskolába az évismétléseket nem számítva – ne feledjük, hogy 1998-ban vagyunk, a kérdezettek zöme még a hagyományos szakmunkásképző iskolában szerezte a képesítését.⁸ *A következőkben a 11 osztályt végzett magyarokat, lengyeleket, szlovénokat és cseheket szakmunkás végzettségüként kezeljük, és a vizsgált dimenziók mentén az ugyanennyi iskolai osztályt végzett nyugat-európaiakhoz hasonlítjuk.* Arra nincs mód, hogy a magyar szakiskolai végzetteket az esetenként nagyon eltérő szerkezetű nyugat-európai szakképzésből kikerültekhez hasonlíthassuk, de választásunkat nem csak a kényszer diktálja: értelmes kérdésnek gondoljuk, milyen alapkészségeket birtokolnak az összességében azonos idejű iskolai oktatásban részesült kérdezettek Európa két felén.

A nemzetközi írásbeliségvizsgálat (IALS) eredményeit egyfelől folytonos pontszámokkal, másfelől a részeredmények alapján kialakított, egytől ötig terjedő osztályzatokkal mérte a kutatási jelentés, a kérdés három nagy területén (szövegértési, dokumentumértelmezési és számolási) külön-külön (OECD, 2000). Itt a háromféle teszten elért pontszám (0–500 pont) átlagát használjuk.⁹

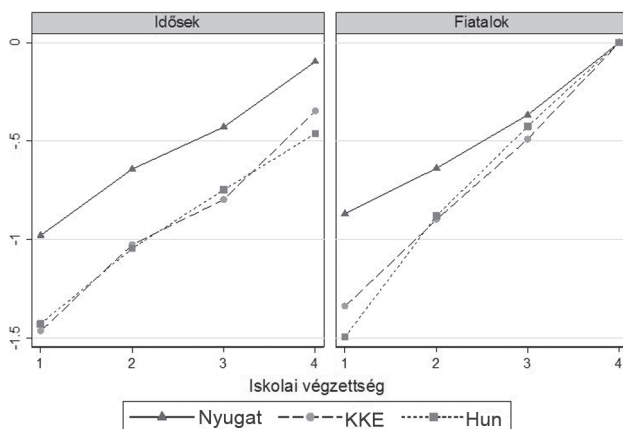
A teszteredmény-rangsorban Csehország viszonylag jól (283 pont, 16 ponttal az átlag felett) Magyarország, Lengyelország, és Szlovénia (254, 229 és 235 pont) nagyon rosszul szerepeltek. (Lásd a 2.1. Függelék!) A volt szocialista országokon belüli teljesítményszóródás nem volt nagyobb az átlagosnál, de az eredmények az összes volt szocialista országban erősebben – és mindenhol hasonló módon – tapadtak az iskolázottsághoz, mint Nyugaton.

Az országon, illetve országcsoportokon belüli teljesítménykülönbségek forrásait olyan regressziós modellekkel vizsgáltuk, amelyek a standardizált írásbeliségvizsgálat országonkénti eredményének szóródását magyarázták különféle egyéni és környezeti jellemzőkkel. Az elvégzett osztályok száma és az életkor alapján kialakított csoportok esetében a *fiatal diplomások* alkották a viszo-

nyítási alapot, akiknek az abszolút teszteredménye viszonylag kis mértékben, mindössze 3 százalékkal maradt el a nyugat-európai társaikétól (300 pont a nyugat-európai résztvevők 309 pontos átlagához képest).¹⁰ Ezért a paraméterek, amelyek szórásegységben mérik az iskolázottság hatását, a *relatív* és (kis hibával) az *abszolút* előnyök/hátrányok értékelésére egyaránt alkalmasak.¹¹

Míg a származás, a lakóhely, a bevándorlástátus, az anyanyelv és a kulturális szokások (jár-e moziba, színházba, olvas-e újságot, könyvet) szerinti teszteredmény-különbségek Közép-Kelet-Európában hasonlóak vagy kisebbek, mint Nyugat-Európában (Köllő, 2006), az iskolázottság és életkor szerinti különbségek sokkal nagyobbak (2.2. ábra). A Nyugattól való lemaradás mintázata eltér az idősebbek és a fiatalabbak esetében: az idősebb korosztályok minden iskolázottsági fokozatban nagyjából hasonló mértékben maradtak el a nyugati társaiktól. A fiatal érettségizettek hátránya a fiatal diplomásokhoz képest Keleten és Nyugaton hasonló mértékű volt, következésképpen, ahogy a fiatal diplomások teszteredményei abszolút értékben nem maradtak el sokkal a nyugati társaikétól, a fiatal érettségizettek lemaradása sem volt kirívó mértékű. *Ezzel szemben az érettségit nem szerzett fiatal közép-kelet-európaiak – ezen belül a 11 osztályt végzettek – súlyos hátrányban voltak a hazai érettségizettekhez és a nyugati társaikhoz viszonyítva is, továbbá a teljesítményük nem, vagy alig volt jobb, mint a hasonló iskolázottságú idősebbeké.*

2.2. ábra: Standardizált felnőttírásbeliség-vizsgálat eredményei a fiatal diplomásokhoz viszonyítva (IALS, Európa, 15–59 éves nem tanuló népesség)

Iskolai végzettség: 1: 0–10 osztály; 2: 11 osztály; 3: 12–14 osztály; 4: 15-nél több osztály. *Idősek:* 35–59 évesek. *Fiatalok:* 15–34 évesek, a tanulók kizárásával.

Nyugat: Az írásbeliségvizsgálatban (IALS) részt vevő európai országok a volt szocialista országok nélkül.

KKE: Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovénia.

A görbék pontjai az egyes iskolázottsági kategóriákba tartozók IALS-eredményének lemaradását mutatják az adott országcsoport fiatal diplomásaihoz képest, szórás-egységben mérve, más tényezők (nem, lakóhely, apa iskolázottsága, bevándorló státus, anyanyelv, kulturális szokások) hatásának kiszűrése után.

10 Az ide tartozók átlagosan 1970-ben születtek, és 1989 táján kezdték meg felsőfokú tanulmányaikat.

11 Az itt ismertetett számítások részleteiről, a felmerülő módszertani problémákról és adatkorlátozásokról lásd Köllő (2006), (2008).

Biztató fejlemény, hogy a fiatal generációk iskolázottabb tagjai már a nyugatihoz mérhető írás-olvasási képességekkel rendelkeznek, míg az idősebb közép-kelet-európai diplomások és érettségizettek alapkészségei mélyen a nyugati kortársaiknál mért szint alatt voltak. *Hasonló mértékű generációs felzárkózásnak azonban nem látjuk nyomát a szakmunkásképzőt végzeteknél*, és ez nem a szakmunkásképző iskolákba kerülők súlyosbodó kontraszelekciójával függött össze. Az írásbeliségvizsgálat mintájának átlagos fiatal szakmunkás végzettségű tagja a felvétel idején 27 éves volt, valamikor 1986 és 1990 között járt szakiskolába, tehát jóval az előtt, hogy ennek az iskolatípusnak a visszaszorulása megkezdődött volna.¹²

A mai szakmunkástanulók alapkészségei

A szakmunkástanulókra vonatkozó, az alapkészségek meglétét az írásbeliségvizsgálathoz (IALS) hasonló módszerekkel vizsgáló mai adatfelvételek továbbra is súlyos lemaradásról tanúskodnak a középiskolába járókhoz képest. A 2006. évi, a 10. évfolyamosok körében végrehajtott magyarországi *kompetenciafelvétel* szerint a szövegértési feladatokat a gimnáziumba járók 8 százaléka, a szakközépiskolába járók 25 százaléka oldotta meg egyetemes szinten, míg a számolási teszten 14, illetve 31 százalék teljesített ilyen szinten. Ugyanakkor a szakmunkástanulók 75–75 százaléka ért el *egy* szintet a két teszten!¹³

A *PISA-felvételek*¹⁴ ugyancsak súlyos lemaradást mutattak ki. A szakmunkásképző intézetek csak a 2000. évi felvételen különíthetők el a többi szakképző iskolától. Ebben az évben a szakmunkástanulók a szövegértési teszten 152 pontos (30 százalékos) hátrányban voltak a gimnáziumba járókhoz képest, míg az OECD-ben átlagosan csak 50 pontos (9 százalékos) különbség mutatkozott a két iskolatípus között (Liskó, 2008, 101. o.). A matematikai teszten a szakiskolai tanulók lemaradása Magyarországon 119 pontos, a természettudományi teszt esetében 137 pontos volt, míg az OECD-ben átlagosan 47, illetve 53 pont. A 2003. és 2006. évi felvételek esetében csak az általános és szakképzésben (szakmunkásképzőben, illetve szakközépiskolában) tanulók közötti különbségek hasonlíthatók a megfelelő OECD-adatokhoz. Ezek 70–90 pontos lemaradást jeleznek a szakképzésben tanulóknál Magyarországon, míg az OECD-ben a lemaradás 2 és 40 százalék között mozog a tesztől és a felvételi évtől függően. Fontos hangsúlyozni, hogy a PISA az IALS-hoz hasonlóan nem a lexikális tudást kéri számon, hanem a legfontosabb alapkészségek meglétét, a tanult gondolati eljárások alkalmazására való képességet méri gondosan kimunkált tesztek segítségével.

A *fiatal szakmunkásokra* vonatkozó IALS írásbeliségvizsgálat, valamint a *szakmunkástanulókra* vonatkozó PISA- és kompetenciamérési eredmények arra utalnak, hogy az alapkészségek hiányosságaiért igen nagy mértékben a *képzés* jellege és színvonala felelős. Az *idősebbek* alapkészségeire és a képzés

12 Látható az is, hogy az általános iskolát végzettek esetében a magyar adatok rendkívül súlyos lemaradásról és az idősebbekhez képest további *romlásról* tanúskodnak.

13 Az országos közoktatási kompetenciafelvételekről lásd Hermann–Molnár (2008) ismertetését.

14 PISA: a tanulói teljesítmények nemzetközi értékelésének programja (*Programme for International Students Assessment*).

kialakult szerkezetére és tartalmára azonban nyilvánvalóan erős befolyást gyakorolt, hogy a magyar és általában a közép-kelet-európai szakmunkások hagyományosan milyen munkahelyeken dolgoztak.

A munkatapasztalat szerepe

Írni-olvasni ugyan az iskolában tanulunk, de a tanultakat a munkában, a munka által tartjuk karban, vagy éppen – ha olyan a munka – ott felejtjük el. Közép-Kelet-Európa munkásai nem kis részben azért állnak hadilábon az írás-olvasással, mert *a funkcionális írásbeliséget igen kevésbé mozgósító munkahelyeken dolgoztak évtizedeken keresztül*, és az iskoláik is ilyen munkahelyekre készítettek fel őket. Ennek nyomai még a rendszerváltás után tíz évvel felvett IALS-adatokban is világosan megmutatkoznak.

Az IALS írásbeliségvizsgálat 13 különféle munkahelyi írás-olvasási feladat előfordulásáról és gyakoriságáról tett fel kérdéseket. Ezeket a 2.2. táblázatban foglalja össze. A munkahelyek írásbeliségigényének összefoglaló jellemzésére megfelelő mutatónak bizonyul az *előforduló írás-olvasási feladatok száma*, egy folytonos változó, amelynek értéke 0 és 13 között változhat. (Előfordulásnak tekintve, ha a kérdezett a 2.2. táblázat jegyzetében jelzett 1–4 válaszlehetőségek valamelyikét jelölte meg.)¹⁵

2.2. táblázat: Kérdések a nemzetközi felnőttírásbéliség-vizsgálatban a munkahelyi írás-olvasási követelményekről

Olvasás a munkahelyen	Írás a munkahelyen	Számolás a munkahelyen
Levelek, emlékeztetők olvasása	Levelek, emlékeztetők írása	Tárgyak mérése
Számlák, formanyomtatványok olvasása	Számlák, formanyomtatványok kitöltése	Árak, költségek kalkulálása, költségvetések készítése
Beszámolók, katalógusok, kézikönyvek olvasása	Beszámolók, cikkek írása	
Diagramok, rajzok olvasása	Becslések, műszaki leírások készítése	
Költségvetési táblák olvasása		
Receptek, használati utasítások olvasása		
Idegen nyelvű anyagok olvasása		

Válaszlehetőségek: 1. mindennap; 2. hetente néhányszor; 3. hetente; 4. ritkábban, mint hetente; 5. nagyon ritkán vagy soha.

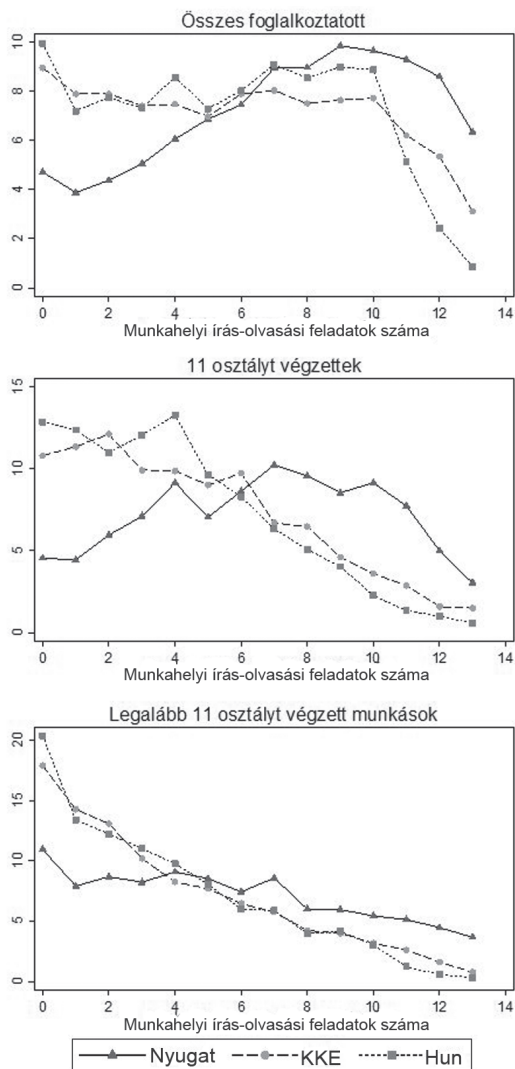
Forrás: Statistics Canada (2000).

A 2.3. ábra három része az összes foglalkoztatott, a 11 osztályt végzettek, valamint a legalább 11 osztályt végzett és *fizikai munkaként dolgozó* kérdezettek megoszlását mutatja a munkahelyen előforduló írás-olvasási feladatok száma szerint a nemzetközi írásbeliségvizsgálatban részt vevő nyugat- és közép-kelet-európai országokban, valamint Magyarországon. [Az IALS-ban alkalmazott, nemzetközileg elfogadott ISCO munkaköri besorolás logiká-

15 A legfontosabb követelmény, hogy a mutató (R) jól tükrözze, és lehetőleg lineáris leképezését adja a munka bonyolultságának. Hogy így van-e, azt a teljes elemzési mintán végrehajtott számításokkal ellenőrizhetjük. A munka bonyolultságának tükröződnie kell az adott munkafajta végzők képzettségében, amit többféleképpen mérhetünk: az iskolai végzettséggel, az IALS-teszteredménnyel és a bérrel. A bonyolultság közelítésére választott mutatóval akkor lehetünk elégedettek, ha azt tapasztaljuk, hogy a legegyszerűbb, $R = 0$ típusú munkától a legösszetettebb, $R = 13$ típusú munka felé haladva folyamatosan és lehetőleg lineárisan növekszenek a munkát ellátók különféle képzettségmutatói. Ez a követelmény kielégítő mértékben teljesül: kevés kivétellel igaz, hogy R -nek eggyel magasabb szintjén iskolázottabb, jobban író-olvasó és jobban fizetett munkavállalók dolgoznak, és az összefüggéseket a lineáris-hoz közel álló görbék írják le (Köllő, 2008).

ja eltér az itthon megszokottól. Fizikai munkásnak a „*craft and related trades worker*”, a „*plant and machine operator*” és „*elementary occupation*” (nagyjából szakmunkás, betanított munkás, segédmunkás) kategóriákba soroltakat tekintjük.]

2.3. ábra: A munkahelyek megoszlása az ellátott írás-olvasási feladatok száma szerint (IALS, Európa, a 15–59 évesek munkahelyei)

Nyugat: Az írásbeliségvizsgálatban (IALS) részt vevő európai országok a volt szocialista országok nélkül.

KKE: Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovénia.

A görbék azt mutatják, hogy a vizsgált munkavállalók hány százaléka esetében fordult elő 0, 1, ..., 13 írás-olvasási feladat a 2.2. táblázatban felsoroltak közül.

Látható, hogy 1998-ban Közép-Kelet-Európában, ezen belül Magyarországon is, *kétszer annyian* dolgoztak írás-olvasási feladatokat egyáltalán nem támasztó munkahelyeken, mint Nyugat-Európában. A nyugat-európai mintához képest erősen túlreprezentáltak azok, akik 0–4, és alulreprezentáltak azok, akik a 7–13 írás-olvasási feladattal szembesülnek. Mindez nemcsak a munkavállalók összességéről, hanem a 11 osztályt végzettekről is elmondható. A szakképzett munkások (akiket a legalább 11 osztályt végzett fizikai munkásokkal azonosítunk) foglalkoztatásában Nyugaton is túlsúlyban voltak a funkcionális írástudást kevésbé mozgósító munkahelyek, de ebben a munkavállalói körben is igaz volt, hogy Keleten sokkal több 0–4, és sokkal kevesebb 7–13 írás-olvasási feladatot támasztó munkahely létezett. Ezen belül Nyugaton a képzett munkások 10 százaléka, Magyarországon viszont 20 százaléka dolgozott olyan munkahelyen, ahol semmilyen írás-olvasási-számlási feladat nem fordult elő.

Nem állítható, hogy a 2.3. *ábra* adatai egyszerűen csak a szocializmus örökségét tükröznék. Az IALS írásbeliségfelvétel időpontjában az öregségi nyugdíjkorhatárnál fiatalabb, nem tanuló népességnek már csak a 30 százaléka dolgozott az 1990 előtti munkahelyén – a versenyszférában ennél is jóval kevesebben –, 40 százaléka a rendszerváltás után lépett be az 1998-ban megfigyelt munkahelyére (30 százaléka pedig nem dolgozott). A szakmunkás végzettségűeknél az arányok 29, 43 és 28 százalékra rúgtak (Köllő, 2008). Az IALS írásbeliségfelvételben megfigyelt kép már szorosan összefüggött azzal, ahogyan a posztoszocialista gazdaság allokalta a különböző iskolázottságú munkavállalókat a különböző írásbeliség-szinteket követelő munkahelyek között – amit a következő alfejezetben tárgyalunk.

A szakmunkás végzettségűek foglalkoztatása és munkahelyei

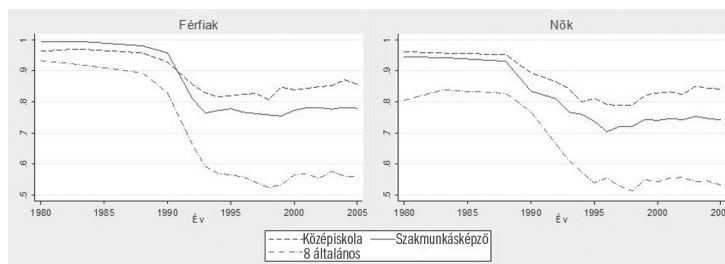
A rendszerváltás sokkja és a gazdasági szerkezet átalakulása a szakmunkás végzettségűek iránti keresletet nagymértékben csökkentette, ami a foglalkoztatási szint visszaesésében, a képzettséget nem igénylő munkahelyekre szorulásban és a bérek csökkenésében éreztette hatását. A foglalkoztatásra vonatkozó legfontosabb adatokat tekintjük át ebben az alfejezetben.

Foglalkoztatási szint

A foglalkoztatás vizsgálatához a következő adatokat használjuk fel: az 1980, illetve az 1990. évi népszámlálás 3, illetve 2 százalékos háztartási mintáját; a KSH 1983., illetve 1988. évi jövedelemfelvételének adatait, valamint 1992-től 2005-ig a KSH munkaerő-felvételének adatait. A munkaerő-felvételek közül ebben a fejezetben az első negyedéves mintákat használjuk. Az adatbázisok egyéni szintűek, és egyenként is rendkívül nagy méretűek. A foglalkoztatás definíciója a KSH munkaerő-felvételében az ILO nemzetközi standardjait követi, a korábbi felvételek pedig a népszámlálásokhoz használt definíciókat

alkalmazzák. A kettő között vannak eltérések, ám ezek jelentősége elemzésünk szempontjából nem túl nagy. Az adatbázisok részletes leírását például *Ábrahám–Kézdi* (2000) tartalmazza. A foglalkozási arányok trendjeit a rendelkezésre álló adatok segítségével a 2.4. ábra mutatja be.

2.4. ábra: A foglalkoztatási arányok változása a nyolc általánost, szakmunkásképzőt és középiskolát (érettségivel) végzettek körében, 1980–2005

Adatok: saját becslések az 1980 és 1990. évi népszámlálás egyéni mintái, a KSH 1983. és 1988. évi jövedelemfelvételének egyéni mintái, illetve az 1992–2005 közötti KSH munkaerő-felvételei első negyedévi egyéni mintái alapján.

Megjegyzés: Férfiak: 20–59, nők 20–54 éves korig. Az adatokból ki vannak zárva a nappali tagozaton tanulók és a gyed/gyes stb. részesedők.

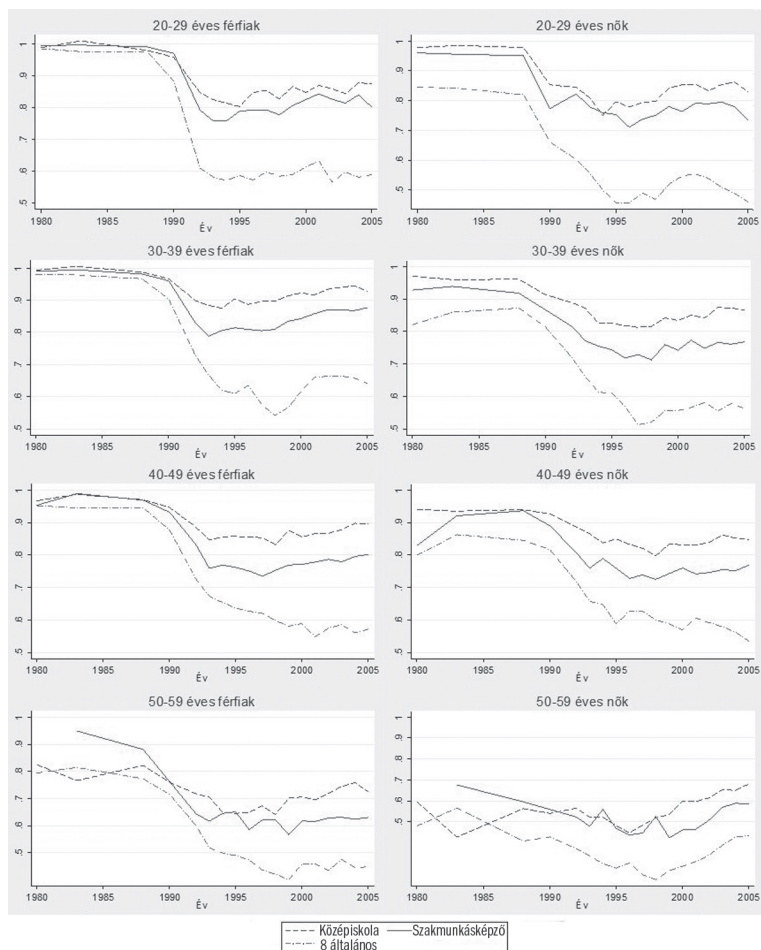
A rendszerváltás után jelentősen csökkent a szakképzetlen munkaerő foglalkozása, ami a kereslet, visszaesését mutatja. A nyolc általánost végzettek foglalkoztatása a férfiaknál 90 százalékról, a nőknél 80 százalékról esett 50 százalék körüli 1989 és 1995 között, és azóta sem emelkedett. A szakképzett, de érettségivel nem rendelkezők foglalkoztatása is jelentősen csökkent, de kisebb mértékben. A férfiak esetében a rendszerváltás előtti csaknem 100 százalékról 80 százalék alá, a nőknél 90 százalékról 70 körülire. A középiskolai érettségivel rendelkezők foglalkoztatása hasonló pályát járt be, de a csökkenés kisebb volt, mint a szakmunkások esetében. Az ő foglalkoztatásuk ráadásul 2000 után enyhén emelkedni kezdett, ami a többi, itt vizsgált csoportról nem, vagy kevésbé mondható el.

Ugyanezeket a trendeket korcsoportok szerint a 2.5. ábra tartalmazza. Az ábrák legszembetűnőbb tanulsága az, hogy míg a fiatalok esetében az érettségi nélküli szakképzettek és az érettségizettek foglalkoztatása teljesen együtt mozog, a középkorúak esetében jobban szétválnak. Az idősebbek között abszolút szintben ismét közelebb kerülnek egymáshoz, de szintben a nyolc általánost végzettekhez is közelednek.

A foglalkoztatás szakmai összetételét vizsgálja a 2.6. ábra, ami csak az érettségi nélküli szakképzettséggel rendelkezőket (szakmunkás végzettségűekre) tekinti. Azt mutatja meg, hogy akik közülük foglalkoztatottak voltak, hogyan oszlottak meg az egyes szakmákban, pontosabban a hasonló szakmákat összesítő szakcsoportokban. Az ábrán külön ki van emeltük azon szakmunkás végzettségűek arányát, akik olyan szakmában dolgoznak, amelyre nem képeznek és soha nem is

képeztek a szakképző iskolák. Ez utóbbi információ a szakképzésből kiáramlók szakma szerinti vizsgálatából származik (lásd a következő alfejezetet).

2.5. ábra: A foglalkoztatási arányok változása korcsoportok szerint. nyolc általánost, szakmunkásképzőt és középiskolát (érettségivel) végzetek

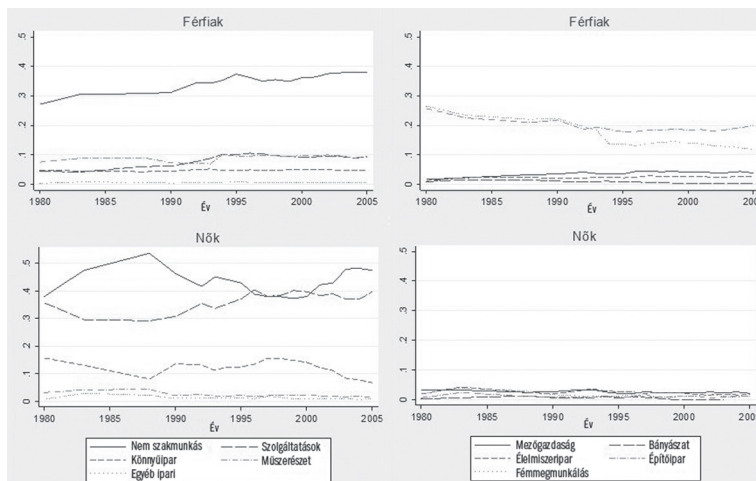
Adatok: saját becslések az 1980 és 1990. évi népszámlálás egyéni mintái, a KSH 1983. és 1988. évi jövedelemfelvételének egyéni mintái, illetve az 1992–2005 közötti KSH munkaerő-felvételei első negyedévi egyéni mintái alapján.

Megjegyzés: kizártuk a nappali tagozaton tanulók és gyed/gyes stb. kapók.

A nem szakmunkás foglalkozásokban dolgozó szakmunkás végzettségűek természetesen mind „pályaelhagyók”: közülük senki sem dolgozik az eredeti szakmájában. Arányuk a férfiak körében folyamatosan növekedett: az 1980-as 25 százalékról 2005-re csaknem 40 százalékra. A nők esetében hasonló növekedés figyelhető meg, de magasabb kezdeti szintről, legalábbis a szocializmus

utolsó éveiben. Ezt 2000-ig tartó hullámvölgy követett, hogy 2005-re ismét magasra, közel 50 százalékosra nőjön a nem szakmunkás foglalkozásban dolgozó szakmunkás végzettségű nők aránya.

2.6. ábra: Az érettségi nélküli szakképzettek foglalkoztatási megoszlása szakcsoportok szerint, kiemelve a nem szakmunkásszakmákat (azokat, amelyekre nem képeznek szakképző iskolákban)

Adatok: saját becslések az 1980 és 1990. évi népszámlálás egyéni mintái, a KSH 1983. és 1988. évi jövedelemfelvételének egyéni mintái, illetve az 1992–2005 közötti KSH munkaerő-felvételei első negyedévi egyéni mintái alapján.

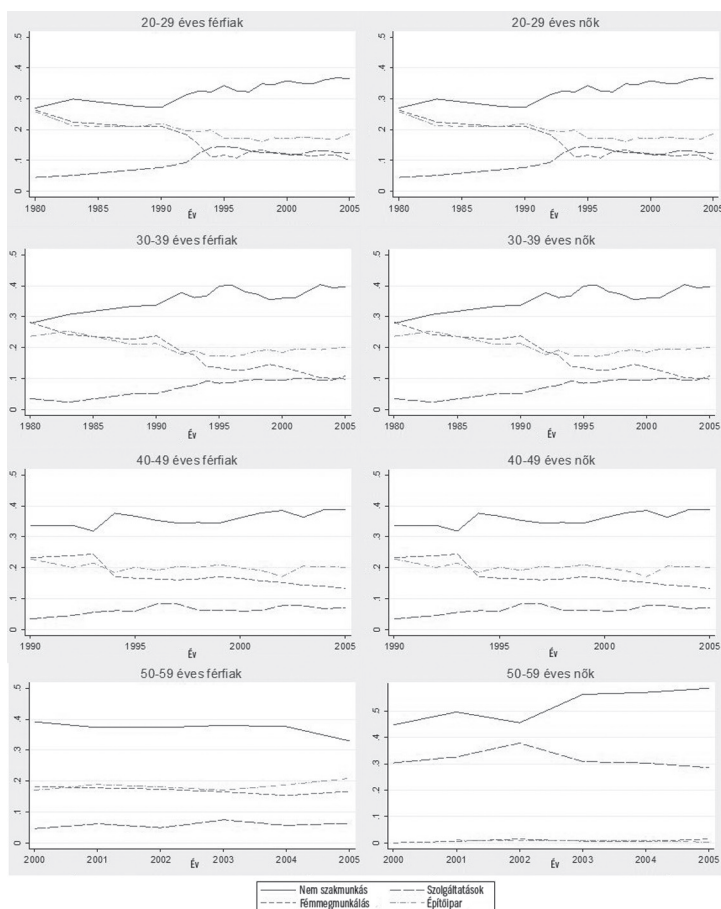
Megjegyzés: az adatok csak az érettségi nélküli szakképzetteket (szakmunkások) tartalmazzák, és közülük is csak a foglalkoztatottakat. Életkori megkötés: 20 és 59 év között.

A férfiak esetében a „rendes” szakmunkásszakmák közül a szolgáltatási és mezőgazdasági típusúakban volt kisebb növekedés, és kisebb hullámvölgy után a műszerész szakmákban foglalkoztatottak aránya is stabilizálódott a rendszerváltást megelőző 10 százalékos arányon. Látványos csökkenést a fém-megmunkálás és az építőipari szakmák mutatnak, míg a többi szakmában foglalkoztatottak aránya stagnált, vagy némileg csökkent. A nők esetében a könnyűipari és szolgáltatási szakmákon kívül érdemleges foglalkoztatás semmilyen szakmában sem volt. A rendszerváltás a könnyűipari szakmákban dolgozók arányának jelentős csökkenését hozta – párhuzamosan a szolgáltatási szakmákban dolgozók arányának növekedésével.

Fontos kiemelnünk, hogy az ábrák a foglalkoztatottak közötti arányokat mutatják. A foglalkoztatás a rendszerváltással csökkent, így a markáns növekedést mutató szakmákat (vagyis a férfiaknál a nem szakmunkás foglalkozásokat és a nőknél a szolgáltatási szakmákat) leszámítva, minden foglalkozásban csökkenés volt tapasztalható. Vagyis a szolgáltatási szakmák kivételével valamennyi szakmunkásszakma iránti kereslet csökkent, többségük iránt jelentős mértékben.

A legfontosabb szakmák trendjeit korcsoport szerinti bontásban mutatja a 2.7. ábra. Az ábrának két fontosabb mondanivalója van. Először is, a nem szakmunkásszakmákban dolgozók aránya magasabb az idősebbek között, az időbeli trend viszont esetükben laposabb. Ennek következtében a nem szakmunkás foglalkozásokban dolgozók aránya minden korosztályban, férfiaknál és nőknél egyaránt 40 százalék körül volt 2005-ben (kivéve az idősebb nőket, ahol az arány a 60 százalékot közelíti). Másodszor, a szakmunkásszakmák trendjei is markánsabban bontakoznak ki a 20–39 évesek között, mint a 40 évesnél idősebbek körében.

2.7. ábra: Az érettségi nélküli szakképzettek foglalkoztatási megoszlása a legfontosabb szakcsoportokban, életkor szerint

Adatok: saját becslések az 1980 és 1990. évi népszámlálás egyéni mintái, a KSH 1983. és 1988. évi jövedelemfelvételének egyéni mintái, illetve az 1992–2005 közötti KSH munkaerő-felvételei első negyedévi egyéni mintái alapján.

Megjegyzés: az adatok csak az érettségi nélküli szakképzetteket (szakmunkások) tartalmazzák, és közülük is csak a foglalkoztatottakat.

A kínálat és a kereslet illeszkedése

A szakképzési kínálat és kereslet illeszkedéséről pontosabb képet formálhatunk annak vizsgálatával, hogy az egyes szakmákban (szakcsoportokban) végzettek az évek során milyen mértékben maradtak szakmájukban, dolgoztak más szakmában, vagy maradtak ki a munkaerőpiacról. Elképzelhető ugyanis, hogy a szakmunkásképzés munkaerő-piaci értékének jelentős csökkenése arra vezethető vissza, hogy a rendszerváltás után a szakmunkások kevésbé tudnak saját szakmájukban elhelyezkedni, mint a rendszerváltás előtt.

Fazekas–Köllő (1990) bemutatta, hogy a szocialista Magyarországon jelentős különbségek voltak a tanulók preferenciái és a vállalatok bejelentett munkaerőigénye között, valamint mindezek és a szakmunkásképző iskolák kapacitása között. Végül a foglalkoztatás szakmai struktúrája igen távol esett mind a szakmunkás végzettség szakmai struktúrájától, mind a vállalatok bejelentett igényeitől, és közelebb állt a tanulók eredeti preferenciáihoz.

A rendszerváltás nemcsak a kereslet drasztikus megváltozásához vezetett, de decentralizálta is a keresletet, és alapvetően megváltoztatta az alkufolyamatok természetét is. A szakképzés ugyanakkor továbbra is szoros központi tervezés alatt maradt. Mindez elvileg jobb és rosszabb illeszkedéshez is vezethetett volna: a decentralizált kereslet miatt a központi tervezésnek kevesebb információból kell gazdálkodnia, ugyanakkor az alkufolyamatok politikai torzulásai enyhébbek lehetnek. *Liskó* (2001) bemutatta, hogy jóval a rendszerváltás után a szakmunkás végzettségűek mindössze 50 százaléka helyezkedett el egy évvel a végzés után, és ez az arány öt év alatt is mindössze 75 százalékra emelkedett. Az elhelyezkedő szakmunkások több mint egyharmada eredeti szakmájától távoli foglalkozásban helyezkedett el.

Mint bemutattuk, a rendszerváltás előtt a szakmunkás végzettségű férfiak gyakorlatilag 100, a nők 90 százaléka volt foglalkoztatott. A rendszerváltással a férfiak foglalkoztatása 80, a nőké 70 százalékosra csökkent. Arról is láttunk adatokat, hogy a rendszerváltás előtt a foglalkoztatott szakmunkás végzettségű férfiak 30, a nők 40–50 százaléka dolgozott nem szakmunkásszakmákban. Ez az arány a rendszerváltással a férfiaknál folyamatosan 40 százalékosra emelkedett, míg a nőknél kezdeti csökkenés után visszatért 50 százalékra.

Ezeket a számokat összerakva azt kapjuk, hogy a férfi szakmunkás végzettségűeknek a rendszerváltás előtt legalább 30, utána legalább 60 százaléka nem dolgozott a saját szakmájában. A nők esetében ez az arány 50–60 százalékról emelkedett 70–80 százalékra. Összesítve, és felhasználva a férfiak kétharmados súlyát a szakmunkás végzettségűek között, ez azt mutatja, hogy nem szakmájukban (más szakmában vagy egyáltalán nem) dolgozók aránya a rendszerváltás előtti 35–40 százalékról 60 százalék körülire emelkedett. Mindezek alsó becslések, hiszen nem tartalmazzák azokat, akik szakmunkásszakmában, de nem a sajátjukban helyezkedtek el. Ennek vizsgálata az itt

bemutatott elemzés tárgya. A rendelkezésre álló adatok hiányosságai miatt (lásd a keretes írást) a saját szakmájukban foglalkoztatottak arányát, illetve ezen aránynak az időbeli alakulását keresztmetszeti adatok időbeni összehasonlításával vizsgáljuk.

A hosszú távú elemzéshez rendelkezésre álló adatok hiányosságáról

A szakmai illeszkedés kérdését optimális esetben a különböző években végzett szakmunkások életpályájának a követésével lehetne vizsgálni, ehhez azonban Magyarországon nem áll rendelkezésre megfelelő adatforrás. A Sulinova–Tárki *életpálya-vizsgálata* 10 ezer, 2006-ban nyolcadikos pályáját kezdte el követni. Évek múlva e korosztályból az érettségi nélküli szakképzésben részt vevők karrierje is követhető lesz, akikről ráadásul rendkívül gazdag információ áll majd rendelkezésre. Ez az adatbázis azonban csak évek múltán lesz alkalmas elemzésre, akkor is egyetlen évfolyamra korlátozódik. Amennyiben a cél különböző évfolyamok életútjának összehasonlítása – márpedig a kereslet és kínálat alakulását vizsgáló elemzéseknek ez is célja –, rendszeres követéses vizsgálatokra van szükség valamennyi végzős évfolyam bevonásával.

Követéses vizsgálatok híján elvileg *keresztmetszeti* felmérések alapján is képet kaphatunk a szakmák szerinti életpályákról. A felnőtt lakosság körében végzett felmérésekben ugyanis meg lehet kérdezni a szakmai végzettséget és a jelenlegi foglalkozás szakmáját is. Ekkor elvileg rekonstruálhatjuk, hogy a különböző szakmákban végzettek a felmérés idején mekkora hányadban dolgoztak eredeti szakmájukban, eredeti szakmájukon kívül, illetve mekkora hányaduk nem dolgozott. Ha minden évben rendelkezésre áll ilyen keresztmetszeti felmérés, akkor ezen a módon elvileg folyamatosan követni lehet az egyes szakmákban végzettek foglalkozás szerinti arányait. Ez nem helyettesítheti a követéses vizsgálatokat, hiszen a szakmák közötti váltások vizsgálatára nem ad lehetőséget. Választ adhat azonban arra a kérdésre, hogyan alakul az eredeti szakmájukban dolgozók aránya különböző ismérvek szerint.

Az ilyen, a szakmai végzettséget visszatekintő módszerrel mérő felmérésekben azonban jelentős problémát jelent a végzettség hibás felidézése, amely hiba ráadásul szisztematikus. Az ilyen felmérésekben a megkérdezettek nagyobb hányada szokott úgy emlékezni, hogy az eredeti szakmai végzettsége azonos volt a jelenlegivel (vagy közel volt ahhoz), mint ahány esetben ez tényleg így volt. Ez a torzítás önmagában is problematikussá teszi a szakképzettség szerinti foglalkoztatás elemzését.

A KSH munkaerő-felvétele, amely a hazai foglalkoztatási információk kitűnő forrása, nem követéses vizsgálat, hanem megismételt keresztmetszeti felmérések sorozata. Bár felmérésnek van követéses eleme, ugyanis a háztartásokat másfél éven keresztül hatszor is felkeresik, nem történik erőfeszítés az elköltözött vagy más okból nem válaszolók követésére, így a munkahelyváltások torzítva vizsgálhatók csak benne. A munkaerő-felvételt ezért rövid távon sem célszerű követéses vizsgálatként használni, hanem keresztmetszeti felmérések sorozataként kell tekinteni. Az itt alkalmas hosszú távú elemzésekhez pedig nyilván nem használható (a szakmai karriert csak a végzés utáni egy-másfél évig lehetne követni). A munkaerő-felvétel elvileg tartalmaz retrospektív szakmai adatokat, hiszen kérdőívében a kezdetek óta szerepel a foglalkoztatottak szakmája, valamint minden felnőtt esetében a szakmai végzettség. A szakmai végzettség azonban a vizsgált időszak nagy részére nem hozzáférhető a publikus (az MTA KTI adatbankja által tárolt) adatbázisokban. A retrospektív szakmai végzettség általános problémái mellett ezért itt gyakorlatilag sem volt kivitelezhető a hosszú távú elemzés.

A vizsgálatban a szakképzésből (szakmunkásképzésből) szakmánként kiáramlók számát használjuk minden évben 1966 óta, és ezt hasonlítjuk össze a szakmunkásképző végzettségű foglalkoztatottak szakmai struktúrájával. A felhasznált adatforrások a szakmunkásképző végzős évfolyamainak létszáma szakmák szerint, valamint a foglalkoztatás keresztmetszeti adatfelvételei.

A módszer lényege, hogy egy adott évben adott szakmában végzettek száma összehasonlítható a későbbi, megfelelő életkorú felnőttek között az adott szakmában dolgozók (és szakmunkás végzettségűek) számával. Ha minden szakmunkás-bizonyítványt szerzett fiatal 17 éves volt, amikor végzett, és a halálozás és a kivándorlás elhanyagolható, akkor például egy 20 évvel későbbi, a szakmunkás végzettségű, Magyarországon született 37 éves foglalkoztatottak számáról szakmánkénti bontásban készülő felmérés informál a saját szakmájukban dolgozók arányáról. Természetesen ez a módszer nem kezeli az esetleges szimmetrikus szakmaváltásokat. Tegyük fel, hogy minden textilipari szakmunkás vagy a saját szakmájában dolgozik, vagy fodrászként, és fordítva, minden fodrász végzettségű vagy a saját szakmájában dolgozik, vagy textilipari szakmunkásként. Ha ugyanannyi textilipari szakmunkás végzettségű dolgozik fodrászként, mint ahány fodrász textilipari szakmunkásként, akkor ebben az esetben a módszer azt jelzi, hogy mindenki a saját szakmájában dolgozik. A módszer tehát egyfajta nettó szakmában maradáást mutat, és így is alsó becslést ad a nem saját szakmájukban elhelyezkedők arányáról, de tartalmaz olyan elemeket, amelyeket az előző számítások nem tudtak kezelni. A módszer természetesen nagymértékben függ a mérési hibáktól, amelyek több irányúak lehetnek.

Az alkalmazott modell egy panelregresszió, ami hasonlít a *Bound és szerzőtársai* (2002) cikkben alkalmazott mérési modellhez, ahol tartalmilag más, struktúrájában azonban nagyon hasonló problémára alkalmaztuk azt. Jelölje j a szakcsoport, g a szakképzés megszerzésének, t pedig a foglalkoztatás vizsgálatának az évét. Legyen S_{jgt} azon szakmunkás végzettségű emberek száma, akik a j -edik foglalkozásban dolgoztak a t -edik évben, és a g -edik évben végeztek. Legyen F_{jg} a j -edik szakmában a g -edik évben végzettek száma. F kiáramlás (*outflow*), S foglalkoztatási állomány (*stock*). Ebben az elemzésben nem használjuk a nem szakmunkásszakmákban dolgozókat. A becslött regressziók a következők:

$$\log(S_{jgt}) = \beta \log(F_{jg}) + \alpha_j + u_{jgt} \quad (2)$$

$$\log(S_{jgt}) = \beta \log(F_{jg}) + \alpha_j + \gamma_g + u_{jgt} \quad (3)$$

$$\log(S_{jgt}) = \beta \log(F_{jg}) + \alpha_j + \gamma_g + \theta_t + u_{jgt} \quad (4)$$

A minket érdeklő paraméter β . Ha a kiáramlások exogének, a β rugalmasságként értelmezhető. Azt mutatja meg, hogy az adott szakmában a kiáram-

lás egyszázaléknyi növekedése a g -edik évben milyen mértékben (hány százalékban) vezet majd a t -edik évben a foglalkoztatás növekedéséhez az adott szakmában, abban a korosztályban, amely a kiáramlás növekedésében érintve volt. A α_j , γ_g és ϑ_t rendre a fix foglalkozási, a kiáramlási év és foglalkoztatás év hatások.

Ha a végzettek a foglalkozások mindegyikében egész életpályájuk során dolgoznak, ráadásul a saját szakmájukban, akkor β értéke 1 (tökéletes illeszkedés). Ha a végzettek teljesen más szakmában helyezkednek el (pontosabban ugyanolyan eséllyel helyezkednek el másutt, mint a saját szakmájukban), akkor β értéke 0 (nulla illeszkedés). A β várhatóan e két szélső érték közé esik. Alacsonyabb β rosszabb illeszkedést jelez. Alacsonyabb illeszkedés előfordulhat azért, mert a végzettek egyáltalán nem helyezkednek el, de azért is, mert elhelyezkednek, csak nem a saját szakmájukban. Ahogy már említettük, ez az elemzés nettó mozgásokat képes megfogni: a β értékét nem befolyásolja, ha A végzettségűek ugyanakkora százaléka helyezkedik el B szakmában, mint ahány százaléka a B végzettségűeknek helyezkedik el A szakmában. Az eredményeket a 2.3. táblázat mutatja.¹⁶

2.3. táblázat: Becsült foglalkoztatási kiáramlás regressziós paraméterek a szakképzés szakmai illeszkedésének a vizsgálatára (súlyozott becslések)^a

	A rendszerváltás előtt			A rendszerváltás után		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
	egyenlet			egyenlet		
A kiáramlás logaritmusa [$\log(F)$]	0,416 (0,056) ^b	0,420 (0,059) ^b	0,295 (0,077) ^b	0,518 (0,038) ^b	0,514 (0,038) ^b	0,360 (0,037) ^b
Szakma, fix hatások ^a	+	+	+	+	+	+
Foglalkoztatás éve, fix hatások	-	+	+	-	+	+
Szakképzés megszerzés éve, fix hatások	-	-	+	-	-	+
Megfigyelések száma (N)	1235	1235	1235	8426	8426	8426
Belső R^2	0,54	0,54	0,54	0,48	0,48	0,48
Teljes R^2	0,80	0,80	0,83	0,70	0,71	0,73

Függő változó: $\log(S)$

^a A súlyok a kiáramlási létszámok.

^b 1százalékos szinten szignifikáns.

Fix hatások: a fix szakmai és évhatások figyelembevételét jelenti.

Robusztus standard hibák a zárójelben, év \times foglalkozás cellákon belüli klaszterezve.

A leginkább hihető, (3) specifikációs (minden fix hatásra kontrollált) eredmények azt mutatják, hogy a saját szakmájukban hosszú távon elhelyezkedők aránya a rendszerváltás előtt 30, utána 36 százalék volt. Megfordítva, a rendszerváltás előtt a szakmunkások 70, utána 64 százaléka nem dolgozott a saját szakmájában. Emlékeztetőül, ezek az eredmények elvileg a nem foglalkoztatottak és a nem szakmunkás foglalkozású foglalkoztatottak mellett azokat is tartalmazzák, akik más szakmunkásszakmában dolgoznak hosszú távon. A legutóbbiakat nem tartalmazó korábbi eredményeink a rendszerváltás előtt

16 A regressziókat súlyozva végeztük el, a súlyok a kiáramlási létszámadatok. Minthogy néhány cellában nulla érték található, $\log(S + 1)$ és $\log(F + 1)$ értékeket használtuk $\log(S)$ és $\log(F)$ helyett, és a kiáramlási súlyokhoz is $F + 1$ -et használtunk. Ezek elhanyagolható módon érintik a nem nulla cellák értékeit, hiszen a számok ezres nagyságrendűek. A standard hibák becslése robusztus a heteroszkedaszticitásra és az év \times foglalkozás cellákon belüli klasztereződésre.

35–40, utána 60 százalékot mutattak. A rendszerváltás előtti időszakra a regressziós eredmények vagy azt mutatják, hogy a szakmunkásszakmák között nagyságrendekkel nagyobb volt az átjárás, mint a rendszerváltás után, vagy azt, hogy azokban az adatokban túl zajos a foglalkoztatás szakmájának mérése, nagyobb, mint a munkaerő-felvételben. Egyik sem túl valószínű.

A rendszerváltás utáni eredmények jól beláthatók: azt az eredményt adják, hogy a szakmunkásszakmák közötti mobilitás mértéke elhanyagolható (vagy legalábbis a netó mobilitás elhanyagolható). Mindent egybevetve tehát a rendszerváltás után a saját szakmájukban hosszú távon nem dolgozók körülbelül egyharmada egyáltalán nem foglalkoztatott, a fennmaradó rész pedig olyan szakmában dolgozik, amelyben nincsen szükség szakmunkás képzésre. A más szakmunkásszakmákban dolgozók aránya tehát elhanyagolható.

Beáramlás a szakképzettséget nem igénylő foglalkozásokba

Abban, hogy a szakmunkás végzettségűek foglalkoztatása viszonylag magas maradt a rendszerváltás után, alapvető szerepet játszott, hogy – mint az most áttekintett adatokból láthattuk – tömegesen áramlottak be szakképzettséget nem igénylő foglalkozásokba, illetve, tömegesen szorították ki a 0–8 osztályt végzetteneket a valódi szakmunkákból. Hogyan ment végbe ez a folyamat?

A szocializmusban a nagy gyártási sorozatok és az alacsony minőségi követelmények megengedték az iskolázatlan munkaerő tömeges alkalmazását a szakmunkák egész sorában: 1986-ban a 0–8 osztályt végzettenek aránya elérte a szakmunkás-oklevéllel rendelkezőkét a szakácsok, a pincérek, a pékek, a szabók, a kárpitosok, az ékszerészek, a villanyszerelők, a nyomdászok, a kohászok és a hegesztők között, és igen magas volt olyan szakmák művelői között is, mint az ácsok (33 százalék), a kőművesek (35 százalék), a forgácsolók (29 százalék), a lakatosok (26 százalék) vagy a cipészek (19 százalék). Összességében, az általános iskolát vagy azt sem végzetteneknek kevesebb mint fele dolgozott egyszerű foglalkozásokban, és több mint egyharmaduk szakmunkásként.¹⁷ Tömegesen alkalmazták őket a hiányzó kisegítő gépi berendezések (például anyagmozgató és csomagológépek, adagolóberendezések) helyettesítésére azokban az üzemekben, amelyek leírására *Ellmann* (1979) találóan alkalmazta a „tőkeintenzív technológiák munkaintenzív változatai” kifejezést.

Tekintsük át az általános iskolát és szakmunkásképzőt végzettenek foglalkoztatásának alakulását, külön-külön és együttesen, megkülönböztetve a foglalkozásspecifikus és a foglalkozásokon belüli változásokat! Míg az előbbieket szorosan kapcsolódnak a gazdaság ágazati szerkezetében végbemenő változásokhoz, az utóbbiak jobban tükrözik a tudáskereslet és túlkínálat átalakulását.¹⁸ Az adatok arra utalnak, hogy a két csoport közötti *foglalkozáson belüli* eltolódások mindvégig fontos, 1995 után pedig egyeduralgó szerepet játszottak. Az általános iskolát végzettenek térvesztése majdnem minden foglalkozásban és időszakban gyorsabb volt a népességbeli aránycsökkenésüknél. A

17 Az idézett adatok az 1986. évi bértarifa-felvételből származnak.

18 A két komponens ilyen szembeállítását csak rövid távon jogos, hosszabb távon maga az ágazati szerkezet is idomul a népesség iskolázottságának változásaihoz.

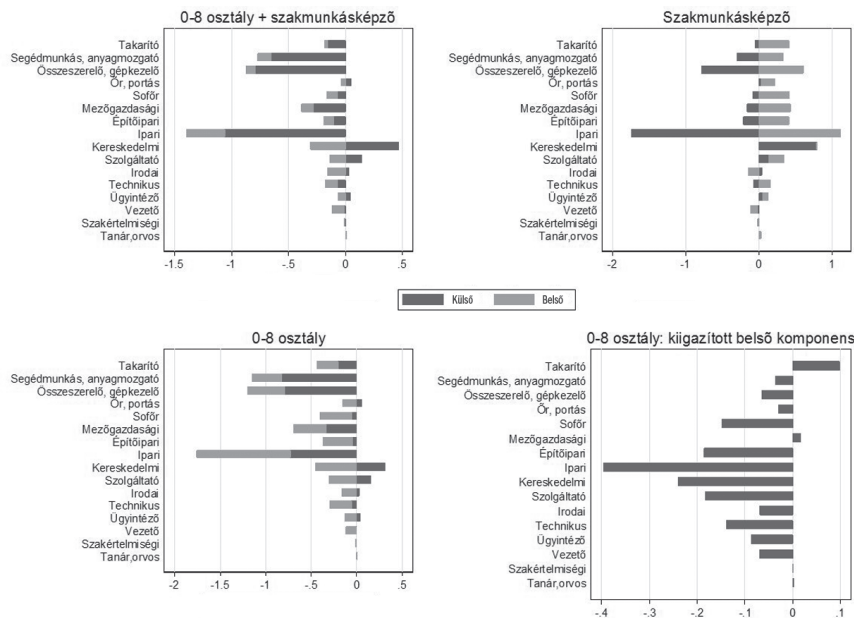
folyamat nem önkéntes jellegére – a szó szoros értelmében vett kiszorításra – utal, hogy az egyes foglalkozásokon belüli aránycsökkenésük a foglalkozási munkanélküli-rátáik folyamatosan emelkedése mellett ment végbe.

A számításokban egy 16 foglalkozást és négy iskolázottsági szintet, összesen 54 képzettségi csoportot megkülönböztető panel adatbázisra támaszkodunk, ami 1986-ra, 1992-re, valamint 1994–2003-ra vonatkozó foglalkozási, munkanélküliségi és béradatokat tartalmaz. Az adatokról áttekintést ad a 2.2. Függelék.

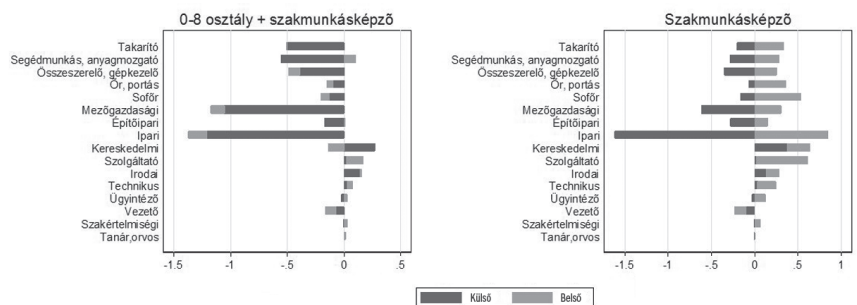
Az általános iskolát, illetve szakmunkásképzőt végzettek foglalkoztatásának változását foglalkozási csoportonként – külön-külön és együtt – a 2.8–2.10. ábrák mutatják be, az átmenet korai (1986–1992), középső (1992–1995) és kései (1995–2003) szakaszában. A változásokat foglalkozások közötti (c_K , külső) és foglalkozásokon belüli (c_B , belső) komponensekre bontjuk az (5) egyenlet szerint, ahol F az adott iskolázottságú foglalkoztatottak száma az egyes foglalkozásokban, f a foglalkozáson belüli arányuk, L a foglalkozási csoportban dolgozók összlétszáma, az összegzés a foglalkozásokra vonatkozik, a 0 és 1 indexek pedig a bázis- és tárgyidőszakra utalnak.

$$\Sigma F_1 - \Sigma F_0 = \Sigma f_1 L_1 - \Sigma f_0 L_0 = \Sigma (L_1 - L_0) \frac{f_0 + f_1}{2} + \Sigma (f_1 - f_0) \frac{L_0 + L_1}{2} = c_K + c_B \quad (5)$$

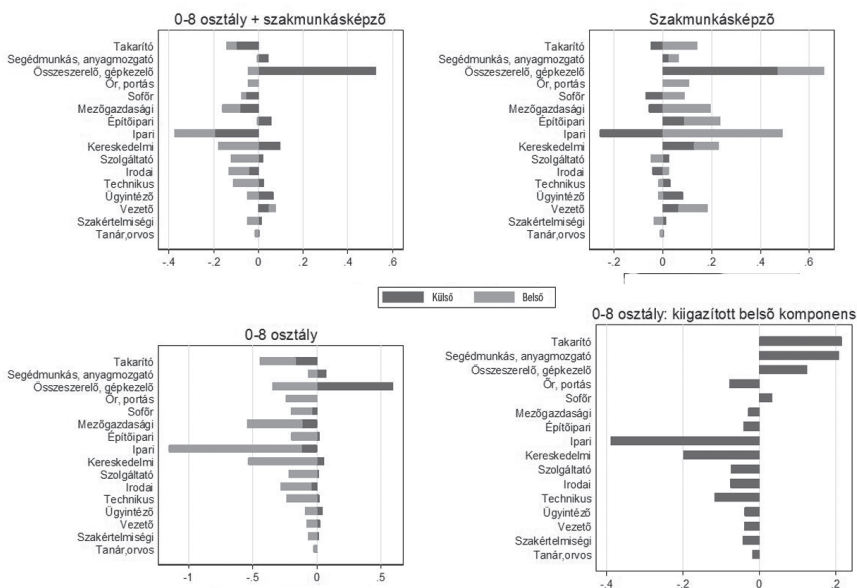
2.8. ábra: Az érettségivel nem rendelkezők létszámváltozásának komponensei
1986–1992

2.9. ábra: Az érettségivel nem rendelkezők létszámváltozásának komponensei 1992–1995

2.10. ábra: Az érettségivel nem rendelkezők létszámváltozásának komponensei 1995–2003

A komponenseket a 2.8–2.10. ábrákon az adott iskolázottságú munkaerő induló aggregált foglalkoztatotti állományának százalékában, a megfelelő

időszak egy évre vetítve adjuk meg. Így például az ipari foglalkozású, érettségivel nem rendelkező csoportra 1986–1992-ben vonatkozó $c_K = -1,1$ érték azt jelenti, hogy az időszak egy-egy évében ennyivel csökkent volna a szóban forgó csoport aggregált foglalkoztatása az ipari létszámcsökkenés következtében, ha a foglalkozást az időszakra átlagosan jellemző iskolázottsági összetétel jellemezte volna. Az ugyanide tartozó $c_B = -0,3$ érték azt mutatja, hogy ennyivel csökkentette volna a foglalkoztatást az érettségizettek beáramlása az ipari szakmákba, ha az ipari foglalkozásokban dolgozók összlétszáma az időszak átlagára jellemző szinten állandósult volna. Az ipari foglalkozásokban végbement változások összességükben évente $c_K + c_B = -1,4$ százalékkal csökkentették az érettségivel nem rendelkezők foglalkoztatását.

A 2.8–2.10. ábrákon a külső és belső komponenseket mutató három-három grafikonon kívül egy negyediket is találunk „kiigazított belső komponens” címmel. Az (5) egyenlet bizonyos értelemben túlbecsli a foglalkozáson belüli változások arányát, mert nem veszi figyelembe az általános iskolai végzettséggel rendelkezők kínálatának csökkenését, illetve a szakmunkás végzettségűek kínálatának növekedését. Ezért becslünk egy kiigazított belső komponens is, a (6) egyenlet szerint, a 0–8 osztályt végzettekre. Ennek negatív értékei arra utalnak, hogy az adott foglalkozási csoportban az általános iskolát végzettek aránya gyorsabban csökkent (lassabban nőtt), mint a munkavállalási korú népességben belüli arányuk. A képletben N az adott iskolázottságú aktív korú népesség nagyságát jelzi.

$$c_B^* = \Sigma \left(f_1 - \frac{N_1}{N_0} f_0 \right) \frac{L_0 + L_1}{2} \quad (6)$$

Az átmenet korai szakaszában, 1986–1992-ben az érettségivel nem rendelkezők foglalkoztatását az ipar hanyatlása – az ipari foglalkozások, az összeszerelők és gépezelő, valamint a segéd munkások és anyagmozgatók számának csökkenése – érintette a legerősebben. Ehhez társult a fizikai foglalkozásokon *belüli* eltolódás a szakmunkás végzettségűek javára. A 0–8 osztályt végzettek térvesztése két kivétellel (a takarítóknál, valamint sokkal kisebb mértékben a mezőgazdaságban) gyorsabb volt, mint a népességben belüli aránycsökkenésük. A kereskedelem és a szolgáltatások bővülése mindkét csoport foglalkoztatását növelte, de a 0–8 osztályt végzettek esetében ez a növekedés kisebb mértékű volt, mint a foglalkozáson belüli aránycsökkenésük.

1992 és 1995 között – az időszak nagy része a transzformációs visszaesés éveire esik – az ipar folytatódó visszaesése mellé majdnem azonos súllyal a mezőgazdaság térvesztése társult. A tercier szektor bővülése továbbra is csak a szakmunkás végzettségűek foglalkoztatását bővítette. Az általános iskolát végzettek helyét tömegesen foglalták el szakmunkások az örök és portások, a sofőrök és a kereskedelmi fizikaiak között. A legkevésbé iskolázottak kiszorulása egy kivétellel (segéd munkások és anyagmozgatók) továbbra is minden szakmában gyorsabb volt népességbeli aránycsökkenésüknél.

1995 után lelassultak a változások, és jellegükben is eltértek a korábbiaktól. Rendkívül gyors ütemben (1995 és 2003 között 42 százalékkal) nőtt az összeszerelők és gépkezelők száma. Ez volt az egyetlen foglalkozási csoport a rendszerváltást követően, ahol növekedett a 0–8 osztályt végzettek foglalkoztatása is (11 százalékkal), annak ellenére, hogy a belső arányok itt is a magasabb képzettségűek, elsősorban a szakmunkás végzettségűek javára tolódtak el. Ugyanakkor az általános iskolát végzettek száma itt, továbbá a takarítók és a segédmunkások között a népességbeli aránycsökkenésüknél lassabban esett vissza.

A 2.8–2.10. ábrákból is érzékelhető, hogy a külső és belső komponensek aránya erősen eltért az átmenet különböző szakaszaiban. A 2.4. táblázat erről pontosabb képet ad, kihasználva, hogy a foglalkozásonként számított külső és belső komponensek összegezhethők. Látható, hogy a foglalkozások összlétszámának változásából eredő hatások 1995 után már pozitívak (és nagyon gyengék) voltak, a foglalkozásokon belüli eltolódások negatív hatása azonban alig csökkent.

2.4. táblázat: A külső és belső komponensek hozzájárulása a 0–8 osztályt végzettek foglalkoztatásának éves változásához az átmenet három szakaszában (százalék, bázisidőszaki foglalkoztatás=100)

Komponens	1986–1992	1992–1995	1995–2003
Külső (c_K)	-2,5	-4,3	0,4
Belső (c_B)	-4,5	-4,7	-4,2

A meghatározásokat lásd a (5) egyenletben és a kapcsolódó szövegben.

Kiszorulás az írás- és olvasásigényes munkahelyekről

A kilencvenes évek közepén-végén a közép-kelet-európai országokban az alacsony iskolázottságú munkavállalók foglalkoztatása még sokkal erősebben koncentráldott az írást-olvasást nem igénylő munkahelyekre, mint Nyugat-Európában. Ez az idősebbekre és a fiatalokra egyaránt érvényes volt, és az ágazati és foglalkozási összetétel hatását kiszűrve is igaz marad. Egyértelműen közép-kelet-európai jelenségről van szó: nem találunk hasonló mértékű koncentrációra utaló jeleket még azokban a nyugati országokban sem, ahol alacsony az alapfokon végzettek foglalkoztatása.¹⁹

Az elemzési mintára és a szelekciós szempontokra vonatkozó adatokat és megjegyzéseket a 2.1. Függelék ismerteti. Nyilvánvaló, hogy a munkahelyek és munkavállalók egymáshoz rendelésének vizsgálatát országonként, sőt, azon belül is egy-egy nagyobb ágazati csoportra kellene elvégezni, de az is, hogy erre – megfelelő elemszám hiányában – nincs lehetőség. Ezért a becslések három országcsoportra vonatkoznak. Az elsőt hat kontinentális európai ország (Norvégia, Dánia, Németország, Hollandia, Belgium és Olaszország) alkotja. A másodikat Nagy-Britannia, Írország és Finnország, három olyan nyugati ország, ahol az alapfokon képzett népesség foglalkoztatása rendkívül

19 A munkahely-munkavállaló párosítások elemzéséhez tehát két, több-kevesebb joggal exogénnek tekinthető változót használunk. Az egyik az iskolai végzettség, ami az esetek többségében nem nő azután, hogy az egyén először belépett a munkaerőpiacra. A másik a munkahelyi követelményeket leíró indikátor. A kérdésre, hogy ez utóbbi vajon nem az egyéntől függ-e, még visszatérünk.

vül alacsony szintű volt a felvétel idején, majdnem olyan alacsony, mint a volt szocialista országokban. A harmadik csoportba a négy résztvevő közép-kelet európai ország: Csehország, Magyarország, Lengyelország és Szlovénia tartozik. A három csoportot elnevezése röviden NYUGAT1, NYUGAT2 és KKE néven említjük.²⁰

Az elemzés célja annak becslése, hogy a munkahelyi írás-olvasási követelmények leírására választott indikátor egységnyivel magasabb szintje hogyan befolyásolja annak valószínűségét, hogy az adott munkakört alacsony, közepes vagy magas iskolázottságú munkavállaló tölti-e be. A probléma első hallásra esetleg furcsának tűnő megfogalmazása magyarázatot kíván: vizsgálódásunk főszereplője nem a munkavállaló, hanem a *munkáltató*, aki feltevésünk szerint szabadon dönthet – valamikor régebben szabadon dönthetett – abban, hogy a meghatározott készségeket igénylő munkakört milyen iskolázottságú jelölttel töltsse be. Úgy tekintünk a megfigyelhető munkahely-munkavállaló párosításokra, mint amelyek létezésükkel bizonyítják a hajdani döntés helyességét. Kiindulópontunk, hogy a különböző iskolázottságú egyének eltérő termelékenységgel látják el az itt használt értelemben eltérő bonyolultságú feladatokat. Egy írás-olvasási követelményeket nem támasztó munkát esetleg hasonló termelékenységgel képes elvégezni egy egyetemet és egy általános iskolát végzett jelölt, a sokféle írás-olvasási és számolási készséget mozgósító munkában azonban biztosan termelékenyebb az előbbi. A racionális munkáltató egyfelől a várható termelékenység, másfelől a kifizetendő bér figyelembevételével választ a különböző iskolázottságú álláskeresőik közül.

A probléma egy *alternatíváspecifikus multinomiális választási modell*hez vagy McFadden-modellhez (McFadden 1974) vezet, ahol a munkáltató választása egyfelől a munkahely, másfelől a választott alternatíva jellemzőitől függ (R , illetve a bér). (Az R definícióját lásd a 15. lábjegyzetben). Az R növekedése a különböző iskolázottságú rétegek várható termelékenységétől és relatív bérétől függően – de a meg nem figyelt egyéni különbségektől is befolyásolva – sztochasztikusan hat a munkaerő-összetételre. Az 2.1. Függelékben tárgyalt okokból erős érvek szólnak amellett, hogy a McFadden-modell mellett, sőt helyett az adott mintában érdemes olyan egyszerűbb modellt (multinomiális logit) használni, ami a rendelkezésre álló kétes értékű béradatokat nem használja, azonban jobban kontrollálható. Egy ilyen modell arra kérdésre keres választ, hogy meghatározott számú munkahelyi írás-olvasási követelmény esetén a munkáltatók milyen valószínűséggel választanak alapfokon, közép- vagy felsőfokon végzett munkaerőt a termelékenység és az általunk meg nem figyelt bér viszonya alapján, meghatározott ágazati és foglalkozási csoportokon belül.²¹

Minden modellspecifikáció azt jelezte, hogy a volt szocialista országokban R növekedésével sokkal erőteljesebben csökken az alacsony végzettségűek aránya, és gyorsabban nő a diplomásoké, mint a két nyugati országcsoportban, amelyek esetében nagyon hasonlóan alakul a munkaerő-összetétel R függvényében. A

20 A NYUGAT1 csoport országaiiban egy-egy iskolaév 0,7–1,9 százalékkal javította a férfiak foglalkoztatási esélyét, a NYUGAT2 csoportban 3,1–4,2 százalékkal, a KKE-országokban pedig 2,5–5,3 százalékkal. Az országok csoportos kezelése miatt – elkerülendő, hogy a nagy országok adatai mozgassák az eredményeket – az eredeti gyakorisági súlyokat átalakítottuk úgy, hogy az összegük országonként 1 legyen. Továbbá, a számítások nagy részében standardizált (országonként 0 várható értékű és 1 szórású) változókat használunk.

21 Az alternatíváspecifikus modellek eredményeit lásd Köllő (2008)

2.11. *ábra* mutatja be, hogyan változik a munkaerő-összetétel R növekedésének hatására a NYUGAT2 és a KKE országokban, a multinomiális logit becslés alapján. Az „iparban” szerepel az építőipar és a mezőgazdaság is, a „nem fizikaiak” közé pedig a vezetők, a diplomás szakemberek (*professionals*), az ügyintézők, az irodai munkások és a technikusok kerültek. A 2.11. *ábra* azt mutatja, hogyan változik a 0–10 osztályt, illetve 11 osztályt végzettek aránya, ha R 1-ről 2-re, 3-ról 4-re, ..., 11-ről 12-re ugrik. A marginális hatások összege 0, tehát a két figyelembe vett iskolázottsági fokozat együttes arányváltozásával szemben a két magasabb fokozat ellenkező előjelű együttes arányváltozása áll.

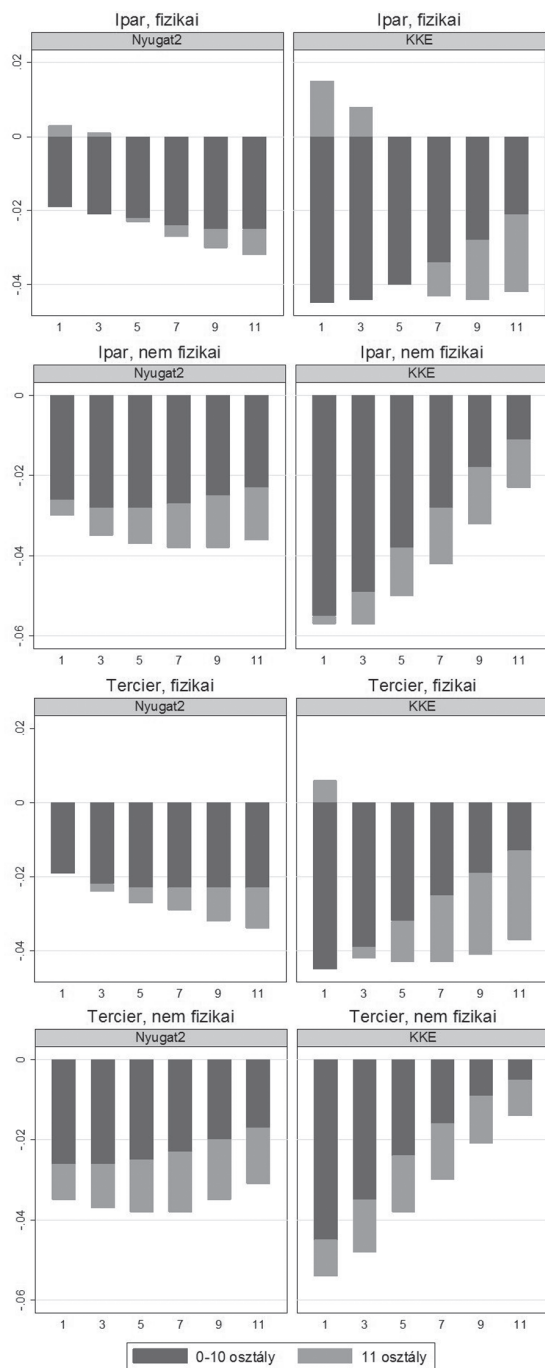
Az ipari munkások esetében a NYUGAT2 csoportjában R növekedése a 0–10 és 11 osztályt végzettek gyorsuló ütemű aránycsökkenésével jár. A hatás azonban sokkal gyengébb, és részben eltérő jellegű, mint a volt szocialista országokban. Az utóbbi esetben R növekedése R *alacsony szintjén* a szakmunkás végzettségűek aránynövekedésével (is) jár a 0–10 osztályt végzettek rovására. Ugyanakkor R növekedése R *magasabb értékeinél* mindkét érettségivel nem rendelkező csoport erőteljes aránycsökkenését vonja maga után. A hatások hasonlóak a tercier szektor fizikai munkaköreiben is.

A NYUGAT2 csoportjában, a fehérgalléros munkakörökben R egységnyi növekedése a 0–11 osztályt végzettek 3,5–4 százalékos aránycsökkenésével jár R teljes értelmezési tartománya mentén. Az írás- és olvasásigényes nem fizikai munkahelyekről való kiszorulás a volt szocialista országokban sokkal erőteljesebb R *alacsony értékeinél*. A marginális hatás 5–6 százalékpontos, ha R 1-ről 2-re, 3-ról 4-re vagy 5-ről 6-ra ugrik, majd a nyugatihoz hasonlóvá válik R magasabb értékeinél.

Azt látjuk tehát, hogy a közép-kelet-európai munkáltatók már nagyon kevés írás-olvasási feladat esetén is érettségizett vagy diplomás munkaerőt kerestek az állásaik betöltéséhez, vagy másképpen: az érettségivel nem rendelkezők a kilencvenes évek végén rendkívül erősen koncentráltak az írást-olvasást nem, vagy alig igénylő munkakörökben. Láthatjuk azt is, hogy az írás-olvasási követelmények alacsony tartományaiban a követelmények szigorodása az általános iskolát végzettek szakmunkásokkal való helyettesítéséhez vezetett.

Az alapkészségekre és a munkahelyek jellemzőire vonatkozó adatok összevetésekor felmerülhet a kérdés: miért korlátozná a szakmunkás-foglalkoztatást az írni-olvasni tudásának hiánya, ha egyszer – a Nyugathoz viszonyítva – bőségben állnak rendelkezésre ilyen jártasságokat nem kívánó munkahelyek? Ha igaz is, hogy az általános iskolát vagy szakmunkásképzőt végzett közép-kelet-európaiakat nem foglalkoztatják az írás- és olvasásigényes munkahelyeken, ezt ellensúlyozza, hogy ilyen munkahelyből eleve kevesebb van. A kérdés csak addig zavarba ejtő, amíg szemügyre nem vesszük a *régebbi és újabb munkahelyek* közötti különbségeket – amit annak ellenére is meg fogunk tenni, hogy az IALS-minta kevés (ráadásul pontatlan) megfigyelést tartalmaz az utóbbiakról.

2.11. ábra: Az írás-olvasási feladatok számának marginális hatása a 0-10 és 11 osztályt végzettek számarányára különböző ágazatokban és foglalkozási csoportokban, két országcsoportban (IALS, Európa, 15-59 évesek)

Az IALS írásbeliségvizsgálat nem rögzítette az adott munkáltatónál eltöltött időt (a munkavállaló-munkahely párosítások korát), kerülő úton mégis azonosíthatók bizonyos típusú „új” munkahelyek. A minta tagjainak feltették azt a kérdést, hány munkahelyük volt az interjút megelőző 12 hónapban. Abban az esetben, ha kettő vagy több, az aktuális munkahelyet újnak tekintettük. Ha csak egy munkahelyük volt, és a válaszadó kora és iskolában töltött éveit alapján feltételezhető volt, hogy nem pályakezdőről van szó, akkor a munkahelyet réginek minősítettük.²² Nyilvánvaló, hogy a réginek minősített munkahelyek egy része az itt használt értelemben valójában új, például akkor, ha a belépés az interjú előtti utolsó éven belül történt, az előző munkahelyről való kilépés pedig több mint egy évvel az interjú előtt, vagy ha egy korábban nem dolgozó felnőtt az interjú előtti utolsó évben lépett a piacra, és csak egy munkahelye volt (az utolsó 12 hónapban betöltött munkahelyek száma mindkét esetben egy, de 12 hónapnál rövidebb a szolgálati viszony). Ez a hiba várhatóan tompítja a régi és új munkahelyek között kimutatható különbségeket.

Azt az állítást, amely szerint az új munkahelyek esetében kisebb az írás- és olvasásigényességben mutatkozó kelet-nyugati különbség, iskolai fokozatokon és munkahelytípusokon (rég, új) belül futtatott egyszerű regressziókkal vizsgáljuk [(7) egyenlet], ahol a béták mérik a NYUGAT1-hez viszonyított írásbeliségigényt, azonos iskolázottságú munkavállalók és azonos ideje betöltött munkahelyek összehasonlításában. Az egyenletet ágazati és foglalkozási kontrollváltozókkal (X) és anélkül is megbecsüljük.

$$R_i = \alpha X_i + \beta_1 \text{NYUGAT2}_i + \beta \text{KKE}_i + u_i \quad (7)$$

2.5. táblázat: A munkahelyi írás-olvasási követelmények száma Közép-Kelet Európában valamint a NYUGAT2 csoportban a régi és új munkahelyeken (Európa)

	Kontrollváltozók nélkül		Kontrollváltozókkal		Esetszám
	NYUGAT2	KKE	NYUGAT2	KKE	
0-10 osztály					
Régi munkahelyek	0,47 ^c	-2,73 ^c	0,34 ^c	-2,06 ^c	5515
Új munkahelyek	0,28	-1,75 ^b	0,14	-0,72	527
11 osztály					
Régi munkahelyek	-0,28 ^a	-2,38 ^c	-0,18	-2,06 ^c	3166
Új munkahelyek	-0,39	-1,23 ^c	-0,38	-0,90 ^b	380
12-14 osztály					
Régi munkahelyek	-0,43 ^c	-1,15 ^c	-0,30	-0,93 ^c	7923
Új munkahelyek	-0,55 ^b	-1,03 ^c	0,27	-0,97 ^c	1076
15 vagy több osztály					
Régi munkahelyek	0,57 ^c	-0,22 ^b	0,38 ^c	-0,40 ^c	5749
Új munkahelyek	0,35	0,40	0,16	0,01	930

22 Az ilyen esetek kiszűréséhez csak a becsült munkaerőpiaci tapasztalat változója (életkor – iskolaévek száma – 6) állt rendelkezésre.

A számok azt mutatják, hogy az adott régióban lévő, adott iskolázottsággal betöltött munkahelyek mennyivel több vagy kevesebb írás-olvasási feladatot követeltek meg a NYUGAT1 csoport országainak hasonló munkahelyeihez képest. Kontrollváltozók: 12–12 ágazati és foglalkozási kétértékű (dummy) változó.

^a 10 százalékos szinten, ^b 5 százalékos szinten, ^c 1 százalékos szinten szignifikáns.

A 2.5. táblázatban összefoglalt eredmények szerint a NYUGAT1 és NYUGAT2 csoportban az írás-olvasási feladatok száma csak kismértékben különbözött. Közép-Kelet Európában a *régi munkahelyek* a nyugatinál jóval kevesebb írásbeli feladatot róttak a munkavállalóra (a diplomásokat kivéve), és minél alacsonyabb iskolázottsági szinten voltunk, annál nagyobb volt az elmaradás a nyugati szinttől. Az *új munkahelyek* esetében azonban a nyugati követelményszinttől való eltérések sokkal kisebbek, és gyakran gyengébben vagy egyáltalán nem is szignifikánsak. *A legnagyobb változásokat éppen a legkevésbé iskolázott rétegek munkahelyeinek esetében látjuk.* Ezekben a „generációs” különbségekben annak a jelét látjuk, hogy fokozatosan felszámolódik az írás-olvasási követelmények eloszlásának az az alsó módusza, ami élesen megkülönböztette a volt szocialista országokat a nyugatiaktól – még a kilencvenes évek végén is.

A kereslet változásának következményei akkor válnak láthatóvá, ha a kérdést úgy tesszük fel: hogyan befolyásolja az alapkészségek megléte vagy hiánya az *elhelyezkedési* esélyeket. Az eddig áttekintett elemzési eredmények az IALS írásbeliségfelvételt megelőzően létrejött és az IALS írásbeliségfelvételig fennmaradt – átlagosan legalább 7–8 éves – munkahely-munkavállaló párosításokra vonatkoztak. Nyilvánvalóan célját tévesztett lenne azt vizsgálni – a teljes mintán futtatott regressziókkal –, hogy milyen összefüggés van az írni-olvasni tudás és a foglalkoztatotti státus vagy a meghatározott írásbeliségigényt támasztó munkahelyeken történő foglalkoztatás között. Az ugyanis, hogy a foglalkoztatottak, kivált pedig az írás-olvasás igényes munkahelyeken dolgozók jobban írnak-olvasnak a munkanélkülieknél, nemcsak következmény (a jobb alapkészségek javítják a foglalkoztatási esélyt), hanem ok is (aki a munkában gyakorolja, nem felejt el a betűvetést). Az írástudás és a foglalkoztatás kölcsönkapcsolatából adódó endogenitási problémán úgy próbálunk segíteni, hogy figyelmünket az IALS írásbeliségfelvétel időszakában *ténylegesen vagy potenciálisan elhelyezkedőkre* korlátozzuk. Azokat vizsgáljuk, akik a felvételt megelőző évben megfordultak a munkaerőpiacon, és vagy munkanélküliek/inaktívak maradtak a felvétel időpontjáig, vagy elhelyezkedtek egy, a már tárgyalt értelemben „új” munkahelyen. Ennek a sokaságnak az esetében az írni-olvasni tudást adottnak, a munkára való alkalmasság szempontjából exogénnek tekinthetjük, és megvizsgálhatjuk, hogy a potenciálisan elhelyezkedők közül hogyan választódtak ki a ténylegesen elhelyezkedettek. Az elemzést egy kétegyenletes modellel vizsgáljuk, ahol:

a) az írni-olvasni tudás függ az iskolázottságtól, a munkapiacon töltött időtől és attól, hogy ez legalább részben munkában telt-e, továbbá a származástól (bevándorló státus, anyanyelv, apa iskolázottsága) és a kulturális szokásoktól (jár-e kulturális eseményekre, szokott-e olvasni);

b) a foglalkoztatási esély (amit a kérdezést megelőző évben ledolgozott hetek számával mérünk) függ az írni-olvasni tudástól, az iskolázottságtól, a

nemtől, az életkortól és annak négyzetétől, a lakóhelytől és a transzferstátusztól (kap-e nyugdíjat).

Az írni-olvasni tudásnak és a foglalkoztatási esélynek lehetnek további – egymással esetlegesen korreláló – meghatározói, ennek a lehetőségével számolva, a két egyenletet szimultán, egyetlen rendszerként becsüljük meg a háromlépéses legkisebb négyzetek módszerével (3SLS). A kulcsfontosságú IALS írásbeliségvizsgálat teszteredmény-változót kétféleképpen mérjük. Az egyik változatban az országokra standardizált értékeket használjuk, az eredmények tehát azt mutatják, hogyan függ össze az *országokon belüli relatív tudás* egyfelől az iskolázottsággal, másfelől a foglalkoztatással. A másik esetben az IALS írásbeliségvizsgálat mintájának egészére standardizált teszteredményt vesszük számításba, a kérdés tehát az, miként hat az iskolázottság egy évvel magasabb szintje a világátlaghoz (IALS-átlaghoz) mért tudásra, és ez utóbbi hogyan hat a foglalkoztatási esélyre. A becslést az eddig követett eljárás szerint a két nyugat-európai országcsoporthoz és Közép-Kelet-Európára külön-külön végezzük el. Az eredményeket a 2.6. táblázat foglalja össze a kontrollváltozók egyúttartóinak elhagyásával.

2.6. táblázat: Az iskolázottság, az alapkészségek és a foglalkoztatás összefüggése Nyugaton és Közép-Kelet-Európában
(kétegyenletes regressziós modell szimultán becslése a háromlépéses legkisebb négyzetek módszerével)

	Az írás-olvasásteljesítmény méréseire használt változó:					
	országokra standardizált teszteredmény			a teljes mintára standardizált teszteredmény		
	NYUGAT1	NYUGAT2	KKE	NYUGAT1	NYUGAT2	KKE
Teszteredmény-egyenlet. Függő változó: standardizált IALS-tesztpontszám (átlag = 0, szórás = 1).						
Iskolázottság (év)	0,3266 (24,3)	0,4110 (19,45)	0,3782 (19,75)	0,0801 (25,35)	0,1144 (18,20)	0,1138 (19,35)
Iskola elhagyása óta eltelt idő × már dolgozott	-0,0084 (9,01)	-0,0021 (1,51)	-0,0064 (5,06)	-0,0066 (8,47)	0,0001 (0,14)	-0,0049 (4,17)
Iskola elhagyása óta eltelt idő × soha nem dolgozott	-0,0105 (7,53)	-0,0051 (1,88)	-0,0131 (4,57)	-0,0126 (10,45)	-0,0071 (2,82)	-0,0165 (6,15)
Foglalkoztatási egyenlet. Függő változó: az utolsó évben ledolgozott hetek száma						
Teszteredmény	5,7210 (6,73)	4,7056 (4,63)	8,4267 (4,74)	5,7952 (6,15)	4,6175 (4,75)	7,0820 (4,72)
Iskolázottság (év)	0,2873 (0,58)	1,7822 (2,49)	-0,9289 (0,95)	0,3880 (2,84)	0,6397 (3,05)	0,2334 (4,72)
N	5836	2518	2898	5836	2518	2829
„R ² ”: teszteredmény-egyenlet	0,3757	0,4065	0,3218	0,4198	0,4098	0,3723
„R ² ”: foglalkoztatási egyenlet	0,2295	0,2102	0,1224	0,2464	0,2167	0,1792

Egyéb kontrollváltozók a teszteredmény-egyenletben: bevándorló, anyanyelve eltér az interjú nyelvétől, apa iskolázottsága (5 kétértékű változó), sohasem jár színházba, moziba, sohasem olvas könyvet, sohasem olvas újságot. A foglalkoztatási egyenletben: életkor, életkor négyzete, nem, bevándorló, falusi, nyugdíjat kap, sohasem dolgozott.

Minta: Nem foglalkoztatott vagy a munkahelyére egy évnél nem régebben belépett, 15–59 éves, nem tanuló népesség.

A teszteredmény-egyenletre vonatkozó eredmények szerint az iskolázottság a NYUGAT2 és KKE csoportban valamivel erősebben hatott az alapkészségekre. Ezen belül egy-egy Közép-Kelet-európában elvégzett iskolai év a világ-átlaghoz mért tudást is erőteljesen növelte. Ugyanakkor az eredmény megfordítva azt jelenti: *Közép-Kelet-Európában többet számítanak, súlyosabb tudáshiányhoz vezetnek az el nem végzett iskolaévek.*²³

A második egyenletből látható, hogy a foglalkoztatást az írni-olvasni tudás és az iskolázottság egyaránt befolyásolja, bár ez utóbbinak a hatása a teszteredményre való kontrollálás után esetenként nem szignifikáns, és maga a hatás is gyengébb. Az iskolaévek szórása a három országcsoportban rendre 3,7, 2,7 és 3 év, ezt figyelembe véve egy szórásegységnyi iskolázottsági különbség 1–2 héttel növeli a munkában töltött időt, míg egy szórásegységnyi teszteredmény-különbség 4,7–8,4 héttel. Ami számunkra fontos: a becslés szerint Közép-Kelet-Európában az alapkészségek sokkal erősebben hatnak a foglalkoztatási esélyre, mint Nyugat-Európa két megvizsgált régiójában, a teszteredményre kapott hatáserőségek 25–50 százalékkal nagyobbak, mint a NYUGAT1 csoportban, és 50–80 százalékkal haladják meg a NYUGAT2 csoportra becsült értékeket.

Összefoglalóan, azt látjuk, hogy a szakmunkás végzettségűeket a közép-kelet-európai vállalatok előszeretettel alkalmazzák alacsony írni-olvasni tudást igénylő munkahelyeken (az alapfokon végzettek helyett), a tudásigényes munkahelyekről azonban ők is kiszorulnak. Az új közép-kelet-európai munkahelyek igényei az írni-olvasni tudás szempontjából sokkal közelebb állnak a nyugat-európai mintához, mint a régié. Különösen nagy változást éppen a 0–8 osztályt, valamint a szakmunkásképzőt végzettek munkahelyeinek esetében tapasztalhatunk. A kereslet változása és a meglévő készségek alacsony szintje azzal a következménnyel jár, hogy az írni-olvasni tudás Közép-Kelet-Európában nagyon erősen befolyásolja a foglalkoztatási esélyeket, és megfordítva: az alapkészségek fejlesztésére kellő hangsúlyt nem helyező képzés nagyon súlyos helyzetbe hozza a végzetteket a munkaerőpiacon.

A szakmunkás végzettségűek bérei

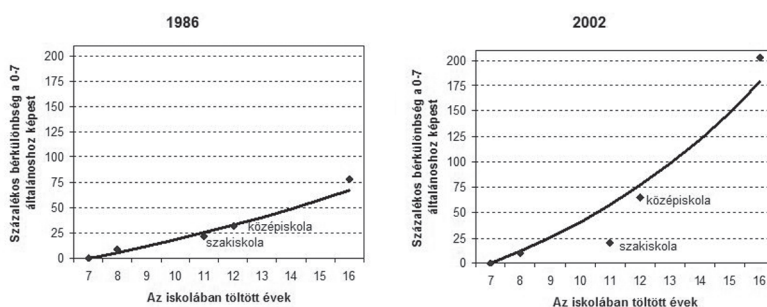
A foglalkoztatásra, illetve a kereslet és a kínálat változásaira és illeszkedésére vonatkozó adatok már előre vetítik a bérekre vonatkozó eredményeket: a szakmunkás oklevél, illetve a tanintézetekben megszerzett tudás a piacon nehezen értékesíthető, gyakran teljesen elvész.

A bérek (vagy általánosabban fogalmazva, a keresetek) vizsgálatához a következő adatokat használjuk fel: az 1973., illetve 1983. évi KSH jövedelemfelvételeinek az adatait, valamint az 1986., 1996. és 2002. évi bértarifa-felvétel adatait. A bértarifa-felvételeket az Országos Munkaügyi Központ készíti, a munkáltatók szolgáltatják az adatokat, és a minták nagyméretűek (százezret meghaladó esetszámmal). Ezekről az adatforrásokról részletesebb leírást ad *Ábrahám–Kézdi* (2000) és az MTA KTI adatbank leírása (*MTA KTI*, 2006).

²³ Látjuk azt is, hogy a tudás kopása az életkorral ezekben az országokban csak azoknál különösen gyors, akik egyáltalán nem dolgoztak az iskola elhagyása óta.

A 2.12. ábra az iskolai végzettség hozamának változását mutatja be úgynevezett Mincer-típusú kereseti regressziók alapján. Az iskolai végzettség hozama itt azt jelenti, hogy ugyanolyan nemű, korú, és azonos régióban, illetve településtípusban dolgozó embereket összehasonlítva, hány százalékkal tér el a magasabb iskolai végzettségűek keresete az alacsonyabb végzettségűek keresetétől. A regressziókat 1986-ra és 2002-re is megbecsültük, mindkét időpontban kétféle módon is. Az első változatban az iskolai végzettséget az mutatta, hogy a végzettség megszerzése hány évbe telt, a második változatban pedig maguk a végzettségi kategóriák szerepeltek.²⁴ A 2.12. ábra az iskolai végzettség hozamának változását mutatja be, folytonos vonallal az iskolaévben mért hozamokat, rombuszokkal az egyes végzettség-kategóriákat mutatva.

2.12. ábra: Az iskolai végzettség hozama, 1986 és 2002

Az ábrán két fontos dolgot láthatunk. Az első, hogy az iskolai végzettség hozama meredeken megnőtt. Míg 1986-ban eggyel több iskolai év átlagosan 6 százalékkal magasabb bért hozott, ez 2002-re megduplázódott. A másik, számunkra fontosabb üzenet az, hogy míg 1986-ban valamennyi végzettségi kategória rásimult az átlagos hozamot mutató görbére, 2002-re a szakmunkásképző látványosan leszakadt attól. A leszakadás hátterében az állt, hogy a középiskola és különösen a felsőfok hozama a nyolc általánost vagy az annál kevesebbet végzettekhez képest nagymértékben megnőtt (grafikusan: a görbe felfelé tolódott), a szakiskola hozama azonban ugyanott maradt, ahol a rendszerváltás előtt volt. Úgy tűnik, a munkaerőpiac a rendszerváltással kettészakadt érettségizett és érettségivel nem rendelkező munkavállalókra.

A tudáskereslet-növekedés és a kiszorítás hatása a bérekre

²⁴ Az eredeti regressziókban a bérek logaritmusai vannak a bal oldalon. Az együttthatókból így százalékos különbségeket képeztünk az $(e^{\beta} - 1) \times 100$ százalékos formula segítségével. E reprezentálás miatt lett a bérek logaritmusai és az iskolai évek közötti lineáris összefüggésből exponenciális összefüggés.

A rendelkezésre álló ismételt keresztszmetszeti adatok segítségével kísérletet tehetünk a foglalkozáson belüli arányváltozások két lehetséges forgatókönyvének, a képzettségigény-emelkedésnek (*upskilling*) és a „kiszorításnak” az elválasztására, ez utóbbit azt értve, amikor egy képzett csoport tagjai hajlandók képzetlen munkát végezni a képzetlenek bérszintjén. A vizsgálódás arra az eredményre vezet, hogy mindkét mozzanat jelen volt, és eltérő módon érintette a szakmunkások bérét. Az iskolázottsági szint általános jellegű

emelkedése (amikor a képzettebb munkások iránti kereslet a teljes képzettség eloszlása mentén növekedett) a szakmunkás végzettség felértékelődését vonta maga után. A szakmunkás képzettségűek aránynövekedése önmagában – az érettségizettek egyidejű aránynövekedése nélkül – viszont a szakmunkás végzettség leértékelődését jelentette.

A tapasztalat szerint sok munkahelyen egyszerű helycsere történt: az általános iskolát végzettek munkahelyeit valamivel jobban képzett szakmunkások foglalták el, akik maguk sem könnyen találtak munkát az átalakuló gazdaságban, és hajlandók voltak alacsony bérszinten segéd- és betanított munkát vállalni. Nem találkozunk a tudáskereslet-növekedés más jeleivel sem, mint amilyen az érettségizett szakmunkások, illetve szakközépiskolai végzettek beáramlása. Ugyanakkor gyakran láthattunk példát az ellenkezőjére is, amikor a műszaki változások és a minőségi követelmények szigorodása valóban megnövelte a jól képzett szakmunkások iránti keresletet, ami béremelkedéssel és képzettségi szint emelkedésével járt együtt.

Valószínű, hogy egy-egy ág foglalkozási csoportban a helyettesítés mindkét fajtája jelen volt, már csak azért is, mert az iskolázottsági csoportok közötti elmozdulások a technológia, a piac és a tulajdoni összetétel változásaihoz, tehát *vállalati* szintű történésekhez kötődtek (mint arra még kitérünk a későbbiekben). A két forgatókönyv jelentőségét ezért nem a *foglalkozások* egyik vagy másik típushoz sorolásával, hanem a foglalkozásokon belüli munkaerő-összetételbeli változások és bérváltozások kapcsolatának az elemzésével próbáljuk megragadni. Ehhez a (8) fix foglalkozási egyedhatásokat feltételező panelregressziós modellt hívjuk segítségül:

$$\left(\frac{w^S}{w^A} | X \right)_{jt} = \beta_1 \left(\frac{F_S}{F_A + F_S} \right)_{jt} + \beta_2 \left(\frac{F_K + F_F}{F_A + F_S} \right)_{jt} + c_j + u_{jt} \quad (8)$$

(8) egyenletben w a bér, A , S , K és F a négy iskolázottsági csoportot (általános, szakmunkás, középfokú, felsőfokú) jelöli, X kontrollváltozók vektora, c_j a foglalkozási fix hatásokra utal, a j foglalkozásokat, a t pedig éveket jelöl. A panelregresszió kétfajta munkaerő-összetételbeli változás hatását vizsgálja a szakmunkás képzettségűek relatív bérére. Az első komponens $[F_S/(F_A + F_S)]$ akkor növekszik, ha az arányok a képzetlen munkaerőn *belül* a szakmunkás végzettségűek felé tolódnak el. A második komponens $-(F_K + F_F)/(F_A + F_S)$, miközben $F_S/(F_A + F_S)$ rögzített – akkor nő, ha megemelkedik a legalább érettségivel rendelkező dolgozók száma az érettségivel nem rendelkezőkhöz képest, adottnak véve a képzetlen munkaerő iskolázottság szerinti összetételét. Azt várjuk, hogy az első komponens hatása a szakmunkások bérelőnyére negatív ($\beta_1 < 0$, a pusztá kizorítás csökkenti a szakmunkások bérelőnyét), a másodiké pedig pozitív ($\beta_2 > 0$, a képzettség iránti kereslet általános növekedése felfelé hajtja a szakmunkás képzettségűek relatív bérét is).

A modellt annak a tíz foglalkozásnak az 1994–2003. évi adataival becsüljük meg, amelyben jelentős számban dolgoztak alacsony iskolázottságú emberek: mezőgazdasági dolgozók, örök és portások, takarítók, segéd munkások, sofőrök, összeszerelők és gépkezelők, ipari, építőipari, kereskedelmi és szolgáltató foglalkozásúak. Ilyen mély bontásban csak a bértarifa-felvétel éveiben (1986, 1989, 1992, 1994–2003) rendelkezünk kereseti adatokkal, és éves panel csak a rendszerváltás viszonylag kései szakaszában (1994-től) áll rendelkezésre, az 1993. évi bértarifa-felvétel ugyanis nem tartalmazott a költségvetési szférára vonatkozó, iskolázottság szerint bontott adatokat.

A foglalkozáson belüli, iskolázottság szerinti béreket (w^A , w^S) oly módon mértük, hogy egyéni regressziós függvényeket becsültünk a bértarifa-felvétel adataival, amelyek bal oldalán a kereset logaritmusa, jobb oldalán a nem, a munkaerő-piaci tapasztalat és négyzete, egy Budapest kétértékű változó és 54 (16×4) foglalkozás-iskolázottság interaktív kétértékű változó állt. Ez utóbbi változók paraméterei a referenciakategóriaként szerepeltett csoporthoz – érettségizett irodai dolgozók – képest mutatózó bérrelőny logaritmusát mérik a különböző foglalkozások különböző iskolázottságú művelőinél.

Az eredményeket a 2.7. táblázat első sora mutatja. Az együttthatók előjele megfelel a vártnak: a szakmunkás végzettségűeknek a képzetlen munkaerőn belüli egyszázalékos aránynövekedése (a nem érettségizett munkaerő változatlan aránya esetén) fél százalékkal *csökkentette* a szakmunkás végzettségűek bérrelőnyét, míg a képzetlen egyszázalékos aránynövekedése a százalékos szakmunkás-bérrelőny 0,17 *növekedésével* járt.²⁵

2.7. táblázat: A (8) egyenlet becslése fix foglalkozási hatásokat feltételező panelregresszióval

	β_1	β_2	Konstans	R^2 belső	F	Hausman	Megfigyelések száma
Függő változó	(Prob > t)	(Prob > t)	(Prob > t)	R^2 teljes	(Prob > F)	(Prob > χ^2)	(csoportok száma)
$\ln(w^S/w^A)$	-0,4939 (0,000)	0,1696 (0,001)	0,2895 (0,038)	0,4106 (0,0707)	30,66 (0,000)	28,7 (0,000)	100 (10)
$\ln(w^S)$	-0,3693 (0,002)	0,1043 (0,229)	-0,0752 (0,155)	0,1147 (0,1220)	5,70 (0,004)	7,48 (0,024)	100 (10)
$\ln(w^A)$	0,1242 (0,328)	-0,0653 (0,494)	-0,3647 (0,000)	0,0100 (0,1860)	0,49 (0,614)	1,66 (0,436)	100 (10)

Minta: tíz fizikai foglalkozás 1994–2003-ben.

Megjegyzés: zárójelben a megfelelő statisztikai próba valószínűségi szintje áll.

25 Az eredmények nem változtak, ha 2001–2002-re egy, a minimálbéremeléseket kontrolláló kétértékű változót vezettünk be. Ennek együttthatója a várakozásnak megfelelően negatív: -0,026 volt, 1 százalékos szignifikanciaszinten.

A becslést megismételtük úgy, hogy függő változóként magukat a relatív béreket szerepeltettük, azaz az általános iskolát, illetve szakmunkásképzőt végzetteknek *az érettségizett irodistákhoz képest mutatózó* bérhátrányát (2.7. táblázat második és harmadik sora). A szakmunkás végzettségűek képzetlen munkaerőn belüli aránynövekedése ebben az értelemben is csökkenő bérek mellett ment végbe, míg az általános iskolát végzettek bérei nem reagáltak a munkaerő-összetétel változásaira. Ez arra utal, hogy a „kiszorítással” együtt

járó kereseti előnycsökkenés *nem* a 0–8 osztályt végzettek bérengedményeiből adódott, hanem a szakmunkások minden értelemben romló kereseti pozícióját tükrözte. A képzett munkaerő aránynövekedése a szakmunkások bérét emelte, az általános iskolát végzetteket kismértékben csökkentette, de önmagában egyik hatás sem volt statisztikailag szignifikáns (szemben a két bérhányadosára az első sorban kapott szignifikáns eredménnyel).

A „szakmunkáshiányról”

Miközben a tényadatok a szakmunkás végzettség munkaerő-piaci értékvesztéséről tanúskodnak, az üzleti sajtó, a kamarák és a gazdaságpolitikusok visszatérően *szakmunkáshiányról* panaszkodnak. A rendelkezésünkre álló adatok arra utalnak, hogy ennek hátterében alapvetően a technológiai változásokhoz való alkalmazkodás nehézsége és nem valamiféle mennyiségi „alulképzés” áll.

Nyilvánvalóan el kell fogadnunk, hogy szakmunkáshiány *van*, a tömeges panaszok valamilyen létező problémára utalnak. Azzal sem tehetjük félre a kérdést, hogy mivel „hiányról” csak valamilyen bérszintet adottnak véve beszélhetünk, a bérek emelése megoldaná a problémát. Hosszú távon valószínűleg így lenne, de ha ez lenne a rövid távú megoldás is, akkor a vállalatok – akiket senki sem korlátoz ebben – bizonyára emelnék a szakmunkásbéreket. Ezt azonban nem teszik: nemcsak az átlagos szakmunkás bére marad el tetemesen az érettségizettekéttől, de még a legjobban fizetett szakmunkások keresete is alacsonynak mondható. A sajtóban és a tévében nyilatkozó vállalati és kamarai vezetőktől gyakran hallani ugyan, hogy ma a vállalatok „a vezetői fizetéseket is meghaladó bért kínálnak a jó szakmunkásoknak”, ám ez az érdekharc hevében megfogalmazódott szónoki túlzásnak tekinthető: a 2005. évi bértarifa-felvétel adatai szerint a szakmunkásoknak mindössze *két ezreléke* keresett többet mint az *átlagos* vezető, a középvezetőket és a kisszervezeteket vezetőit is beleértve. A vállalatok nem kínálnak magas béreket a hagyományos szakmunkásiskolát végzetteknek, és ezt valószínűleg azért nem teszik, mert nem gondolják, hogy a hiány ettől enyhülni fog.

Az alfejezet hátralévő részében elemzett vállalati adatok arra utalnak, hogy a probléma valószínűleg az alkalmazkodási készségek hiányában áll. Elsősorban azok a vállalatok panaszkodnak szakmunkáshiányra, ahol a technológiai változásokhoz való alkalmazkodás nehézségekbe ütközik.

Az elemzéshez az EBRD 1997–2000-re vonatkozó magyar-orosz-román vállalati felvételének (*Commander–Köllő*, 2008) magyar adatait használjuk. A mintában 302 vállalat szerepel, melyeket a Foglalkoztatási Hivatal Munkaerő-piaci Prognózis elnevezésű felvételének mintakeretéből választották, a mezőgazdasági és általában a falusi-kisvárosi munkáltatók kihagyásával. (Egyes számításokban adathiány miatt vagy más okokból ennél kevesebb vállalat szerepel.) A mintára vonatkozó legfontosabb adatokat lásd a 2.3. *Függelékben!*

Mindenekelőtt, a 2.8. táblázat alapján megállapítható, hogy az ezredfordulón a vállalatok elég nagy része panaszkodott szakmunkáshiányra: míg más dolgozói kategóriák esetében a kívánnál alacsonyabb létszámot említő cégek aránya 7–11 százalékos volt, 36 százaléuk számolt be szakmunkáshiányról. A „hiányzó” szakmunkásoknak száma a foglalkoztatottakéhoz viszonyítva azonban ennél egy nagyságrenddel kisebb, mindössze 3–5 százalékos volt. Általánosságban, a vállalatok közel jártak az általuk optimálisnak tartott létszámokhoz, a feleslegek és a hiányok a 0–5 százalékos tartományban mozogtak. (Ez a mintabeli román és orosz vállalatokra is igaz volt).

2.8. táblázat: Létszámfeleslegekről és munkaerőhiányról panaszkodó vállalatok 2000-ben

	Magasabb a kívánatosnál			Alacsonyabb a kívánatosnál		
	a vállalatok	a kategóriában dolgozók		a vállalatok	a kategóriában dolgozók	
	százalékában	százalékában (becslés) ^a		százalékában	százalékában (becslés) ^a	
	ban	alsó	felső	ban	alsó	felső
Segéd- és betanított munkás ^b	7,3	1,2	1,5	11,2	1,5	2,4
Szakmunkás	3,0	0,7	1,0	35,8	3,2	4,5
Nem fizikai	9,0	3,6	3,7	9,9	0,4	0,4
Vezető	5,3	1,0	1,1	7,0	0,7	0,7

^a A vállalatok a következő kategóriákat választhatták: a létszám 0–5, 5–10, 10–20 vagy több mint 20 százalékkal magasabb a kívánatosnál, vagy 0–5, 5–10, illetve több mint 10 százalékkal alacsonyabb annál. Az alsó becslés úgy készült, hogy a felső, nyitott kategóriákban 25, illetve 15 százalékos felesleggel, illetve hiánnyal számoltunk, a felső becslés esetében pedig 40, illetve 25 százalékkal. Az alsó és felső becslések ezeknek az arányoknak és a zárt kategóriák középtértékének felhasználásával készültek.

^b Betanított munkásokkal együtt.

Forrás: EBRD-adatfelvétel 2001. Leírását lásd: *Commander–Köllő* (2008).

A 2.9. táblázatban szereplő becslések segítségével vizsgáljuk, hogy milyen tényezők növelték a különböző munkavállalói kategóriák esetében a hiánnyal kapcsolatos panaszok valószínűségét. A hiány (a kívánatosnál alacsonyabb tényleges létszám) előfordulásának esélyét csoportonként becsült probit modellekkel vizsgálva, éppen a szakmunkások esetében kapunk jól értelmezhető eredményeket.

Először is, azt látjuk, hogy a szakmunkáshiány az átlagosnál gyakoribb volt azoknál a vállalatoknál, amelyek előzőleg *csökkentették* a szakmunkások létszámát, ami a meglévő és az alkalmazni kívánt szakmunkásgárda összetételének eltéréseire utal. A hiány gyakoribb volt az iparban, mint a tercier szektorban, valamint a nagyvállalatoknál. A technológiai változások önmagukban nem emelték a hiánnyal kapcsolatos panaszok előfordulásának esélyét, de a panaszok az átlagosnál sokkal gyakoribbak voltak azoknál a technológiát váltó cégeknél, ahol a vezetők egyszersmind a munkavállalók alkalmazkodóképességével kapcsolatos panaszokat fogalmaztak meg. Egy olyan vállalatnál, amelyik a munkavállalói alkalmazkodóképességet nagyon súlyos fejlődési korlátnak tartotta, és egyidejűleg technológiát váltott, a szakmunkáshiány-

nyal kapcsolatos panaszok valószínűsége több mint 40 százalékponttal magasabb volt, mint a technológiát nem váltó cégeknél.

2.9. táblázat: A kívánatosnál alacsonyabb létszám valószínűségét befolyásoló tényezők 2000-ben. Probit marginális hatások és standard hibák

	Segédmunkás	Szaktmunkás	Nem fizikai	Vezető
Foglalkozásváltozás az adott kategóriában (1997–2000, logaritmusban)	0,0476 (0,0447)	-0,1509 (0,0736) ^b	0,0561 (0,0376)	0,0813 (0,0448) ^a
Középvállalat (51–250 alkalmazott)	0,0033 (0,0561)	0,1491 (0,0794) ^a	-0,0392 (0,0369)	-0,0202 (0,0332)
Nagyvállalat (251 vagy több alkalmazott)	0,0065 (0,0608)	0,1645 (0,0900) ^b	0,0385 (0,0465)	0,0126 (0,0392)
Ipar	0,0880 (0,0468)	0,1703 (0,0724) ^b	-0,0923 (0,0497) ^b	0,0447 (0,0300)
Magántulajdon (állami rész 50 százaléknál kisebb)	-0,0081 (0,0601)	0,1483 (0,0789) ^a	0,1078 (0,0266) ^c	-0,0631 (0,0524)
Jelentős technológiai változás (kétértékű változó) ¹	-0,0906 (0,0989)	-0,0026 (0,1104)	-0,0061 (0,0559)	-0,0559 (0,0686)
Jelentős technológiai változás × az alkalmazkodóképesség a vállalat fejlődésének komoly akadálya ² (kétértékű változó × mennyire ért egyet az 1–5 skálán mérve)	0,0356 (0,0208) ^a	0,0940 (0,0298) ^c	0,0292 (0,0137) ^b	0,0276 (0,0122) ^b
LR χ^2	7,28	46,70	25,48	10,31
Prob > χ^2	0,4005	0,0000	0,0006	0,1716
Pseudo R^2	0,0405	0,1337	0,1468	0,0745
Vállalatok száma	228	263	261	276

Függő változó: 1, ha a vállalat létszáma az adott kategóriában alacsonyabb a kívánatosnál, 0 egyébként

¹ A változó értéke 0, ha a vállalat nem vezetett be új terméket, nem korszerűsített meglévő terméket és nem vezetett be minőségbiztosítást, A változó értéke 1, ha a fentiek közül legalább egy változás lezajlott

² Ötös, ha a dolgozók alkalmazkodóképessége komoly akadálya a vállalat fejlődésének, és egyes, ha ez egyáltalán nem jelent akadályt, Az osztályzatok átlaga a magyar mintában 1,89, a szórás 1,18,

^a 10 százalékos szinten, ^b 5 százalékos szinten, ^c 1 százalékos szinten szignifikáns.

A hiánnyal és az alkalmazkodóképességgel kapcsolatos panaszok *egyidejű* előfordulása – a technológiát váltó cégek körében – a többi munkaköri csoport esetében is gyakori volt, de a kapcsolat sehol sem volt olyan erős, mint a szakmunkásoknál. Mindez összhangban áll azokkal a megfigyelésekkel, amelyek az életkor-kereseti görbe, illetve az IALS írásbeliségvizsgálat adatai alapján az alapkészségeknek az alkalmazkodóképességet korlátozó hiányára utaltak a szakmunkásképzőt végzettek esetében.

A szakmunkásképzés fejlesztésének megoldatlansága

A szakmunkás/szakiskolai végzettség munkaerő-piaci értékének leértékelődése elsősorban ahhoz köthető, hogy a szakiskolai képzésben elsajátított speciális készségek egyre jobban leértékelődtek, az általános készségek pedig felértékelődtek. Ez egyrészt abból következik, hogy megváltozott a foglalkoztatás stabilitása, így ma sokkal kevésbé lehet arra számítani, hogy a munkaerő-piacra kikerülő fiatal ugyanabban a szakmában dolgozza le aktív évtizedeit. Másrészt az általános technológiai fejlődés következményeként, a szakmák tartalmának folyamatos változása nyomán, a foglalkoztatás még azonos szakmán belül is csak akkor lehet tartós, ha valaki alkalmas az új tudás folyamatos megszerzésére, adottak képezhetőségének feltételei. Az általános készségek hiánya – a munkakörök tartalmának változása és az alapkészségek iránti (például a munkahelyi írás-olvasási) követelmények növekedése miatt – pedig ugyancsak jelentősen csökkenti a szakmunkás/szakiskolai végzettségűek foglalkoztatási esélyeit.

A szakmunkás/szakiskolai képzésből kikerülők a munkaerőpiacra lépést követően még több mint 40 évet fognak eltölteni a munkaerőpiacon. Azt, hogy későbbi életpályájuk során mi lesz velük, szükség lesz-e a szaktudásukra, vagy sem, a technológia előre nem látható változásaitól függ. A technológiai változások pedig feleslegessé tehetnek bizonyos szakmákat, más szakmáknak a tartalmát pedig teljesen megváltoztathatják. A szakmunkások későbbi foglalkoztatási esélyei ezért azon múlnak, hogy át tudják-e képezni magukat, képesek-e követni saját szakmájuk tartalmi változásait, ennek híján szakképzetlen munkát kell-e majd végezniük, esetleg teljesen kiszorulnak-e a foglalkoztatásból. Mindez pedig attól függ, hogy a szakmunkások képesek lesznek-e elsajátítani azokat az új készségeket, melyeket a változások megkövetelnek, be tudnak-e kapcsolódni a felnőttképzésbe. Megfelelő alapokkal a szakmunkások maguk is ki tudják egészíteni, és meg tudják újítani szaktudásukat. Megfelelő alapok nélkül néhány évig esetleg elboldogulnak a szakismeretek rutinszerű alkalmazásával, de hosszú távon az alapok hiánya megakadályozza alkalmazkodásukat.

Az illeszkedés romlásában szerepet játszhatott, hogy szakiskolai képzés egyre szétaprózottabb intézményrendszerben folyik. A szakiskolai tanulók létszámának jelentős csökkenése ellenére a szakiskolai feladatellátási helyek száma az 1990 és 2006 között 465-ről 580-ra nőtt. A szakiskolai feladatellátás 90 százaléka többcélú, szakközépiskolai és/vagy általános iskolai, gimnáziumi képzést is nyújtó intézményben folyik. Az intézmények szakiskolai képzést is nyújtanak az érettségit is adó képzési programjaik mellett. A képzési kínálat kialakításakor számos szempont – tanári álláshelyek megtartása, a szakképzési alaphoz történő hozzáférés – is fontos szerepet játszott (*Mártonfi*, 2007). A szakiskolai képzésben végzettek munkaerő-piaci sikeressége

(az információk hiánya miatt is) nem döntő a képzési kínálat alakításában, és – a közkeletű vélekedéssel szemben, amely a „divatszakmák” képzési arányának növekedésében látja a képzési struktúra változásának legfőbb problémáját – nem döntő a tanulók különböző képzések iránti keresletének változása sem. Az általános iskolát végzett, továbbtanulásra jelentkezők 10 százalékát sem veszik fel saját jelentkezés alapján középfokú oktatásba (Híves, 2007). Ők azok, akik átirányítás nyomán kerülnek a szakiskolai képzésbe, vagyis a szakiskolában továbbtanulók csaknem fele olyan képzésben tanul, ahova nem jelentkezett a normál továbbtanulási eljárás során. Ez folytatását jelenti annak a pályairányítási gyakorlatnak, ami a szocialista időkben kimutathatóan növelte a pályaelhagyás valószínűségét.²⁶

A szakképzés képzési kínálatának a munkaerő-piaci igényekhez történő jobb alkalmazkodásának elősegítésére több törvénymódosítást fogadtak el 2007-ben. A regionális fejlesztési és képzési bizottságok feladatkörébe utalták, hogy meghatározzák a szakképzés fejlesztési irányait és beiskolázási arányait a régióban, hogy részt vegyenek a pályakövetési rendszer működtetésében, hogy a régióban működő helyi önkormányzatoknál kezdeményezzék a szakképzés-szervezési társulások megalakulását. A regionális képzési bizottságok tagjait a munkaadói szövetségek, illetve országos munkavállalói szövetségek, a területi gazdasági kamarák, az állami foglalkoztatási szerv, az Oktatási Hivatal, és az Oktatási és Kulturális Minisztérium delegálja. A pályakövetési rendszer működtetése céljából a közoktatási törvény módosítása rendelkezett arról, hogy mely szereplőknek milyen adatokat kell szolgáltatniuk a pályakövetési rendszer számára. E szerint a végzett tanuló információt szolgáltat a pályakövetési rendszer részére, ha nem foglalkoztatott; ha foglalkoztatott, akkor a foglalkoztató közöl adatot róla, közli, hogy milyen munkakörben foglalkoztatják frissen végzett dolgozóját, illetve hogy az milyen tevékenységet lát el; az iskola pedig a szakmai vizsga letételéről szolgáltat adatot a pályakövetési rendszer számára.

A képzési szerkezetnek a munkaerő-piaci kereslettel történő összehangolása akkor javíthatja a szakiskolai végzettségűek munkaerő-piaci esélyeit, ha megfelelő információkon alapul. A regionális fejlesztési és képzési bizottságok potenciálisan pontosabb információval rendelkezhetnek a szakképzésben végzettek munkaerő-piaci esélyeiről, mint az iskolafenntartók vagy az iskolák. A probléma azonban az, hogy a jelenleg az államigazgatásban keletkező vagy más eseti adatfelvételekből rendelkezésre álló adatok sem elégségesek a munkaerő-piaci sikeresség méréséhez, és roppant aggályos, hogy a bevezetésre kerülő pályakövetési rendszer nem lesz képes megbízható adatokat szolgáltatni. A különböző végzettségűek iránti igények megállapítása még rövid távon is igen nagy nehézségekbe ütközik. Aggasztó példa erre, hogy az Állami Foglalkoztatási Szolgálat rövid távú vállalati kikérdezéseken alapuló munkaerő-piaci prognózisában, amelyben keresett és romló pozíciójú szakmákat

26 Fazekas–Köllő (1990, 148. o.) adatfelvétele szerint például a hetvenes években Győr-Sopron megyében a szakmunkásképző iskolákba felvettek 31 százaléka nem az eredeti szándékának megfelelő szakmát tanult, és körükben a lemorzsolódás esélye lényegesen magasabb volt, mint az ugyanoda önként bekerültek esetében.

különböztetnek meg, gyakran ugyanazokat a foglalkozásokat lelhetjük fel mindkét foglalkozási csoport sorában. A 2.10. táblázat egy megyei, 2006. évi szakmapozíciós táblázat egy részét mutatja, azokat a szakmákat, melyek mindkét oszlopban szerepelnek.

2.10. táblázat: Szakma és foglalkozáspozíciós tábla, Észak-magyarországi Regionális Munkaügyi Központ, Borsod-Abaúj-Zemplén megye

Keresett foglalkozások, szakmák a tervezett létszámfelvételek alapján	Romló pozíciójú szakmák a tervezett munkaviszony-megszűnések alapján
Országos összesen	
150 fő és több	
Egyéb segéd munkások (például alkalmi munkás)	Egyéb segéd munkások (például alkalmi munkás)
Szabó, varrónő, modellkészítő	Szabó, varrónő, modellkészítő
Lakatos	Eladó
Eladó	Lakatos
Kézi anyagmozgató, csomagoló	Kézi anyagmozgató, csomagoló
100–149 fő között	
Egyéb örök és hasonló jellegű egyszerű foglalkozások	Egyéb könnyűipari gépkezelők és gyártósor mellett dolgozók
Egyéb könnyűipari gépkezelők és gyártósor mellett dolgozók	Egyéb örök és hasonló jellegű egyszerű foglalkozások
50–99 fő között	
Kőműves	Kőműves
Autóbusz-vezető	Autóbusz-vezető
Szociális ápoló, gondozó	Szociális ápoló, gondozó
Cipőgyártó gépkezelő és gyártósor mellett dolgozó	Cipész, cipőkészítő, -javító
Kárpitos	Kárpitos
Általános ápolónő, ápoló	Szociális ápoló, gondozó
Forgácsoló	Forgácsoló
Lakás-, intézménytakarító	Lakás-, intézménytakarító

Forrás: ÁFSZ 2006. szeptember 24. http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_borsod_stat_szakma_fogl_poz.

A vállalati kikérdezésen alapuló módszerek rövid távon is kevésbé használhatók a kereslet változásainak előrejelzéseikhez. A vállalatok számára semmilyen következménnyel nem jár, ha olyan foglalkoztatási szándékot jeleznek, amely a későbbiekben meghiúsul. A kikérdezések általában nem adnak információt arról, hogy az álláshelyek miért betöltetlenek: azért, mert magasabb bérek mellett sem lenne jelentkező, vagy azért, mert a kínált bérek nem elégségesek az állás betöltéséhez, vagy azért, mert a munkáltatók nem tartják megfelelőnek a jelentkezők tudását, ami többnyire egyet jelent azzal, hogy alacsonyabb kínálati bérek mellett csak a rosszabb képességű munkavállalók fogadnák el.

az állást. A rövid távú munkaerő-piaci prognózisokban „hiányszakmaként” szereplő foglalkozások egy részében nagy valószínűséggel jelentős szerepet játszik, hogy alacsonyak a kínálati bérek (MKIK GVI, 2007). Ha rövid távon megbízható előrejelzések állnának rendelkezésre a várható munkakeresletről, akkor sem ezekre, hanem középtávú előrejelzésekre volna szükség a szakiskolai/szakközépiskolai beiskolázási arányok meghatározásához. Megbízható, módszertanilag is megalapozott középtávú munkaerő-piaci előrejelzések pedig jelenleg nem állnak rendelkezésre, és elégséges adatbázisok sincsenek ezek elkészítéséhez.

A kereslet és kínálat összehangolásának egyik fontos eszköze lehet az iskolából kikerülő egyének iskolai, illetve munkaerő-piaci életpályájának vizsgálata. A pályakövetési rendszer közoktatási törvényben lefektetett adatgyűjtési módszere viszont komoly aggályokat kelt a gyűjteni kívánt adatok megbízhatóságával kapcsolatban. Azok között a pályakezdők között, akik nincsenek foglalkozási viszonyban, minden valószínűség szerint igen gyakori lesz a bejelentési kötelezettség elmulasztása, az információt nem szolgáltatók várhatóan szisztematikusan különbözni fognak a válaszadóktól. Hasonló problémák merülhetnek fel a vállalati adatszolgáltatási kötelezettséggel kapcsolatban. A hiányzó vagy „gyártott” válaszok ugyancsak komolyan torzíthatják az eredményeket. Az adatfelvétel csak a foglalkoztatottságot vizsgálja, valamint azt, hogy a betöltött álláshely „illeszkedik-e” a képzésből kikerült végzettségéhez. Nem terjed ki a munkaerő-piaci sikeresség legfontosabb indikátorára, a keresetekre, valamint számos más, a munkaerő-piaci sikerességet befolyásoló jellemzőre, (például az egyén végzést követő képzéstörténetére, az iskolában és iskolán kívül szerzett általános készségeire).

Megfelelő előrejelzések és információforrások hiányában komoly veszélye van annak, hogy a regionális fejlesztési és képzési tanácsok a vállalati lobbik nyomására a középfokú szakképzés arányainak kialakításakor arra töreksenek, hogy az általános képzés és a hosszú távú alkalmazkodóképesség rovására elégítsék ki a *rövid távú* vállalati igényeket. Rövid távon a vállalatoknak ez megtakarítással jár, mert néhány évig esetleg foglalkoztathatják a szakképzésből kikerülőket; majd ha már azok nem tudnak alkalmazkodni a megváltozott igényekhez, akkor újabb frissen végzetteket alkalmaznak, akik átmenetileg ismét néhány évig foglalkoztathatók, és így tovább. Hosszú távon ez a megoldás igen nagy társadalmi költségekkel jár. Ez a veszély annál is inkább valószínűnek látszik, mivel jelenleg a magyar vállalatok közül csak nagyon kevesen foglalkoznak munkavállalóik folyamatos vállalaton belüli képzésével. A vállalatok zöme ma arra számít, hogy saját *speciális igényeire kiképzett, munkatapasztalattal rendelkező* végzetteket kap az iskolarendszertől. Amellett, hogy ez értelmetlen elvárás éles ellentétben is áll a modern nyugati vállalati gyakorlattal, ahol a vállalaton belüli képzés igen kiterjedt

mértékű, ez biztosítja tömegméretekben a speciális készségek és munkapasztalatok elsajátítását.

Magyarországon a felnőtt népesség képzési részvételi arányai a legalacsonyabbak között vannak az EU-országok között, amint azt Közelkép első fejezete kimerítően tárgyalta. Ugyancsak átlag alatti a vállalati képzést nyújtó vállalatok aránya, és átlag alattiak a vállalati képzési részvételi arányok is. Az Eurostat felvétele szerint a magyar cégek 37 százaléka nyújt képzést dolgozóinak (*Eurostat*, 2002), ez jóval elmarad az EU–25 57 százalékos átlagától és csak néhány országban figyelhetünk meg a hazainál alacsonyabb arányokat.

A képzést nyújtó vállalatokban a részvételi arány is átlag alatti: 26 százalék. Az MKIK GVI adatfelvétele még ennél is jóval alacsonyabb arányokat talált. Eredményeik szerint 2006-ban a vállalatok 18 százaléka képezte dolgozóit (*MKIK GVI*, 2007). Az alacsony képzési hajlandóság okairól nem állnak rendelkezésre kutatási eredmények. Ezek vizsgálatára azonban feltétlenül szükség lenne ahhoz, hogy olyan környezetet lehessen teremteni a vállalatok számára, amelyben képzési hajlandóságuk növekszik. Csak feltételezhetjük, hogy ebben szerepet játszhatnak a minimálbérszabályok, amelyek különösen a kevésbé iskolázott rétegek esetében nem teszik lehetővé, hogy a képzés költségeinek egy részét alacsonyabb keresetek formájában ráterheljék a dolgozókra, a vállalatok üzleti várakozásainak bizonytalansága, a munkavállalók általános és tanulási képességeinek hiánya, amely nagyon megnövelné a vállalatok számára a képzési költségeket, ha képezni akarnák dolgozóikat; és emellett más intézményi és szabályozási okok is szerepet játszhatnak ebben.

A képzési rendszernek a rövid távú vállalati igényekhez való igazítása viszont hosszú távon rontja a képzésből kikerülők foglalkoztatási esélyeit. A közpénzekből finanszírozott szakképzésnek elsősorban a résztvevők általános és szakmai alapkészségeit kell fejleszteniük, ez adhat lehetőséget az életpálya során a tovább- és átképzéshez és a vállalati speciális tudást biztosító (vállalati forrásokból finanszírozott) képzésekhez, vagyis a szakmunkás/szakiskolai végzettségűek hosszú távú munkaerő-piaci boldogulásához.

2.1. Függelék. A nemzetközi írásbeliségfelveételről

Elemzési minta. A számítások az IALS írásbeliségvizsgálat európai almintájára vonatkoznak a három svájci (német, francia, olasz) almintá kizárásával. Az *F2.1. táblázat* az esetszámokat tartalmazza.

F2.1. táblázat: IALS elemzési minta (15–59 éves, nem tanuló népesség)

Ország	NYUGAT1	NYUGAT2	KKE
Belgium (flamand)	2,261	0	0
Cseh Köztársaság	0	0	3,132
Dánia	3,026	0	0
Észak-Írország	0	2,907	0
Finnország	0	2,928	0
Hollandia	3,090	0	0
Írország	2,369	0	0
Lengyelország	0	0	3,000
Magyarország	0	0	2,593
Nagy-Britannia	0	3,811	0
Németország	2,062	0	0
Norvégia (bokmal)	3,307	0	0
Olaszország	2,974	0	0
Svédország	3,038	0	0
Szlovénia	0	0	2,972
Összesen	24,965	9,646	11,697

IALS teszteredmények. Az *F2.2. táblázat* az átlagos pontszámot, valamint az egyes és kettes szintet elérték arányát mutatja az elemzési mintában, az országokat az átlagos pontszám szerint rangsorolva.

F2.2. táblázat: Az IALS-teszteredmény különböző mutatói

Ország	Átlag	Szórás	Legalább egy teszt egyes vagy kettes	Az összes teszt egyes vagy kettes
Norvégia (Bokmal)	297,299	42,804	0,388	0,192
Dánia	295,286	39,309	0,471	0,180
Hollandia	291,061	43,103	0,445	0,228
Németország	290,105	42,138	0,514	0,219
Finnország	288,952	47,135	0,454	0,262
Csehország	287,789	45,732	0,564	0,247
Belgium (Flandria)	284,011	50,557	0,488	0,276
Egyesült Királyság	278,208	61,904	0,527	0,351
Írország	263,982	59,974	0,616	0,424
Magyarország	255,969	47,570	0,831	0,444
Olaszország	252,067	55,690	0,727	0,516
Szlovénia	233,994	60,312	0,831	0,622
Lengyelország	233,002	61,646	0,839	0,628
Összesen	272,653	56,765	0,598	0,361

Az iskolázottság mérése. Az iskolázottság kétféleképpen is mérhető a nemzetközi felnőttírásbeliség-vizsgálat (IALS) mintájában: a befejezett osztályszámmal, illetve a nemzetközi iskolázottsági (ISCED) besorolással. Noha az ISCED megalkotóit éppen az összehasonlíthatóság célja vezérelte, az egyes országok besorolási gyakorlata olyan mértékben tér el egymástól, hogy az illuzórikussá teszi az ISCED alapján történő osztályozást. A 10 és 11 osztályt végzetteket például egyes országok nulla, mások 99 százalékban sorolják az ISCED3 kategóriába (felső középfok), a 12 osztályt jártakat 22–99 százalékban, a 13 osztályt végzetteket 4–99 százalékban. Az ISCED használata ellen szóló leg súlyosabb érv azonban az, hogy a közép-kelet-európai országok Lengyelország kivételével az ISCED3 kategóriába sorolják a szakmunkás végzettségűeket, egybemosva őket az érettségizettekkel. Ennek az eljárásnak a tarthatatlanságára – mint a főszövegben utaltunk rá – *Kertesi–Varga* (2003) cikke már felhívta a figyelmet.

Iskolázottság és foglalkoztatás Írországban. Az iskolázottság és a foglalkoztatás közötti rendkívül erős kapcsolatot az OECD-statisztikák is alátámasztják az Egyesült Királyság és Finnország esetében, de Írországban az ISCED 0–2 kategóriába tartozók foglalkoztatási rátáját kifejezetten magasnak mutatják a publikált adatok: 2001-ben 74 százalék a 68 százalékos OECD-átlaggal szemben az *OECD* (2003b) kiadvány szerint. Az ISCED 0–2 kategória azonban nagyon széles, az ír férfinépeség 42 százaléka tartozott ide 2001-ben. A nemzetközi felnőttírásbeliség-vizsgálat (IALS) adatai szerint ez a népesség közel egyenletesen oszlott meg a 6–10 évet végzettek csoportjai között. Míg a teljes ír férfinépeségben egy iskolai osztály 4,2 százalékkal emelte a foglalkoztatási esélyt, az ISCED 0–2 kategórián belül 5 százalékkal, ami erős heterogenitásra utal, és megmagyarázza az osztályszámon és az ISCED-en alapuló statisztikák eltérését.

A „cseh csoda”. Csehország sokkal jobban szerepelt a nemzetközi felnőttírásbeliség-vizsgálat (IALS) tesztjein, mint a három másik volt szocialista ország, magasabb az elemzési mintában szereplők iskolázottsága (a medián osztályszám 12, a többi közép-kelet-európai országban 11); magasabbak a munkahelyek írás-olvasási követelményei (7,3 *versus* 5,7 feladat), és magasabb a foglalkoztatás (87 *versus* 73 százalék). Lényegesen alacsonyabb a 11 osztályt végzettek aránya is (17 *versus* 31 százalék), ami azonban nem a szakmunkás-képzés alacsonyabb arányával, hanem az általános iskolai oktatás reformjával függ össze. 1960 és 1978 között, valamint 1990 után az általános iskola 9 osztályos volt. Ezért az 1954–1964-ben, valamint 1975 után született és 12 osztályt végzett kérdezettek egy része valójában hároméves középfokú (szak)-képzésben részesült. (Ez vonatkozhat az 1953, illetve 1974 szeptember–decemberben születettekre is, de a születés hónapjáról nincs adatunk a nemzetközi felnőttírásbeliség-vizsgálatban). Az *F2.3. táblázat* arra utal, hogy ezeknek a kohorszoknak a 12 osztályt járt tagjai valóban kevésbé képeztek

és kevesebb írásbeli követelményt támasztó munkahelyeken dolgoznak, mint az előttük vagy utánuk jövők.

F2.3. táblázat: Az írás-olvasási készségek és követelmények néhány mutatója a cseh elemzési mintában

Iskolázottság	Részarány	<i>R</i>	<i>S</i>
10 évnél kevesebb	9,8	-4,12	-1,64
11 év	17,4	-3,29	-1,19
12 év, valószínűleg szakiskolát végzett	13,5	-3,29	-0,95
12–14 év, valószínűleg középiskolát végzett	38,3	-2,37	-0,65
14 évnél több	21,0	referencia	referencia

R: a munkahelyi írás-olvasási követelmények száma, referencia: diplomások.

S: Standardizált IALS-teszteredmény, referencia: diplomások.

Látható, hogy a szakmunkásképzőt végzettek aránya Csehországban is 30 százalék körül lehet. Továbbá látható, a megfelelő főszövegbeli táblázatokkal összevetve, hogy az iskolázottság szerinti különbségek a cseh esetben is rendkívül élesek. Ezért, és mert az ország befoglalása vagy kirekesztése nem módosítja érdemben a közép-kelet-európai csoport egészére kapott eredményeket, a tanulmányban Csehországot a többi volt szocialista országgal egy sorban szerepeltetjük.

A munkahely-munkavállaló párosítások becslése. A probléma természetének megfelelő alternatíváspecifikus, többkimenetes választási modellek (*Wooldridge*, 2002, 497–503) becslése nem csak a rendelkezésünkre álló bértváltozók kétes minősége miatt problémás. A munkahely-specifikus kovariánsok (mint például maga az *R* vagy a vállalatméret és az ágazati hovatartozás) együtthatói csak úgy becsülhetők, hogy interaktív változókat képzünk: az adott kovariánst összeszorozzuk az iskolázottság kétértékű változóival. (Egy McFadden-modell adatmátrixa $N \times J$ sorból áll, ha N a megfigyelések száma és J a választható alternatíváké. A megfigyelési egység nem a döntéshozó, hanem egy, a döntéshozó által választható alternatíva. Azt, hogy a döntéshozó az adott alternatívát választotta-e, egy kétértékű változó méri, ami 1 a választott alternatíva esetén, és 0 egyébként.) Ez gyakorlatilag lehetetlenné teszi az egyenlet kontrollálását nagyszámú kovariáns esetén. Másodszor, a feltételes logit (Stata *clogit*) és az „alternatíváspecifikus szimulált maximum likelihood multinomiális probit” (Stata *asmprobit*) eljárások esetén csak úgynevezett „fontossági súlyok” (*importance weights*) használhatók, amelyek gyakorisági súlyként viselkedve torzítják a standard hibákat. Harmadszor, nem számíthatók marginális hatások csoportonkénti egy darab pozitív kimenet esetén. (Magyarázataát lásd: http://stata.com/support/faqs/stat/mfx_unsuit.html). A fenti okokból a modell itt ismertetett verzióját multinomiális logit modellel becsültük, a bértváltozó elhagyásával, de hat ágazati, öt foglalkozási és három vállalatméret-változó bevonásával, súlyozott mintára.

2.2. Függelék. Foglalkozási csoportok képzése a szakmunkások bérelőnyének elemzéséhez

**F2.4. táblázat: Eredeti 1997. évi FEOR-kód
(vagy annak megfelelője 1997 előtt és után)**

Foglalkozási csoport	FEOR-kód
Takarítók	911
Segédmunkás	913-919
Gépkezelő, összeszerelő	81-83
Őrök és takarítók	912 és 536
Mezőgazdasági	61-64 és 92
Sofőrök	833, 835, 836
Építőipari szakmák	76
Ipari szakmák	71-75
Kereskedelmi szakmák	51, 421, 422 és 429
Szolgáltató szakmák	52-53 kivéve 532, 533 és 536
Irodai dolgozók	41-42 és 532-533
Technikusok	31-34
Ügymintázók	35-39
Vezetők	11-14
Szakértelmiségiek	21-29 kivéve 22-24
Tanárok és orvosok	22-24

2.3. Függelék. EBRD-adatfelvétel, 2001

F2.5. táblázat: Az EBRD-felvétel mintája és néhány változó átlaga 2000-ben

	Alminta		
	magyar	román	orosz
Vállalatok száma	302	319	300
Foglalkoztatottak száma	68 219	332 738	205 633
Iparvállalatok száma	203	184	156
Egyéb vállalatok száma	99	135	144
Kisvállalatok (50 alkalmazottnál kevesebb) száma	87	110	74
Középvállalatok (50-249 alkalmazott) száma	128	88	115
Nagyvállalatok (250 alkalmazott vagy több) száma	87	121	111
Magánvállalatok (állami részarány 50 százaléknál kisebb) száma	228	269	283
1990-ben vagy később alapított vállalatok száma	78	123	56
Többségi külföldi tulajdonú vállalatok száma	55	54	8
Új terméket vezetett be, vagy meglévő terméksort korszerűsített	212	199	270
ISO 9000 minőségbiztosítási rendszert vezetett be	104	58	n. a.
Az export jelentősen nőtt	69	55	25

Az adatfelvétel valamivel több mint 900 magyar, orosz és román vállalat-ra terjedt ki. A magyar vállalatokat az Országos Munkaügyi Központ (ma: Foglalkoztatási Hivatal) Rövid távú Munkaerő-piaci Prognózis elnevezésű mintájából választották a falusi és kisvárosi (20 ezer fő alatti lélekszámú településeken működő), továbbá mezőgazdasági és kereskedelmi vállalkozások

figyelmen kívül hagyásával, ágazat és méret szerint rétegzett mintavétellel. A kérdések a vállalati létszámra és átlagbérre irányultak 16 iskolázottsági-foglalkozási kategóriában 1997–2000-ben. Továbbá, számos kérdés irányult a vállalat előtörténetére, az 1997–2000 között lezajlott műszaki, tulajdoni és piacszerkezeti változásokra, valamint a kérdezéskori munkaerőhelyzet értékelésére. A kérdőív és az adatok elkérhetők a KTI Adatbankból. A mintán alapuló elemzést lásd *Commander–Köllő* (2008).

3. HIVATKOZÁSOK

- ÁBRAHÁM ÁRPÁD–KÉZDI GÁBOR (2000): *Long-run trends in earnings and employment in Hungary, 1972–1996*. Budapest Working Papers on the Labour Market, 2000/2.
- AUGUSZTINOVICS MÁRIA (2005): Népeség, foglalkoztatottság, nyugdíj. *Közgazdasági Szemle*, 5. sz. 429–447. o.
- AUGUSZTINOVICS MÁRIA–GYOMBO LAI MÁRTON–MÁTÉ LEVENTE (2008): Járulékfizetés és nyugdíjjogosultság 1997–2006. *Közgazdasági Szemle*, 7–8. sz. 665–689. o.
- AUGUSZTINOVICS MÁRIA–KÖLLŐ JÁNOS (2007): Munkapiaci pálya és nyugdíj 1970–2020. *Közgazdasági Szemle*, 6. sz. 529–559. o.
- BÁLINT MÓNICA–KÖLLŐ JÁNOS (2007): Gyermeknevelési támogatások. Megjelent: CSERES–GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (szerk.): *Közelkép. 2. fejezet, Munkaerőpiaci Tükör*. MTA KTI–OFA, Budapest, 54–71. o.
- BLAU, F. D.–KAHN, L. M. (2000): Do cognitive test scores explain higher US wage inequality? Kézirat.
- BÓDIS LAJOS–NAGY GYULA (2008): A rendszeres szociális segélyezés jogosultsági és indokoltági vizsgálata és a segélyezett foglalkoztatása. Megjelent: Nagy Gyula (szerk.): *Jóléti ellátások, szakképzés és munkakínálat*. KTI Könyvek, 10. sz. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 56–80. o.
- BOERI, T. (2000): *Structural Change, Welfare Systems, and Labour Reallocation. Lessons from the Transition of Formerly Planned Economies*. Oxford University Press, Oxford.
- BOUND, J.–GROEN, J.–TURNER, S. (2004): Trade in University Training: Cross-State Variation in the Production and Use of College-Educated Labor. *Journal of Econometrics*, Vol. 121. No. 1–2. 143–173. o.
- BROWN, J. D. és szerzőtársai (2006): *Nonstandard Forms and Measures of Employment and Unemployment in Transition. A Comparative Study of Estonia, Romania and Russia*. IZA Discussion Paper, 1961. IZA, Bonn.
- CARBONARO, W. (2006): Cross-National Differences in the Skills–Earnings Relationship: The Role of Labor Market Institutions. *Social Forces*, Vol. 84, No. 3. 1819–1842. o.
- CAZES, S.–NESPOROVA, A. (2003): *Labor markets in transition: Balancing flexibility and security in Central and Eastern Europe*. International Labour Office, Genf. Revue de l’OFCE, No. 91. No. 5. 23–54. o. <http://www.cairn.info/revue-de-l-ofce-2004-5-page-23.htm>.
- COMMANDER, S.–KÖLLŐ JÁNOS (2008): The Changing Demand for Skills: Evidence from the Transition. *Economics of Transition*.
- CSERES–GERGELY ZSOMBOR (2007): Megjelent: CSERES–GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (szerk.): *Közelkép. 2. fejezet, Munkaerőpiaci Tükör*. MTA KTI–OFA, Budapest, 103–116. o.
- DENNY, K.–HARMON, C.–O’SULLIVAN, V. (2004): *Education, earnings and skills: A multi-country comparison*. The Institute for Fiscal Studies, Dublin, WP 04/08.
- DEVROYE, D.–FREEMAN, R. B. (2001): Does inequality in skills explain inequality in earnings across advanced countries? NBER WP, 8140.
- ELLMANN, M. (1979): *Full employment. Lessons from state socialism*. H.E. Stenfort-Kroese B.V., Leiden, Antwerpen.
- EUROSTAT (2002): *Continuing training in enterprise in Europe. Results of the second European Continuing Vocational Training Survey in enterprise*. Eurostat, Luxembourg.
- EUROSTAT (2003): *School leavers in Europe and the labour market effects of job mismatches. Statistics in focus. Population and Social Conditions, Theme 3*. 5/2003
- EUROSTAT (2005): *LFS Users Guide, Labour Force Survey Anonymised data sets*. Január.
- FAZEKAS KÁROLY–KÖLLŐ JÁNOS (1990): *Munkaerőpiac tőkepiac nélkül*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- FERNÁNDEZ, C. (2006): The role of education vis-a-vis job experience in explaining the transitions to employment in the Spanish youth labour market. *Spanish Economic Review*, 8. 161–187. o.
- FLINNAND, C. J.–HECKMAN, J. J. (1983): Are Unemployment and Out of the Labor Force Behaviorally Distinct Labor Force States. *Journal of Labor Economics*, Vol. 1. No. 1. 28–42. o.
- FREY MÁRIA (2005): *Az állami foglalkoztatási szolgálatokkal kapcsolatos uniós elvárások, fejlesztési stratégiák. Nemzetközi kitekintés*. Zárótanulmány. Foglalkoztatási Hivatal Kutatási Főosztály, november.
- GALASI PÉTER (2004): *Valóban leértékelődtek a felsőfokú diplomák?* Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2004/3. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont Munkaerőpiaci Kutatások Műhelye–BKÁE Emberi Erőforrások Tanszék, Budapest.
- GARIBALDI, P.–WASMER, E. (2001): *Labor Market Flows and Equilibrium Search Unemployment*. IZA Discussion Papers, 406. Bonn.

- HÁMORI SZILVIA (2008): *Adult education in the European Union – with a focus on Hungary*. Budapest Working Papers on the Labour Market, Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2008/2. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest.
- HERMANN ZOLTÁN–MOLNÁR TIMEA LAURA (2008): *Országos Kompetenciamérési adatbázis*. Letölthető: MTA Közgazdaságtudományi Intézet Adatbank, <http://econ.core.hu/adatbank>
- HÍVES TAMÁS (2007): *Iskoláztatási, szakképzési, lemorzsolódási és munkapiaci adatok elemzése*. Kézirat, Háttér tanulmány, OKA, Budapest.
- JONES, S. R. G.–RIDDELL, W. C. (1999): The Measurement of Unemployment: An Empirical Approach. *Econometrica. Econometric Society*, Vol. 67. No. 1. 147–162. o.
- KAPTEYN, A.–KALWIJ, A. ZAIDI, A. (2004): The myth of worksharing. *Labour Economics*, Vol. 11, No. 3. 293–313. o.
- KERTESI GÁBOR (2008): *A McKinsey-jelentés legfontosabb tanulságai a magyar közoktatási reform számára*. Magyarország Holnap, Oktatás és Gyermekesély Kerekasztal. <http://oktatás.magyarorszagholnap.hu>.
- KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR (2008): A roma és nem roma fiatalok középiskolai továbbtanulása. Megjelent: KOLOSI TAMÁS–TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): *Társadalmi Riport*. Társki, Budapest.
- KERTESI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS (1998): Regionális munkanélküliség és bérek az átmenet időszakában, *Közgazdasági Szemle*, 7–8. sz. 621–652. o.
- KERTESI GÁBOR–KÖLLŐ JÁNOS (2006): Felsőoktatási expanzió, „diplomás munkanélküliség” és a diplomák piaci értéke. *Közgazdasági Szemle*, 3. sz. 201–225. o.
- KERTESI GÁBOR–VARGA JÚLIA (2005): Foglalkoztatás és iskolázottság Magyarországon. *Közgazdasági Szemle*, 7–8. sz. 633–662. o.
- KÉZDI GÁBOR (2007): *A szakképzés munkaerő-piaci értékének és struktúrájának változása Magyarországon a rendszerváltás előtt és után*. Kézirat, Háttér tanulmány, OKA, Budapest.
- KÉZDI GÁBOR–VARGA JÚLIA (2007): Téveszmék és álteóriák, *Figyelő*, január 11.
- KÖLLŐ JÁNOS (1999): *The patterns of non-employment in Hungary's least developed regions*. BWP 2001/1
- KÖLLŐ JÁNOS (2001): Hozzászólás az elmaradt minimálbérvitához. *Közgazdasági Szemle*, 11. sz. 1064–1080. o.
- KÖLLŐ JÁNOS (2006): Workplace Literacy Requirements and Unskilled Employment in East-Central and Western Europe – Evidence from the International Adult Literacy Survey (IALS) Budapest Working Papers on the Labour Market. Budapesti Corvinus Egyetem–MTA KTI, Budapest, 2006/7. sz.
- KÖLLŐ JÁNOS (2008): *Iskolázatlan munkanélküliek a poszt szocialista gazdaságban*. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, kézirat, megjelenés alatt.
- KÖRÖSI GÁBOR (2005): *A versenyszféra munkaerőpiacán működése*. KTI Könyvek, 4. sz. MTA Közgazdaságtudományi Intézete, Budapest.
- KÖRÖSI GÁBOR–SURÁNYI ÉVA (2002): Munkahely-teremtés és -rombolás. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY (szerk.): *Munkaerőpiaci tükrök 2002*. MTA KTK–OFK, 135–175. old.
- KUTAS JÁNOS–TÓTH LÁSZLÓ (2007): A foglalkoztatási ráta magasabb annál, mint amilyennek hisszük. *Munkaiügyi Szemle*, 9. sz.
- LISKÓ ILONA (2001): Fiatál szakmunkások a munkapiaccon. Megjelent: Semjén András (szerk.): *Oktatás és munkaerőpiaci érvényesülés*. MTA KTKI, Budapest.
- LISKÓ ILONA (2004): *Perspektívák a középiskola után*. Kutatás Közben sorozat, 259. sz., Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest.
- LISKÓ ILONA (2008): Szakképzés és lemorzsolódás. Megjelent: FAZEKAS KÁROLY–KÖLLŐ JÁNOS–VARGA JÚLIA (szerk.): *Zöld Könyv a magyar közoktatás megújításáért*. Ecostat, Budapest, 95–120. o.
- MALAMUD, O.–POP-ELECHES, C. (2008): *General Education vs. Vocational Training: Evidence from an Economy in Transition*. NBER Working Paper No. 14155. július.
- MÁRTONFI GYÖRGY (2007): *A TISZK rendszer kiépítésének első szakasza*. Kézirat. OFI–KKEK, Budapest, szeptember.
- MCFADDEN, D. I. (1974): Conditional logit analysis of qualitative choice analysis. Megjelent: ZAREMBKA, P. (szerk.): *Frontiers of Econometrics*. Academic Press, New York, 105–142. o.
- MCINTOSH, S.–VIGNOLES, A. (2000): *Measuring and assessing the impact of basic skills on labour market outcomes*. Centre for the Economics of Education, London School of Economics and Political Science, július.
- MICKLEWRIGHT, J.–BROWN, G. (2004): *Using international surveys of achievement and literacy: A view from the outside*. UNESCO Institute for Statistics, Montreal.
- MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (1999): *The informational value of job search data and the dynamics of search behaviour: Evidence from Hungary*. BWP 1999/1
- MICKLEWRIGHT, J.–NAGY GYULA (2005): *Job Search Monitoring and Unemployment Duration in Hungary: Evidence from a Randomised Control Trial*. BWP. 005/9. <http://www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp0509.pdf>.
- MICKLEWRIGHT, J.–SCHNEPF, S. (2004): *Educational achievement in English-speaking countries: Do different surveys tell the same story?* IZA DP, 1186.
- MKIK GVI (2004): *Szakmastruktúra és szakmatartalom változások a gazdasági fejlődés tükrében*. Budapest, július.
- MKIK GVI (2007): *Rövid távú munkaerő-piaci előrejelzés, 2007*. Budapest, március.

- MTA KTI (2006): *Bértarifa-felvételek*. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, http://www.econ.core.hu/adattar/tarifa_alapleiras.pdf.
- MUNICH, D.–SVEJNAR, J. (2007): *Unemployment and worker-firm matching: Theory and evidence from East and West Europe*. EBRD Conference on Unemployment, június 6–8. London, kézirat.
- MURNANE, R. J.–LEVY, F. (1996): *Teaching the new basic skills. Principles for educating to thrive in a changing economy*. Free Press, New York
- MURPHY, K.–TOPEL, R. H. (1997): Unemployment and Nonemployment. *American Economic Review*, Vol. 87. No. 2. május, 295–300. o.
- NAGY GYULA (2000): Munkanélküli-segélyezés Magyarországon a kilencvenes években. *Közgazdasági Szemle*, 10. sz. 799–816. o.
- OECD (2000): *Literacy in the information age*. OECD, Párizs. <http://www.oecd.org/dataoecd/24/21/39437980.pdf>
- OECD (2003a): *Employment Outlook*. OECD, Párizs.
- OECD (2003b): *Education at a Glance*. OECD, Párizs.
- OECD (2007a): Activating the unemployed: what countries do. Megjelent: *OECD Employment Outlook 2007*, 5. fejezet. OECD, Párizs.
- OECD (2007b): *Activating the unemployed: What countries do: further material. Compendium of National Replies to the OECD Questionnaire on Interventions in the Unemployment Spell*. OECD, Párizs.
- OECD (2007c): *Education at a Glance, 2007*. OECD Indicators. OECD, Párizs.
- OECD (2008): *OECD Employment Outlook 2008*. OECD, Párizs.
- QUINTINI, G.–MARTIN, S. (2006): *Starting Well or Losing their Way? The Position of Youth in the Labour Market in OECD Countries*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 39.
- RIBOUD, M.–SILVA-JAUREGUI, C.–SANCHEZ-PARAMO, C. (2002): Does Euroscelrosis matter? Institutional reform and labor market performance in Central and Eastern European countries, Megjelent: FUNCK, B.–PIZZATI, L. (szerk.): *Labor, employment, and social policies in the EU enlargement process*. The World Bank, Washington D. C.
- RUTKOWSKI, J. J.–SCARPETTA, S.–BANERJI, A.–O’KEEFE P.–PIERRE, G.–VODOPIVEC, M. (2005): *Enhancing job opportunities – Eastern Europe and the former Soviet Union*. The World Bank, Wahington D.C.
- SCHARLE ÁGOTA (2007): A tényeken alapuló szakpolitika működése egy foglalkoztatást ösztönző program példáján. Megjelent: CSERES-GERGELY ZSOMBOR–SCHARLE ÁGOTA (szerk.): *Közelkép. 2. fejezet, Munkaerőpiaci Tükör*. MTA KTI–OFA, Budapest, 116–127. o.
- SKOUFIAS, E. (1999): *The structure of wages during the economic transition in Romania*. FCND DP 57. Food Policy Research Division, International Food Policy Research Institute, Washington DC.
- SORRENTINO, C. (1993): International comparisons of unemployment indicators. *Monthly Labor Review*, Vol. 116. No. 3. 3–24. o., március, <http://www.bls.gov/opub/mlr/1993/03/art1full.pdf>.
- SORRENTINO, C. (1995): International unemployment indicators, 1983–93. *Monthly Labor Review*, Vol. 118. No. 8. augusztus, 31–50. o.
- SORRENTINO, C. (2000) International unemployment rates: how comparable are they? *Monthly Labor Review*, június, 3–20. o. <http://www.bls.gov/opub/mlr/2000/06/art1full.pdf>.
- STATISTICS CANADA (2001): *International Adult Literacy Survey, Guide for Micro Data Users*. Statistics Canada, Montreal.
- STEEDMAN, H. (2005): *Apprenticeship in Europe: 'Fading' or Flourishing?* Centre for Economic Performance, London School of Economics, CEP Discussion Paper, No 710.
- WOOLDRIDGE, J. M. (2002): *Econometric analysis of cross section and panel data*. MIT Press, Cambridge Mass.–London.

**A MUNKAERŐPIAC
JOGSZABÁLYI
ÉS INTÉZMÉNYI
KÖRNYEZETE**

FREY MÁRIA

Bevezetés

I. Munkanélküliek keresetpótló támogatásai

1. Vállalkozói járulék és járadék
2. A munkanélküli-ellátórendszer átalakítása
 - 2.1. Álláskeresési járadék
 - 2.2. Álláskeresési segély
 - 2.3. Álláskeresőként való nyilvántartásba vétel
3. Rendszeres szociális segély
4. Az új szabályok alkalmazásának tapasztalatai

II. Aktív munkaerő-piaci eszközök, szolgáltatások és programok

1. Munkaerő-piaci képzés
2. Tartós munkanélküliek bértámogatása
3. Közhasznú foglalkoztatás
4. Munkanélküliek vállalkozóvá válásának támogatása
5. A megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkaadók érdekeltségi rendszere
 - 5.1. A megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatását elősegítő támogatási rendszer főbb elemei
 - 5.2. Munkaadók támogatása
 - 5.3. A munkavállaló érdekeltsége
6. Munkahely-teremtő beruházások támogatása
7. Mobilitási támogatások
8. Járulékkedvezmények a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának elősegítéséhez
9. Alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatás
10. Munkaerő-piaci szolgáltatások
 - 10.1. A foglalkoztatási törvényben nevesített munkaerő-piaci szolgáltatások
 - 10.2. Munkaközvetítés
 - 10.3. Új szolgáltatások
11. Munkaerő-piaci programok

III. A hazai foglalkoztatáspolitikai irányítási és finanszírozási rendszere

1. A foglalkoztatáspolitikai irányításának szervezeti keretei
2. A munkaerő-piaci politika finanszírozási rendszere
3. Munkaerő-piaci érdekegyeztetés
 - 3.1. Felsőszintű érdekegyeztető fórumok
 - 3.2. Középszintű érdekegyeztetés a munkaügyi tanácsokon keresztül

Hivatkozások

BEVEZETÉS

A Munkaerőpiaci Tükör korábbi számaiban évről évre bemutattuk, hogy az előző kötet megjelenése óta eltelt időszakban mi változott a munkaerőpiac jogszabályi és intézményi környezetében, és mi indokolta/motiválta a változást. Most a változások ismertetése helyett az érvényben lévő szabályokat ismertetjük – azok áttekinthetősége és nyomon követhetősége érdekében.

Mint már korábban annyiszor, most is megtörtént, hogy a tanulmány írása közepette újabb nagyszabású törvénymódosítás indult el – az *Út a munkához program* –, aminek végső formája a kézirat leadásakor még nem ismert. Ezért most sem térhetünk ki az elől, hogy a tények mellett a várható változásokat is előre jelezzük.

Köztudott, hogy a munkaerő-piaci politika jelenlegi intézményrendszerének jogi alapját a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (foglalkoztatási törvény, Flt.) teremtette meg, amely:

- biztosítási alapra helyezte a munkanélküliek ellátását;
- létrehozta a munkaerő-piaci érdekegyeztetés intézményrendszerét;
- megteremtette az egységes munkaügyi szervezetet,
- és kibővítette az aktív munkaerő-piaci eszközök körét.

A továbbiakban ezek aktuális szabályrendszerével és hatásmechanizmusával foglalkozunk.

I. MUNKANÉLKÜLIEK KERESETPÓTLÓ TÁMOGATÁSAI

A munkanélküliség miatt keletkező jövedelemhiány pótlására a foglalkoztatási törvény eredetileg háromfajta ellátást vezetett be: a *munkanélküli-járadékot*, a *pályakezdők munkanélküli-segélyét* és az *előnyugdíjat*. Ezek közül a pályakezdők munkanélküli-segélye 1996. július 1-jével megszűnt, és az előnyugdíj kapcsán új igényjogosultság megállapítására csak 1997. december 31-ig volt mód. 1998. január elsejétől ennek helyébe lépett a *nyugdíj előtti munkanélküli-segély (nyes)*.

A munkanélküli-ellátások 1993 elején kibővültek a *jövedelempótló támogatással (jpt)*, amit a *szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény* (szociális törvény) vezetett be azok számára, akik kimerítették járadékfolyósítási idejüket. 2000. május elsejétől ez is megszűnt. A tartósan munkanélküliek segélyezésének egyetlen formája maradt: a munkaerőpiacról kiszorult, munkavállalási korú rászorultak *rendszeres szociális segélye* (rszs). A munkanélküli-ellátórendszer „lecsupaszításának” negatív ha-

Aktuális munkanélküli-ellátások

tását próbálták korrigálni egy új ellátási formával, az *álláskeresést ösztönző juttatás* bevezetésével, amire 2003. július elsején került sor.

2005. január elsejétől az egyéni vállalkozók és a társas vállalkozások főállású tagjai is jogosultságot szerezhetnek munkanélküli-ellátásra – ennek neve: *vállalkozói járadék*.

2005. november elsejétől a munkanélküli-ellátórendszer gyökeresen átalakult. A munkanélküli-járadékot felváltotta az *álláskeresői járadék*, továbbá az álláskeresést ösztönző juttatás és a nyugdíj előtti munkanélküli-segély helyébe lépett egy egységes ellátási forma, az *álláskeresői segély*.

Az 1. táblázat áttekintést ad a munkanélküliek keresetpótló támogatásairól, továbbá az ellátottak megoszlásának változásáról, ezek fő típusai szerint. Ennek adatai azt mutatják, hogy míg a 90-es évek elején a regisztrált munkanélküliek durván egynegyede volt ellátatlan, mára ezek aránya egyharmad fölé kúszott. Az ellátottak zöme kezdetben biztosítási típusú ellátmányban részesült. Az ide sorolható munkanélküli-járadékot és álláskeresést ösztönző juttatást 2005-ben már csak kevesebb, mint 50 százalékuk kapott. 2007-től – a kifutó munkanélküli-járadék mellett – a biztosítási típusú ellátmányok közé tartozik az álláskeresői és a vállalkozói járadék. Ezekben együttesen már csak a nyilvántartott álláskereső 35,1 százaléka részesült.

1. táblázat: A munkanélküliség miatt keresetpótló támogatásban részesülők átlaglétszámának összetétele, 1992–2007

Ellátási forma	Támogatottak megoszlása az év végén (százalék)									
	1992	1994	1998	2000	2001	2003	2004	2005	2006	2007
Munkanélküli-járadék	86,6	34,8	40,8	44,8	51,1	45,4	43,8	42,0	5,8	0,1
Pályakezdők munkanélküli-segélye	5,3	7,4	–	–	–	–	–	–	–	–
Jövedelempótló támogatás	8,1	45,6	45,5	36,9	10,8	0,8	0,3	–	–	–
Rendszeres szociális segély	–	–	–	13,2	34,8	48,4	47,9	49,1	48,3	51,0
Előnyugdíj	0,0	12,1	13,2	2,2	0,3	–	–	–	–	–
Nyugdíj előtti munkanélküli-segély	–	–	0,5	2,9	3,0	2,7	2,3	2,0	1,5	0,6
Álláskeresést ösztönző juttatás	–	–	–	–	–	2,7	5,7	6,9	1,0	–
Álláskeresői járadék	–	–	–	–	–	–	–	–	29,7	34,3
Álláskeresői segély	–	–	–	–	–	–	–	–	13,6	13,3
Vállalkozói járadék	–	–	–	–	–	–	–	–	0,1	0,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ellátatlanok a regisztrált álláskereső százalékában	22,6	26,2	26,1	29,5	33,5	33,6	33,5	33,8	35,9	35,6

Forrás: saját számítások a Foglalkoztatási Hivatal adatai alapján.

1. Vállalkozói járulék és járadék

2005. január elsejétől az egyéni vállalkozók és a társas vállalkozások főállású tagjai is részesek lettek a munkanélküliek ellátórendszerének. Ennek értelmében a vállalkozót – legalább egy évig tartó vállalkozói járulékfizetést követően – 2006-tól *vállalkozói járadék* illeti meg, ha:

- munkanélküli,
- a munkanélkülivé válását megelőző négy éven belül legalább 365 napig egyéni vagy társas vállalkozóként folytatott tevékenységet, és e tevékenysége idején eleget tett vállalkozójárulék-fizetési kötelezettségének (ami az egyéni/társas vállalkozó egészségbiztosítási járulékalapjául szolgáló jövedelmének a 4 százaléka),
- rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíjra nem jogosult, táppénzben nem részesül,
- munkát keres az illetékes munkaügyi központnál, de az nem tud megfelelő munkahelyet felajánlani neki.

A vállalkozói járadék összegét a vállalkozói járulék alapjául szolgáló jövedelem alapján kell kiszámítani. A munkanélkülivé válást megelőző négy naptári éven belül annak az utolsó naptári évnek a jövedelme számít, amelyben a munkanélküli legalább hat hónapon keresztül vállalkozói járulékot fizetett. Ilyen naptári év hiányában a vállalkozói járadék összegének alapjaként az álláskeresővé válást megelőző naptári évben hatályos kötelező legkisebb munkabért kell figyelembe venni. A vállalkozói járulék befizetéséről, valamint a vállalkozói járadék alapját képező jövedelemről az APEH igazolást állít ki.

A vállalkozói járadék alapja az így meghatározott jövedelem havi átlagának 65 százaléka. A vállalkozói járadék havi összegének alsó határa megegyezik az öregségi nyugdíj legkisebb összegének 90 százalékaival (2008-ban 25 650 forint/hó), felső határa pedig ennek a kétszeresével, azaz a nyugdíjminimum 180 százalékaival (51 300 forint/hó). A vállalkozói járadék folyósításának leg hosszabb időtartama 270 nap. A folyósítási idő kiszámítása során öt nap járulékfizetési idő egy nap járadékfolyósítást ér.

*Munkanélküli-biztosítás
vállalkozóknak*

2. A munkanélküli-ellátórendszer átalakítása

2005. november elsejétől a munkanélküli-ellátmányok különböző típusait többféle álláskeresői támogatás váltotta fel, aminek az volt a célja, hogy ilyenekből csak az álláskereső részesülhessenek. *Olyan személyek, akik amellett, hogy (újból) el akarnak helyezkedni, s ezért maguk is aktívan részt vesznek a munkahely keresésében, minden megkövetelhetőt megtesznek annak érdekében, hogy munkába álljanak.*

2.1. Álláskeresői járadék

A munkanélküli-járadékot felváltotta az álláskeresői járadék. Ennek – egy vegyes típusú, biztosítási és szociális elemeket is tartalmazó járadékrendszerhez hasonló – feltételeit úgy alakították ki, hogy ösztönözzenek a munkára, ezért az ellátás mértéke az idő előrehaladtával fokozatosan csökken.

Álláskeresői járadék annak az álláskeresőnek állapítható meg, akinek a munkanélkülivé válását megelőző négy éven belül legalább 365 nap munkaviszonya volt. Mivel egy napi járadékjogosultsághoz öt nap munkaviszonyban

*Munkanélküliből
álláskereső*

töltött idő szükséges, az álláskereső *járadék folyósításának legrövidebb időtartama 73 nap* (a korábban 200 nap munkában töltött idővel szerezhető 40 napos járadékidővel szemben). A *folyósítási idő maximuma* továbbra is 270 nap (2. táblázat). Az álláskereső *járadék összege a járadékalapot képező átlagkereset 60 százaléka, alsó és felső határa pedig* elszakadt a nyugdíjminimum összegétől, és *a kötelező legkisebb munkabérhez igazodik*.

2. táblázat: Az álláskeresői járadékra való jogosultság feltételei

Álláskeresői járadék bevezetése	Foglalkoztatási elő- történet	A jogosultság időtartama		Várakozási idő	
		minimum	maximum	önkéntes kilépésnél	végkielégítés folyósítása esetén
2005. november 1.	legalább 365 nap a munkanélküliséget megelőző négy évből	73 nap	270 nap	3 hónap	nincs

A járadékfolyósítási idő két szakaszra bomlik (3. táblázat).

- Az első szakaszban, amelynek időtartama *a folyósítási idő fele, de legfeljebb 91 nap, az álláskeresői járadék a korábbi átlagkereset 60 százaléka, fix összegű alsó és felső határ mellett. A járadék alsó határa a minimálbér 60 százaléka, a felső határa pedig ennek a duplája.*
- A második szakasz időtartama *a hátralévő jogosultsági napok száma, legfeljebb 179 nap. A járadék mértéke ebben a szakaszban egységesen a minimálbér 60 százaléka.* (Ha a korábbi átlagkereset a járadék alsó határánál alacsonyabb, a járadék összege mindkét szakaszban megegyezik az átlagkeresettel.)

3. táblázat: Főszabályok az álláskeresői juttatás összegének megállapításához

A járadék összege		Első szakasz hossza	Az átlagkereset kiszámításnak meg- határozása	A járadék	
1. szakasz	2. szakasz			minimuma	maximuma
a korábbi átlagkereset 60 százaléka	a minimálbér 60 százaléka (2008: 41 400 forint)	a jogosultsági idő fele, de legfeljebb 91 nap	a munkanél- küliséget meg- előző négy negyedév átlagkeresete	a minimálbér 60 százaléka (2008: 41 400 forint)	a minimálbér 120 százaléka (2008: 82 800 forint)

Az egyén aktív munkakeresése a támogatás folyósításának alapvető feltétele. Ennek lépéseit az *álláskereső* és a *munkaügyi kirendeltség megállapodása* rögzíti. Ebben a dokumentumban a két fél meghatározza azoknak az egymásra épülő tevékenységeknek a sorozatát, amelyek elősegítik a munkaerőpiacra történő visszakerülést, és amelynek lényeges tartalmi eleme az egyén intenzív közreműködése az önálló álláskeresőben. Olyannyira, hogy amennyiben

az álláskereső az álláskeresői megállapodásban foglaltakat neki felróható okból nem teljesíti, a járadékfolyósítást meg kell szüntetni.

Az álláskereső mielőbbi elhelyezkedésének ösztönzésére vezették be az *elhelyezkedési prémiumot*. Ennek lényege, hogy *amennyiben a munkanélküli az álláskeresői járadék folyósításának ideje alatt teljes vagy legalább napi négyórás, határozatlan időtartamú munkaviszonyt létesít, és munkaviszonya folyamatosan fennáll, kérelmére a járadékfolyósítási időből még fennmaradó időtartamra járó juttatás összegének felét egy összegben ki kell fizetni*. Ebben az esetben a folyósítási időből még fennmaradó időtartamot úgy kell tekinteni, mintha a kedvezményezett álláskeresői járadékban részesült volna. Ezzel az volt a jogalkotók szándéka, hogy az álláskeresői járadékban részesülő ügyfelet mielőbbi munkaviszony létesítésére ösztönözzék. A gyakorlatban azonban számos probléma merült fel ezzel kapcsolatban. Ami a leginkább elriasztja az ügyfeleket, az a korábban megállapított ellátásuknak a kimerítése. Az emberek ugyanis nagyon félnek a munkahelyük elvesztésétől, és megpróbálnak megőrizni maguknak egy „mentsvárat”, ami ebben az esetben azt jelenti, hogy ha újra álláskeresői járadék igénybe vételére kényszerülnek, hosszabb ideig kaphatják az ellátást. Gyakori probléma az is, hogy a munkáltató nem azzal a nappal jelenti be a dolgozóját, amikortól az a munkaügyi kirendeltségtől kijelentkezik, így nem lesz meg a járadékfolyósítás megszüntetését követő folyamatosság. Ráadásul a munkáltatók nagy része határozott idejű munkaszerződéssel kezdi a foglalkoztatást, és később hiába alakítja át azt határozatlan idejűvé, az előírt feltételeknek ez már nem felel meg. S bár munkahelyváltások esetén is jár a prémium, ezek közé gyakran megszakítás ékelődik.

Időtartama alatt az álláskeresői járadék folyósítása társadalombiztosítási ellátásra jogosít, ezért összege után – a munkanélküli-járadékkal azonos módon – a járadékot folyósító szervezet egészség- és nyugdíjbiztosítási járulékot, a járadékban részesülő nyugdíjjárulékot fizet.

2.2. Álláskeresői segély

A törvénymódosítás során a jogalkotó arra törekedett, hogy a változás a korábbi ellátásokhoz képest ne csökkentse lényegesen a munkanélküliek egyetlen csoportjának támogatását sem; az esetlegesen kisebb napi ellátmányt pedig hosszabb ideig járó támogatással ellensúlyozza. Ennek érdekében *álláskeresői segélyt* vezetett be azoknak az álláskereső munkanélkülieknek, akik:

- kimerítették jogosultságukat az álláskeresői járadékra,
- közel állnak az öregségi nyugdíjhoz, vagy
- a feltételek változása miatt az álláskeresői járadékra nem szereznek jogosultságot.

Az álláskeresői segély összege mindenki esetében azonos a *kötelező legkisebb munkabér 40 százalékával*, ami 2008-ban 27 600 forint/hó. Az ál-

Problémák az
elhelyezkedési
prémium
igénybevételével
kapcsolatban

A többfunkciós
álláskeresői segély

laskeresési segély folyósítása is társadalombiztosítási ellátásra jogosít, ezért időtartama alatt a segély alapján a folyósító szerv társadalombiztosítási, a segélyben részesülő pedig nyugdíjjárulékot fizet.

Az álláskeresői segély megállapításának feltételeit, folyósításának időtartamát a következőkben foglalhatjuk össze (4. táblázat).

1. A munkaügyi központtal való hosszabb és szorosabb kapcsolattartást célozta 2003. július elsejétől az álláskeresőt ösztönző juttatás bevezetése, amelynek már feltétele volt a fokozottabb együttműködés számonkérése a folyósítási idő alatt. Az álláskeresőt ösztönző juttatást – egyes bevált elemeinek megtartásával – hozzá kellett igazítani az álláskeresői támogatások rendszeréhez. Ezek közé tartozik például, hogy az álláskereső ösztönzését nem egy hosszabb járadékfolyósítási időszak elteltével, hanem a munkanélkülivé válást követően azonnal el kell kezdeni: az intenzív álláskereső az új támogatási rendszerben már a támogatás folyósításának kezdetétől alapfeltétel.

Ennek alapján azok az álláskereső, akik *legalább 180 nap álláskeresői járadékra* szereztek *jogosultságot*, és a járadékot *kimerítették, de még nem találtak munkát, álláskeresői segélyt kapnak*. A segély folyósításának időtartama *90 nap, az 50 évet betöltött munkanélküliek esetében pedig 180 nap*.

2. A segélyezettek másik csoportjába azok az álláskereső tartoznak, akik a 2005. november elseje előtt érvényes szabályok szerint már 200 nap munkaviszonyban töltött idő után 40 napig részesülhettek volna munkanélküli járadékban, de a jogosultsági idő (365 napra) emelése miatt nem kerültek be az új járadékrendszerbe. Ezért *álláskeresői segélyt* kell megállapítani azoknak az *álláskeresőknak*, akik a munkanélkülivé válást megelőző négy év alatt *legalább 200 nap munkaviszonyban* töltött idővel rendelkeznek, de munkaviszonyban töltött idejük *a 365 napot nem éri el*. A segélyfolyósítás *időtartama* esetükben is *90 nap*.

3. A *nyugdíj előtti munkanélküli-segély továbbra is megmaradt*, változatlan jogosultsági és folyósítási feltételekkel. (A támogatás összege növekedett, miután korábban a nyugdíjminimum 80 százaléka volt, jelenleg pedig a minimálbér 40 százaléka.) Elnevezése azonban megváltozott: ugyancsak *álláskeresői segélyként* illeszkedik az álláskereső új támogatási rendszerébe. A segély folyósítása – a korábbi szabályokkal azonos módon – a nyugdíjjogosultság megszerzéséig, legfeljebb azonban öt évig tarthat.

Az álláskeresői *járadékban* részesülő személy a járadék folyósításának időtartama alatt kereső tevékenységet – az alkalmi munkavégzést kivéve – továbbra sem folytathat. Az alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatás ideje alatt a járadékfolyósítás szünetel. Az álláskeresői *segély* folyósítása alatt is megengedett az alkalmi munkavállalói könyvvel történő munkavégzés, de az ebből származó kereset a segély folyósítását nem befolyásolja.

4. táblázat: Az álláskeresői segély főbb jellemzői

Igényjogosultak	A járadék összege	A segély folyósításának időtartama
1. Akik legalább 180 nap álláskeresői járadékra szereztek jogosultságot, és azt kimerítették, de még nem találtak munkát	a törvényes minimálbér 40 százaléka	90 nap, de az 50 éven felüliek esetében 180 nap
2. Azok az álláskereső, akik a munkanélkülivé válást megelőző négy év alatt legalább 200, és legfeljebb 364 napot munkaviszonyban töltöttek	a törvényes minimálbér 40 százaléka	90 nap
3. Akik 2005. november 1. előtt nyugdíj előtti munkanélküli-segélyre voltak jogosultak	a törvényes minimálbér 40 százaléka	a nyugdíjkorhatár megszerzéséig tartó időszak, de legfeljebb 5 év

2.3. Álláskeresőként való nyilvántartásba vétel

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálathoz tartozó munkaügyi központok ki-rendeltségeinél megjelenő ügyfelek közül *álláskeresőnek* az minősül, aki:

- a munkaviszony létesítéséhez szükséges feltételekkel rendelkezik, és
- oktatási intézmény nappalai tagozatán nem folytat tanulmányokat, és
- öregségi nyugdíjra nem jogosult, és
- az alkalmi foglalkoztatásnak minősülő jogviszony kivételével munkavi-szonyban nem áll, és egyéb kereső tevékenységet sem folytat, és
- elhelyezkedése érdekében az állami foglalkoztatási szervvel együttműkö-dik, és
- a megfelelő munkahelyre szóló állásajánlatot elfogadja, és
- akit az állami foglalkoztatási szerv álláskeresőként nyilvántart.

A nyilvántartásba vételt az ügyfélnek kell kérelmeznie. Az adatfelvételt követően – amennyiben az ügyfél a nyilvántartásba vétel feltételeinek meg-felel – az álláskeresővel *megállapodást* kell kötni. Az *álláskeresői megállapodás* nem más, mint az egyén önálló álláskeresőben megnyilvánuló *intenzív együttműködésének módjait* rögzítő dokumentum.

Az álláskeresői megállapodásban foglaltak megvalósulását az abban rögzí-tett *jelentkezési gyakorisággal* a kirendeltség illetékes munkatársa az álláske-resővel *közösen értékeli*. Ennek keretében meg kell vizsgálni, hogy a megállapodásban foglalt kötelezettségek megvalósultak-e, vagy sem. Az álláskeresői megállapodást a kirendeltség és az álláskereső közös megegyezéssel *módosít-hatja*, amennyiben:

1. a megkötést követően az álláskereső *körülményeiben* bekövetkezett *válto-zás miatt* az álláskereső *nem tudja teljesíteni* a korábban a megállapodás-ban foglalt feladatokat, kötelezettségeket, továbbá
2. az álláskereső *az álláskereső formáját* szeretné módosítani.

Az álláskeresői megállapodás alkalmazása abban az esetben *kötelező*, ami-kor az együttműködési *kötelezettség teljesítésének sajátos körülményei ezt*

Mit tartalmaz az álláskeresői megállapodás?

szükségessé teszik. Így, ha az álláskereső munkanélküli-státusára tekintettel ellátásban részesül, tehát:

- *álláskeresői támogatást* állapítanak meg részére, vagy
- *rendszeres szociális segélyt* folyósítanak neki, és a beilleszkedési programban foglaltak alapján elhelyezkedése érdekében a munkaügyi központ kirendeltségével köteles együttműködni.

3. Rendszeres szociális segély

Az álláskeresők támogatásait kimerítő, illetve az abban részesülő ügyfelek – rászorultság esetén – a települési önkormányzattól szociális ellátást igényelhetnek. *Rendszeres szociális segély* állapítható meg annak az *aktív korú* személynek, aki *nem foglalkoztatott* vagy *támogatott álláskereső*, ha saját maga vagy családjának a *megélhetése más módon nem biztosított*. Az utóbbi eset akkor állt fenn, ha a segélyt igénylő személy családjában az egy főre jutó havi jövedelem nem haladta meg az öregségi nyugdíj legkisebb összegének 80 százalékát, és vagyona sem neki, sem családjának nem volt. 2006. július elsejéig a *rendszeres szociális segély összege* egészségkárosodottak esetén az öregségi nyugdíjminimum 80 százalékát tette ki, *nem foglalkoztatottak esetén pedig annak 70 százalékát*. A segély összege a kérelmező személyes jövedelmét egészítette ki az öregségi nyugdíjminimum 70 százalékára.

2006. július elsején átalakították a rendszeres szociális segélyt *családi támogatássá*. Az új rendszerben a juttatás megállapításakor az eltartott gyermekek számát is figyelembe veszik. Mind a jogosultságot, mind pedig a segély összegét az egy *fogyasztási egységre*¹ jutó havi családi jövedelemtől tették függővé. A jogosultság új jövedelmi feltétele szerint a kérelmező családjában az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem nem érheti el az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 90 százalékát. A segély összege a családi jövedelmet egészíti ki a jogosultsági határig, a nyugdíjminimum 90 százalékáig. *Rendszeres szociális segélyre egy családban egyidejűleg csak egy személy jogosult*.

A jövedelmi kritériumon felül a szociális segélynek más feltételei is vannak. Segély azoknak jár, akik nem dolgoznak, aktívan keresnek munkát, és nem jogosultak álláskeresői járadékra. Akkor kaphat valaki segélyt, ha előtte kimerítette a járadékjogosultságát, vagy a kérelmezést megelőzően egy évig elhelyezkedése érdekében együttműködött az önkormányzattal, illetve a munkaügyi kirendeltséggel. A segélyben részesülőknek folyamatosan erőfeszítéseket kell tenniük elhelyezkedésük érdekében: munkát kell keresniük, s ha megfelelő állásajánlatot kapnak, azt el kell fogadniuk. Be kell kapcsolódniuk egy *beilleszkedési programba*, amelynek általában része a *munkaügyi kirendeltséggel való kapcsolattartás* is. Emellett részt kell venniük az *önkormányzat által szervezett közcélú munkában*.

A rendszeres szociális segélyben részesülők kétharmada az észak-magyarországi és az észak-alföldi régióban él (5. táblázat).

Rendszeres szociális segélyből családi támogatás

¹ *Fogyasztási egység:* a családtagoknak a családon belüli fogyasztási szerkezetet kifejező arányszáma, ahol: az első nagykorú családtag arányszáma 1,0; a gyermekét egyedülállóként nevelő szülő arányszáma 0,2-vel növekszik; a házas- vagy élettárs arányszáma 0,9; az első és második gyermek arányszáma gyermekenként 0,8; minden további gyermek arányszáma gyermekenként 0,7; a fogyatékos gyermek arányszáma 1,0 – azzal, hogy az első két pont szerinti arányszám további 0,2-vel növekszik, ha a személy fogyatékosági támogatásban részesül.

5. táblázat: Rendszeres szociális segélyben részesülők száma régióként 2007-ben

Régió	Létszám, fő
Észak-Magyarország	51 523
Észak-Alföld	55 224
Dél-Dunántúl	26 659
Dél-Alföld	24 571
Összesen	184 792

Forrás: SZMM (2008b).

A *segélyezettek foglalkoztatásának elősegítése* érdekében két fontos intézkedés történt. Az egyik annak előírása, hogy az alkalmi munkavállalás időtartama alatt a segélyt csorbíthatatlanul tovább kell folyósítani. A másik pedig annak kilátásba helyezése, hogy a *segély a segélyezett munkába állása esetén részösszegben és csökkenő mértékben továbbra is jár*. A munkaerőpiacon történő elhelyezkedéskor a keresőtevékenység első három hónapjában a segély 50 százaléka, a további három hónapban pedig annak 25 százaléka illeti meg a segélyben részesülő személyt. A munka melletti segélyfolyósítás nem vonatkozik az államilag támogatott foglalkoztatási formákra.

Önkormányzati tapasztalatok arra utalnak, hogy a rendszeres szociális segély családi jövedelmen alapuló meghatározása negatívan hat a magasabb összegű segélyben részesülők munkavállalási hajlandóságára (ezt két példával illusztráljuk a keretes szövegben).

1. példa. Egy öttagú családot tekintünk, amelyben sem az apának, sem az anyának nincs munkaviszonya. Összes bevételekük a három gyermek után járó családi pótlék, azaz 48 000 forint. A családi jövedelemhatár esetükben 107 730 forint – 48 000 forint = 59 730 forint. Ennyi lenne a segély, de ehelyett felső határként belép a minimálbér nettó összege: 56 190 forint. Ez a család szociális rászorultsága miatt jogosult lakásfenntartási támogatásra, aminek összege 7900 forint havonta, és egy évre kell megállapítani. Gyermekük jogosultak rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre. Emellett a gyermekek ötödik osztályos korukig ingyenes étkezésben részesülnek, továbbá évi kétszeri pénzbeli támogatásra, valamint az iskolásoknak ingyen járnak a tankönyvek. Az étkezés összege napközis ellátás esetén körülbelül 152 forint/gyerek/nap, ami havonta hozzávetőlegesen 9120 forint (áfa nélkül). A rendszeres szociális segélyben részesülő egészségügyi szolgáltatásra jogosult, de jövedelemmel nem rendelkező házastársa nem jogosult, ezért kérelmére megállapítható havi 4350 forint természetbeni ellátás.

Összegezve a rendszeres szociális ellátások együttes havi összege a következő: $56\,190 + 7900 + 9120 + 4350 = 77\,560$ forint + 48 000 forint családi pótlék. Ezért a havi összegért a családnak semmit sem kell tennie, azon kívül, hogy igényét a támogatások iránt benyújtja a helyi polgármesteri hivatal ügyintézőjéhez, és

alkalmanként megjelenik a munkaügyi központ kirendeltségén, valamint a családsegítő szolgálatnál, amennyiben erre kötelezett. A 77 560 forint jóval több, mint a minimálbér, ezért ez munkára nem ösztönöz. Ráadásul a munkavégzés ennek igénybevétele mellett legálisan is megengedett.

Az eseti támogatások (tankönyvtámogatás, egyszeri gyermekvédelmi juttatás júliusban és novemberben) további mintegy évi 78 000 forintot tesznek ki, aminek havi átlaga 6600 forint.

Ha az egyik családtag minimálbérrel elhelyezkedne, úgy rendszeres szociális segélyként már csak havi 3540 forint járna a házastársnak.

2. példa. A szociális segély hatását olyan családban mutatjuk be, amely két felnőttből áll, akik közül egyiknek sincs jövedelme. A családi jövedelem határa esetükben 48 735 forint, s mivel nem rendelkeznek más bevétellel, a segély összege is ennyi. Ez a család is jogosult lakásfenntartási támogatásra, melynek összege 4700 forint, valamint egészségügyi szolgáltatásra való jogosultságot igényelhet a házastárs, ami havi 4350 forint természetbeni ellátás. *Ez összességében 57 785 forintot jelent.* Ha a család egyik tagja minimálbérrel elhelyezkedne, rendszeres szociális segélyre nem lennének jogosultak.

Forrás: Molnárné (2008).

A rendszeres szociális segély új szabályozása elsősorban azokon a településeken vált ki heves indulatokat, ahol az emberek a nem támogatott munkahelyeken alacsony munkabérért kénytelenek dolgozni, és sokszor az útiköltséget is maguknak kell fedezni. E jogos elégedetlenségre a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Monok önkormányzata egy helyi rendelettel reagált, amely kimondta, hogy a szociális segély minden 5 ezer forintjáért 8 óra közhasznú munkát kell végezni (Joób, 2008). A példát más önkormányzatok is követték. Az állampolgári jogok biztosa azonban a 2008. június 26-án kiadott állásfoglalásában törvénytörőnek találta ezt a gyakorlatot, mondván, hogy a segély az jár, ha pedig valaki dolgozik, azért fizetést kell adni, nem pedig segélyt. A roma népesség nagy aránya a segélyezettek között magában hordozza a diszkrimináció veszélyét is. Ezért a biztos felkérte az érintett települések polgármestereit, hogy 60 napon belül helyezzék hatályon kívül a kifogásolt rendelkezéseket. Az állampolgári jogok biztosa szerint az államnak is módosítani kell a közmunkáltatás szakmai feltételrendszerét, hogy az ténylegesen betöltsé funkcióját: értékes munkalehetőséget teremtve, valóban ösztönözze a munkavégzést.

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium júliusban készítette el javaslatát a segélyezési rendszer korrekciójára, amit társadalmi vitára bocsátott. Az *Út a munkához program* alapkoncepciója az észrevételek figyelembevételével sokat módosult. Ennek alapján 2008 szeptemberére elkészült az új szabályozás tervezete. Ennek vezérlőelve, hogy a szociális segélyezettek 200 ezer fős létszámából a munkára képeseket munkabér fejében munkavégzésre készítsék, és azokat a 35 éven aluliakat, akik nem végezték el az alapfokú oktatás nyolc évfolyamát, képzésben való részvételre kötelezzék. A munkaképes munkanélkülieknek a fog-

Közfoglalkoztatáson keresztül vezet az út a munkához?

lalkoztatási szolgálattal kell kapcsolatot tartaniuk elhelyezkedésük érdekében. Ha sem a foglalkoztatási szolgálat, sem az önkormányzat nem képes számukra munkahelyet felajánlani, számukra úgynevezett *rendelkezésre állási támogatást* kell biztosítani, ami azonos a mindenkori minimális nyugdíj összegével. A szociális segélyezettek közül a fele kerülhet ebbe a csoportba. A másik fele életkorából, egészségi állapotából, vagy egyéni élethelyzetéből adódóan nem foglalkoztatható. Ők továbbra is rendszeres szociális segélyre lesznek jogosultak, aminek fejében együtt kell működniük a családsegítő központtal.

Az első csoport közfoglalkoztatásának a megszervezése az önkormányzatok feladata. Ehhez a foglalkoztatási szolgálattal egyeztetve minden év január 31-ig *közfoglalkoztatási tervet* kell készíteniük. Emellett a hátrányos helyzetű kistérségekben bevezetik a *Start Régió kártyát*, amely arra ösztönzi a munkáltatókat, hogy közfoglalkoztatási támogatásban részesülő személyeket három évig tb-mentesen alkalmazzanak.

A törvényjavaslatot a kormány októberben terjesztette a Parlament elé, amihez számos módosító indítványt adtak be. Ezekről december végéig döntés születik, így a törvény 2009. elején lép hatályba (SZMM, 2008a).

4. Az új szabályok alkalmazásának tapasztalatai

A munkanélküliek ellátórendszerének átalakítása nem maradt hatás nélkül. A 6. táblázatból látható, hogy 2004–2007 között igen jelentős mértékben megnőtt az aktívan állást keresők aránya a támogatottak között: a férfiaknál 49,8 százalékról 61,8 százalékra, a nőknél pedig 46 százalékról 58,1 százalékra. Ezen belül az álláskeresői járadékban részesülők között az aktívan állást keresők aránya 56,1 százalékról 66,4 százalékra emelkedett, de a nők e mértéknél is jobban nőtt: majdnem 15 százalékponttal! A rendszeres szociális segélyben részesülők között is nagy a változás (40,4 százalékról 55,4 százalékra nőtt a mutató), bár itt nincs különbség nők és férfiak között. Egyedül az álláskeresői segélyezettek között volt jelentős visszaesés, aminek valószínűleg az az oka, hogy közöttük a nyugdíj előtt állók vannak túlsúlyban, akikről a törvény sem követeli meg az aktív munkakeresést. Ugyancsak az álláskeresői járadék munkára ösztönző hatásának a javulására utal, hogy 2006-ban a támogatottak 35 százaléka helyezkedett el a folyósítási idő lejártá előtt, szemben az új ellátási forma bevezetését megelőző 25 százalékkal.

Míg 1992-ben a KSH munkaerő-felmérése által *munkanélkülinek számított férfiak 37 százaléka, a nőknek pedig durván 40 százaléka volt ellátatlan* állástalanságának ideje alatt, 2003-ra a férfiak körében 64 százalékra, a nőknél pedig 66,4 százalékra nőtt ez az arány. A 7. táblázat szerint ez a kép jelentősen módosult a *munkanélküli- és szociális ellátórendszer reformját* követően. Ennek hatására ugyanis az ILO kritériumrendszere² szerinti munkanélküliek ellátottsági szintje 2007-re egyharmadról 40 százalékra nőtt, és e tekintetben semmilyen különbség nincs férfiak és nők között.

2 A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (*International Labour Organisation, ILO*) azokat a személyeket tekinti munkanélkülinek, akik a statisztikai felmérés hetében: – nem folytattak legalább egy óra jövedelemszerző tevékenységet, illetve nem álltak munkaviszonyban, – a megfigyelést megelőző négy hétben aktívan kerestek állást, – és rendelkezésre állnak munkavégzésre, azaz ha az álláskeresés sikeres, két héten belül el is tudják foglalni azt.

6. táblázat: A ténylegesen munkát kereső* és passzív munkanélküliek** aránya
a munkanélküli-ellátásban részesülők között

Munkanélküli ellátásban részesülők	1992			1997			2004			2007		
	férfiak	nők	együtt	férfiak	nők	együtt	férfiak	nők	együtt	férfiak	nők	együtt
Munkanélküli-járadékosok										Álláskeresési járadékban részesülők		
Aktívan keres állást	75,0	68,0	72,0	62,7	54,4	59,2	62,5	50,4	56,1	68,2	64,7	66,4
Passzív munkanélküli	13,0	11,0	12,0	6,2	5,3	5,8	14,5	10,0	12,1	9,7	8,6	9,1
Jövedelempótló támogatásban részesülők										Álláskeresési segélyben részesülők		
Aktívan keres állást				52,2	46,9	50,1	55,4	53,8	54,6	54,2	43,5	47,2
Passzív munkanélküli				17,2	11,5	15,0	23,2	10,9	17,6	3,3	3,7	3,6
Rendszeres szociális segélyben részesülők												
Aktívan keres állást							40,6	40,1	40,4	57,2	53,2	55,4
Passzív munkanélküli							35,5	23,6	30,6	24,4	20,9	22,8
Összes ellátott												
Aktívan keres állást	75,0	68,0	72,0	57,1	50,7	54,5	49,8	46,0	48,0	61,8	58,1	60,0
Passzív munkanélküli	13,0	11,0	12,0	12,0	8,4	10,5	26,8	16,1	21,8	17,6	14,1	15,9

* Az ellátottak közül is csak az tekinthető munkanélkülinek, aki a felmérést megelőző négy hét folyamán aktívan keresett munkát, és két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást. Aktív munkakeresésnek az számít, ha valaki állami vagy magán-munkaközvetítőnél, a munkáltatók közvetlen felkeresésével, rokonoknál, ismerősöknél munka után érdeklődik.

** Passzív munkanélküli az, aki szeretne dolgozni, de reménytelennek ítélve az elhelyezkedést, meg sem kísérli az álláskeresést.

Forrás: Saját számítások a KSH munkaerő-felmérés adataiból.

7. táblázat: Álláskereső munkanélküliek ellátottsági szintje 1992–2007 között (százalék)

Segélyezett	1992*	1993	1994	1995	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2007
Férfiak												
Munkanélküli-járadék	63,0	55,3	36,0	26,0	22,2	21,3	16,7	17,5	16,3	18,9	15,7	
Pályakezdők munkanélküli-segélye		2,7	2,9	3,1	2,2							
Álláskeresési járadék												19,2
Jövedelempótló támogatás		7,2	17,5	23,1	24,0	22,8	17,5	5,7	3,0	2,1	2,3	
Álláskeresési segély												0,7
Rendszeres szociális segély								13,7	16,7	15,0	15,1	20,4
Összes támogatott	63,0	65,3	56,3	52,2	48,4	44,1	34,2	36,9	36,0	36,0	33,1	40,3
Nők												
Munkanélküli-járadék	60,2	51,5	36,0	27,8	26,4	24,2	17,9	19,6	19,4	18,3	17,0	
Pályakezdők munkanélküli-segélye		3,5	3,4	2,4	1,5							
Álláskeresési járadék												20,9
Jövedelempótló támogatás		5,4	13,5	18,6	18,7	22,9	15,0	6,3	2,7	2,7	2,4	
Álláskeresési segély												2,0
Rendszeres szociális segély								9,4	11,7	12,6	12,4	17,1
Összes támogatott	60,2	60,3	52,9	48,7	46,6	47,1	32,9	35,3	33,8	33,6	31,8	40,0

Segélyezettek	1992*	1993	1994	1995	1996	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2007
Együtt												
Munkanélküli-járadék	61,9	53,9	36,0	26,7	23,8	22,4	17,1	18,3	17,6	18,6	16,3	
Pályakezdők munkanélküli-segélye		3,0	3,0	2,8	2,0							
Álláskeresői járadék												20,0
Jövedelempótló támogatás		6,5	16,0	21,4	21,9	22,8	16,5	5,9	2,8	2,4	2,3	
Álláskeresői segély												1,3
Rendszeres szociális segély								12,1	14,6	13,9	13,8	18,8
Összes támogatott	61,9	63,4	55,0	50,9	47,7	45,2	33,6	36,3	35,0	34,9	32,4	40,1

* Pályakezdők munkanélküli-segélyében részesülőkkel együtt.

Forrás: KSH munkaerő-felmérései alapján végzett számítások.

II. AKTÍV MUNKAERŐ-PIACI ESZKÖZÖK, SZOLGÁLTATÁSOK ÉS PROGRAMOK

A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (Ft.) 5.§ (1) bekezdése kimondja, hogy a foglalkoztatási feszültségek megszüntetésére, kezelésére és feloldására, valamint a munkanélküliség megelőzésére, csökkentésére és hátrányos következményeinek enyhítésére elsősorban *munkaerő-piaci szolgáltatásokat és a foglalkoztatást elősegítő támogatásokat* kell alkalmazni. Az utóbbiakat aktív munkaerő-piaci eszközöknek szokás nevezni, mivel funkciójuk a munkanélküliség megelőzése vagy a mielőbbi munkába állás ösztönzése. Az ezek megállapításával, folyósításával és ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat a munkaügyi kirendeltségek végzik, amihez a *Munkaerő-piaci Alap (MpA) foglalkoztatási alaprészének decentralizált kerete* (decFA) nyújt fedezetet.³ A jogosultságra általában az jellemző, hogy – a munkanélküliek ellátásaival szemben – az aktív munkaerő-piaci eszközökhöz *sem a munkáltatók, sem pedig a munkanélküliek nem jutnak hozzá automatikusan*, még akkor sem, ha megfelelnek a törvényben rögzített feltételeknek.

Ebben a fejezetben bemutatjuk, hogy milyen aktív munkaerő-piaci eszközök működnek Magyarországon, beleértve alkalmazási feltételeiket, jogosultsági kritériumaikat és igénybevételük jellemzőit. A konkrét eszközök tárgyalásakor most az úgynevezett *normatív eszközökre* koncentrálunk, azaz az aktív munkaerő-piaci politika foglalkoztatási törvényben rögzített és a decentralizált foglalkoztatási alaprészből finanszírozott elemeire. Ezek révén évről évre kisebb létszámot sikerült kivonni a munkanélküliek közül (lásd később a 9. táblázatot). 2001-ben közel 105 ezer volt azoknak a személyeknek az átlagléttszáma, akik az aktív munkaerő-piaci eszközökhöz kapcsolódó támogatásokban részesültek. Ez 2007-ben alig haladta meg az 50 ezret, ami 50 százalékos csökkenést jelent. Tudni kell azonban, hogy a *foglalkoztatási törvény mellett más törvények*⁴ is *nyújtanak olyan járulék- és adókedvezményeket*, amelyek az álláskereső és egyéb hátrányos helyzetű, vagy megváltozott mun-

3 Az aktív eszközök igénybevételének részletes szabályait a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerő-piaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról szóló 6/1996. (VII. 16.) sz. MüM-rendelet tartalmazza.

4 Például a személyi jövedelemadóról, a társasági adóról, vagy az egészségügyi hozzájárulásról szóló törvények.

*Aktív eszközök nélkül
a munkanélküliségi ráta
1,2 százalékkal lenne
magasabb*

kaképességű személyek foglalkoztatásához és képzéséhez kapcsolódnak. Ezek száma a közelmúltban megszorodott. Mindehhez tegyük hozzá az *Európai Szociális Alap forrásait*, amelyek szigorú adminisztrációs követelményeket támasztva finanszíroznak komplex foglalkoztatási programokat, főleg non-profit szervezetek vezette konzorciumok irányításával, vagy a foglalkoztatási szolgálat égisze alatt.

2001-ben még évente átlagosan a gazdaságilag aktív népesség 2,6 százaléka vett részt aktív munkaerő-piaci eszközökben és programokban, 2007-ben már csak 1,2 százalék (8. táblázat). Ebből két következtetés adódik. Egyfelől, a munkanélküliségi ráta ennyivel magasabb lett volna, ha az állástalan, vagy elbocsátással fenyegetett embereket nem részesítik preventív, vagy a munkaerőpiacra való visszatérésüket segítő támogatásokban. Másfelől, az aktív eszközök munkaerőpiacot tehermentesítő szerepe épp akkor csökkent, amikor a munkanélküliség növekedésnek indult. Ezzel maga is hozzájárult a munkaerő-piaci feszültségek éleződéséhez, ahelyett, hogy – funkciója szerint – anticiklikus hatást gyakorolt volna a munkaerő-piaci folyamatokra.

8. táblázat: Munkanélküliségi ráta, aktiválási arány és az aktív eszközökben résztvevők a gazdaságilag aktív népesség százalékában

Év	Aktiválási arány*	Aktív eszközökben résztvevők aránya a gazdaságilag aktív népesség százalékában**	Regisztrált munkanélküliek alapulvételével számított munkanélküliségi ráta***
2001	19,4	2,6	8,9
2002	20,0	2,1	8,4
2003	19,8	2,1	8,3
2004	16,7	1,8	8,7
2005	14,9	1,7	9,4
2006	13,8	1,5	10,0
2007	10,2	1,2	9,7

* Az aktív eszközök kedvezményezetteinek a száma, ugyanennek a létszámnak a regisztrált munkanélküliekkel megnövelt nevezőjéhez viszonyítva.

** Aktív eszközök kedvezményezetteinek a száma, az előző év január 1-i gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva.

*** Nyilvántartási adatokkal számított munkanélküliségi ráta, az adott év januárjában.
Forrás: Szociálpolitikai és Foglalkoztatási Hivatal, a KSH munkaerő-felmérése és KSH munkaerőmérlege adatai

A normatív aktív munkaerő-piaci eszközök tehát a tényleges vagy potenciális munkanélküliek csökkenő hányadának nyújtottak képzési és foglalkoztatási lehetőséget a vizsgált időszakban. Az úgynevezett *aktiválási ráta* – ami az aktív eszközök kedvezményezetteinek a számát viszonyítja ugyanennek a létszámnak a regisztrált munkanélküliekkel megnövelt nevezőjéhez – a két-éves évek elején még 20 százalék közeli volt, majd 2004-re 16,7 százalékra, 2005-re 14,9 százalékra, 2006-ra 13,8 százalékra, 2007-re pedig 10,2 százalékra csökkent.

9. táblázat: Aktív munkaerő-piaci eszközökben részt vevők átlagléttszáma és annak megoszlása, 2001–2007

Aktív munkaerő-piaci eszközök	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
Létszám (fő)							
Munkaerő-piaci képzés	27 187	23 410	25 044	17 919	11 838	13 040	11 925
Közhasznú foglalkoztatás	23 185	17 751	17 534	14 235	15 790	12 953	12 259
Bértámogatás	26 547	21 693	20 439	18 909	18 417	16 935	17 042
Munkahely-teremtő beruházás**	6 943	1 708	1 270	2 717	2 742	2 588	1 441
Vállalkozóvá válás támogatása	1 616	1 269	1 250	953	1 137	799	859
Utazásiköltség-térítés	3 483	3 294	3 088	2 112	1 836	1 448	871
Pályakezdekők eszközei	7 094	6 827	7 686	7 908	8 086	7 884	2 950
Önfoglalkoztatói támogatás	5 142	5 204	4 642	3 963	3 111	2 393	1 749
Munkahely-megőrzés támogatása***	156	2 209	3 419	2 923	42 84	2 219	889
Járadékátvállalás	3 399	3 116	3 878	3 324	3 821	1 871	317
Részmunkaidős foglalkoztatás	-	-	-	357	584	561	145
Táv munka	-	-	-	-	-	-	205
Bérköltség-támogatás	-	-	-	-	-	-	221
Összesen	10 4752	86 481	88259	75 321	71 648	62 689	50 873
Előző év = 100	101,0	82,6	102,1	85,3	85,1	87,5	81,2
Százalékos megoszlás							
Munkaerő-piaci képzés	26,0	27,1	28,3	23,8	16,5	20,8	23,4
Közhasznú foglalkoztatás	22,2	20,5	19,8	18,9	22,0	20,7	24,1
Bértámogatás	25,3	25,1	23,1	25,1	25,7	27,0	33,5
Munkahely-teremtő beruházás**	6,6	2,0	1,4	3,6	3,8	4,1	2,8
Vállalkozóvá válás támogatása	1,5	1,5	1,4	1,3	1,6	1,3	1,7
Utazásiköltség-térítés	3,3	3,5	3,5	2,8	2,6	2,3	1,7
Pályakezdekők eszközei	6,8	7,9	8,7	10,5	11,3	12,6	5,8
Önfoglalkoztatói támogatás	4,9	6,0	5,3	5,3	4,3	3,8	3,4
Munkahely-megőrzés támogatása***	0,2	2,6	3,9	3,9	6,0	3,5	1,7
Járadékátvállalás	3,2	3,8	4,6	4,4	5,3	3,0	0,6
Részmunkaidős foglalkoztatás	-	-	-	0,4	0,9	0,9	0,6
Táv munka	-	-	-	-	-	-	0,4
Bérköltség-támogatás	-	-	-	-	-	-	0,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* 2007-ben a kifutó régi és az újonnan belépett támogatási formák adatai összevontan szerepelnek.

** A munkahely-teremtő beruházások támogatásánál az év folyamán (a foglalkoztatási kötelezettségnek megfelelően) betöltött munkahelyek szerepelnek a táblázatban.

*** 2002-ben indult, az ugyanilyen elnevezésű 2001-ben megszüntetett támogatási formában rendkívül alacsony volt a részvétel.

Forrás: Foglalkoztatási Hivatal adatai.

Aktív eszközökkel rövidebb-hosszabb ideig lehet támogatni a munkanélkülieket. Ennélfogva jóval több embert érint egy-egy aktív eszköz, mint amit az éves átlag kimutat. Nem véletlenül nevezik éppen *érintett létszámnak* azokat a statisztikai adatokat, amelyek mindazokat a személyeket magukban foglalják, akiket a vizsgált időintervallumban akár csak egy napra is bevontak aktív munkaerő-piaci eszközökbe. A 10. táblázat róluk tájékoztat. Ennek adatai arra utalnak, hogy 2001–2007 között az érintett létszám több mint 40 százalékkal csökkent. Az érintett létszám az átlagléttszámnak átlago-

san a háromszorosa volt a vizsgált időszakban. A konkrét arányokat jelentősen befolyásolta a támogatás időtartama. Amikor szűkültek a források, a megyék ennek lerövidítésével és a támogatás mértékének a megkurtításával reagáltak az elvonásokra.

10. táblázat: Érintett létszám* és megoszlása aktív eszközönként, 2001–2007

Aktív munkaerő-piaci eszközök	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Létszám (fő)							
Munkaerő-piaci képzés	91 519	82 835	82 895	59 894	43 725	47 141	41 816
Közhasznú foglalkoztatás	80 742	84 498	76 892	63 998	79 429	66 403	63 098
Bértámogatás	48 089	40 838	41 064	36 313	37 708	33 150	43 501
Munkahely-teremtő beruházás**	9 086	6 452	4 595	4 710	3 816	3 325	1 875
Vállalkozóvá válás támogatása	5 016	4 326	4 011	3 225	3 394	2 736	4 861
Utazási költségtérítés	9 356	9 774	7 495	5 517	5 015	3 910	2 61
Pályakezdekők eszközei	16 758	16 108	17 551	17 527	18 206	17 976	-
Önfoglalkoztatói támogatás	6 025	6 138	5 493	4 689	4 086	2 941	-
Munkahely-megőrzés támogatása***	653	12 634	12 668	10 698	13 703	7 390	3 843
Járadék-átvállalás	9 702	10 008	11 883	10 092	10 753	6 552	-
Intenzív álláskeresés támogatása	-	100	109	64	64	-	-
Részmunkaidős foglalkoztatás támogatása	-	-	-	791	1 285	1 253	-
Összesen	276 946	273 711	264 656	217 518	221 184	192 777	161 455
Előző év = 100	94,0	98,8	96,7	82,2	101,7	87,2	83,8
Százalékos megoszlás							
Munkaerő-piaci képzés	33,0	30,2	31,3	27,5	19,8	24,5	25,9
Közhasznú foglalkoztatás	29,1	30,8	29,1	29,4	35,9	34,4	39,1
Bértámogatás	17,4	14,9	15,5	16,7	17,0	17,2	26,9
Munkahely-teremtő beruházás**	3,3	2,4	1,7	2,2	1,7	1,7	1,2
Vállalkozóvá válás támogatása	1,8	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4	3,0
Utazási költségtérítés	3,3	3,6	2,8	2,5	2,3	2,0	1,5
Pályakezdekők eszközei	6,1	5,9	6,6	8,1	8,2	9,3	-
Önfoglalkoztatói támogatás	2,3	2,4	2,1	2,2	1,8	1,5	-
Munkahely-megőrzés támogatása***	0,2	4,6	4,8	4,9	6,2	3,8	2,4
Járadék-átvállalás	3,5	3,6	4,5	4,6	4,9	3,4	-
Intenzív álláskeresés támogatása	-	-	-	-	-	-	-
Részmunkaidős foglalkoztatás támogatása	-	-	-	0,4	0,6	0,6	-
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Az érintett létszám mindazokat magában foglalja, akik a vizsgált időszakban akár csak egy napig is egy adott eszköz támogatásában részesültek.

** A munkahely-teremtő beruházások támogatásánál az év folyamán (a foglalkoztatási kötelezettségnek megfelelően) betöltött munkahelyek szerepelnek a táblázatban.

*** 2002-ben indult; az ugyanilyen elnevezésű 2001-ben megszüntetett támogatási formában rendkívül alacsony volt a részvétel.

Forrás: Foglalkoztatási Hivatal adatai.

1. Munkaerő-piaci képzés

Az álláskeresők és a munkanélküliséggel veszélyeztetett munkavállalók foglalkoztatását elősegítő munkaerő-piaci képzés elsődleges célja, hogy a munka-

erő-piaci igényeknek megfelelő ismeretek nyújtásával hatékonyan támogassa a munkába állást, illetve a munkahely megtartását. A képzés irányulhat államilag elismert szakképesítés megszerzésére, az adott munkakör ellátásához szükséges szakmai ismeretek elsajátítására vagy a munkatevékenység magasabb szintű ellátását lehetővé tevő szakmai ismeretek megalapozására. A képzés szerepének súlyt ad, hogy napjainkban a regisztrált álláskereső nagy részének nincs piacképes szakképesítése, ami pedig a tartós foglalkoztatás záloga.

A munkaügyi központok a munkaerő-piaci képzéseket a hatályos jogszabályok [1991. évi IV. törvény, a 6/1996. (VII. 16.) MüM-rendelet, valamint a 2001. évi CI. törvény és egyéb kapcsolódó jogszabályok] előírásai szerint, valamint az adott évi képzési tervük célkitűzéseit figyelembe véve támogatják és szervezik. Az éves képzési terveket a bejelentett munkaerőigények, az előző évi ellenőrzések, a kirendeltségek javaslatai és a kamarák véleménye alapján készítik el. Ha többféle képzési forrás áll rendelkezésre, általában célcsoportok szerint különítik el az egyes forrásokból támogatható képzések típusait.⁵

A *regionális munkaügyi központok* annak a személynek a képzését támogatják, aki:

- álláskereső vagy
- a 25. életévét – felsőfokú végzettségű személy esetén a 30. életévét – nem töltötte be, és a tanulói, hallgatói jogviszonya megszűnését követően álláskeresői támogatásra nem szerzett jogosultságot,
- gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban, illetve terhességi gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási díjban vagy ápolási díjban részesül,
- rehabilitációs járadékot kap,
- munkaviszonya várhatóan egy éven belül megszűnik, és ezt a munkaadó a munkavállalóval és a foglalkoztatási szolgálattal előzetesen írásban közölte, vagy
- közhasznú munkavégzésben vesz részt, vagy
- munkaviszonyban áll, de rendszeres foglalkoztatása képzés nélkül nem biztosított.

A *Munkaerő-piaci Alapból* olyan képzések támogathatók, mint:

- a szakképzési törvény által meghatározott szakképzések,
- a szakképesítés megkezdéséhez szükséges alapismeretek oktatása,
- pályaaorientáló és álláskeresői ismeretek elsajátítása,
- szakképesítéssel rendelkezők államilag elismert nyelvvizsga megszerzésére irányuló képzése,
- közúti járművek vezetésére jogosító engedély megszerzését biztosító képzés.

A téma kapcsán utalni kell arra, hogy a munkaerő-piaci képzés mellett az *egész életen át tartó tanulás* a munkahely megtartásának és megszerzésének ugyancsak fontos eszköze, aminek az alapját a 2001 végén megszületett

⁵ Például: az Munkaerő-piaci Alap decentralizált foglalkoztatási alaprészből képzés céljára biztosított régiós keret (MpA képzési keret) a regionális képzőközpontokban használható fel, a Támop 1.1.2 kerete elsősorban a hátrányos helyzetű álláskereső szakmához jutását biztosítja, az *Új pálya program* pedig a közszférából leépített vagy várhatóan egy éven belül leépítésre kerülő munkavállalóknak nyújt támogatást új ismeretek és szakképesítések megszerzéséhez.

felnttktképzési törvény fektette le.⁶ Kulcsfontosságú szerepe van a *vállalati képzésnek* is a munkanélküliség megelőzésében és a munkában állók alkalmazkodó képességének növelésében. Ennek ösztönzését szolgálja, hogy a vállalatok az általuk fizetendő szakképzési hozzájárulásnak az egyharmadát (az 1,5 százalék járulékból 0,5 százalékot) saját munkavállalóik képzésére fordíthatják.⁷ A saját dolgozók képzésére fordított összeg a mikro- és kisvállalkozások esetében a bruttó befizetési kötelezettség 60 százaléka. 2007-ben a szakképzési hozzájárulásból képződő Szakképzési Alap 33 milliárd forinttal gazdálkodhatott, amiből több mint 6 milliárdot tett ki a saját dolgozók képzésére fordított összeg. Ez az évek során folyamatosan növekszik, mégis lényegesen többre lenne szükség, mert a hazai felnttktképzésben részt vevők aránya messze kisebb, mint az EU átlaga – Magyarországon 2007-ben a férfiaknak mindössze 3,2 százaléka, a nőknek pedig 4,5 százaléka vett részt valamilyen képzésben –, ami az ország nemzetközi versenyképességét is kedvezőtlenül befolyásolja.

Az utóbbi időben egyre nagyobb szerepet kapnak az Európai Szociális Alapból finanszírozott programok, mint például: a *Lépj egyet előre!*⁸ vagy a közgazgatást elhagyók elhelyezkedésének elősegítése (*Új pálya program*), valamint a regionális képzőközpontok által szervezett képzések, a cégek szakképzési hozzájárulása terhére elszámolt képzések, a Társadalmi Megújulás Operatív Program (Támo) stb.

A munkanélküli két lehetőség közül választhat, ha képzésbe szeretne kerülni, és a képzését a foglalkoztatási szolgálat is indokoltnak tartja: 1. a munkaügyi központ által meghirdetett szakirányokban jelentkezik csoportos képzésre, vagy 2. maga keres az általa elképzelt és a foglalkoztatási szolgálat által elfogadott intézményt és képzést. Az előbbi a *csoportos* (ajánlott) képzés, az utóbbi az *egyéni* (elfogadott) képzés (*11. táblázat*). 2007-ben a képzések 85 százaléka a munkaügyi központok által ajánlott képzés volt, amelynek keretében 69 százalék szerzett OKJ szerinti képzettséget. A nem OKJ végzettséget adó, betanító tanfolyamon képesítést szerzők aránya viszont az elfogadott képzésnél magasabb: 24,3 százalék. Az elfogadott képzésben részt vevők között a nyelvi képzésben részt vevők aránya 4,5 százalékponttal magasabb, mint az ajánlott képzésben.

11. táblázat: Munkaviszonyban nem állók képzésben való részvétele a képzés jellege szerint, 2007

Képzési programok	Ajánlott képzés		Elfogadott képzés		Összesen	
	fő	százalék	fő	százalék	fő	százalék
OKJ szerinti képzés	22 909	69,1	3 806	65,2	23 715	68,6
Nem OKJ szerinti képzés	6 224	18,8	1 419	24,3	7 643	19,6
Nyelvi képzés	4 001	12,1	609	10,4	4 610	11,8
Összesen	33 134	100,0	5 843	100,0	38 968	100,0

Forrás: FSZH, 2008.

6 A felnttktképzés intézményrendszere: a Felnttktképzési Tanács; a felnttktképző intézmények és programok akkreditálásával kapcsolatos feladatokat ellátó Felnttktképzési Akkreditáló Testület, továbbá a Nemzeti Felnttktképzési Intézet. Az állam normatív támogatást nyújt az első, állam által elismert, OKJ szakképesítés megszerzéséhez, illetve a fogyatékos felnőttek általános, nyelvi és szakmai képzéséhez. Emellett az állam teljesen vagy részben díjmentesen biztosítja a második, állam által elismert, OKJ-ban szereplő szakképesítés megszerzésére irányuló képzést az 50 év felettiek számára is.

7 A szakképzési hozzájárulás tehát felhasználható saját munkavállalók képzésére (a teljes hozzájárulás 33 százalékos mértékéig), vagy nyújtható szakképző iskolának (a teljes hozzájárulás 70 százalékos mértékéig), ill. felsőoktatási intézményeknek (a teljes hozzájárulás 35 százalékos mértékéig).

8 A 2006 januárját követő 15 hónapban több mint 15 ezer főt vontak be a *Lépj egyet előre!* képzési program első szakaszába. Közülük 62 százalék állásnélküli volt. 2008 őszén elindult a program második szakasza is, amelyben több mint 22 ezer felnttkt képzésére nyílik lehetőség.

A munkaerő-piaci képzésben részt vevők nemek szerinti összetételét a *nők relatív túlsúlya* jellemzi: 2007-ben arányuk 56,3 százalék volt. A képzésben részt vevők között viszonylag magas a fiatalabb korosztályok aránya is: *60,4 százalékuk 25 éven aluli. A képzésbe bevontak 23,4 százaléka legfeljebb nyolc általános iskolát végzett*; szakmunkásképző iskolai, szakiskolai végzettséggel 23,2 százalék, középiskolai végzettséggel 39,8 százalék, felsőfokú végzettséggel pedig 9,1 százalék rendelkezett (FSZH, 2008, 27. o.).

Képzési támogatásként *keresetkiegészítés vagy keresetpótló juttatás* adható, valamint megtéríthetők a képzéssel kapcsolatos költségek is. Keresetpótló juttatást kell megállapítani az álláskereső támogatásban részesülő személy részére az álláskereső támogatás folyósítása alatt megkezdett, a foglalkoztatási szolgálat által támogatott képzés időtartamára – az álláskereső támogatás folyósításának szüneteltetése mellett. Álláskereső támogatásban nem részesülő ügyfél részére mérlegelés alapján jár a keresetpótló támogatás.

A *keresetpótló juttatás* azonos a megállapításakor hatályos *kötelező legkisebb munkabérrel* (a minimálbér 2008-ban: 69 000 forint). Ez csak a munkaügyi kirendeltség által ajánlott (csoportos) vagy elfogadott (egyéni) *intenzív* – heti 20 órás – *képzésben való részvétel esetén jár*.

*Keresetpótló juttatás
= minimálbér*

A gyes-gyed-gyeten és ápolási díjon lévők számára csak a képzési költség megtérítésére van mód, és csak olyan képzésekben vehetnek részt, amelyben a képzés időtartama *nem haladja meg a heti húsz órát*. Ez a korlátozás akkor született, amikor a támogatás igénybevétele melletti munkavégzés sem léphette túl ezt az időkeretet. Ma már akár napi nyolcórás munkát is vállalhatnak a gyermekgondozási segélyben részesülők, amit a képzésnél is lehetővé kellene tenni.

A *munkaviszonyban állók képzését* általában a munkaadó kezdeményezi. Ebben az esetben támogatásként – mérlegelési jogkörben – a tanfolyam költségeihez való hozzájárulás és a képzés miatt kiesett időre *keresetkiegészítés* állapítható meg. Ennek összege a képzés ideje alatt elért kereset és az átlagkereset különbözetéig terjedhet.

A képzési költség másik összetevője a *tanfolyam díja*. Ennek összegét *ajánlott* (csoportos) képzés esetén 100 százalékban, *elfogadott* (egyéni) képzésnél 70–100 százalékban szokták megtéríteni. Előfordul, hogy például 45 éven felüliek esetében 100 százalék a támogatás, a fiatalabbaknál viszont csak 50 százalék. A képzésben részesülő részére – az említettek mellett – az utazás, a szállás és ételmezés költségei is részben vagy egészében megtéríthetők.

A felnőttképzési törvény szerint *kizárólag akkreditált felnőttképzést folytató intézményekben* tanuló felnőttek *képzése* részesíthető támogatásban a *Munkaerő-piaci Alapból*.

A képzésre fordított kiadások összetételében a keresetpótló juttatás aránya a vizsgált időszakban egyharmad, a tanfolyami díjaké pedig 60 százalék körül mozgott. Hosszabb távon a keresetpótló juttatás fokozatos aránynövekedése

„Megélhetési képzés”

tapasztalható, az álláskeresői járadék és egyes rétegek megemelkedett támogatásával összefüggésben. Igazán erőteljes változás e téren 2007-ben következett be, amiktől a keresetpótló juttatást – a korábbi 60 százalékról – a minimálbérrel azonosossá tették. Ennek hátterében az állt, hogy a Humán erőforrás Operatív program (*Hefop*) 1.1 programon belül finanszírozott képzések esetében már 2007 előtt is a minimálbérrel egyezően határozták meg a keresetpótló juttatás összegét. Jóllehet ennek folyósítási ideje a nyugdíjjogosultság szempontjából nem minősült szolgálati időnek, mégis nagy elégedetlenséget váltott ki azok körében, akik a decentralizált foglalkoztatási alapról támogatott képzésben vettek részt.

A jelenlegi szabályok a különféle forrásból támogatott képzéseken való részvételt *egységesen, a minimálbérrel honorálják, és a folyósítási idő minden esetben szolgálati időnek minősül*. Kirendeltségi visszajelzések szerint emiatt bizonyos álláskeresői esetében megjelent a „megélhetési képzés”. A támogatás összegének a megemelése az álláskeresői körében vonzóbbá tette a munkaerő-piaci képzésben való részvételt. A társadalombiztosítási szigorítások szintén ezt a tendenciát erősítik, továbbá a szolgálati idő megszerzése is a tanfolyamon való részvételre ösztönözheti a nyugdíj közelében állókat. A regisztrált ügyfelek jelentős csoportja akkor is jelentkezik képzésre, ha a megszerzett végzettséggel munkaerő-piaci esélyeik nem javulnak. A másik jelentős változás, hogy az így rendelkezésre álló forrásból a munkaügyi központok kevesebb főt tudnak képzésben részesíteni. Végül, a képzések árai is emelkedtek, ami visszavezethető arra, hogy az árajánlatok kiválasztása már nem közbeszerzési eljárás keretében történik. Ezáltal az elbírálási szempontok között nemcsak az alacsonyabb árra helyeződik hangsúly.

A minimálbérrel azonos képzési támogatás okozta túljelentkezés a *Lépj egyet előre! II. program* keretét is idő előtt kimerítette. E megélhetési támogatás 150 teljesített óránként járt a hallgatóknak azért, hogy az általános iskolát be nem fejezett, évek óta az inaktívak táborát gyarapító, többségében roma lakosságot motiválja a képzésben való részvételre. A támogatás késedelmes folyósítása ugyan számtalan esetben okozott problémát, a tavalyi összettel 10,6 milliárd forintos kerettel induló programot mégis le kellett állítani, mert elfogyott az arra szánt pénz (*HVG*, 2008, 92. o.). A megélhetési támogatás és a rendszeres szociális segély együttes folyósítása is felháborodást váltott ki, különösen a kistérségeken. Az önkormányzatok úgy gondolták, hogy a rendszeres szociális segély nem illeti meg a képzések résztvevőit, mivel ingyenes képzésen vesznek részt, s emellett megélhetési támogatásban is részesülnek.

Összességében megállapítható, hogy az a cél, hogy a keresetpótló juttatás összegének emelésével növeljék a képzési hajlandóságot, teljesült. Az érdeklődés megugrott, de a beiskolázható létszám sajnos nem követte ezt az igénynövekedést, mivel a támogatásra fordítható összeg nem lett annyival több, mint amilyen mértékben a keresetpótló juttatás és járulékainak összege emel-

kedett. Kérdés, hogy a képzésre fordított fajlagos kiadások növekedését igazolja-e majd a képzés eredményességének egyéni elhelyezkedési rátákban kimutatható javulása.

2. Tartós munkanélküliek bértámogatása

A tartós munkanélküliek bértámogatásának a célja, hogy – a tartós munkanélküliek felvételével és betanításával járó többletköltségek, valamint az alacsony termelékenység kompenzálásával – arra ösztönözze a munkáltatókat, hogy a támogatás lejártá után is tartsák meg a munkahelyi beilleszkedés folyamatán túlesett munkavállalókat. A támogatás feltételei 2007. január elsejétől jelentősen megváltoztak. A korábbi szabályok átláthatatlanok voltak, mert a foglalkoztatási törvényben párhuzamosan – gyakran átfedésekkel – többféle aktív eszköz nyújtott bér- és járuléktámogatást. Ezt – az európai uniós elvekkel nem harmonizáló helyzetet – úgy kellett átalakítani, hogy megfeleljen az Európai Unió jogszabályainak.

Az új bértámogatási rendszer célja továbbra is az, hogy elősegítse a hátrányos helyzetűek foglalkoztatását. Olyan csoportoknak az álláshoz jutását segítse elő, akiknek különös nehézségekkel kell szembenézniük elhelyezkedésük során. A különbség a korábbiakhoz képest, hogy a 2204/2002/EK-rendelet alapján kell meghatározni azt, hogy ki minősül hátrányos helyzetűnek. Ennek alapján a támogatás azoknak a munkaadóknak nyújtható, akik vállalják olyan személyek foglalkoztatását, akik az *EK-rendeletnek megfelelnek*.⁹

A hivatkozott EK-rendelet szerint hátrányos helyzetű személy az az *álláskereső*, aki

- legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, vagy
- a foglalkoztatás megkezdésekor az 50. életévét betöltötte, vagy
- 25 évesnél fiatalabb pályakezdő álláskereső, vagy
- megváltozott munkaképességű,¹⁰ vagy
- a foglalkoztatás megkezdését megelőző 16 hónap során legalább 12 hónapig (pályakezdő álláskeresőnek nem minősülő személy esetében 8 hónapból 6 hónapig) a munkaügyi központ kirendeltsége által álláskeresőként volt nyilvántartva, vagy
- saját háztartásában legalább egy, 18 évesnél fiatalabb gyermeket egyedül nevel, vagy
- a foglalkoztatás megkezdését megelőző 12 hónapon belül gyermekgondozási segélyben, gyermeknevelési támogatásban, illetve terhességi gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási díjban vagy ápolási díjban részesült, vagy
- a foglalkoztatás megkezdését megelőző 12 hónapon belül előzetes letartóztatásban volt, szabadságvesztés, illetve elzárás büntetését töltötte.

A 12. táblázat szerint a 2007 óta igénybe vehető bértámogatásokból több mint 20 ezren részesültek, ebből 95 százalék volt hátrányos helyzetű és 5 százalék megváltozott munkaképességű. A bértámogatásban részesülő hátrányos

9 Az új rendszer bevezetésével egyidejűleg önálló támogatási formaként megszűnt a foglalkoztatás bővítését szolgáló támogatás (ezen belül a 45. életévüket betöltött személyek kedvezőbb bértámogatása, a foglalkoztatáshoz kapcsolódó járulékok átvállalása, ezen belül az 50 évesnél idősebb álláskeresők, valamint a szabadságvesztésből szabadultak és pártfogói felügyelet alatt állók kedvezőbb járulékvállalása.) Ugyanerre a sorsra jutott a részmunkaidős foglalkoztatás támogatása; a rehabilitációs foglalkoztatás bővítését szolgáló bér- és járulékvállalás; valamint a pályakezdő álláskeresők munkatapasztalat-szerzésének támogatása, a pályakezdő álláskeresők foglalkoztatási támogatása és a munkaerő-kölcsönzés keretében történő foglalkoztatás támogatása.

10 A bértámogatás megállapítása során *megváltozott munkaképességű személynek* kell tekinteni azt az álláskeresőt: – akinek a munkaképesség-csökkenése – az Országos Rehabilitációs és Szociális Szakértői Intézet (ORSZI) szakvéleménye szerint – a 40 százalékot eléri, vagy – aki a munkaképesség-csökkenésének mértékéről az ORSZI igazolásával nem rendelkezik, de – foglalkozás-egészségügyi szakellátó hely szakvéleménye alapján – megállapítható, hogy munkavállalási és munkahely-megtartási esélyei testi vagy szellemi károsodása miatt csökkentek.

helyzetűek közül minden tizedik az alacsony iskolai végzettségűek közül került ki, közel egyötödük pedig 50 éven felüli volt. A fiatalok előfordulási gyakorisága is jelentős: minden negyedik támogatott 25 év alatti pályakezdő.

12. táblázat: A foglalkoztatás bővítését bővítést szolgáló bértámogatással felvettek létszáma, 2007

Támogatotti kategóriák	Létszám (fő)	Százalékos megoszlás
Álláskereső, legfeljebb alacsony iskolai végzettséggel	2 321	11,2
Álláskereső, aki a foglalkoztatásakor betöltött az 50. évét	3 785	18,4
Álláskereső, 25. életévét még be nem töltött pályakezdő	5 183	25,1
Tartós munkanélkülinek megfelelő álláskereső	7 088	34,4
Legalább egy, 18 évesnél fiatalabb gyermeket egyedül nevelő álláskereső	588	2,9
Gyes-gyed-gyet és ápolási díjról visszatérő álláskereső	534	2,6
Álláskereső, előzetes letartóztatásban, illetve elzárásban	26	0,1
Hátrányos helyzetű álláskeresők összesen	19 525	94,7
Munkavállaló (foglalkoztatásakor betöltötte az 50. életévét)	64	0,3
Munkavállaló (legfeljebb alacsony iskolai végzettséggel)	10	0,0
Hátrányos helyzetű munkavállaló összesen	74	0,3
Megváltozott munkaképességű álláskereső	1 027	5,0
Mindösszesen	20 626	100,0

Forrás: FSZH (2008).

2007. január elsejétől a munkaadó részére 12 hónapra meg kellett téríteni a támogatott munkavállaló munkabér- és járulékainak 50 százalékát, megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatása esetén pedig a 60 százalékát. A támogatási idő 12 hónapban való egységes rögzítése elvonta a kirendeltségek mérlegelési jogát a támogatási idő megítélésében. Ez korlátozta a kirendeltségek szabadságát az aktív eszközökre fordítható decentralizált foglalkoztatási alaprész felhasználásában, és csökkentette a munkaerő-piaci beavatkozások hatékonyságát. Ugyanez a kritika fogalmazódott meg a támogatási mértékek egységesítésével kapcsolatban is. Ezt kiküszöbölendő, 2008. január elsejétől újabb változás következett be a bértámogatás feltételrendszerében. Ennek során engedélyezték, hogy a támogatási időt egy évnél rövidebb időszakokra is meg lehessen állapítani, de a 12 hónapos foglalkoztatást a munkáltatónak ebben az esetben is vállalnia kell. A támogatás mértéke is lehet alacsonyabb, mint a munkabér és járulékainak 50, illetve 60 százaléka. Ezek a mértékek 2008. január elsejétől csak a felső határát jelentik a támogatás összegének és időtartamának.¹¹

További kikötés, hogy a munkáltató a kérelem benyújtását megelőző hat hónapon belül hasonló munkakörben foglalkoztatott munkavállaló munkaviszonyát a működési körében felmerülő okból, rendes felmondással nem szüntethette meg, továbbá kötelezettséget vállalt arra, hogy ezt a támogatás folyósításának időtartama alatt sem teszi meg.

11 – 2007. évi CLXXIX. törvény egyes munkaügyi tárgyú törvények módosításáról, Ftt. módosítása: 16. §.

A bértámogatásba beépült a *munkahely-megőrzés* támogatása is. A csekély összegű (*de minimis*) támogatások (lásd keretes írásunkat) európai uniós szabályai szerint támogatásban részesülhet a munkaadó, ha olyan *hátrányos helyzetű személy* (munkavállaló) továbbfoglalkoztatására vállal kötelezettséget, akit *munkahelyének elvesztése fenyeget*, vagyis:

- akinek munkaviszonyát a munkáltató működési körébe tartozó okból rendes felmondással megszünteti, vagy akinek határozott időre szóló munkaszerződése 90 napon belül lejár, és
- a továbbfoglalkoztatás megkezdésekor 50. életévét betöltötte, vagy
- középfokú iskolai végzettséggel nem rendelkezik, kivéve, ha
- a korábbi munkaviszony megszűnését követő 60 napon belül munkaszerződést kötnek a felek.

Általános tudnivalók a csekély összegű (*de minimis*) támogatásról*

Az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. cikk 1. bekezdése szerint a *közös piaccal összeegyeztethetetlen* minden olyan – a tagállamok által, vagy állami forrásból bármilyen formában – nyújtott támogatás, amely bizonyos vállalkozásokat vagy bizonyos áruk termelését előnyben részesítve torzítja a versenyt – vagy ennek veszélyével fenyeget, ha érinti a tagállamok közötti kereskedelmet.

Az Európai Bizottság folyamatosan vizsgálja a tagállamokban a vállalkozásoknak nyújtott támogatásokat, és a Bizottságnak be kell jelenteni minden új támogatás bevezetésére vagy a meglévők módosítására irányuló szándékot. *Magyarországon a bejelentés a PM Támogatásokat Vizsgáló Irodáján keresztül történik.*

E bejelentési kötelezettség alól – többek között – *mentesek a de minimis támogatások*, mivel azok összege oly csekély, hogy nem torzítja a versenyt. Csekély összegű támogatásnak minősül minden állami forrásból nyújtott támogatás, amelyről jogszabály kimondja, hogy *de minimis* támogatásnak kell tekinteni. *Egy vállalkozásnak bármilyen forrásból, csekély összegű támogatás jogcímén odaítélt támogatás tartalma – három pénzügyi évet tekintve – nem haladhatja meg a 200 000 eurónak, közúti szállítás esetén pedig a 100 000 eurónak megfelelő forintösszeget.*

* 2007. január elsejétől a *de minimis* támogatást a Bizottságnak az EK-Szerződés 87. és 88. cikkének a *de minimis* támogatásokra való alkalmazásáról szóló, 2006. december 15-én elfogadott 1998/2006/EK-rendelete szabályozza.

3. Közhasznú foglalkoztatás

Foglalkoztatáspolitikai megközelítésben a közhasznú foglalkoztatásnak az a funkciója, hogy:

- a munkaügyi központok által felkínált állások számát gyarapítsa,
- tegye lehetővé a munkavállalási hajlandóság vizsgálatát,
- jövedelemhez juttassa azokat, akik kimerítették jogosultságukat a munkanélküli-ellátásra,

- más lehetőség hiányában biztosítsa a munkanélküli-ellátáshoz, illetve a nyugdíjjogosultsághoz szükséges munkaviszony megszerzését,
- munkaalkalmat kínáljon azoknak, akiknek az elhelyezkedése normál (nem támogatott) állásokban kilátástalan, és
- lehetőséget adjon a munkahelyi tapasztalatszerzésre, s ezáltal az egyéni elhelyezkedési esélyek növelésére.

Az a munkaadó, aki munkanélkülit a lakosság vagy a település általános szükségleteit kielégítő területen közhasznú munkavégzésre alkalmaz, kérheti, hogy térítsék meg a foglalkoztatásból eredő közvetlen költségeinek legfeljebb 70 százalékát, ha a szolgáltatás ellenértékeként díjazásban nem részesül. Közhasznú munkavégzés címén egyfelől a közfeladatok elvégzése támogatható, másfelől az önkormányzat által önként vállalt, a lakosságot, illetve a települést érintő feladatok ellátása. Mivel a szegényebb önkormányzatoknak még a 30 százalékos költségrészesedés előteremtése is nehézséget okoz, ezért azokon a településeken, ahol a regionális munkügyi tanácsok ezt indokoltan tartják, a decentralizált foglalkoztatási alaprészből nyújtható támogatás aránya *90 százalékra növelhető*. Amennyiben a támogatás forrása a Munkaerő-piaci Alap központi kerete, a Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete ennek mértékét ugyancsak 90 százalékban, időtartamát pedig két évben határozhatja meg.

Közhasznú munkában csak a foglalkozási szolgálat *által kiközvetített állás*kereső alkalmazható, mégpedig *munkaviszony* keretében. A foglalkoztatásnak *pótlólagosnak* kell lennie, ami azt jelenti, hogy ezzel a statisztikai állományi létszámnak a felvételt megelőző hónaphoz képest növekednie kell. Ugyanazt a munkanélkülit folyamatosan *legfeljebb egy évig* lehet közhasznú munkavégzésben alkalmazni. Ezt két éven belül megismételni csak akkor szabad, ha az álláskereső a közhasznú munkára kiközvetítés időpontjában nem jogosult álláskeresési (munkanélküli-, vállalkozói) járadékra.

A *45 éven felüli álláskeresők közhasznú foglalkoztatásához másfél, az 50 éven felüliek esetében pedig legfeljebb 2 évig adható támogatás*, ha a munkavégzés egészségügyi-szociális, művelődési, közoktatási és környezetvédelmi feladatok ellátására irányul. A roma lakosság közhasznú foglalkoztatásának nem feltétele a statisztikai állományi létszám bővülése. A támogatás mértéke esetükben elérheti az alkalmazás közvetlen költségeinek 90 százalékát, időtartama pedig a két évet.

A közhasznú munkavégzés költségei között a bérek és járulékai, a munka- és védőruha-juttatás költségei, a szerszámok, munkaeszközök, továbbá a munkásszállításból és az irányítási többletfeladatokból adódó ráfordítások számolhatók el.

A férfiak a közhasznú foglalkoztatottak között továbbra is sokkal nagyobb számban vesznek részt, mint a nők. A 25 éven aluli fiatalok aránya a közhasznú foglalkoztatottak között ugyanakkor jóval kisebb, mint amekkora a

munkanélküliek összességén belüli részarányuk. Ezzel szemben az 50 éven felüliek részvételi aránya növekvő mértékű. A közhasznú foglalkoztatásban *a legfeljebb nyolc általános iskolai végzettséggel* rendelkezők vannak *túlsúlyban*. Számukra ez a foglalkoztatási forma valóban az utolsó mentsvár a legális munkavégzésen keresztüli jövedelemszerzésre. Az alacsony iskolai végzettséggel is összefüggésben a közhasznú munkán foglalkoztatottak többsége alacsony kvalifikációt igénylő, kommunális jellegű tevékenységet lát el. *Többségük (76,6 százalék) 2007-ben is kommunális munkát végzett*. A struktúrák a többi tevékenységfajtnál is bemerevedtek.

Többek között emiatt is sokan kritizálták a közfoglalkoztatást, közülük a legmarkánsabban Kertesi Gábor kutató, aki tanulmányában úgy fogalmazott, hogy a közfoglalkoztatás sem a romákat, sem pedig más, mélyszegénységben élő embereket nem emeli ki a társadalomalatti lét viszonylatából. „Munkát ad nekik, de olyan társadalmi összefüggések közepette, amelyek – akarva-akaratlanul is – hosszú távon megerősítik mindazokat a belső tulajdonságokat és külső viszonylatokat, amelyek újratermelik mindazt, ami miatt ezek az emberek támogatásra szorulnak. A szegénységben élő romák – és más szegények is – leginkább attól szenvednek, hogy megélhetési forrásaik rendszertelenek; hogy jövedelmük, amelyből élnek, másoktól függ; hogy a társadalom intézményeivel szemben kiszolgáltatottak; továbbá hogy a munka, amelyet végeznek, megalázónak számít a helyi társadalomban. A jóléti foglalkoztatás formái pontosan leképezik ezeket a formákat: *rendszertelen* és rövid távú munkákat kínálnak; tartósítják a *segélyfüggőséget*, megerősítik a hatóságokkal szembeni *kiszolgáltatottságot*, és negatív társadalmi sztereotípiáknak megfelelő – *megalázó* – munkákra kényszerítik őket. (...) Mi lenne az alternatíva? Társadalmi integrációt biztosító tartalmas projektek, amelyek – ha megfelelő *szakértelemmel* működtetik őket – kivezetnek a társadalomalatti létezés reménytelen világából.” (Kertesi, 2005, 191. o. – *kiemelések az eredetiben*)

A *közmunka* jogszabályban¹² kinyilvánított célja: a munkanélküliség csökkentésére alkalmas fejlesztési, felújítási, különösen infrastrukturális és környezetvédelmi, továbbá az elmaradott térségek felzárkóztatását célzó közfeladatok ellátásának ösztönzése, a munkanélküliek és az ellátásból már kiszorultak számára szervezett foglalkoztatási programokkal. A támogatáshoz pályázati úton lehet hozzájutni, aminek forrását általában a költségvetés biztosítja.

Foglalkoztatáspolitikai megközelítésben, a közmunkában történő foglalkoztatás funkciója, hogy:

- az érintettek megfelelő előképzettséggel és hajlandósággal rendelkező körét vonja legalább betanító jellegű képzésbe, ötvözve a képzést és a foglalkoztatást;
- azokban a depressziós térségekben jelentsen „tömegesebb” megoldást, ahol az önkormányzaton kívül nincs más munkáltató;

A közfoglalkoztatásnak további két formája létezik: a közcélú munka és a közmunka

12 – 199/2008. (VIII. 4.) kormányrendelet a közmunkaprogramok támogatási rendjéről.

2007-ben mintegy
15 ezer főt alkalmaztak
köz munkán

- segítse a gazdálkodó szervezetek felelősségvállalását a munkanélküliségi probléma iránt (kooperáció, anyagi áldozatvállalás);
- ösztönözze az önkormányzatok együttműködését, a foglalkoztatási gondok kistérsegi szintű kezelését.

*A köz munkaprogram szervezését elnyerő szervezetnek 2008 augusztusától vállalnia kell, hogy az általa foglalkoztatott személyek közül legalább 40 százalék a rendszeres szociális segélyezettekből kerül ki.*¹³

A köz célú foglalkoztatást a szociális törvény szabályozza. E szerint a települési önkormányzat a nem foglalkoztatott személyek munkaerő-piaci helyzetének javítása érdekében *foglalkozást szervez*. A foglalkoztatási kötelezettség *köz munka, köz hasznú munka vagy köz célú munka* (a továbbiakban együtt: az önkormányzat által szervezett foglalkoztatás) biztosításával teljesíthető. Az önkormányzat által szervezett foglalkoztatás időtartama legalább harminc munkanap, kivéve, ha a nem foglalkoztatott személyt alkalmi munkavállalói könyvvel foglalkoztatják. A nem foglalkoztatott személy által egybefüggően végzett köz célú munka időtartama a 12 hónapot nem haladhatja meg.

2007-ben havi átlagban
16 650 foglalkoztattak
köz célú munkán

A települési önkormányzat által szervezett köz célú munka keretében foglalkoztatottak után a települési önkormányzat támogatást igényelhet. A támogatás mértékét minden évben a Magyar Köztársaság költségvetési törvénye határozza meg. Ez kötött felhasználású normatíva. Ha nem mindegyik önkormányzat alkalmaz köz célú munkát, a megmaradó forrásra többlettámogatási igényt nyújthatnak be az önkormányzatok.

A 2009-ben kezdődő *Út a munkához* program a rendszeres szociális segélyezettek közül azoknak, akik munkára képesek és foglalkoztatható állapotban vannak, *segély helyett köz foglalkoztatást* kínál. Ennek egyik forrása az önkormányzatok által szervezett köz hasznú munkavégzés kerete lesz, amit átcsoportosítanak a köz célú munka finanszírozására. A köz hasznú munkavégzés támogatása csak a civil szervezetben marad meg. Az önkormányzatok 3000 fő foglalkoztatására kapnak lehetőséget, akiknek a feladata a köz foglalkoztatás szervezése lesz. Az erre vonatkozó elképzeléseiket az önkormányzatoknak köz foglalkoztatási tervben kell kifejtteniük, amit a foglalkoztatási szolgálattal együttműködve kell kidolgozniuk. A választott megoldás sikerességét illetően kétségek fogalmazódtak meg, elsősorban azért, mert az eddigi tapasztalatok nem bizonyították, hogy a köz foglalkoztatás elvezet a támogatás nélküli munkák világába.

4. Munkanélküliek vállalkozóvá válásának támogatása

2007. január elsejétől a vállalkozások indításához korábban adható két, elterően működő vállalkozói támogatást – egyfelől az álláskereső vállalkozóvá válásának támogatását, másfelől az önfoglalkoztatóvá válás támogatását – összevonták. Azóta:

13 – 199/2008. (VIII. 4.) kormányrendelet a köz munkaprogramok támogatási rendjéről szóló 49/1999. (III. 26.) kormányrendelet módosításáról.

- hárommillió forintig terjedő tőketámogatás nyújtható *visszatérítendő és/vagy vissza nem térítendő formában* egyaránt, és
- a vállalkozóvá váló álláskereső részére a *minimálbér összegének megfelelő*, legfeljebb havi támogatás állapítható meg, függetlenül attól, hogy az álláskereső részesül-e járadékban, vagy sem.

A támogatások együttesen vagy külön is adhatók. Mindkét támogatás annak az álláskeresőnek nyújtható, akit

- a munkaügyi kirendeltség legalább három hónapja álláskeresőként nyilvántart, és aki
- önmaga foglalkoztatását egyéni vállalkozás keretében vagy társas vállalkozás személyesen közreműködő tagjaként (társas vállalkozás indításával vagy már működő társas vállalkozáshoz csatlakozással) oldja meg.

A támogatást álláskereső kapja, ezért az EU szempontjából nem minősül állami támogatásnak. A kamatmentes tőkejuttatáshoz az álláskeresőnek rendelkeznie kell a vállalkozás beindításához szükséges bruttó beruházás költségének legalább 20 százalékát elérő saját forrással, továbbá anyagi biztosítékkal (például ingó, ingatlan fedezet, bankgarancia stb.) a támogatás visszafizetéséhez.

13. táblázat: A vállalkozóvá válás támogatásának különböző formáiban részesülők száma 2007-ben

Támogatási formák	Létszám (fő)	Százalékos megoszlás
Minimálbér továbbfolyósítása, maximum hat óra	2 111	91,0
Maximum havi minimálbér + maximum hárommillió forintig terjedő visszatérítendő tőkejuttatás	51	2,2
Maximum havi minimálbér + maximum hárommillió forintig terjedő vissza nem térítendő tőkejuttatás	30	1,3
Hárommillió forintig terjedő visszatérítendő tőkejuttatás	24	1,0
Három hónapig terjedő vissza nem térítendő tőkejuttatás	105	4,5
Támogatottak összesen	2 321	100,0

Forrás: FSZH (2008) 29. o.

5. A megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkaadók érdekeltségi rendszere¹⁴

A foglalkoztatási törvény 41/A paragrafusa szerint a munkaadó a megváltozott munkaképességű személyek foglalkozási rehabilitációjának elősegítése érdekében rehabilitációs hozzájárulás fizetésére köteles (2008-ban fejenként 164 400 forint), ha az általa foglalkoztatottak létszáma a 20 főt meghaladja, de közülük a megváltozott munkaképességű személyek száma nem éri el a létszám 5 százalékot. A munkaadó a hozzájárulásra a negyedévi foglalkoztatási arány alapján számított előleget köteles negyedévenként befizetni.

¹⁴ Ez az anyag rész *Lechnerné* (2008) tájékoztatója alapján készült.

A megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkáltatók akkreditációja

5.1. A megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatását elősegítő támogatási rendszer főbb elemei

2006 novemberétől a rehabilitációs foglalkoztatás új eleme a megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkaadók *akkreditációs rendszere*.¹⁵ Ennek keretében a megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkaadók foglalkoztatási szempontú minősítésére kerül sor. Az akkreditáció alapja a kérelemben megjelölt telephelyek, fióktelepek minősítése. Az akkreditációs tanúsítvány szintenként eltérő érvényességi időre állítható ki három minősítési szinten: 1. alaptanúsítvány (5 évig érvényes), 2. rehabilitációs tanúsítvány (3 évig érvényes), 3. kiemelt tanúsítvány (2 évig érvényes). Utóbbi *védett szervezeti cím* használatára jogosít. Ugyanez a cím illeti meg a kiemelt tanúsítvány alapvető feltételeivel rendelkező, valamilyen feltételt egy éven belül elérő, feltételes tanúsítványt kapott munkaadót (a feltételes tanúsítvány maximum egy évre adható ki).

Minden – a Munka törvénykönyve szerinti – munkaadó számára kiadható az akkreditációs tanúsítvány, a foglalkoztatott létszámtól függetlenül, az akkreditációs kérelemben foglalt minősítési szintre, két sajátos, létszámmra vonatkozó feltétellel.

1. Ha a megváltozott munkaképességű munkavállalók átlagos statisztikai állományi létszáma a kérelem benyújtását megelőző három hónap átlagában eléri, vagy meghaladja a húsz főt, és aránya eléri, vagy meghaladja a munkáltatónál alkalmazásban állók statisztikai állományi létszámának 40 százalékát, a munkáltató részére bértámogatás csak akkor adható, ha *rehabilitációs* foglalkoztatónak nyilvánították, vagy *védett foglalkoztatóvá* minősítették.

2. A *kiemelt (és ideiglenes) tanúsítványt* csak annak a munkaadónak lehet kiállítani, aki legalább 50 főt, ezen belül legalább létszáma felében legalább 50 százalékban megváltozott munkaképességű munkavállalót foglalkoztat. Az akkreditáció telephelyenként történik. A központi, helyi költségvetési szervek és intézményei, valamint a szociális foglalkoztatás célját szolgáló telephelyek nem akkreditálhatók. Az akkreditációs eljárást a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal működteti, erre szakosodott munkaügyi szakértők bevonásával.

A kiemelt tanúsítvány megszerzéséhez már 2006-tól érdeke fűződött a korábban kiemelt támogatásban részesülő munkaadóknak (egyres támogatási jogosultságok jogszabály szerint ennek függvényében álltak fenn), a többi támogatást igénylő munkaadó esetében 2007. július elsejétől vált támogatási feltétellé az akkreditációs tanúsítvány.

5.2. Munkaadók támogatása

1. *Megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztatók tartós foglalkoztatási támogatása*: 2006. január elsejétől hatályba lépett egy új bértámogatási rendszer, ami *normatív* és *pályázható* elemeket tartalmaz.¹⁶

15 Jogszabályok: 176/2005. (IX. 2.) kormányrendelet, 14/2005. (IX. 2.) FMM-rendelet, 26/2005. (XII. 27.) FMM-rendelet. Részletes tájékoztatót lásd: www.afsz.hu.

16 A támogatási rendszer jogi keretei: 177/2005. (IX. 2.) kormányrendelet; 15/2005. (IX. 2.) FMM-rendelet.

Normatív elem: a foglalkozási rehabilitációhoz nyújtott bértámogatás a megváltozott munkaképességű munkavállalónak téríti meg a kifizetett munkabér és közterheit, annak 40–100 százalékáig. Ebben azok a munkaadók részesülhetnek, akik a legalább 50 százalékos munkaképesség-változásról, illetve össz-szervezeti egészségkárosodásról Országos Orvosszakértői Intézet (OOSZI), illetve ORSZI-igazolással rendelkező munkavállaló munkaképességének megfelelő munkahelyi környezetet teremtenek, betartják a munkaügyi és munkavédelmi szabályokat, és ezt akkreditációs tanúsítvánnyal igazolják (támogatás az első munkavállaló foglalkoztatásától igényelhető).

Pályázható elem: lehetőség van a munkavégzésben közvetlenül közreműködő segítő személyek¹⁷ bérének 100 százalékos megtérítésére a ráfordított munkaidő arányában, ha azt a foglalkoztatott állapota indokolja (nem tartoznak ide a szociális, mentális, egészségügyi támogatást nyújtó segítő személyek).

2. *Megváltozott munkaképességű, a munkaügyi kirendeltségen nyilván tartásba vett álláskereső foglalkoztatását (munkába helyezését, beilleszkedését) segítő bértámogatás* [Flt. 16.§; 6/1996. (VII. 16.) MüM rendelet 11.§]: ennek szabályait a 2.2. alfejezetben már ismertettük.

3. *Hátrányos helyzetű álláskereső foglalkoztatását elősegítő támogatások*, amelyekre a munkaadó adott élethelyzetben lévő (pályakezdés, gyermek vagy közeli hozzátartozó ápolása, idősödő, 50 év feletti életkor vagy alacsony, alapfokút nem meghaladó iskolai végzettség) *megváltozott munkaképességű álláskereső foglalkoztatása esetén is jogosult*, a munkaképesség csökkenés mértékétől függetlenül.¹⁸ Ezek igénybevételére a Start-kártyák adnak lehetőségek, amelyekre a későbbiekben visszatérünk.

4. *Megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatását elősegítő beruházási támogatás:* a foglalkoztatás támogatási rendszerhez illeszkedik az a szabályozás, amely a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatását beruházási eszközökkel segíti.¹⁹

A Munkaerő-piaci Alap *rehabilitációs alaprészből* a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatására kötelezettséget vállaló (foglalkoztatási kötelezettség) munkaadó részére pályázati eljárás alapján támogatás nyújtható munkahely létesítésére, illetve

- a) a termelő-, szolgáltató létesítményei a megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatásával összefüggő átalakítására,
- b) a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásához szükséges eszközök, berendezések beszerzésére, átalakítására,
- c) a megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatása érdekében a munkahely és a munkaeszközök korszerűsítésére,
- d) olyan beruházásra, amely a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatása érdekében – beruházással egybekötött – munkahely létesítésére, korszerűsítésére és fejlesztésére, továbbá létesítmény építésére, szerelésére,

17 Munkahelyi segítő személy csak a megváltozott munkaképességű munkavállaló munkaadójával munkaviszonyban álló, a megváltozott munkaképességű munkavállaló munkaköréhez közvetlenül kapcsolódó, kisegítő, kiszolgáló, őt betanító tevékenységet végző (de annak fő tevékenységét nem ellátó) személy lehet.

18 – 2004. évi CXXXIII. törvény a pályakezdő fiatalok, az ötven év feletti munkanélküliek, valamint a gyermek gondozását, illetve a családtag ápolását követően munkát keresők foglalkoztatásának elősegítéséről, továbbá az ösztöndíjas foglalkoztatásról; 31/2005. (IX. 29.) PM-rendelet a Start-kártya felhasználásának, a járulékkedvezmény érvényesítésének, továbbá elszámolásának részletes szabályairól.

19 – 6/1996. (VII. 16.) MüM-rendelet a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerő-piaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról.

bővítésére, illetve átalakítására, biztonságosabbá tételére, valamint munkaeszközök beszerzésére, átalakítására és biztonságosabbá tételére irányul.

A támogatás a megfelelő feltételekkel rendelkező pályázó számára *befogadó munkahelyekre* [a-c) pontok] csekély összegű (*de minimis*) támogatásként, *rehabilitációs foglalkoztatásra* [d) pont] a védett szervezetekre vonatkozó EU-foglalkoztatás támogatási előírás alapján nyújtható. Új munkahely létesítéséhez mindkét támogatási forma esetén csak legalább 50 százalékban megváltozott munkaképességű, illetve egészségkárosodással rendelkező munkavállalók foglalkoztatása esetén nyújtható támogatás, amelyhez *visszatérítendő és vissza nem térítendő formában*, valamint *e két lehetőségkombinációjával lehet hozzájutni*.

2007-ben összesen 2300 munkahelyhez nyújtottak támogatást a Rehabilitációs Alapból. Ezek 38,7 százalékából lett új rehabilitációs munkahely.

5. *Piaci előnyben részesítési lehetőség a csoportos rehabilitációs foglalkoztatást végző munkaadók számára:*²⁰ 2007. január elsejétől az ajánlatkérő a közbeszerzési eljárásban való részvétel jogát a külön jogszabályban meghatározottak szerint fenntarthatja, illetve köteles fenntartani az olyan, védett foglalkoztatónak minősülő szervezetek, védett szervezeti szerződést kötött szervezetek, továbbá szociális foglalkoztatási engedéllyel rendelkező szervezetek számára, amelyek ötven százalékot meghaladó mértékben megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztatnak, illetve az olyan szociális foglalkoztatás keretében szociális intézményben ellátottakat foglalkoztató szervezeteknek, amelyek ötven százalékot meghaladó mértékben fogyatékos munkavállalókat foglalkoztatnak. Erre a tényre az eljárást megindító felhívásban az ajánlatkérőnek hivatkoznia kell.

6. *Támogatások csoportos rehabilitációs foglalkoztatáshoz:* A szociális és munkaügyi miniszter által kiírt pályázati eljárás keretében a *védett foglalkoztatók* részére költségkompenzációs támogatás, *nyílt munkaerőpiacon nem foglalkoztatható személyeket is foglalkoztató közhasznú társaság* számára rehabilitációs költségtámogatás megállapítására van mód (a pályázati felhívás és a támogatottak névsora az SZMM honlapján tekinthető meg).²¹

A *szociális intézményekben*²² *gondozott személyek* intézményen belüli foglalkoztatását 2006 júliusától két új foglalkoztatási forma, a készségfejlesztő jellegű munka rehabilitáció és a fejlesztő foglalkoztatás (határozott idejű munkaviszony) – együtt: szociális foglalkoztatás segíti. A fejlesztő foglalkoztatás megvalósításába az intézmény más foglalkoztatót is bevonhat.

5.3. *A munkavállaló érdekeltsége*

2008-ban nem változtak a 2007. december 31-én rokkantsági nyugdíjban, baleseti rokkantsági nyugdíjban részesülők foglalkoztatási szabályai. A 2008-ban újonnan megállapított ellátások (rokkantsági nyugdíj, baleseti rokkantsági nyugdíj, rehabilitációs járadék) mellett azonban más szabályok szerint

20 – 2003. évi CXXIX. törvény a közbeszerzésekről 17/A.§; 302/2006. (XII. 23.) kormányrendelet a védett foglalkoztatók részére fenntartott közbeszerzések részletes szabályairól.

21 – 177/2005.(IX.2) kormányrendelet; 15/2005.(IX.2.) FMM-rendelet.

22 Szociális intézmény: a nappali és szakosított ellátást nyújtó intézmények összessége. Munka rehabilitációnak a legfeljebb napi 4, heti 20 órát elérő, fejlesztő foglalkoztatásnak a legfeljebb napi 8, heti 40 órát elérő foglalkoztatás minősül.

lehet munkát vállalni. Ennek lényege (annak kivételével, hogy a mindenkori minimálbért az ellátásban részesülő megkeresheti):

- a munkaidő hossza, illetve a megrokkulás időpontját megelőző munkakörhöz képest rövidebb volta már nem szerepel a rokkantsági nyugdíj megállapítására jogosító feltételek között;
- a megszerezhető kereset, jövedelem számítása során minden olyan, járulékalapot képező jövedelmet számításba kell venni, amely után a felső korlát figyelmen kívül hagyásával nyugdíjjárulék-fizetési kötelezettség áll fenn, ideértve azt a jövedelmet is, ami után az egyszerűsített közteherviselés szerint adózók 15 százalékhát fizetnek (munkaviszonyból és vállalkozói jogviszonyból, minden munkavégzésre irányuló jogviszonyból származó jövedelem számít!);
- a keresetkorlát a nyugdíj-megállapítás alapjául szolgáló átlagkereset 90 százaléka, amivel a keresetek, jövedelmek járulékokkal csökkentett *nettó értékét* kell összevetni.

2009-től az ellátás melletti foglalkoztatás új szabályai minden aktív korú (a rá irányadó öregségi nyugdíjkorhatárt be nem töltött) III. csoportos rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíjban, rehabilitációs járadékban részesülőre kiterjednek, egyidejűleg megszűnik az I–II. csoportos rokkantak esetében az ellátás melletti kereset korlátozása.

6. Munkahely-teremtő beruházások támogatása²³

2007. január elsejétől – összhangban az EK-joggal – munkahelyteremtő támogatást kétféle módon lehet igényelni:

- a) *regionális támogatásként*: a beruházás építési, tárgyi eszköz, immateriális javak költségeihez, valamint a létrehozott új munkahelyek személyi jellegű ráfordításaihoz, külön-külön, illetve együttesen, vagy
- b) *foglalkoztatási támogatásként*: a beruházáshoz kötődően létrehozott új munkahelyek személyi jellegű ráfordításaihoz.

A támogatást a Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprésze központi keretéből ítélik oda a pályázóknak. A nyertes pályázatokat a Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete véleménye alapján terjesztik a miniszter elé, aki dönt a támogatások odaítéléséről.

A munkahely-teremtő beruházások pályázati úton történő támogatása történhet vissza nem térítendő formában, amely új munkahelyek kialakítását szolgálja a már meglévő munkahelyek megtartása mellett. A támogatás mértéke új munkahelyenként legfeljebb 800 ezer forint. Erre az összegre vetítve – a regionális munkaügyi központokhoz – a következő kiegészítő támogatásért lehet – külön-külön, illetve együttesen is – folyamodni,

- ha a beruházás területfejlesztési, társadalmi-gazdasági és infrastrukturális, valamint munkanélküliségi szempontból hátrányos helyzetű kistérségek-

23 A nyomdai munkák lezárásakor kezdtek nyilvánossá válni azok az intézkedések, amelyeket a kormány kezdeményezett a gazdasági visszaesés okozta elbocsátások kezelésére. Ezek egyike az „MKV Fix program”, amely a mikro- és kisvállalkozásoknak kínál munkahely-bővítő és –megtartó járulékkedvezményt.

- ben, településeken vagy munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű régiókban valósul meg, új munkahelyenként 200 ezer forint pályázható;
- ha a beruházás befejezését követően a munkaügyi kirendeltségeken nyilvántartásban lévő álláskereső foglalkoztatására vállalkozik a pályázó, számára új munkahelyenként 200 ezer forint adható;
- ha a beruházó roma munkavállaló foglalkoztatását vállalja, új munkahelyenként további 100 ezer forint támogatásban részesülhet.

A pályázó így legfeljebb új munkahelyenként 1,5 millió forintos fajlagos támogatást igényelhet, amennyiben a fenti szempontok mindegyikének megfelel. A pályázatban szereplő beruházáshoz legfeljebb 80 millió forint, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium által meghatározott, munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű régiókban megvalósuló beruházáshoz legfeljebb 160 millió forint támogatás igényelhető. A beruházásonkénti támogatás összege 300 új munkahelyet meghaladó munkahelyteremtő beruházás esetén – a beruházásban érintett térség munkaerő-piaci helyzetére tekintettel – legfeljebb további 100 millió forinttal megnövelhető.

2007-ben 1 milliárd 920 millió támogatás fejében 2400 többletlétszám foglalkoztatását vállalták a pályázók. Ennek 60 százalékát az álláskereső köréből választották ki, akik közül 72 fő roma származású volt (SZMM, 2007, 1. o.).

Magas hozzáadott értékű tevékenységek munkahely-teremtő beruházásai támogatásának keretében a Szociális és Munkaügyi Minisztérium olyan üzleti vállalkozásokat támogat, amelyek minimális tárgyi eszköz-fejlesztéssel jelentős számú új munkahelyet teremtenek, ahol elsősorban kvalifikált, felsőfokú végzettségű munkaerőt, többségében pályakezdőket alkalmaznak. A beruházást megvalósító vállalkozások részére a létszámnövekedés miatt jelentkező személyi jellegű költségek egy részét térítik meg.

A kis- és középvállalkozások számára két év, más vállalkozások esetében három év a foglalkoztatási kötelezettség, ha pályakezdőknek, nyilvántartott álláskeresőknél vagy munkahelyük elvesztésével fenyegetett munkavállalóknak teremtenek új munkahelyet.

2007-ben 14 vállalkozás összesen 318 millió forint vissza nem térítendő támogatásban részesült, ami 400 új munkahely létrehozásához járult hozzá (SZMM, 2007, 4. o.)

Egyedi nagyberuházások munkahely-teremtő támogatása esetében a következő támogatási kritériumokat kell szem előtt tartani:

- a beruházás egyedi kormánydöntés alapján kapjon támogatást a Beruházás-ösztönzési célelőirányzatból;
- a beruházás a jogszabályokban meghatározott, területfejlesztési szempontból hátrányos vagy leghátrányosabb helyzetű kistérségben, településen valósuljon meg;

- teremtsen legalább 500 – a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben, településeken legalább 200 – új munkahelyet;
- az új munkahelyekre felvett létszám legalább 50 százaléka – a leghátrányosabb helyzetű kistérség, település esetében legalább 30 százaléka – legyen regisztrált álláskereső.

A támogatás mértéke:

- 500 főt elérő létszámfelvétel esetén 260 millió forint,
- 300 főt elérő létszámfelvétel esetén 160 millió forint,
- 200 főt elérő létszámfelvétel esetén 80 millió forint.

2007-ben 1 milliárd 64 millió forintot használtak fel egyedi nagyberuházások munkahely-teremtő támogatására, ami közel másfél ezer új munkahely létrejöttét segítette elő. (SZMM, 2007, 5. o.)

Távmunkahelyek létesítését elősegítő támogatási programot az SZMM a távmunka elterjesztésére indított program folytatásával ösztönzi az elektronikus munkavégzés fejlesztését. Ennek keretében kiegészítő bértámogatást, távmunkahelyek kialakításához kapcsolódó eszközbeszerzési támogatást és képzési támogatást nyújt a távmunkahelyeket létesítő gazdasági társaságoknak, továbbá a közfeladatokat ellátó intézményeknek és önkormányzati társulásoknak. 2007-ben 779 távmunkahely létrehozásának a feltételeit teremtetten meg az SZMM. 2008-ban a támogatható munkahelyek szám 600. (SZMM, 2007, 13. o.)

7. Mobilitási támogatások

A munkába járással kapcsolatos terhek csökkentését célzó *mobilitási támogatások* célja, hogy az utazási költségek átvállalásával csökkentse a munkaerőpiac területi egyenlőtlenségeit, és a munkahelyekért folytatott versenyben a kistelepüléseken élőket is esélyhez juttassa. Az utazásiköltség-térítés a munkanélküliek, pályakezdők munkahely-keresésével kapcsolatos – a tömegközlekedési eszközök igénybevételével indokoltan felmerülő – kiadásainak átvállalását jelenti. A támogatásokat a munkaügyi központ mérlegelési jogkörében eljárva állapítja meg.

Támogatásként mind a munkaadó, mind pedig a munkavállaló számára az öt külön jogszabály alapján terhelő utazási költség téríthető meg, részben vagy egészben, legfeljebb egyéves időtartamra, ha a munkaadó olyan személy foglalkoztatását vállalja, aki legalább hat hónapja (pályakezdők esetén három hónapja) munkanélküli.

Támogatás adható csoportos személyszállításhoz is, ha a munkahely elérése és a visszaautazás meghaladja a két órát. A támogatás mértéke a csoportos személyszállításban érintett munkavállalók lakóhelyétől (tartózkodási helyétől) a munkahelyéig tartó útvonalra vonatkozó autóbuszberletek árának a munkaadót terhelő részéig terjedhet. A támogatás legfeljebb egy évig adható.

2007-ben az utazási költségek megtérítése keretében nyújtott támogatás összesen 2500 főt érintett. A támogatás elsősorban a dolgozók helyközi utazását segítette. A támogatottak kétharmada tartozott ebbe a körbe, a csoportos személyszállításba 88 főt vontak be (SZMM, 2008a, 36. o.)

Az utazási költségek megtérítéséhez adható támogatást a munkáltatók jellemzően a bértámogatással kombináltan veszik igénybe, elsősorban ott, ahol a munkáltatók nem tudnak helybelieket alkalmazni. A kedvezményezettek aránya az aktív eszközök által támogatottak összességéhez viszonyítva az érintett és átlaglétszám alapján egyaránt minimális: 2001-ben 3 százalék volt, ami 2006-ra 2 százalékra csökkent.

8. Járulékkezdmények a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának elősegítéséhez

2005. október 1-jén indult a Start-program, amely minden pályakezdőre kiterjed, aki 25 évesnél – felsőfokú végzettségük esetében 30 évesnél – fiatalabb, befejezte (vagy megszakította) tanulmányait, és belép az első munkahelyére.²⁴ Az a munkáltató, amelyik vállalja foglalkoztatásukat, *két év támogatásra* jogosult. A támogatás formája: *alanyi jogon járó járulékkedvezmény*, aminek köszönhetően a munkáltatónak (havonta) a pályakezdő fiatal foglalkoztatásának *első évében a járulékalap 15 százalékát, a második évben pedig annak 25 százalékát* kell megfizetnie. *A kedvezmény a minimálbér legfeljebb másfélszeresét kitevő keresetig érvényesíthető 25 éven aluliak foglalkoztatása esetén, felsőfokú végzettségűeknél pedig – 30 éves korig – maximum a minimálbér kétszereséig.*

A pályakezdő fiatalok 2005. október elsejétől 2008. június végéig 88 ezer Start-kártyát igényeltek. A kártyát kiváltók több mint 80 százaléka bejelentett foglalkoztatási lehetőséghez jutott. 2007-ben a vállalkozások 23,2 százaléka foglalkoztatott Start-kártyás fiatalokat, arányuk 2006-ban még csak 20 százalék volt. Start-kártyás fiatalot leggyakrabban a szállítás, távközlés ágazatokba tartozó vállalkozások vettek fel (34,5 százalék). A döntően exportáló cégek az átlagosnál jóval nagyobb gyakorisággal (43 százalék) alkalmaztak Start-kártyával pályakezdőt, és a növekedés is igen dinamikus volt ebben a vállalati szegmensben, hiszen az előző évi arány alig 20 százalék volt.

Joggal feltételezhető, hogy ezek – a támogatásra legkevésbé szoruló – cégek a jó képességű, piacképes tudású fiatalokat vették fel, akik támogatás nélkül is könnyen kaphattak volna állást. Az is valószínű, hogy a normatív támogatás olyan térségekre, ágazatokra, vállalatokra koncentrálódik, ahol a piactermészetes munkahely-teremtő képessége amúgy is a legélénkebb. Emiatt ez a támogatásai forma nem az egyenlőtlenségek csökkentése, hanem inkább a növelése irányában hat.

2007. július elsejétől *további programokkal bővült a Start-kártyacsalád*, azzal a céllal, hogy:

Start-kártya
a fiataloknak

²⁴ 2005. évi LXXIII. törvény a pályakezdő fiatalok, az ötven év feletti munkanélküliek, valamint a gyermek gondozását, illetve a családtag ápolását követően munkát keresők foglalkoztatásának elősegítéséről, továbbá az ösztöndíjas foglalkoztatásról szóló 2004. évi CXXIII. törvény módosításáról. A törvényt az Országgyűlés a 2005. június 27-i ülésnapján fogadta el. Hatályos: 2005. október 1-jétől.

- elősegítse a munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetűek be- és kiszalépését a munkaerőpiacra,
- növelje a célcsoport foglalkoztatottságát,
- ösztönözze a munkáltatókat a hátrányos helyzetűek felvételére,
- és érdekeltséget teremtsen a munkáltatók körében a bejelentett foglalkoztatásra.

A *Start-plusz program*²⁵ keretében a következő célcsoportok foglalkoztatása után jár járulékkedvezmény a munkáltatónak:

- gyes, gyed, gyet, valamint az ápolási díj folyósításának megszűnését követő egy éven belül a munkaerőpiacra visszatérni kívánó személyek,
- a gyermek egyéves korának betöltését követően, a gyes folyósítása mellett munkát vállalók (feltéve, hogy nem állnak foglalkoztatási jogviszonyban),
- tartósan állást keresők, vagyis azok, akik a kedvezményre jogosító kártya igénylését megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig (pályakezdők esetén 8 hónapon belül legalább 6 hónapig) nyilvántartott álláskeresőek voltak.

E célcsoportok foglalkoztatása esetén a Start-kártyával felvett fiatalokéval azonos kedvezményben részesül a munkáltató. Tehát két évig mentesül a tételes egészségügyi hozzájárulása megfizetése alól (1950 forint/hó). Emellett a foglalkoztatás első évében 15 százalék, a másodikban pedig 25 százalék közterhet kell fizetnie, a munkavállaló bruttó keresetét normál esetben terhelő 32 százalék helyett. 2007 közepétől 2008 közepéig 11 200 fő váltotta ki a Start-plusz kártyát.

A tartósan álláskereső személyek közül *Start-extra kártya* kiváltására az jogosult, aki:

- betöltötte az ötvenedik életévét, vagy
- életkorra való tekintet nélkül alacsony (legfeljebb alapfokú) iskolai végzettségű.

E célcsoportok alkalmazása esetén a munkáltatónak a foglalkoztatás első évében semmilyen közterhet nem kell fizetnie, a második évben pedig csak 15 százalékot a munkavállaló bruttó keresete után.

2007–2008 júniusa között 5000 fő vette igénybe a Start-extra kártyát (Simon Gábor SZMM államtitkár sajtótájékoztatója a Start-kártyák igénybevételéről, 2008. szeptember 2.).

2009. január elsejétől bevezetik a *Start-régió* programot, ami arra ösztönzi a munkáltatókat, hogy a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben élő, közfoglalkoztatást pótló juttatásban részesülőket foglalkoztassanak. Az új támogatás célcsoportjának egy nagy része azonos a Start-extra kártya kedvezményezettjével, ezért ez a konstrukció tulajdonképpen annak kiegészítése. Ehhez a támogatás célcsoportját bővíteni kell a közfoglalkoztatást pótló juttatásban részesülőkkel. A Start-régió programot csak a 47 leghátrányosabb helyzetű kistérségben vezetik be az ott élő, Start-extra kártyával rendelkezők számára.

Start-plusz kártya

Start-extra kártya

Start-régió

²⁵ 2007. évi XIV. törvény a pályakezdő fiatalok, az ötven év feletti munkanélküliek, valamint a gyermek gondozását, illetve a családtag ápolását követően munkát keresők foglalkoztatásának elősegítéséről, továbbá az ösztöndíjas foglalkoztatásról szóló 2004. évi CXXIII. törvény módosításáról. A törvényt az Országgyűlés 2007. március 12-én fogadta el, hatályos: 2007. július elsejétől.

A munkáltatónak ezzel a célcsoporttal növelnie kell a létszámát, és határozatlan időre szóló munkaszerződést kötnie, amit legalább a támogatás időtartama alatt fenn kell tartania. Ebben az esetben a Start-extra kártyához biztosított egyéves teljes járulékmentesség meghosszabbodik három évre.

A 14. táblázatban összefoglaljuk a Start-kártyacsalád által nyújtott munkáltatói kedvezményeket.

14. táblázat: A Start-kártyacsalád keretében nyújtott munkáltatói kedvezmények

	Start-program (fiataloknak)	Start-plusz (munkaerőpiacra visszatérő szülők, tartósan állás- keresők)	Start-extra (idősek, alacsony iskolai végzettsé- gűek)	Start-régió* (közfoglalkozta- tást pótló jutta- tásban részesü- lők)
Tételes egészség- ügyi hozzájárulás (1950 forint)	két évig mentesül a megfizetése alól	két évig mentesül a megfizetése alól	két évig mentesül a megfizetése alól	három évre men- tesül a megfizetése alól
A munkavállaló bruttó keresete után fizetendő közterhek (3 százalék mun- kaadói, 29 száza- lék tb-járulék)	1. év: 15 százalék 2. év: 25 százalék	1. év: 15 százalék 2. év: 25 százalék	1. év: nincs fize- tési kötelezettség 2. év: 15 százalék	teljes járulékmen- tesség három évre feltétel: létszámnövelés

* Bevezetése 2009-től várható a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben.

9. Alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatás

Az alkalmi munkavállalói könyvet 1997-ben vezették be, a háztartások munkáltatóvá válásának adminisztrációmentes engedélyezésére. Ezzel a rövidített időtartamú, alkalmi munkavégzés is munkaviszonynak minősül. A munkavállaló egészségügyi szolgáltatásra, nyugellátásra és munkanélküliellátásra szerez jogot. Ennek eszköze a *közteherjegy*.²⁶

Az alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatás bevezetésének indoka között említhető:

- a feketemunka legalizálása,
- a háztartási és más alkalmi munkák bekapcsolás a szervezett munkaerőpiac keretei közé,
- a munkanélküliek, inaktívak legális munkavégzési lehetőséghez juttatása,
- és a munkáltatói *ad hoc* munkaerőigényének kielégítése.

Eredetileg csak a magánháztartások, őstermelők és egyéni vállalkozók foglalkoztathattak alkalmi munkavállalói könyvvel alkalmi munkásokat. Ez a korlátozás eleinte szűkre szabta az e lehetőség igénybevételét. Annak, hogy 1997–1999 között mindössze 11 ezer alkalmi munkavállalói könyvet váltottak ki, fő oka a munkadíjjal szinte azonos terhelésű közteherjegy volt, ami nagyon drágának bizonyult. Az alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatás elter-

26 A részletes szabályokat az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatásról és az ahhoz kapcsolódó közterhek egyszerűsített befizetéséről szóló 1997. évi LXXIV. törvény tartalmazza.

jesztése érdekében 2000-ben a teljes verseny- és közsférában engedélyezték alkalmazását, majd 2002-ben a közteherjegy értékét is megfelezték. Ebből is 50 százalékos kedvezményt biztosítottak a munkáltatóknak regisztrált munkanélküliek foglalkoztatása esetén. 2005 novemberében a ledolgozható idő 120 napról 200 napra hosszabbodott. Ekkor vezették be azt is, hogy a közteherjegy 75 százaléka leírható a személyi jövedelemadóból, magánháztartásokban végzett munkák esetén. Mindezek következtében 2003-tól évente megduplázódott a kiváltott alkalmi munkavállalói könyvek száma, ami jelenleg megközelíti az egymilliót. A szezonális ágazatokban az átlagosnál elterjedtebb az alkalmi jellegű foglalkoztatás, különösen az idegenforgalomban és a mezőgazdaságban. Az előbbiben a cégek mintegy felére, az utóbbiban pedig 40 százaléka jellemző, hogy szezonális munkaerőigényüket nagyrészt alkalmi munkavállalói könyves munkavállalókkal elégítik ki. Nemzetgazdasági szinten is magas, a cégek egyötödét meghaladó az alkalmi munkavállalói könyves munkavállalókat foglalkoztató cégek aránya. A magyar tulajdonú vállalkozások között kétszer olyan gyakorisággal fordulnak elő alkalmi munkásokkal dolgozó cégek (24 százalék), mint a külföldiek körében (13 százalék). 2007-ben az alkalmi munkavállalói könyvvel foglalkoztató cégek statisztikai állományi létszámukhoz képest átlagosan 12,8 százalékkal több alkalmi munkást foglalkoztattak (Székely Judit SZMM szakállamtitkár sajtótájékoztatója a szezonális foglalkoztatás 2008. évi tapasztalatairól, 2008. augusztus 9.).

A sok engedmény miatt ma már olcsóbb alkalmi munkavállalói könyvvel foglalkoztatni, mint munkaviszony keretében. Ezt jól érzékelteti a következő példa, amely egy ledolgozott hónap bérköltségét mutatja be a kétféle foglalkoztatási formában. Napi 3000 forint napidíjjal és a hozzá kapcsolódó 900 forintos közteherjeggyel 20 napot dolgoztatni 78 ezer forint/főbe kerül egy munkáltatónak. Ugyanez munkaviszony keretében, minimálbérrel számolva 69 000 forint + 24 030 forint tb-hozzájárulás = 93 030 forint. A különbség tehát 15 030 forint havonta, az alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatás javára. Emiatt tömegessé vált az időszakos, szezonális munkaviszonyok átváltása alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatásra, de tapasztalni lehet más kedvezőtlen következményeket is:

- olyan visszaéléseket, mint a munkaviszony megszüntetése, majd alkalmi munkavállalói könyves továbbfoglalkoztatás a járadékfolyósítás szüneteltetése mellett;
- a rendszeres szociális segélyben részesülőket visszatartja a munkavállalástól (a segély mellett engedélyezett alkalmi munkavállalói könyves foglalkoztatás jóval nagyobb jövedelmet tesz lehetővé, mint amennyi ennek a körnek a piacon elérhető nettó keresete lenne);
- az alkalmi munkavállalói könyv adminisztrációjának bonyolítása, a tb-jogosultságokhoz kapcsolódó bejelentési kötelezettségek teljesítése óriási terhet ró a foglalkoztatási szolgálatra;

*Alkalmi munkavállalói
könyvvel mintegy
300 ezren dolgoznak,
átlagosan évi 20 napot*

- bár a feketemunka legalizálását várták tőle, mégsem erre ösztönöz, hanem az ellenkezőjére. Erre buzdít a jogszabály is, amikor kimondja, hogy „a több, legfeljebb öt napra létesített munkaviszony esetén a közteherjegyet elég az utolsó napon beragasztani”.

A 2008. esztendő a törvénymódosítás előkészítésének a jegyében folyt. Ennek alapján remélhető, hogy a jövő évtől lesznek változások (*SZMM-PM*, 2008). Ennek lényege előreláthatólag a következő:

- szűkül az alkalmi munkavállalókat foglalkoztatható munkáltatók köre, nevezetesen a háztartásokra, a kiemelt közhasznú szervezetekre és a mezőgazdasági szezonmunkára kedvezményt csak ezek vehetnek igénybe;
- a többi munkáltató a munkaviszonnyal azonos feltételek mellett alkalmazhat alkalmi munkásokat;
- az alkalmi munkavállalás adminisztrációs központja az APEH-ban lesz;
- az alkalmi munkavállalók regisztrációja és nyilvántartása elektronikusan történik.

10. Munkaerő-piaci szolgáltatások

A foglalkoztatási törvény a munkaerő-piaci szolgáltatások közé sorolta:

- a munkaerő-piaci és foglalkozási információ nyújtását,
- a munka-, pálya-, álláskeresési, rehabilitációs, helyi (térsgéi) foglalkoztatási tanácsadást és
- a munkaközvetítést.

Ezek tartalmát a munkaerő-piaci szolgáltatásokról szóló rendelet határozta meg 2000-ben,²⁷ amely egységes keretbe foglalta a szolgáltatások nyújtásának feltételeit is. A jogszabály alapvetően azokat a szolgáltatásokat nevesítette, amelyeket döntő részben a regionális munkaügyi központok szakmai osztályai vagy a munkaügyi kirendeltségek nyújtanak az ügyfelek részére. Emellett lehetőség van arra is, hogy a joganyagban szabályozott – a munkaügyi központ által is nyújtott – szolgáltatásokat a kapacitások bővítése érdekében külső szervezetektől megvásárolhassák. Új elem, hogy a regionális munkaügyi központok mellett a regionális képzőközpontok, valamint a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal is közvetlenül nyújtanak szolgáltatásokat. A munkaerő-piaci szolgáltatásokat a munkanélküliek, a munkaadók és a munkavállalók *ingyenesen* vehetik igénybe.

10.1. A foglalkoztatási törvényben nevesített munkaerő-piaci szolgáltatások

A következőkben bemutatjuk a foglalkoztatási törvényben nevesített munkaerő-piaci szolgáltatások tartalmát.

Munkaerő-piaci és foglalkozási információ nyújtása. Az információnyújtás célja, hogy elősegítse az elhelyezkedést és az üres álláshelyek betöltését. Történhet önállóan vagy tanácsadás, állásbörze, továbbá munkaközvetítés

27 – 30/2000. (IX. 15.) GM-rendelet a munkaerő-piaci szolgáltatásokról, valamint az azokhoz kapcsolódóan nyújtható támogatásokról. Ezt a rendeletet módosította az Egyes foglalkoztatási tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról szóló 6/2008. (IV. 23.) SZMM-rendelet, amely 2008. április 26-án lépett hatályba. A fontosabb változások a következők voltak: – a nyújtható szolgáltatások köre bővült a mentori szolgáltatással, – változtak a munkaerő-piaci szolgáltatóknak nyújtható támogatás szabályai, – módosult a munkaerő-piaci szolgáltatásokhoz nyújtható, keresetpótló juttatás összege.

keretében. Magában foglalja a foglalkozásokra, a térségben elérhető képzésekre, a régió, a megye, valamint a kistérség munkaerő-piaci helyzetére, a munkaerő-kereslet és -kínálat helyi jellemzőire vonatkozó információk nyújtását, a foglalkoztatást elősegítő támogatások és a munkanélküli-ellátásokra vonatkozó lehetőségek ismertetését, továbbá a tájékoztatást a foglalkoztatással összefüggő jogszabályokról.

Munkatanácsadás. Célja az elhelyezkedést akadályozó körülmények feltárása, valamint az azok megszüntetésére, a sikeres elhelyezkedés megvalósítására irányuló terv kidolgozása.

Pályatanácsadás. Célja az azt igénybe vevő személy pályaválasztásának, pályamódosításának elősegítése, és számára az érdeklődésének, képességének, személyiségének, valamint a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő pályaterv kialakítása. A pályatanácsadás irányulhat *pályaválasztásra* vagy *pályamódosításra*.

A *pályaválasztási tanácsadás* elősegíti a pályaválasztási döntés meghozatalát, az e döntésnek, valamint a munkaerő-piaci keresletnek megfelelő képzési lehetőség kiválasztását.

A *pályamódosítási tanácsadás* segítséget nyújt új képzési irány vagy foglalkozás megtalálásához olyan személy számára, akinek a szakmai képzettsége a személyiségének, képességének, valamint a munkaerő-piaci keresletnek nem felel meg.

Álláskeresési tanácsadás. Célja azok elhelyezkedésének elősegítése, akik munkát kívánnak vállalni, de nem rendelkeznek az álláskereséshez szükséges ismeretekkel. Az álláskeresési tanácsadás formái:

- egyéni álláskeresési tanácsadás,
- álláskeresési módszerek oktatása,
- álláskereső klubja (az *álláskereső klubja* az álláskereső részvételével rendszeresen tartott csoportos foglalkozás, amely a résztvevők elhelyezkedésének elősegítésére irányul).

Rehabilitációs tanácsadás. Célja, hogy munka- és pályatanácsadással, valamint álláskeresési és pszichológiai tanácsadással elősegítse a foglalkozási rehabilitáció irányának meghatározását olyan megváltozott munkaképességű emberek számára, akik képzettségi szintjüknek megfelelő munkakörbe nem közvetíthetők.

Pszichológiai tanácsadás. A munka-, pálya-, álláskeresési és rehabilitációs tanácsadáshoz, továbbá a munkaerő-piaci képzéshez kapcsolódóan – amennyiben arra a szolgáltatás céljának elérése érdekében szükség van – a szolgáltatást igénybe vevő személy részére pszichológiai tanácsadás is nyújtható, amely segít feltárni az álláskereső számára az életvezetésből és a személyiségproblémákból eredő, elhelyezkedést akadályozó körülményeket.

A felsorolt tanácsadástípusok a következőképpen valósíthatók meg:

- egyéni tanácsadói beszélgetésként,

- csoportos tanácsadás formájában,
- strukturált csoportfoglalkozásként,
- érdeklődés-, érték-, képesség-, valamint személyiségvizsgálat keretében,
- a pályaismeret bővítéseként.

Mentorálás. A munkaügyi központ mentori szolgáltatás igénybevételét biztosíthatja az álláskereső vagy a foglalkoztatási szolgálat más szolgáltatását igénybe vevő személy számára, ha a személyes konzultáció alapján megállapítható, hogy az együttműködési kötelezettség teljesítéséhez vagy a munkahelyi beilleszkedéshez mentorra van szüksége. A mentorálás a humán pártfogói, illetve személyes segítő szolgáltatást foglalja magában. A mentor (az adott szakmai területet átfogóan és részleteiben is jól ismerő munkatárs/pártfogó) a mentorált személyt a saját, hosszú távú szakmai és karriertervének megvalósításában segíti (munkahelykeresés, a megfelelő képzés kiválasztása, a képzés eredményes elvégzése, az elhelyezkedést követő beilleszkedés, munkahely megtartása, szakmai előrelépés). A segített személyt információkkal látja el, motiválja, az együttműködéshez szükséges kapcsolati rendszer kialakításában és fenntartásában támogatja, személyesen segíti.

Helyi (térségi) foglalkoztatási tanácsadás. Célja: szakmai, módszertani segítségnyújtással hozzájárulni a térségben a foglalkoztatási helyzet javításához, a gazdasági élet résztvevői közötti együttműködés kialakulásához, a foglalkoztatási feszültségek kezeléséhez, a vállalkozási tevékenység élénküléséhez, továbbá új munkahelyek teremtéséhez.

10.2. Munkaközvetítés

A munkaerő-kereslet és -kínálat összehangolásának leggyorsabb és legolcsóbb eszköze a munkaközvetítés, amely sokrétű tevékenységet takar. A munkaügyi központ kirendeltsége ezt az álláskeresőként nyilvántartott és a közvetítést kérő személyekkel, valamint az állást kínáló munkaadókkal együttműködve látja el.

A kirendeltség a munkaközvetítés keretében:

- személyes beszélgetést folytat a munkát keresővel, amelynek során feltárja a foglalkoztatással kapcsolatos, valamint az azt akadályozó körülményeket (iskolai végzettség, szakképzettség, korábban betöltött munkakörök, szakmai gyakorlat, lakóhely, tartózkodási hely, munkaképesség), továbbá tájékoztatja őt a számára megfelelő munkalehetőségek fő jellemzőiről, így különösen a foglalkoztatás helyéről, idejéről, a munkarendről, továbbá a kereseti lehetőségről,
- a foglalkoztatást akadályozó körülmény megállapítása esetén megfelelő szolgáltatás igénybevételét javasolja,
- kapcsolatot tart azokkal az állást kínáló munkáltatókkal, akik munkavállalókat munkaviszony keretében kívánnak foglalkoztatni, továbbá

- elősegíti a munkát keresők és az állást kínálók találkozását annak érdekében, hogy közöttük foglalkoztatási jogviszony jöjjön létre.

A munkaközvetítés *egyéni és csoportos* közvetítés formájában valósulhat meg.

A munkaközvetítés során tilos:

- olyan személy közvetítése, aki jogszabály szerint munkaviszonyban nem foglalkoztatható (például kiskorú),
- a közvetítés nem létező állásba, továbbá ha a munkaadónál a közvetítés tárgyát képező tevékenységet is érintő sztrájk van folyamatban,
- olyan munkaerőigényt közvetíteni, amely jogszabálysértő feltételeket tartalmaz, továbbá
- olyan foglalkoztatóhoz közvetíteni, amely láthatóan nem biztosítja a foglalkoztatási feltételeket.

Magyarországon a foglalkoztatási törvény hatályba lépése előtt a munkáltatónak kötelező volt regisztráltatniuk üres állásaikat. Ez 1991-ben megszűnt. Ennek hatására a munkaügyi központoknál nyilvántartott munkahelyek száma a felére apadt. Emiatt *1992-től az állásbejelentési kötelezettséget újra bevezették*. Ennek ellenére a munkaügyi szervezetek által regisztrált üres állások aránya a munkanélküliek összességéhez továbbra is csekély, 10–15 százalék között mozog.

A munkaadó köteles bejelenteni:

a) az olyan be nem töltött álláshelyet, amelyben a foglalkoztatásra munkaviszony keretében kerül sor,

b) a külföldiek magyarországi foglalkoztatásának engedélyezéséről szóló, külön jogszabályban meghatározott körben az olyan álláshelyet, amelyben a foglalkoztatás munkaviszonyon kívüli, egyéb foglalkoztatásra irányuló jogviszony keretében történik,

c) a munkáltató álláskereső közvetítését kérheti olyan, foglalkoztatásra irányuló jogviszony keretében ellátandó tevékenység végzésére is, amelyre vonatkozóan bejelentési kötelezettsége nem áll fenn.

A munkaerőigény a bejelentés napjától számított legfeljebb 60 napig érvényes, de lejárt előtt meghosszabbítható.

A kirendeltség a foglalkoztató részére közvetítést akkor végez, ha:

- munkaerőigényét bejelentette, és
- a közvetítést kéri, továbbá vállalja, hogy
- fogadja a kirendeltség által kiállított közvetítőlappal megjelenő álláskeresőket, és
- a közvetítőlapon igazolja a közvetítés eredményét.

Ha a foglalkoztató nyilatkozata alapján az álláshely hirdethető, az megjelenik az Európai Foglalkoztatási Szolgálat (Eures) hálózatán, és arra az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes tagállamok állampolgára, illetve annak hozzátartozója is közvetíthető.

10.3. Új szolgáltatások

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat szolgáltatásai folyamatosan fejlődnek, az általa nyújtott szolgáltatási paletta egyre szélesedik, újakkal bővül.

Mind a foglalkoztatók, mind az álláskeresők részére új lehetőséget kínál az *elektronikus információnyújtás*: az informatikai rendszerek (online/telefonos tanácsadás, képűjság, kivetítő, teletext, DVD stb.) széleskörű felhasználhatósága, az önállóan használható információs rendszerek és elektronikus adatbázisok elérhetősége (például: www.afsz.hu; egységes állás- és önéletrajzbank, e-pálya stb.).

Mentálhigiénés, a foglalkoztatás elősegítését szolgáló egészségügyi szolgáltatások. Ide azok az egészségügyi szolgáltatások tartoznak, amelyek a munkahelyen való fizikai megjelenést javítják (erre azért van szükség, mert sok esetben az ügyfelek nem megfelelő külső megjelenése, fizikai állapota nehezíti az elhelyezkedést, a munkáltatókban rossz benyomást kelt). *A megváltozott munkaképességű emberek esetében a rehabilitációs eljárás írhat elő ilyen jellegű szolgáltatást* (például a hajléktalanok számára tisztálkodási lehetőséget, fogászati kezelést, fodrászt, esetleg alacsony bevétellel rendelkezők esetében ruhapénzt).

A rendelet megjelenése óta nemcsak a szolgáltatási paletta bővült, hanem az információnyújtás formái, szervezeti keretei is kiszélesedtek. Kialakult a *Foglalkoztatási Információs Tanácsadók* (FIT) országos rendszere, a *Rehabilitációs Információs Centrum* (RIC), s különféle rendezvények (képzési, illetve állásbörzék, nyílt napok) bővítik az információnyújtás lehetőségeit. Ugyancsak fontos szerepet töltenek be a pályaválasztási kiállítások.

Pályaválasztási kiállítás. A pályaválasztási kiállítás keretében a látogatók tematikus információkat kapnak a munkaerőpiacról és a képzőintézményekről, betekintést nyerhetnek az intézmények életébe. A rendezvény alapvető célja, hogy a pályaválasztás, illetve pályamódosítás előtt állók döntései és a munkaerő-piaci igények közötti összhang megteremtéséhez segítséget nyújtson. A rendezvény átfogó képet nyújt az iskolarendszerű, akkreditált és az iskolarendszeren kívüli szakképzési lehetőségekről, a szakképzés gyakorlati lehetőségeiről és feltételeiről, a kamarák és a képzést biztosító munkáltatók közreműködésével.

11. Munkaerő-piaci programok

A munkaügyi szervezetben regisztrált álláskeresők négyötöde nem első ízben jelentkező, hanem visszatérő ügyfele a foglalkoztatási szolgálatnak. Problémákat kizárólag az egyedi aktív munkaerő-piaci eszközök alkalmazásával nem lehet megoldani. A komplex problémakezelés többféle munkaerő-piaci szolgáltatás igénybevételét feltételezi, vagy még inkább a bekapcsolódást egy munkaerő-piaci programba. Ez a támogatási forma 2000. február elsején került be a foglalkoztatási törvénybe, ami a munkaerő-piaci program fogalmát

a következőképp definiálta: „[A] Munkaerő-piaci Alap előre meghatározott, összetett célok érdekében biztosíthatja olyan programok megvalósításának pénzügyi fedezetét, amelyek térségi foglalkoztatási célok megvalósítására, munkaerő-piaci folyamatok befolyásolására, valamint a munkaerőpiacon hátrányos helyzetben lévő rétegek foglalkoztatásának elősegítésére irányulnak ... [e] programok keretében a munkaerő-piaci szolgáltatások és foglalkoztatást elősegítő támogatások egyidejűleg és egymásra épülve is nyújthatók.”

Itt konkrétan a foglalkoztatási törvényben és végrehajtási rendeletében rögzített munkaerő-piaci szolgáltatásokról, valamint a Munkaerő-piaci Alapnak a foglalkoztatási és rehabilitációs alaprészéből nyújtható, foglalkoztatást elősegítő támogatásokról van szó. A program támogatásai tekintetében a foglalkoztatási törvényben és végrehajtási szabályaiban meghatározott feltételektől *el lehet térni*, például:

- a program célcsoportjához tartozók minden programelemben részt vehetnek, függetlenül egyéni jogosultságuktól,
- a program támogatásai a program teljes időtartama alatt nyújthatók,
- a közhasznú foglalkoztatás támogatása tekintetében is a program időtartama a mérvadó, azaz nincs időkorlát.

A program indítása előtt *programtervet* kell készíteni, amelyben meg kell határozni:

- azoknak a személyeknek a körét, akik munkaerő-piaci helyzetének javítására a program irányul (célcsoport),
- azokat a térségeket, ahol a programot megvalósítják,
- a program tartalmát alkotó munkaerő-piaci szolgáltatásokat és foglalkoztatást elősegítő támogatásokat (programelemek), valamint azokat a szakmai elveket, amelyek szerint ezek a programban összekapcsolódnak,
- a programban, valamint az egyes programelemekben való részvétel feltételeit,
- a program megvalósításában közreműködő személyek és szervezetek körét,
- a program megvalósításának időtartamát (legfeljebb három év lehet),
- a programtól, valamint az egyes programelemektől várt eredményt, valamint annak értékelési módját és gyakoriságát,
- a program teljes költségvetését, amely tartalmazza a programot alkotó munkaerő-piaci szolgáltatások, támogatások és a program működtetésének (a programirányítás, a programmal kapcsolatos tájékoztatás és a program végrehajtásának nyomon követése) költségeit,
- a program keretében olyan feltételek is előírhatók, amelyek alapján a célcsoporthoz tartozók a programnak csak bizonyos elemeiben (és nem az összesben) vehetnek részt.

A munkaerő-piaci programok lehetnek *központiak* és *regionálisak*. A központi program indításáról – a Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete véleménye-

nyének kikérését követően – a szociális és munkaügyi miniszter dönt, a regionális munkaerő-piaci programról pedig – a munkaügyi tanács véleményének meghallgatása után – a munkaügyi központ főigazgatója. A munkaerő-piaci program kidolgozására és megvalósítására pályázatot írnak ki, amelynek nyertesével a munkaügyi központ megállapodást köt. Ennek tartalmaznia kell a program szervezésének, bonyolításának, ellenőrzésének részletes szabályait, valamint a program tartalmát alkotó támogatások folyósításának feltételeit. A program megvalósításához nyújtott támogatás 10 százaléka a program lezárását követően az eredmény elfogadása esetén fizethető ki.

A foglalkoztatási törvény úgy rendelkezett, hogy 2007. január elsejétől a munkabér és járulékainak megtérítésére csak a *közhasznú munkavégzés*, valamint a korábban bemutatott *bértámogatás* megállapítása esetében kerülhessen sor. Mivel a közhasznú munkavégzés a foglalkoztatásnak csak egy szegmensét érinti viszonylag szűk munkáltatói körben, a bértámogatás pedig csak a meghatározott, hátrányos helyzetűnek minősített személyi kör foglalkoztatásához, legfeljebb 12 hónapig folyósítható, maximum a munkabér és járulékai együttes összegének 50, illetve 60 százalékos mértékéig, a programok támogatásának fenntartás megkérdőjeleződött. Az EU-szabályoktól ugyanis nem lehet eltérni, ezek szerint viszont a gazdálkodó szervezetek program keretében megvalósuló foglalkoztatása három éven át nem, továbbá hátrányos helyzetű személynek nem minősülő munkavállalói célcsoport mellett egyáltalán nem támogatható.

Ezért 2007-től egy új aktív eszköz – a *bérköltség-támogatás* – bevezetésére került sor, amely csak munkaerő-piaci program keretében alkalmazható, és a munkabér, illetve járulékai 100 százalékos finanszírozását teszi lehetővé, legfeljebb három éven át. Tekintettel arra, hogy a programok sikeres lebonyolítása szakszerű irányítás nélkül nehezen elképzelhető, *az új eszköz keretében* nemcsak a célcsoportokhoz tartozó személyek (a programba bevont hátrányos helyzetű emberek), hanem a *programirányítók foglalkoztatásával kapcsolatban felmerülő bér- és járulék költségek* is megtéríthetők.²⁸

III. A HAZAI FOGLALKOZTATÁSPOLITIKA IRÁNYÍTÁSI ÉS FINANSZÍROZÁSI RENDSZERE

1. A foglalkoztatáspolitikai irányításának szervezeti keretei

A magyar foglalkoztatáspolitikai kormányzati felelőse a *Szociális és Munkaügyi Minisztérium* (SZMM), amit 2006-ban hoztak létre, rendkívül szerteágazó hatáskörrel. Ennek egyik szakágazatától, a szociális területhez tartozó szakmai feladatok tárgyalásától itt eltekintünk. A munkaügyeket illetően az Szociális és Munkaügyi Minisztérium alapvető feladata, hogy elősegítse az emberi erőforrásokkal való hatékony és humánus gazdálkodás feltételeinek a megteremtését, beleértve a felnőttképzés irányítását, továbbá a foglalkoz-

28 Amennyiben a támogatás alanya vállalkozás, a *de minimis* szabályokat kell alkalmazni.

tatási feszültségek csökkentését, az esélyegyenlőséget, a társadalmi párbeszédet, valamint a kormány, a munkaadók és a munkavállalók közötti érdekegyeztetést.

A minisztérium dolgozza ki a kormány *foglalkoztatáspolitikai* koncepcióját, és javaslatokat tesz a foglalkoztatás bővítésére. Meghatározza továbbá az *álláskereső ellátásának rendszerét*, aktív munkaerő-piaci eszközöket és programokat dolgoz ki a munkaerőpiacon hátrányos helyzetben lévők foglalkoztatására. A miniszter felelős a *bérlpolitikáért*, ezen belül a minimálbér megállapításáért. Kiemelt szerepe van a *munkavédelemmel* kapcsolatosan is, ugyanis a minisztérium alkotja meg a biztonságos munkavégzést elősegítő szabályokat, ideértve a munkakörülményekkel, munkaeszközökkel, védőeszközökkel kapcsolatos követelményeket.

A minisztérium koordinálja a munka világával is összefüggő hátrányos helyzetek kiegyenlítését segítő kormányzati feladatokat. A *fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-piaci integrációját* segítő képzésre és foglalkoztatásra programokat dolgoz ki. A társadalmi esélyegyenlőség elősegítése keretében kiemelt figyelmet fordít a *roma népesség* munkaerő-piaci esélyeinek növelésére. Ezt elősegítendő, együttműködik a roma jogvédő és érdekvédő szervezetekkel.

A minisztérium tevékenysége kiterjed a *szakképzés* feltételeinek, a szakmai vizsgáztatás szabályainak, valamint a szakképzésben részt vevő tanulókat megillető juttatások meghatározására. E feladatait az oktatási miniszterrel egyetértésben látja el. Jelentős szerepe van a minisztériumnak az *egész életen át tartó tanulás* ösztönzésében, amelynek keretében felnőttképzési és munkaerő-piaci képzési programokat dolgoz ki, valamint felnőttképzési intézményeket tart fenn.

A miniszter felelősséggel tartozik a *társadalmi párbeszéd* megvalósulásáért, ezért részt vesz a feladatköréhez tartozó területek érdekegyeztetésében, valamint képviseli a kormányt az országos érdekegyeztetésben. Emellett figyelemmel kíséri a munkaügyi vitákat és konfliktusokat, továbbá segíti azok feloldását. A kormányzat nevében *intézményes kapcsolatot tart a civil szektorral*, és támogatja a civil szervezetek részvételét a közfeladatok ellátásában.

Törvény-előkészítő és jogszabály-alkotó tevékenységet végez: kidolgozza a kormány számára a feladatkörével összefüggő törvények és jogszabályok tervezeteit.

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium mint stratégiai irányító és jogalkotó hatóság *irányítja a teljes munkaügyi intézményrendszert*: a középírányítói funkciókat ellátó Foglalkoztatási és Szociális Hivatalon keresztül az *Állami Foglalkoztatási Szolgálatot*, beleértve a regionális munkaügyi központokat és a regionális képzőközpontokat is. Felügyeli az *Országos Munkaügyi és Munkavédelmi Főfelügyelőséget* és a *Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézetet*. Az európai uniós támogatások felhasználásával kapcsolatos felada-

tokat 2007. január elsejétől az SZMM irányítása alá került *Európai Szociális Alap Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht.* (ESZA Kht.) látja el, amely többek között felelős a rendelkezésre álló források maradéktalan és hatékony felhasználásáért, a közösségi jogszabályok betartásáért, a gazdálkodás átláthatóságáért, a kifizetésekért és a program végrehajtásának rendszeres értékeléséért. Az *Országos Foglalkoztatási Közalapítványnak* (OFA) is jelentős szerepe van a minisztériumi célok teljesítésében, továbbá az Európai Szociális Alap felhasználásában.

A kormány mellett a *helyi önkormányzatok*, továbbá a *munkaadók* és a *munkavállalásra jogosultak*, valamint az utóbbiak érdekképviselői szervezetei is együttműködnek a foglalkoztatás elősegítésében, valamint a munkanélküliség megelőzésében és hátrányos következményeinek enyhítésében.

A *helyi önkormányzatok* – túl azon, hogy döntéseik előkészítése és végrehajtása során figyelembe veszik azok foglalkoztatáspolitikai következményeit – közvetlenül is részt vesznek a munkanélküliek részére történő közhasznú foglalkoztatás szervezésében, valamint – a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény szerint – elősegítik a rendszeres szociális segélyben részesíthető, aktív korú nem foglalkoztatott személyek foglalkoztatását. Ez a feladatkör a jövő évtől kibővül a közfoglalkoztatási tervek készítésével és a munkavállalásra kötelezett szociális segélyezettek közfoglalkoztatásának a megszervezésével.

A munkaadók:

- érdekképviselői szerveik útján közreműködnek a foglalkoztatási érdekegyeztetésben;
- segítik a foglalkoztatási szolgálat munkáját, ennek keretében munkaerő-igényükről és annak megszűnéséről folyamatosan, de legkésőbb a betöltés esedékességekor tájékoztatják az illetékes munkaügyi központot; továbbá
- járulék fizetésével hozzájárulnak az álláskereső munkanélküliek ellátásához.

A munkavállalók:

- ugyancsak képviselőik útján vesznek részt a foglalkoztatási érdekegyeztetésben;
- munkanélkülivé válásuk esetén elhelyezésük érdekében együttműködnek a foglalkoztatási szolgálattal, valamint a munkaadóval, mérlegelik a felajánlott átképzési, foglalkoztatási lehetőségeket, közreműködnek új munkahelyek felkutatásában,
- továbbá járulékot fizetnek, munkanélküli-ellátásuk biztosítására.

Az *Állami Foglalkoztatási Szolgálat* (ÁFSZ) egyfelől a középirányító funkciót betöltő *Foglalkoztatási és Szociális Hivatalból*, másfelől pedig a *hét regionális munkaügyi központból* és a hozzájuk tartozó *174 kirendeltségből* áll. Emellett az ÁFSZ szervezeti keretei közé tartozik a *kilenc regionális képző központ* is.

Az ÁFSZ feladatai:

- információkat gyűjteni és nyújtani a munkaerő-piaci folyamatokról, prognózisokat készíteni a várható változásokról, orientálni az iskolafenntartókat a képzési struktúra és a beiskolázási mértékek meghatározásában;
- feltárni az üres álláshelyeket, gyors, szakszerű munkaerő-közvetítést végezni, segítséget nyújtani a munkáltatók munkaerőigényeinek kielégítéséhez;
- differenciált, az egyéni sajátosságokhoz igazított képzési, bér-, munkahelyteremtő- és egyéb támogatásokkal, szolgáltatásokkal segíteni az álláskeresőket, munkanélküliek elhelyezkedését, a megváltozott munkaképességű emberek foglalkozási rehabilitációját;
- célzott rétegaprogramokat indítani a leghátrányosabb munkaerő-piaci helyzetben lévő rétegek számára, az idősebbek, a munka világába visszatérni kívánó nők számára, a pályakezdők elhelyezkedésének támogatására, a romák képzésére, foglalkoztatására, beillesztésére a munka világába stb.;
- elősegíteni a foglalkoztatási válsághelyzetek, a jelentős létszámleépítések által okozott foglalkoztatási problémák megoldását;
- ellátást nyújtani az elhelyezkedni nem tudó, arra jogosult álláskeresőket;
- engedélyezni a külföldi állampolgárok magyarországi foglalkoztatását;
- szervezni a munkaerő-piaci képzést, a regionális képzőközpontokon keresztül részt vállalni a munkanélküliek átképzésében, a változó igényekhez való alkalmazkodás elősegítésével széles körben hozzájárulni a munkaerő-állomány fejlesztéséhez;
- közreműködni az Európai Szociális Alap támogatásainak hatékony felhasználásában;
- működtetni az Európai Foglalkoztatási Szolgálathoz (Eures-hálózathoz) kapcsolódó nemzetközi munkaerő-közvetítési rendszert, tájékoztatás nyújtani az érdeklődő ügyfelek részére a külföldi országokban történő szakmatanulási, képzési lehetőségekről és az ezekkel kapcsolatos országspecifikus információkról;
- internetes portált működtetni a munkaerő-piaci, képzési, foglalkoztatási információk minél szélesebb körben történő megismertetése érdekében.

A Foglalkoztatási és Szociális Hivatal a Szociális és Munkaügyi Minisztérium irányítása alatt álló, önállóan gazdálkodó költségvetési szerv. A Hivatal – foglalkoztatáspolitikai feladatkörében – irányítja a regionális munkaügyi központok szakmai tevékenységét, elősegíti az egységes jogalkalmazási gyakorlat kialakítását, gondoskodik az ÁFSZ munkatársainak képzéséről, és hatósági jogkört gyakorol. A foglalkoztatási és munkaügyi tevékenységen kívül a Hivatal ellát egyes szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi, ifjúsági feladatokat, meghatározott rehabilitációs és a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásával kapcsolatos, továbbá a társadalmi párbeszéd intézményeinek működtetésével összefüggő teendőket is.

A *regionális munkaügyi központ* központi szervezetből, valamint kirendeltségekből áll.

A *központi szervezet* irányítja és ellenőrzi a kirendeltségek tevékenységét, elvégzi a hatáskörébe utalt feladatokat a megváltozott munkaképességű állás-keresők foglalkozási rehabilitációjával kapcsolatban, dönt a Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprésze régiókhoz utalt keretének felhasználásáról, biztosítja az álláskeresők ellátását és a vállalkozói járadékot, továbbá gondoskodik a támogatási és szolgáltatási rendszer működtetéséről.

A regionális munkaügyi központok és székhelyeik

- Közép-magyarországi Regionális Munkaügyi Központ, Budapest
- Dél-alföldi Regionális Munkaügyi Központ, Békéscsaba,
- Észak-alföldi Regionális Munkaügyi Központ, Nyíregyháza,
- Észak-magyarországi Regionális Munkaügyi Központ, Miskolc,
- Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ, Pécs,
- Közép-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ, Székesfehérvár,
- Nyugat-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ, Szombathely.

A *kirendeltségek* illetékességi területükön nyilvántartásba veszik az állás-keresőket, továbbá elvégzik az álláskeresési járadék, álláskeresési segély és a vállalkozói járadék megállapításával és a foglalkoztatást elősegítő támogatások nyújtásával kapcsolatos feladatokat.

Minden régióban jogszabályi felhatalmazással kijelölnek néhány kirendeltséget – ezek a *kirendeltség- és szolgáltatóközpontok* –, ahol olyan *munkaerő-piaci szolgáltatásokat* nyújtanak az ügyfelek számára, amelyek másutt nem elérhetők. Ezek:

- működtetik a szolgáltatások kiépített intézményrendszerét;
- rehabilitációs munkacsoportot tartanak fenn; és
- közreműködnek a megváltozott munkaképességű személyek részére foglalkozási rehabilitációs szolgáltatások biztosításában.

2. A munkaerő-piaci politika finanszírozási rendszere

A foglalkoztatási törvény hatályba lépése után a munkaerő-piaci kiadásokat két alap finanszírozta: a *Munkanélküliek Szolidaritási Alapja* (SZA) és a *Foglalkoztatási Alap* (FA). A két alap pénzügyi értelemben sokáig nem volt átjárható. Ez 1996-tól változott meg, amikortól – több más pénzforrással együtt – Munkaerő-piaci Alapba (MpA)²⁹ vonták össze azokat. Az egyes alaprészek azonban továbbra is viszonylag önállók maradtak. A Munkaerő-piaci Alapnak a munkanélküliség közvetlen kezelését szolgáló bevételei munkáltatói és munkavállalói járulékokból képződnek, aminek mértékéről a 15. táblázat tájékoztat.³⁰

29 Ez a Munkanélküliek Szolidaritási Alapja, a Foglalkoztatási Alap, a Szakképzési Alap, a Rehabilitációs Alap, valamint a Bérgarancia Alap összevonásával létrehozott elkülönített állami pénzalap.

30 – 2005. január 1-jétől a vállalkozók is jogosulttá váltak jövedelempótló ellátásra (vállalkozói járadék), vállalkozói járulék fizetése fejében. Utóbbit a főállású egyéni vállalkozó és a társas vállalkozás tagja köteles fizetni, az egészségbiztosítási járulék alapját képező jövedelme után. A járulék mértéke 4 százalék.

15. táblázat: Munkaadói és munkavállalói járulékok mértékének változása (százalék)

Munkavállalói járulék		Munkaadói járulék	
Időszak	Százalék	Időszak	Százalék
1991. július 1. és december 31. között	0,5	1991. július 1 és december 31. között	1,5
1992. január 1. és december 31. között	1,0	1992. január 1. és december 31. között	5,0
1993. január 1. és 1994. március 31. között	2,0	1993. január 1. és december 31. között	7,0
1994. január 1. és 2002. december 31. között	1,5	1994. január 1. és március 31. között	7,2
2003. január 1. és 2006. augusztus 31. között	1,0	1994. április 1. és december 31. között	5,0
2006. szeptember 1. óta	1,5	1995. január 1. és 1998. január 31. között	4,5
		1998. február 1. és június 30. között	4,2
		1998. július 1. és december 31. között	4,0
		1999. január 1. óta	3,0

A 16. táblázat főbb kiadási tételcsoportokra bontva tájékoztat a munkanélküliség kezelésére fordított 2007. évi kiadások alakulásáról. Az adatok azt mutatják, hogy 2007-ben közel kétszáz milliárd forintot használtak fel a munkanélküliség kezelésére. Ennek GDP-hez viszonyított aránya nem éri el az 1 százalékot, ami durván fele az EU-tagállamok átlagának.

16. táblázat: Munkaerő-piaci költségvetés felhasználása, 2007

Felhasználási jogcímek	Milliárd forint	Felhasználási jogcímek	Milliárd forint
A) Keresetpótló ellátás			
Álláskeresési támogatás + tb + eho	89,2		
Vállalkozói járadék + tb + eho	1,3		
Működési és útiköltség	1,0		
Összesen	91,5		
B) ÁFSZ működési és fejlesztési ráfordítás	22,7		
C) Aktív eszközök	75,2		
1. Foglalkoztatási alapréz	45,0	4. Közmunkához hozzájárulás	7,3
2. Képzési keret	5,3	5. EU-programok társfinanszírozása	9,7
3. OFA-programok támogatása	2,1	6. Járulékkedvezmény-visszatérítés	5,8
Teljes ráfordítás (A+B+C)	189,4		
Aránya a GDP-ből	0,75		
A ráfordítások százalékos megoszlása (összesen = 100)			
A passzív támogatások aránya	48,3		
Az ÁFSZ aránya	12,0		
Az aktív eszközök aránya	39,7		
Foglalkoztatási és képzési támogatás megoszlása			
Központi keret	10,7	Decentralizált foglalkoztatási alap kerete	34,3
Foglalkoztatási alapréz együtt	45,0	Képzési keret*	5,3
Együtt	50,3		
Foglalkoztatási alapréz			
Központi keret (százalék)	23,8	Decentralizált foglalkoztatási alap (százalék)	76,2

Tb = társadalombiztosítási hozzájárulás. Eho = tételek egészségügyi hozzájárulás.

* Regionális képző központok alaptevékenységébe tartozó képzési és szolgáltatási feladatok ellátására elkülönített keret.

Forrás: SZMM Alapkezelési Főosztály adatai, 2008.

A munkaerő-piaci költségvetésen belül a *passzív* támogatásokra fordított kiadások aránya volt nagyobb, az *aktív* munkaerő-piaci eszközökre, szolgáltatásokra, programokra jutó ráfordítások aránya 2007-ben 40 százalékot tett ki. Az *aktív* támogatásokat finanszírozó foglalkoztatási alaprészből egyre nagyobb hányad marad a központi keretben: 2000-ben ennek aránya még csak 12,3 százalék volt, 2007-ben pedig már 23,8 százalék. A foglalkoztatási alaprész központi keretének felhasználásáról – mind céljait, mind pedig összegét tekintve – a Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete (MAT) dönt. Ez a fórum hagyja jóvá azt is, hogy milyen munkaerő-piaci mutatók alapján, mekkora forrás kerüljön a megyei *munkaügyi központok decentralizált foglalkoztatási alapjába* (decFA). Az utóbbi szolgálat a kirendeltségek által működtetett aktív munkaerő-piaci eszközök finanszírozására.

A decentralizált Foglalkoztatási Alap nagysága alig haladta meg az előző évet, holott időközben infláció is volt, s ami ennél is fontosabb: a foglalkoztatási támogatások jelentősen megrágultak. Emiatt ebből a forrásból egyre kevesebb munkanélkülit sikerült visszasegíteni a munkaerőpiacra, valamint megmenteni a munkanélkülistől az állásuk elvesztésével fenyegetett munkavállalókat.

3. Munkaerő-piaci érdekegyeztetés

A munkanélküliség elkerülését és a foglalkoztatás létrejöttét elősegítő támogatások felhasználását megalapozó döntéshozatalban intézményesen részt vesznek a szociális partnerek.

3.1. Felsőszintű érdekegyeztető fórumok

A foglalkoztatási törvény 1991-ben a foglalkoztatási érdekegyeztetés feladatát az Érdekegyeztető Tanács (ÉT)³¹ által megalakított *Munkaerő-piaci Bizottságra (MpB) bízta*. A munkavállalók és a munkaadók érdekképviselői szervezetei, valamint a kormány képviselőiből álló testület arra kapott felhatalmazást, hogy:

- meghatározza a Foglalkoztatási Alap felhasználásának elveit és fő irányait, továbbá figyelemmel kísérik azok gyakorlati megvalósulását,
- előzetesen véleményezze a foglalkoztatást közvetlenül érintő jogszabálytervezeteket,
- a foglalkoztatási alaprészből hozzájáruljon a foglalkoztatási célú alapítványok létrehozásához,
- állást foglaljon a tagok által előterjesztett munkaerő-piaci programok tekintetében,
- véleményezze a munkaerő-piaci szervezet működését, erről beszámoltassa főigazgatóját, és
- értékeli a Foglalkoztatási és Szolidaritási Alap felhasználásával kapcsolatos ellenőrzések tapasztalatait.

31 Az Érdekegyeztető Tanács (ÉT) a munkavállalók, munkáltatók és a kormány makroszintű háromoldalú egyeztető fóruma. Tevékenysége kiterjed a munka világával összefüggő valamennyi kérdéskörre, beleértve a jövődelemelosztással összefüggő alapvető gazdaságpolitikai kérdéseket is. Az országos érdekegyeztetés Magyarországon mintegy 20 éve működik. Az 1990-ben életre hívott Érdekegyeztető Tanács tárgyalások útján folyamatosan feltárta és egyeztetette az állam, a munkáltatók és a munkavállalók sajátos érdekeit, így jelentős szerepet töltött be abban, hogy a társadalmi-gazdasági átalakulás jelentősebb konfliktusok nélkül zajlott le. A szervezet 2002-ben megújult, és nevét Érdekegyeztető Tanácsról Országos Érdekegyeztető Tanácsra változtatta. Azóta is intézményes keretben biztosít a kormány és a szociális partnerek (munkavállalók és munkáltatók országos érdekképviselői szervezetei) közötti folyamatos párbeszédre.

A foglalkoztatási érdekegyeztetés makroszintjén 1996-tól a Munkaerő-piaci Alap létrejöttétől jelentős szervezeti átalakulás következett be. Megalakult az *Országos Munkaerő-piaci Tanács* (OMT), amely oldalanként három-három tagból állt: a munkaadók, a munkavállalók és a kormány képviselőiből. Tagjait a munkaügyi miniszter bízta meg – a munkavállalói oldal delegáltjait az ÉT munkavállalói, a munkaadói képviselőket pedig az ÉT munkaadói oldala jelölésének megfelelően. Ennek a változásnak az volt a célja, hogy biztosítsa a résztvevők *személyes felelősségét a döntéshozatalban*. Az Országos Munkaerő-piaci Tanács és a Munkaerő-piaci Bizottság közötti hatáskörmegosztás a következők szerint alakult. A kormány országos jelentőségű foglalkoztatáspolitikai kérdésekben a munkavállalók és a munkaadók országos érdekképviseleti szervezeteivel az *ÉT Munkaerő-piaci Bizottságában* egyeztetett, amely:

- véleményezte a Munkaerő-piaci Alap költségvetésére, valamint alaprészekre történő felosztására vonatkozó javaslatot;
 - előzetesen véleményezte a foglalkoztatást közvetlenül érintő jogszabálytervezeteket, és
 - évente beszámoltatta az Országos Munkaerő-piaci Tanácsot.
- Az *Országos Munkaerő-piaci Tanácsnak* pedig az lett a feladata, hogy:
- a) döntsön:
 - a Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprészen belül a központi, valamint a megyékhez decentralizált pénzeszközök arányáról, felosztásának elveiről,
 - az alaprészek közötti átcsoportosításról és
 - a foglalkoztatási alaprész decentralizált pénzeszközeinek megyék közötti átcsoportosításáról;
 - b) javaslatot tegyen:
 - foglalkoztatási és képzési programok indítására, alapítványok támogatására,
 - és a Munkaerő-piaci Alap költségvetésére;
 - c) előzetesen véleményezze a munkaügyi miniszter egyedi döntéseit;
 - d) évente értékelje a Munkaerő-piaci Alap felhasználását;
 - e) és beszámoltassa az Országos Munkaügyi Központ főigazgatóját.

A munkaerő-piaci érdekegyeztetésben bekövetkezett változások az intézményrendszert *döntéshozatali fórumból véleményező testületté* fokozták le. A szociális partnerek hevesen tiltakoztak ez ellen. Ennek köszönhető az 1996 nyarán született megállapodás a kormány és a szociális partnerek között, amelyben a kormány vállalta, hogy *1997-től a Munkaerő-piaci Alapot önkormányzati jellegű irányítás alá helyezi*. Ennek megfelelően módosultak az ÉT feladataira vonatkozó szabályok. Megszűnt az ÉT hatásköre a Munkaerő-piaci Alap költségvetésével és annak alaprészekre történő felosztásával kapcsolatban, a jogszabálytervezetekkel kapcsolatos véleményezési jogköre pedig a foglalkoztatást közvetlenül érintő joganyagra szorítkozott. Ugyanak-

kor jelentős szerepet kapott a *Munkaerő-piaci Alap Irányító Testületének* (MAT) megalakításában és működtetésében.

1996 végén megszűnt az Országos Munkaerő-piaci Tanács, és a helyébe 1997. január elsejétől a *Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete* lépett, a Munkaerő-piaci Alap pénzeszközeinek felhasználásával kapcsolatos jogosítványokkal.

2002-ben megújult az *Országos Érdekegyeztető Tanács* (OÉT). Abban nem történt változás, hogy a kormány az országos jelentőségű foglalkoztatási kérdésekben továbbra is ezen a fórumon egyeztet a munkavállalók és munkaadók országos érdekképviselői szervezeteivel. Ennek során az OÉT:

- véleményezi a foglalkoztatást közvetlenül érintő törvénytervezeteket;
- évente beszámoltatja a Munkaerő-piaci Alap Irányító Testületét;
- a munkájában részt vevő országos munkaadói és munkavállalói szövetségek útján kijelöli a Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete munkaadói és munkavállalói képviselőit, és javaslatot tesz a visszahívásukra.

A Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete a foglalkoztatási törvény által létrehozott – a munkaadói és a munkavállalói szervezetek, valamint a kormány képviselőiből álló – önkormányzati jellegű háromoldalú testület. A Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete célja, hogy a foglalkoztatási törvényben meghatározott jogainak gyakorlásával, a Munkaerő-piaci Alappal való gazdálkodáson, annak ellenőrzésén keresztül is hozzájáruljon a foglalkoztatási feszültségek mérsékléséhez, a munkanélküliség csökkentéséhez.

Az oldalanként hat-hat fős, összesen 18 fős Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete munkaadói oldala a munkaadók, munkavállalói oldala a szakszervezetek, kormányzati oldala pedig a kormány képviselőiből áll. Tagjait a miniszter bízza meg és hívja vissza.

3.2. Középszintű érdekegyeztetés a munkaügyi tanácsokon keresztül

Az érdekegyeztetés középszintű intézményrendszerét az 1991-ben felállított *megyei munkaügyi tanácsok* alkották, amelyek tárgyalóoldalai a munkaadók, a munkavállalók és az önkormányzatok képviseletét ellátó tagokból álltak (legalább három-három tag). Közülük azonban csak az önkormányzatok delegáltjai kerültek választás útján a tanácsba, mégpedig a megyei (fővárosi) közgyűlés, valamint a megye területén lévő megyei jogú városok képviselőtestülete által. Ezzel olyan sajátos struktúra jött létre, amelyben a *munkaerő-piaci érdekegyeztetés többszintű intézményrendszere szervezetileg nem volt összekapcsolva*. Alá- és fölérendeltségi viszonyok nem érvényesültek a foglalkoztatási érdekegyeztetés felső- és középszintje között.

Ez a helyzet a *megyei munkaügyi tanácsok 1996 végéig lebonyolódó újjászervezésével* változott meg, amit az önkormányzati jellegű irányítás bevezetése tett szükségessé. A munkaügyi tanácsok összetételét ugyanis a Munkaerő-piaci Alap Irányító Testületével összehangolva állapították meg. A korábbi

szabályokhoz képest változást jelentett a tagok számának korlátozása is – oldalanként legfeljebb hat tagra –, valamint az, hogy részvételük a munkaügyi tanács munkájában nem automatikus, hanem őket – jelölés, illetve választás alapján – a munkaügyi központ igazgatója bízza meg, illetve hívja vissza. A tanács titkársági teendőit a munkaügyi központok látják el.

A munkaügyi tanácsok a foglalkoztatási és munkaerő-piaci képzési, valamint a megváltozott munkaképességű személyek foglalkozási rehabilitációját elősegítő támogatások nyújtásával kapcsolatos érdekegyeztetés területi fórumai. Tagjainak megbízatása négy évre szól. Hatásköre az évek során többször változott, de a foglalkoztatási törvény hatályba lépésétől mindvégig megmaradtak a következő feladatok:

- dönt a Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprészének a megyében rendelkezésre álló eszközei felhasználásának elveiről és az egyes támogatások arányáról;
- figyelemmel kíséri a Munkaerő-piaci Alap decentralizált pénzeszközeinek megyei szintű felhasználását;
- kezdeményezi és véleményezi a megye foglalkoztatási helyzetével kapcsolatos rövid és hosszú távú programokat, és figyelemmel kíséri azok végrehajtását;
- véleményezi a megyei munkaerő-piaci szervezet működését, beszámoltatja annak vezetőjét, és előzetes véleményezési jogot gyakorol kinevezéséről.

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat régiós struktúráját követve *2007. január elsejétől átalakult a területi érdekegyeztetés szervezeti rendszere* is. A korábbi megyei (fővárosi) munkaügyi tanácsok helyett – a hét regionális munkaügyi központ illetékességi területéhez kapcsolódó jogkörrel – *hét regionális munkaügyi tanács alakult*. Fontos változás, hogy az újonnan létrejött érdekegyeztető fórumok elveszítették döntési jogkörüket a Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprészének felhasználása tekintetében. A regionális munkaügyi tanácsok titkársági teendőit a regionális munkaügyi központok látják el.

Hivatkozások

- FSZH (2008): *A foglalkoztatáspolitikai eszközök működése 2007-ben*. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, Budapest.
- FREY MÁRIA (szerk.) (2007): *A foglalkoztatáspolitikai aktív eszközei hatásainak elemzése, 2001–2006*. Társ szerzők: Boda Dorottya, Frey Mária, Dógei Ilona, Gere Ilona, Mód Péter, Simon Péter, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest, november.
- HVG (2008): Megtorpanó felnőttképzési program. *Heti Világgazdaság*, szeptember 20. 92. o.
- JOÓB SÁNDOR (2008): A más segélye mindig igazságtalan? *Index.hu*, június 26.
- KERTESI GÁBOR (2005): *A társadalom peremén. Romák a munkaerőpiacon és az iskolában*. Osiris, Budapest.
- LECHNERNÉ VADÁSZ JUDIT (2008): *A megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkaadók érdekeltségi rendszere*. Kézirat, Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, Budapest

- MOLNÁRNÉ ÉLIÁS ILDIKÓ (2008): *A munkanélküliség és a szociális ellátórendszer Nagyhegyesen*. Esettanulmány. Budapesti Corvinus Egyetem, Közgazdasági Továbbképző Intézet, Esélyegyenlőségi Menedzserképző Tanfolyam, Budapest, augusztus.
- SZMM (2007): *Javaslat a 2008. évi központi munkahelyteremtő, a távmunka és a munkahelymegőrző programok támogatására*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Budapest, december.
- SZMM (2008): *Beszámoló a Munkaerő-piaci Alap 2007. évi költségvetésének teljesítéséről*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Alapkezelési Főosztály, Budapest.
- SZMM (2008a): *Szabályozási koncepció az „Út a munkához” program megvalósítására*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Budapest, szeptember.
- SZMM (2008b): *Előterjesztés a MAT részére a „Családsegítő szolgáltatók foglalkoztatást elősegítő szolgáltatásainak fejlesztése” című kísérleti munkaerő-piaci program támogatására*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Budapest, augusztus.
- SZMM-PM (2008): *Előterjesztés az alkalmi munkavállalás szabályozásának megvalósításáról*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Pénzügyminisztérium, Budapest, január

STATISZTIKAI ADATOK

Összeállította

FAZEKAS KÁROLY

KÖLLŐ JÁNOS

LAKATOS JUDIT

LÁZÁR GYÖRGY

A 2000-től kiadott *Munkaerőpiaci Tükörben* publikált munkaerőpiaci folyamatokat leíró táblázatok teljes anyaga letölthető a Közgazdaságtudományi Intézet honlapjáról:
<http://adatbank.mtaki.hu/tukor>

1. Alapvető gazdasági adatok
2. Népeség
3. Gazdasági aktivitás
4. Foglalkoztatottak
5. Nyilvántartott álláskereső
6. Keresetek
7. Oktatás
8. Munkaerőkereslet
9. Regionális különbségek
10. Migráció
11. Munkaügyi kapcsolatok
12. Nemzetközi adatok
13. A fontosabb adatok forrásai

Források jegyzéke

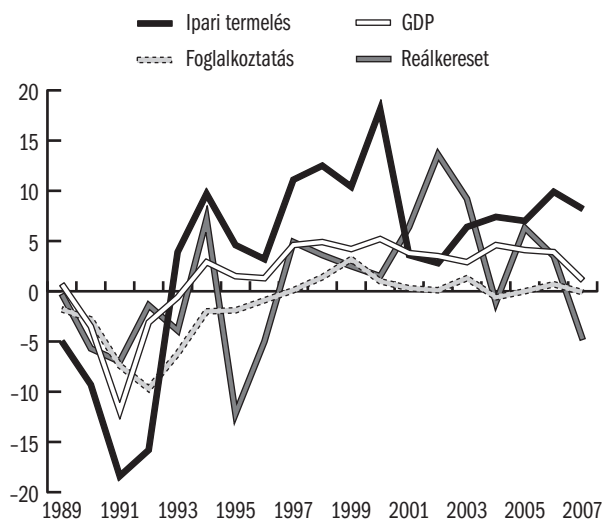
FSZH BT	FSZH Bértarifa-felvétel
FSZH REG	FSZH nyilvántartott álláskereső regisztere
FSZH SREG	FSZH álláskeresői ellátások regisztere
FSZH PROG	FSZH Rövid Távú Munkaerőpiaci Prognózis
KSH	Rendszeres kiadványokból összeállított tábla
KSH IMS	KSH intézményi munkaügyi statisztika
KSH MEF	KSH Munkaerő-felvétel
KSH MEM	KSH Munkaerő-mérleg
MC	Mikrocenzus
MNB	Magyar Nemzeti Bank
NSZ	Népszámlálás
NYUFIG	Nyugdíjfolyósító Igazgatóság
OM STAT	Oktatásügyi Minisztérium, Oktatásstatisztika
TB	Társadalombiztosítás

1.1. táblázat: Alapvető gazdasági mutatók

Év	GDP*	Ipari termelés*	Kivitel	Behozatal	Reál-kereset*	Foglalkoztatás*	Fogyasztói árindex*	Munkanélküliségi ráta
1989	100,7	95,0	100,3	101,1	99,7	98,2	117,0	...
1990	96,5	90,7	95,9	94,8	94,3	97,2	128,9	...
1991	88,1	81,6	95,1	105,5	93,0	92,6	135,0	...
1992	96,9	84,2	101,0	92,4	98,6	90,3	123,0	9,8
1993	99,4	103,9	86,9	120,9	96,1	93,8	122,5	11,9
1994	102,9	109,7	116,6	114,5	107,2	98,0	118,8	10,7
1995	101,5	104,6	108,4	96,1	87,8	98,1	128,2	10,2
1996	101,3	103,2	104,6	105,5	95,0	99,1	123,6	9,9
1997	104,6	111,1	129,9	126,4	104,9	100,1	118,3	8,7
1998	104,9	112,5	122,1	124,9	103,6	101,4	114,3	7,8
1999	104,2	110,4	115,9	114,3	102,5	103,2	110,0	7,0
2000	105,2	118,1	121,7	120,8	101,5	101,0	109,8	6,4
2001	103,8	103,6	107,7	104,0	106,4	100,3	109,2	5,7
2002	103,5	102,8	105,9	105,1	113,6	100,1	105,3	5,8
2003	102,9	106,4	109,1	110,1	109,2	101,3	104,7	5,9
2004	104,6	107,4	118,4	115,2	98,9	99,4	106,8	6,1
2005	104,1	107,0	111,5	106,1	106,3	100,0	103,6	7,2
2006	103,9	109,9	118,0	114,4	103,5	100,7	103,9	7,5
2007	101,1	108,2	115,8	111,4	95,2	99,9	108,0	7,4

* Előző év = 100.

Forrás: Foglalkoztatás: 1989–1991: KSH MEM; 1992–: KSH MEF. Egyéb adatok KSH.; kivitel-behozatal: volumen index.

1.1. ábra: Alapvető gazdasági mutatók éves változása

2.1. táblázat: Népeség*

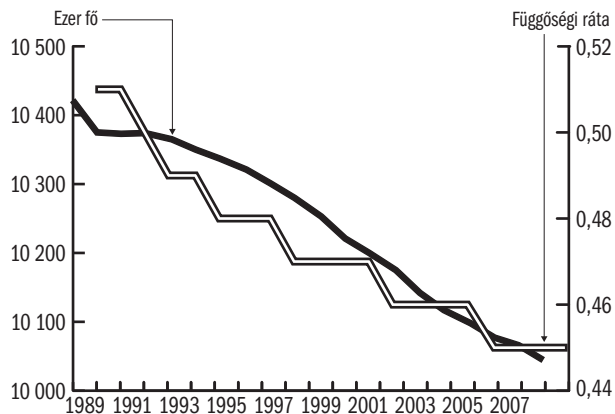
Év	Ezer fő	1992 = 100	Éves változás	15-64 év közötti népesség	Függőségi ráta	
					Teljes népesség ¹	Idős népesség ²
1980	10 709	103,6	-	6 500,0	0,54	0,21
1989	10 421	100,8	-	...	0,51	0,20
1990	10 375	100,4	-0,2	6 870,4	0,51	0,20
1991	10 373	100,0	0,0	6 909,5	0,50	0,20
1992	10 374	100,0	0,0	6 940,2	0,49	0,20
1993	10 365	99,9	-0,1	6 965,8	0,49	0,20
1994	10 350	99,8	-0,1	6 978,2	0,48	0,21
1995	10 337	99,6	-0,1	6 986,9	0,48	0,21
1996	10 321	99,5	-0,1	6 984,2	0,48	0,21
1997	10 301	99,3	-0,2	6 986,3	0,47	0,21
1998	10 280	99,1	-0,2	6 980,0	0,47	0,21
1999	10 253	98,8	-0,3	6 969,6	0,47	0,21
2000	10 221	98,5	-0,3	6 961,3	0,47	0,21
2001	10 200	98,3	-0,2	6 963,3	0,46	0,22
2002	10 175	98,1	-0,2	6 962,8	0,46	0,22
2003	10 142	97,8	-0,3	6 949,4	0,46	0,22
2004	10 117	97,5	-0,3	6 943,5	0,46	0,23
2005	10 098	97,3	-0,2	6 949,4	0,45	0,23
2006	10 077	97,1	-0,2	6 943,5	0,45	0,23
2007	10 066	97,0	-0,1	6 931,3	0,45	0,23
2008	10 045	96,8	-0,2	6 912,7	0,45	0,24

* Január 1.

¹ $(0-14 \text{ éves népesség} + 65 \text{ feletti népesség}) / (15-64 \text{ éves népesség})$ ² $64 \text{ év feletti népesség} / 15-64 \text{ éves népesség}$

Jegyzet: A 2001 évi népszámlálás alapján visszavezetett adatsor.

Forrás: KSH.

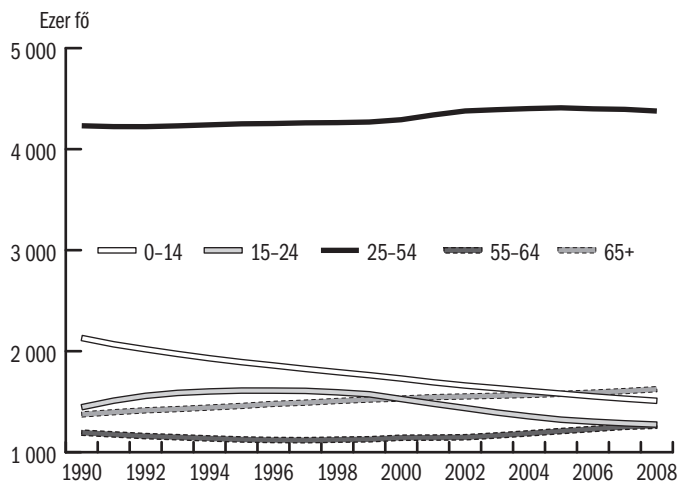
2.1. ábra: Január 1-jei népesség, függőségi ráta

2.2. táblázat: A népesség száma főbb korcsoportok szerint, ezer fő*

Év	0-14	15-24	25-54 éves	55-64	65+	Együtt
1980	2 341,2	1 464,4	4 399,8	1 054,7	1 449,4	10 709,5
1990	2 130,5	1 445,5	4 231,4	1 193,5	1 373,9	10 374,8
1991	2 068,0	1 510,3	4 223,1	1 176,0	1 395,7	10 373,2
1992	2 018,7	1 558,1	4 222,6	1 159,4	1 414,7	10 373,6
1993	1 972,3	1 587,0	4 230,4	1 148,5	1 426,9	10 365,0
1994	1 929,6	1 601,5	4 240,6	1 136,2	1 442,2	10 350,0
1995	1 891,7	1 610,1	4 250,6	1 126,2	1 458,0	10 336,7
1996	1 858,8	1 609,7	4 253,6	1 120,8	1 478,3	10 321,2
1997	1 824,4	1 607,2	4 260,3	1 118,9	1 490,5	10 301,2
1998	1 792,8	1 593,0	4 262,6	1 124,4	1 506,9	10 279,7
1999	1 762,4	1 573,2	4 268,5	1 127,9	1 521,4	10 253,4
2000	1 729,2	1 526,5	4 291,4	1 143,4	1 531,1	10 221,6
2001	1 692,0	1 480,1	4 338,5	1 144,7	1 545,0	10 200,3
2002	1 660,1	1 436,9	4 378,0	1 147,9	1 551,9	10 174,9
2003	1 633,7	1 392,5	4 390,8	1 166,1	1 559,2	10 142,4
2004	1 606,1	1 355,0	4 401,6	1 186,9	1 567,1	10 116,7
2005	1 579,7	1 322,0	4 409,1	1 209,2	1 577,6	10 097,6
2006	1 553,5	1 302,0	4 399,8	1 230,0	1 590,7	10 076,6
2007	1 529,7	1 285,9	4 393,9	1 251,5	1 605,1	10 066,1
2008	1 508,8	1 273,3	4 377,1	1 262,3	1 623,9	10 045,4

* Január 1. A 2001. évi népszámlálás alapján korrigált idősor.

Forrás: KSH.

2.2. ábra: A népesség főbb korcsoportok szerint

2.3. táblázat: A férfi népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő*

Év	0-14	15-24	25-59	60-64	65+	Együtt
	éves					
1980	1 205,4	749,9	2 475,6	170,5	587,3	5 188,7
1990	1 090,4	740,3	2 366,9	259,9	527,5	4 984,9
1991	1 057,9	773,4	2 355,5	258,5	534,5	4 979,8
1992	1 032,3	797,7	2 350,4	255,5	539,8	4 975,7
1993	1 008,7	812,2	2 349,0	253,9	542,5	4 966,3
1994	986,8	819,9	2 350,3	250,5	546,0	4 953,4
1995	967,4	824,0	2 353,3	246,1	550,8	4 941,6
1996	950,5	823,7	2 358,3	239,5	557,2	4 929,2
1997	933,0	822,4	2 366,2	233,9	560,5	4 916,0
1998	916,8	815,4	2 375,5	229,3	564,7	4 901,8
1999	901,5	805,0	2 383,2	226,1	568,6	4 884,4
2000	885,0	780,9	2 403,8	224,8	570,8	4 865,2
2001	865,7	757,0	2 425,2	228,9	574,2	4 851,0
2002	850,1	733,9	2 446,1	233,0	573,8	4 837,0
2003	836,8	711,3	2 456,5	239,9	574,0	4 818,5
2004	823,0	691,9	2 470,3	244,4	574,5	4 804,1
2005	809,5	674,6	2 480,0	252,2	576,8	4 793,1
2006	796,7	664,0	2 493,7	249,3	580,9	4 784,6
2007	784,5	655,4	2 503,7	249,4	586,1	4 779,1
2008	773,9	649,2	2 501,3	252,5	592,8	4 769,6

* Lásd: 2.2 tábla.

Forrás: KSH.

2.4. táblázat: A női népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő*

Év	0-14	15-24	25-54	55-59	60+	Együtt
	éves					
1980	1 135,8	714,5	2 232,8	365,3	1 072,4	5 520,8
1990	1 040,1	705,2	2 144,4	327,6	1 172,5	5 389,9
1991	1 010,0	737,0	2 139,8	321,3	1 185,3	5 393,3
1992	986,5	760,4	2 138,1	318,1	1 194,9	5 397,9
1993	963,6	774,8	2 141,2	314,4	1 204,7	5 398,7
1994	942,8	781,6	2 146,2	313,1	1 212,9	5 396,6
1995	924,4	786,2	2 151,0	312,6	1 221,0	5 395,1
1996	908,3	786,0	2 152,4	316,4	1 228,8	5 392,0
1997	891,4	784,8	2 155,6	318,3	1 235,1	5 385,3
1998	876,0	777,6	2 156,0	324,4	1 243,9	5 378,0
1999	861,0	768,2	2 159,3	326,7	1 253,8	5 369,0
2000	844,3	745,6	2 170,5	334,8	1 261,3	5 356,5
2001	826,3	723,1	2 193,4	330,4	1 276,1	5 349,3
2002	810,0	703,0	2 211,6	328,6	1 284,7	5 337,9
2003	796,9	681,2	2 217,4	330,7	1 297,8	5 323,9
2004	783,1	663,1	2 220,8	338,5	1 307,1	5 312,6
2005	770,2	647,4	2 221,9	341,7	1 323,1	5 304,3
2006	756,8	638,6	2 213,0	356,6	1 327,0	5 292,0
2007	745,1	630,6	2 206,8	369,6	1 335,0	5 287,1
2008	734,9	624,1	2 194,5	373,2	1 349,1	5 275,8

* Lásd: 2.2 tábla.

Forrás: KSH.

3.1. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása*

Év	15-59 éves férfiak, 15-54 éves nők								55 éves és idősebb nők, 60 éves és idősebb férfiak			
	Összes foglal- koztatott	Munka- nélküli	Inaktívak					Együtt	Foglal- koztatott	Munka- nélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyug- díjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	4 887,9	0,0	300,8	370,1	259,0	339,7	1 269,6	6 157,5	570,3	0,0	1 632,1	2 202,4
1990	4 534,3	62,4	284,3	548,9	249,7	297,5	1 380,4	5 977,1	345,7	0,0	1 944,9	2 290,6
1991	4 270,5	253,3	335,6	578,2	259,8	317,1	1 490,7	6 014,5	249,5	0,0	2 045,2	2 294,7
1992	3 898,4	434,9	392,7	620,0	262,1	435,9	1 710,7	6 044,0	184,3	9,8	2 101,7	2 295,8
1993	3 689,5	502,6	437,5	683,9	270,5	480,1	1 872,0	6 064,1	137,5	16,3	2 141,2	2 295,0
1994	3 633,1	437,4	476,5	708,2	280,9	540,7	2 006,3	6 076,8	118,4	11,9	2 163,8	2 294,1
1995	3 571,3	410,0	495,2	723,4	285,3	596,1	2 100,0	6 081,3	107,5	6,4	2 180,6	2 294,5
1996	3 546,1	394,0	512,7	740,0	289,2	599,4	2 141,2	6 081,3	102,1	6,1	2 184,6	2 292,8
1997	3 549,5	342,5	542,9	752,0	289,0	599,9	2 183,8	6 075,8	96,9	6,3	2 189,0	2 292,2
1998	3 608,5	305,5	588,8	697,0	295,5	565,7	2 147,0	6 061,0	89,3	7,5	2 197,6	2 294,4
1999	3 701,0	283,3	534,7	675,6	295,3	549,8	2 055,4	6 039,6	110,4	1,4	2 185,2	2 297,0
2000	3 745,9	261,4	517,9	721,7	281,4	571,4	2 092,4	6 099,7	130,3	2,3	2 268,0	2 400,6
2001	3 742,6	231,7	516,3	717,9	286,6	601,6	2 122,4	6 096,7	140,7	2,4	2 271,8	2 414,9
2002	3 719,6	235,7	507,1	738,3	286,8	593,0	2 125,2	6 080,5	164,1	3,2	2 263,9	2 431,2
2003	3 719,0	239,6	485,0	730,7	286,9	595,0	2 097,6	6 056,2	202,9	4,9	2 245,6	2 453,4
2004	3 663,1	247,2	480,5	739,8	282,4	622,4	2 125,1	6 035,4	237,3	5,7	2 236,1	2 479,1
2005	3 653,9	296,0	449,7	740,8	278,6	590,3	2 059,4	6 009,3	247,6	7,9	2 258,3	2 513,8
2006	3 679,6	308,8	432,9	810,9	270,0	500,7	2 014,5	6 002,9	250,5	8,4	2 268,0	2 526,9
2007	3 676,6	303,7	426,8	832,6	267,2	475,8	2 002,4	5 982,7	249,5	8,2	2 296,1	2 553,8

* Ezer fő. Éves átlagos értékek.

A népességszám és a teljeskörűsítés súlyszámai 1999-ig az 1990. évi népszámláláson alapulnak, 2000-től pedig a 2001. évi népszámlálás alapján korrigált adat.

Megjegyzés A foglalkoztatottakra vonatkozó adat tartalmazza a sorkatonákat és a nyugdíj és az anyasági ellátás mellett foglalkoztatottakat is. A tanulóakra vonatkozó 1995–2003. évi adatok becslések. Az egyéb inaktív kategóriát kivonással határoztuk meg, így abban a MEF megfigyelési körébe nem tartozó intézményi népesség is szerepel.

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet 1997–ig TB és becslés utána MEF Munkanélküliség: 1990–91: FSzH REG, 1992–: KSH MEF.

3.2. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása*

Év	15-59 éves férfiak								60 éves és idősebb férfiak				
	Összes foglalkoztatott	Munka-nélküli	Inaktívak				Együtt	Foglalkoztatott	Munka-nélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt		
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív						Inaktív összesen	
1980	2 750,5	0,0	173,8	196,3	0,0	99,1	469,2	3 219,7	265,3	0,0	491,8	757,1	
1990	2 524,3	37,9	188,4	284,2	1,2	80,3	554,1	3 116,3	123,7	0,0	665,5	789,2	
1991	2 351,6	150,3	218,7	296,5	1,5	115,0	631,7	3 133,6	90,4	0,0	700,7	791,1	
1992	2 153,1	263,2	252,0	302,4	1,7	174,8	730,9	3 147,2	65,1	3,2	722,1	790,4	
1993	2 029,1	311,5	263,2	346,9	2,0	203,3	815,4	3 156,0	47,9	4,5	735,7	788,1	
1994	2 013,4	270,0	277,6	357,1	3,7	239,6	878,0	3 161,4	41,6	3,8	740,0	785,4	
1995	2 012,5	259,3	282,2	367,4	4,9	237,8	892,3	3 164,1	37,1	2,1	742,6	781,8	
1996	2 007,4	242,4	291,9	372,8	3,3	248,3	916,3	3 166,1	28,9	1,3	746,3	776,5	
1997	2 018,0	212,2	306,0	377,6	1,5	251,6	936,7	3 166,9	25,5	1,9	743,5	770,9	
1998	2 015,5	186,5	345,4	350,4	1,0	264,2	961,0	3 163,0	26,2	2,8	737,3	766,3	
1999	2 068,4	170,3	312,7	338,8	4,2	261,5	917,2	3 155,9	34,7	0,4	727,2	762,3	
2000	2 086,0	158,2	315,2	358,2	4,1	261,7	939,2	3 183,4	39,8	0,7	758,8	799,3	
2001	2 087,6	141,6	311,0	353,4	4,3	283,2	951,9	3 181,1	41,1	0,9	763,0	805,0	
2002	2 080,4	137,3	307,5	370,3	5,0	273,4	956,2	3 173,9	45,2	0,7	764,4	810,3	
2003	2 073,5	137,6	293,6	367,9	4,3	288,1	953,9	3 165,0	53,0	0,9	762,5	816,4	
2004	2 052,7	136,2	293,5	371,2	4,6	300,2	969,5	3 158,4	64,6	0,6	758,8	824,0	
2005	2 050,7	158,2	278,8	375,4	5,8	288,8	948,8	3 157,7	65,4	0,9	763,9	830,2	
2006	2 076,5	163,6	268,1	404,1	7,0	239,3	918,5	3 158,4	60,5	1,0	770,9	832,8	
2007	2 082,6	163,2	267,7	412,3	3,8	225,2	909,0	3 154,8	60,4	1,0	779,0	840,4	

* Lásd: 3.1. tábla.

3.3. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása*

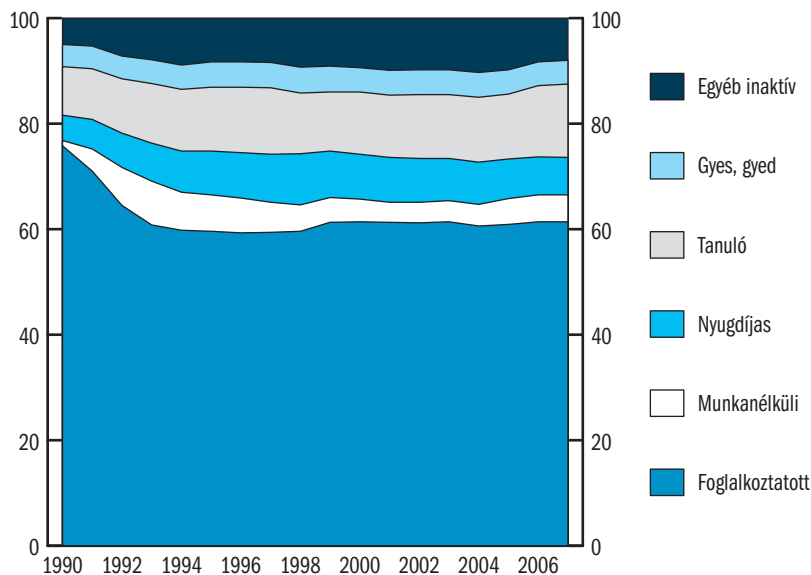
Év	15-54 éves nők							55 éves és idősebb nők				
	Összes foglal- koztatott	Munka- nélküli	Inaktívak				Együtt	Foglal- koztatott	Munka- nélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt	
			Nyug- díjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív						Inaktív összesen
1980	2 137,4	0,0	127,0	173,8	259,0	240,6	800,4	2 937,8	305,0	0,0	1 140,3	1 445,3
1990	2 010,0	24,5	95,8	264,7	248,5	217,3	826,3	2 860,8	222,0	0,0	1 279,4	1 501,4
1991	1 918,9	103,1	116,9	281,8	258,3	201,9	858,9	2 880,9	159,1	0,0	1 344,5	1 503,6
1992	1 745,3	171,7	140,8	317,6	260,4	261,1	979,9	2 896,9	119,2	6,6	1 379,6	1 505,4
1993	1 660,4	191,1	174,3	337,0	268,5	276,8	1 056,6	2 908,1	89,6	11,8	1 405,5	1 506,9
1994	1 619,7	167,4	198,9	351,1	277,2	301,1	1 128,3	2 915,4	76,8	8,1	1 423,8	1 508,7
1995	1 558,8	150,7	213,0	356,0	280,4	358,3	1 207,7	2 917,2	70,4	4,3	1 438,0	1 512,7
1996	1 538,7	151,6	220,7	367,2	285,9	351,1	1 224,9	2 915,2	73,2	4,8	1 438,3	1 516,3
1997	1 531,5	130,3	236,9	374,4	287,5	348,3	1 247,1	2 908,9	71,4	4,4	1 445,3	1 521,1
1998	1 593,0	119,0	243,4	346,6	294,5	301,5	1 186,0	2 898,0	63,1	4,7	1 460,3	1 528,1
1999	1 632,6	113,0	222,0	336,8	291,1	288,3	1 138,2	2 883,8	75,8	1,0	1 458,0	1 534,8
2000	1 659,9	103,2	202,7	363,5	277,3	309,7	1 153,2	2 916,3	90,5	1,6	1 509,2	1 601,3
2001	1 655,0	90,1	205,3	364,5	282,3	318,3	1 170,4	2 915,5	99,6	1,5	1 508,8	1 609,9
2002	1 639,2	98,4	199,6	368,0	281,8	319,6	1 169,0	2 906,6	118,9	2,5	1 499,5	1 620,9
2003	1 645,6	102,0	191,4	362,8	282,6	306,9	1 143,7	2 891,2	149,9	4,0	1 483,2	1 637,1
2004	1 610,2	111,0	186,8	368,6	277,8	322,2	1 155,4	2 876,6	172,8	5,1	1 477,3	1 655,2
2005	1 603,2	137,8	170,9	365,4	272,8	301,5	1 110,6	2 851,6	182,2	7,0	1 494,4	1 683,6
2006	1 603,1	144,8	164,8	406,8	263,0	262,0	1 096,6	2 844,5	189,6	7,4	1 497,1	1 694,1
2007	1 594,0	140,5	159,1	420,3	263,4	250,6	1 093,4	2 827,9	189,1	7,2	1 517,1	1 713,4

* Lásd: 3.1. tábla.

3.4. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazdasági aktivitása – százalék

Év	15-59 éves férfiak, 15-54 éves nők								55 éves és idősebb nők, 60 éves és idősebb férfiak			
	Összes foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak					Együtt	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	79,4	0,0	4,9	6,0	4,2	5,5	20,6	100,0	25,9	0,0	74,1	100,0
1990	75,9	1,0	4,8	9,2	4,2	5,0	23,1	100,0	15,1	0,0	84,9	100,0
1995	58,7	6,7	8,1	11,9	4,7	9,8	34,5	100,0	4,7	0,3	95,0	100,0
1996	58,3	6,5	8,4	12,2	4,8	9,9	35,2	100,0	4,5	0,3	95,3	100,0
1997	58,4	5,6	8,9	12,4	4,8	9,9	35,9	100,0	4,2	0,3	95,5	100,0
1998	59,5	5,0	9,7	11,5	4,9	9,3	35,4	100,0	3,9	0,3	95,8	100,0
1999	61,3	4,7	8,9	11,2	4,9	9,1	34,0	100,0	4,8	0,1	95,1	100,0
2000	61,4	4,3	8,5	11,8	4,6	9,4	34,3	100,0	5,4	0,1	94,5	100,0
2001	61,4	3,8	8,5	11,8	4,7	9,9	34,8	100,0	5,8	0,1	94,1	100,0
2002	61,2	3,9	8,3	12,1	4,7	9,8	35,0	100,0	6,7	0,1	93,1	100,0
2003	61,4	4,0	8,0	12,1	4,7	9,8	34,6	100,0	8,3	0,2	91,5	100,0
2004	60,7	4,1	8,0	12,3	4,7	10,3	35,2	100,0	9,6	0,2	90,2	100,0
2005	60,8	4,9	7,5	12,3	4,6	9,8	34,3	100,0	9,8	0,3	89,8	100,0
2006	61,3	5,1	7,2	13,5	4,5	8,3	33,6	100,0	9,9	0,3	89,8	100,0
2007	61,5	5,1	7,1	13,9	4,5	8,0	33,5	100,0	9,8	0,3	89,9	100,0

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: TB. Munkanélküliség: 1990–91: FSzH REG, 1992–: KSH MEF.

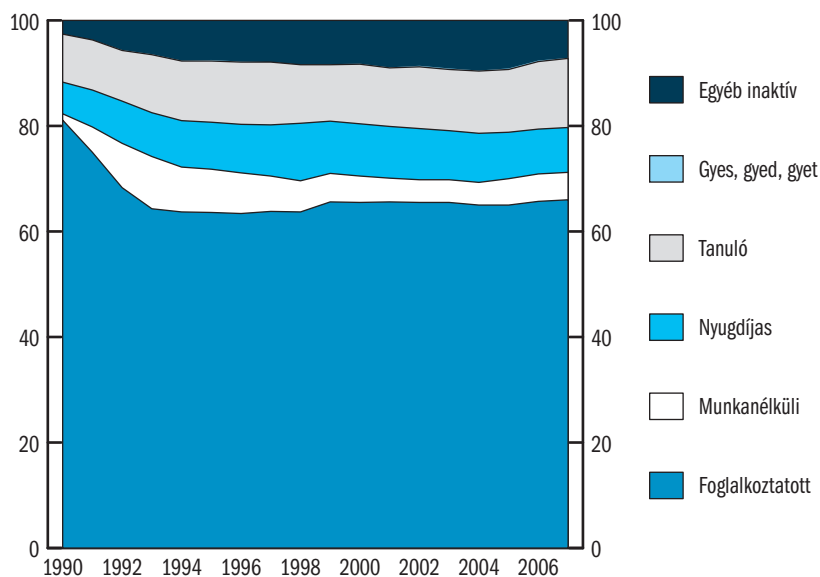

3.1. ábra: 15–59 éves férfiak és 15–54 éves nők megoszlása munkaerőpiaci részvétel szerint

3.5. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása – százalék

Év	15–59 éves férfiak							60 éves és idősebb férfiak				
	Összes foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak					Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt	
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen					
1980	85,4	0,0	5,4	6,1	0,0	3,1	14,6	100,0	35,0	0,0	65,0	100,0
1990	81,0	1,2	6,0	9,1	0,0	2,6	17,8	100,0	15,7	0,0	84,3	100,0
1995	63,6	8,2	8,9	11,6	0,2	7,5	28,2	100,0	4,7	0,3	95,0	100,0
1996	63,4	7,7	9,2	11,8	0,1	7,8	28,9	100,0	3,7	0,2	96,1	100,0
1997	63,7	6,7	9,7	11,9	0,0	7,9	29,6	100,0	3,3	0,2	96,4	100,0
1998	63,7	5,9	10,9	11,1	0,0	8,4	30,4	100,0	3,4	0,4	96,2	100,0
1999	65,5	5,4	9,9	10,7	0,1	8,3	29,1	100,0	4,6	0,1	95,4	100,0
2000	65,5	5,0	9,9	11,3	0,1	8,2	29,5	100,0	5,0	0,1	94,9	100,0
2001	65,6	4,5	9,8	11,1	0,1	8,9	29,9	100,0	5,1	0,1	94,8	100,0
2002	65,5	4,3	9,7	11,7	0,2	8,6	30,1	100,0	5,6	0,1	94,3	100,0
2003	65,5	4,3	9,3	11,6	0,1	9,1	30,1	100,0	6,5	0,1	93,4	100,0
2004	65,0	4,3	9,3	11,8	0,1	9,5	30,7	100,0	7,8	0,1	92,1	100,0
2005	64,9	5,0	8,8	11,9	0,2	9,1	30,0	100,0	7,9	0,1	92,0	100,0
2006	65,7	5,2	8,5	12,8	0,2	7,6	29,1	100,0	7,3	0,1	92,6	100,0
2007	66,0	5,2	8,5	13,1	0,1	7,1	28,8	100,0	7,2	0,1	92,7	100,0

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: TB. Munkanélküliség: 1990–91: FSzH REG, 1992–: KSH MEF.

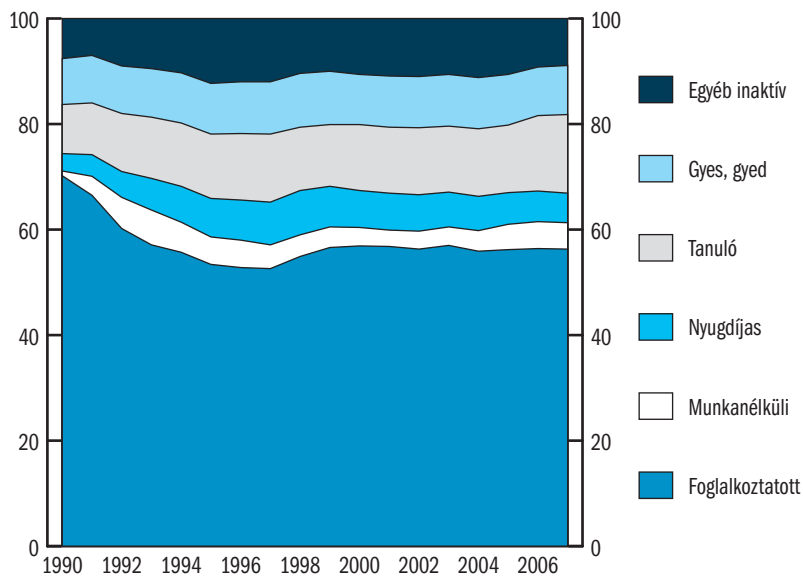

3.2. ábra: 15–59 éves férfiak megoszlása munkaerőpiaci részvétel szerint

3.6. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása – százalék

Év	15–54 éves nők								55 éves és idősebb nők				
	Összes foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktívak						Foglalkoztatott	Munkanélküli	Nyugdíjas és egyéb inaktív	Együtt	
			Nyugdíjas	Nappali tagozatos tanuló	Gyes-en, gyet-en lévő	Egyéb inaktív	Inaktív összesen	Együtt					
1980	72,8	0,0	4,3	5,9	8,8	8,2	27,2	100,0	21,1	0,0	78,9	100,0	
1990	70,3	0,9	3,3	9,3	8,7	7,6	28,9	100,0	14,8	0,0	85,2	100,0	
1995	53,4	5,2	7,3	12,2	9,6	12,3	41,4	100,0	4,7	0,3	95,1	100,0	
1996	52,8	5,2	7,6	12,6	9,8	12,0	42,0	100,0	4,8	0,3	94,9	100,0	
1997	52,6	4,5	8,1	12,9	9,9	12,0	42,9	100,0	4,7	0,3	95,0	100,0	
1998	55,0	4,1	8,4	12,0	10,2	10,4	40,9	100,0	4,1	0,3	95,6	100,0	
1999	56,6	3,9	7,7	11,7	10,1	10,0	39,5	100,0	4,9	0,1	95,0	100,0	
2000	56,9	3,5	7,0	12,5	9,5	10,6	39,5	100,0	5,7	0,1	94,2	100,0	
2001	56,8	3,1	7,0	12,5	9,7	10,9	40,1	100,0	6,2	0,1	93,7	100,0	
2002	56,4	3,4	6,9	12,7	9,7	11,0	40,2	100,0	7,3	0,2	92,5	100,0	
2003	56,9	3,5	6,6	12,5	9,8	10,6	39,6	100,0	9,2	0,2	90,6	100,0	
2004	56,0	3,9	6,5	12,8	9,7	11,2	40,2	100,0	10,4	0,3	89,3	100,0	
2005	56,2	4,8	6,0	12,8	9,6	10,6	38,9	100,0	10,8	0,4	88,8	100,0	
2006	56,4	5,1	5,8	14,3	9,2	9,2	38,6	100,0	11,2	0,4	88,4	100,0	
2007	56,4	5,0	5,6	14,9	9,3	8,9	38,7	100,0	11,0	0,4	88,6	100,0	

Forrás: Nyugdíjasok: 1980–91: NYUFIG, 1992–: KSH MEF. Gyes, gyed, gyet: TB. Munkanélküliség: 1990–91: FSzH REG, 1992–: KSH MEF.

3.3. ábra: 15–54 éves nők megoszlása munkaerőpiaci részvétel szerint

3.7. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkaerőpiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint

	2000	2001	2001 ^a	2002 ^a	2003 ^a	2004 ^a	2005 ^a	2006 ^a	2007 ^a
Együtt									
Dolgozik	3 778,9	3 804,1	3 827,4	3 827,1	3 843,6	3 834,4	3 852,2	3 864,1	3 857,2
Munkanélküli	448,1	411,6	414,5	410,4	431,8	451,0	488,2	468,1	448,3
Tanul	749,9	716,4	739,9	763,1	767,7	783,8	792,0	847,8	870,4
Nyugdíjas	991,8	968,9	990,8	940,4	856,4	800,3	755,6	617,8	568,6
Munkaképtelen (rokkant)	223,8	245,4	251,0	284,4	338,3	370,4	359,7	520,4	560,3
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	272,4	280,1	272,3	278,3	281,7	274,7	272,4	273,5	279,7
Háztartását látja el	165,9	168,9	170,7	160,4	181,7	133,3	134,6	116,1	111,9
Egyéb okból nem dolgozik	133,6	181,8	184,7	185,7	181,7	178,4	160,0	108,0	103,3
Összesen	6 764,4	6 777,2	6 851,3	6 849,8	6 836,3	6 826,3	6 814,7	6 815,8	6 799,7
Férfiak									
Dolgozik	2 075,4	2 091,8	2 089,5	2 090,2	2 087,3	2 082,8	2 088,3	2 105,0	2 108,9
Munkanélküli	270,4	255,7	255,2	239,3	244,2	247,7	265,2	251,6	241,9
Tanul	371,4	353,0	363,6	380,9	383,7	391,1	398,5	418,9	430,2
Nyugdíjas	388,6	377,3	386,3	368,1	337,4	322,5	304,5	236,0	205,2
Munkaképtelen (rokkant)	120,4	133,1	134,2	148,1	169,9	184,5	178,7	250,4	269,9
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	3,8	4,0	4,0	4,9	4,7	4,9	6,1	5,5	4,1
Háztartását látja el	5,3	6,3	6,3	5,1	5,3	6,0	7,0	5,8	6,6
Egyéb okból nem dolgozik	77,6	99,9	100,8	101,2	97,5	89,6	80,1	54,9	52,1
Összesen	3 312,9	3 321,1	3 339,9	3 337,8	3 330,0	3 329,1	3 328,4	3 328,1	3 318,9
Nők									
Dolgozik	1 703,5	1 712,3	1 737,9	1 736,9	1 756,3	1 751,6	1 763,9	1 759,1	1 748,3
Munkanélküli	177,7	155,9	159,3	171,1	187,6	203,3	223,0	216,5	206,4
Tanul	378,5	363,4	376,3	382,2	384,0	392,7	393,5	428,9	440,2
Nyugdíjas	603,2	591,6	604,5	572,3	519,0	477,8	451,1	381,8	363,4
Munkaképtelen (rokkant)	103,4	112,3	116,8	136,3	168,4	185,9	181,0	270,0	290,4
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	268,6	276,1	268,3	273,4	277,0	269,8	266,3	268,0	275,6
Háztartását látja el	160,6	162,6	164,4	155,3	129,8	127,3	127,6	110,3	105,3
Egyéb okból nem dolgozik	56,0	81,9	83,9	84,5	84,2	88,8	79,9	53,1	51,2
Összesen	3 451,5	3 456,1	3 511,4	3 512,0	3 506,3	3 497,2	3 486,3	3 487,7	3 480,8

^a Itt és a továbbiakban a jelölt adat a 2001. évi népszámláláson alapuló súlyrendszerrel számított adat. A régi súlyokkal számított idősorhoz kapcsolódást kétféle súllyal előállított 2001. évi adat biztosítja.

Forrás: KSH MEF.

3.8. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma munkaerőpiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint, százalék

	1999	2000	2001	2001 ^a	2002 ^a	2003 ^a	2004 ^a	2005 ^a	2006 ^a	2007 ^a
Együtt										
Dolgozik	54,7	55,9	56,1	55,9	55,9	56,2	56,2	56,5	56,7	56,7
Munkanélküli	7,0	6,6	6,1	6,0	6,0	6,3	6,6	7,2	6,9	6,6
Tanul	11,1	11,1	10,6	10,8	11,1	11,2	11,5	11,6	12,4	12,8
Nyugdíjas	15,9	14,7	14,3	14,5	13,7	12,5	11,7	11,1	9,1	8,4
Munkaképtelen (rokkant)	2,9	3,3	3,6	3,7	4,2	4,9	5,4	5,3	7,6	8,2
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	4,3	4,0	4,1	4,0	4,1	4,1	4,0	4,0	4,0	4,1
Háztartását látja el	2,5	2,5	2,5	2,5	2,3	2,0	2,0	2,0	1,7	1,6
Egyéb okból nem dolgozik	1,7	2,0	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6	2,3	1,6	1,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Férfiak										
Dolgozik	61,6	62,6	63,0	62,6	62,6	62,7	62,6	62,7	63,2	63,5
Munkanélküli	8,6	8,2	7,7	7,6	7,2	7,3	7,4	8,0	7,6	7,3
Tanul	11,3	11,2	10,6	10,9	11,4	11,5	11,7	12,0	12,6	13,0
Nyugdíjas	12,9	11,7	11,4	11,6	11,0	10,1	9,7	9,1	7,1	6,2
Munkaképtelen, rokkant	3,2	3,6	4,0	4,0	4,4	5,1	5,5	5,4	7,5	8,1
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1
Háztartását látja el	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Egyéb okból nem dolgozik	2,0	2,3	3,0	3,0	3,0	2,9	2,7	2,4	1,6	1,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Nők										
Dolgozik	48,1	49,4	49,5	49,5	49,5	50,1	50,1	50,6	50,4	50,2
Munkanélküli	5,4	5,1	4,5	4,5	4,9	5,4	5,8	6,4	6,2	5,9
Tanul	10,9	11,0	10,5	10,7	10,9	11,0	11,2	11,3	12,3	12,6
Nyugdíjas	18,8	17,5	17,1	17,2	16,3	14,8	13,7	12,9	10,9	10,4
Munkaképtelen, rokkant	2,6	3,0	3,2	3,3	3,9	4,8	5,3	5,2	7,7	8,3
Gyed-en, gyes-en, gyet-en van	8,2	7,8	8,0	7,6	7,8	7,9	7,7	7,6	7,7	7,9
Háztartását látja el	4,6	4,7	4,7	4,7	4,4	3,7	3,6	3,7	3,2	3,0
Egyéb okból nem dolgozik	1,3	1,6	2,4	2,4	2,4	2,4	2,5	2,3	1,5	1,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^a Lásd a 3.7-es táblázatot.

Forrás: KSH MEF.

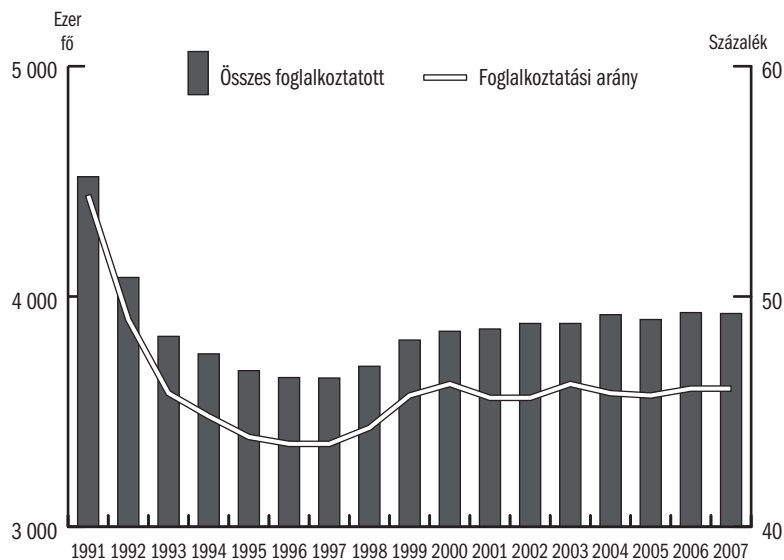
4.1. táblázat: Összes foglalkoztatott

Év	Ezer fő	1992=100	Éves változás	Foglalkoztatási arány ¹
1980	5 458,2	133,7	...	65,3
1990	4 880,0	119,5	...	59,0
1991	4 520,0	110,7	-7,4	54,4
1992	4 082,7	100,0	-9,7	49,0
1993	3 827,0	93,7	-6,3	45,8
1994	3 751,5	91,9	-2,0	44,8
1995	3 678,8	90,1	-1,9	43,9
1996	3 648,2	89,4	-0,8	43,6
1997	3 646,4	89,3	0,0	43,6
1998	3 697,8	90,6	1,4	44,3
1999	3 811,4	93,4	3,1	45,7
2000	3 849,1	94,3	1,0	46,2
2001	3 859,5	94,5	0,3	...
2001 ^a	3 883,3	95,1	0,3	45,6
2002 ^a	3 883,7	95,1	0,0	45,6
2003 ^a	3 921,9	96,1	1,2	46,2
2004 ^a	3 900,4	95,5	-0,5	45,8
2005 ^a	3 901,5	95,6	0,0	45,7
2006 ^a	3 930,1	96,3	0,7	46,0
2007 ^a	3 926,2	96,2	0,0	46,0

¹ A 14 év feletti népesség százalékában.

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: 1980–91: KSH MEM, 1992–: KSH MEF.

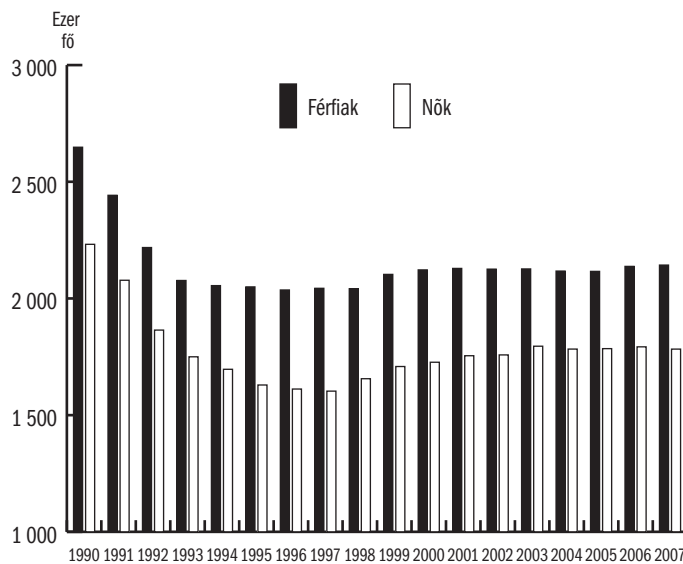
4.1. ábra: Összes foglalkoztatott

4.2. táblázat: Összes foglalkoztatott nemek szerint

Év	Férfiak		Nők		Nők aránya %
	ezer fő	1992 = 100	ezer fő	1992 = 100	
1980	3 015,8	136,0	2 442,4	131,0	44,7
1990	2 648,0	119,4	2 232,0	119,7	45,7
1991	2 442,0	110,1	2 078,0	111,5	46,0
1992	2 218,2	100,0	1 864,5	100,0	45,7
1993	2 077,0	93,6	1 750,0	93,9	45,7
1994	2 055,0	92,6	1 696,5	91,0	45,2
1995	2 049,6	92,4	1 629,2	87,4	44,3
1996	2 036,3	91,8	1 611,9	86,5	44,2
1997	2 043,5	92,1	1 602,9	86,0	44,0
1998	2 041,7	92,0	1 656,1	88,8	44,8
1999	2 103,1	94,8	1 708,4	91,6	44,8
2000	2 122,4	95,7	1 726,7	92,6	44,9
2001	2 130,6	96,1	1 728,9	92,7	44,8
2001 ^a	2 128,7	96,0	1 754,6	94,1	45,2
2002 ^a	2 125,6	95,8	1 758,1	94,3	45,3
2003 ^a	2 126,5	95,6	1 795,4	96,2	45,8
2004 ^a	2 117,3	95,5	1 783,1	95,6	45,7
2005 ^a	2 116,1	95,4	1 785,4	95,8	45,8
2006 ^a	2 137,4	96,4	1 792,7	96,1	45,6
2007 ^a	2 143,0	96,6	1 783,2	95,6	45,5

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: 1980–91: KSH MEM, 1992–: KSH MEF.

4.2. ábra: Összes foglalkoztatott nemek szerint

4.3. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása – férfiak, százalék

Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55-59	60+	Összesen
	éves						
1980	5,1	12,6	55,4	10,2	8,0	8,7	100,0
1990	5,0	10,8	64,1	8,6	6,8	4,7	100,0
1991	4,5	10,9	65,3	8,9	6,7	3,7	100,0
1992	3,3	10,9	67,2	9,1	6,5	2,9	100,0
1993	2,9	11,1	68,3	9,2	6,1	2,3	100,0
1994	2,9	11,3	68,7	9,5	5,5	2,0	100,0
1995	2,8	11,3	68,8	9,7	5,6	1,8	100,0
1996	2,5	11,6	69,3	9,6	5,6	1,4	100,0
1997	2,3	12,3	68,9	9,9	5,4	1,2	100,0
1998	2,3	13,4	67,6	10,3	5,1	1,3	100,0
1999	1,9	13,2	67,1	10,5	5,6	1,6	100,0
2000	1,5	12,4	67,3	10,6	6,4	1,8	100,0
2001	1,1	10,9	68,3	11,0	6,9	1,8	100,0
2001 ^a	1,2	10,4	68,6	11,1	6,7	2,0	100,0
2002 ^a	0,9	9,4	69,4	11,3	6,9	2,1	100,0
2003 ^a	0,7	8,6	69,1	11,8	7,3	2,5	100,0
2004 ^a	0,7	7,4	69,5	12,0	7,3	3,0	100,0
2005 ^a	0,6	6,8	68,9	12,7	7,9	3,1	100,0
2006 ^a	0,6	6,6	68,5	13,0	8,4	2,9	100,0
2007 ^a	0,5	6,5	68,7	13,0	8,5	2,8	100,0

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: 1980–91: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1992–: KSH MEF.

4.4. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása – nők, százalék

Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55+	Összesen
	éves					
1980	5,3	9,7	61,8	10,7	12,5	100,0
1990	5,2	8,6	66,2	10,0	10,0	100,0
1993	3,3	9,9	71,4	10,3	5,1	100,0
1994	3,2	10,2	71,8	10,4	4,5	100,0
1995	2,7	10,2	72,2	10,6	4,3	100,0
1996	2,4	9,9	72,2	11,0	4,5	100,0
1997	2,0	10,8	72,2	10,5	4,5	100,0
1998	2,3	12,2	71,2	10,5	3,8	100,0
1999	1,7	12,1	70,2	11,6	4,4	100,0
2000	1,4	11,1	69,6	12,7	5,2	100,0
2001	1,1	10,1	70,0	13,0	5,8	100,0
2001 ^a	1,1	9,6	70,5	13,1	5,7	100,0
2002 ^a	0,8	9,2	69,4	13,8	6,8	100,0
2003 ^a	0,5	8,2	68,8	14,0	8,5	100,0
2004 ^a	0,5	7,1	68,2	14,6	9,7	100,0
2005 ^a	0,4	6,4	67,6	15,4	10,2	100,0
2006 ^a	0,4	6,1	66,8	16,2	10,6	100,0
2007 ^a	0,3	5,8	67,3	16,0	10,6	100,0

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: 1980–91: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1992–: KSH MEF.

**4.5. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása
– férfiak, százalék**

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szakmunkásképző, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1980	40,8	32,3	18,2	8,7	100,0
1990	37,6	30,5	20,1	11,8	100,0
1993	24,0	36,2	25,1	14,7	100,0
1994	22,5	38,1	25,2	14,2	100,0
1995	21,3	38,5	25,5	14,7	100,0
1996	20,2	39,3	25,3	15,2	100,0
1997	20,1	39,4	26,5	14,1	100,0
1998	20,3	39,4	25,7	14,7	100,0
1999	16,8	41,5	26,8	14,9	100,0
2000	16,1	41,6	26,7	15,6	100,0
2001	15,7	42,7	26,0	15,6	100,0
2001 ^a	15,6	42,8	26,0	15,6	100,0
2002 ^a	14,6	43,2	26,4	15,8	100,0
2003 ^a	14,0	41,3	27,7	17,0	100,0
2004 ^a	13,0	40,4	28,0	18,6	100,0
2005 ^a	13,0	40,8	27,7	18,5	100,0
2006 ^a	12,3	40,8	28,3	18,6	100,0
2007 ^a	11,8	40,8	28,7	18,7	100,0

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

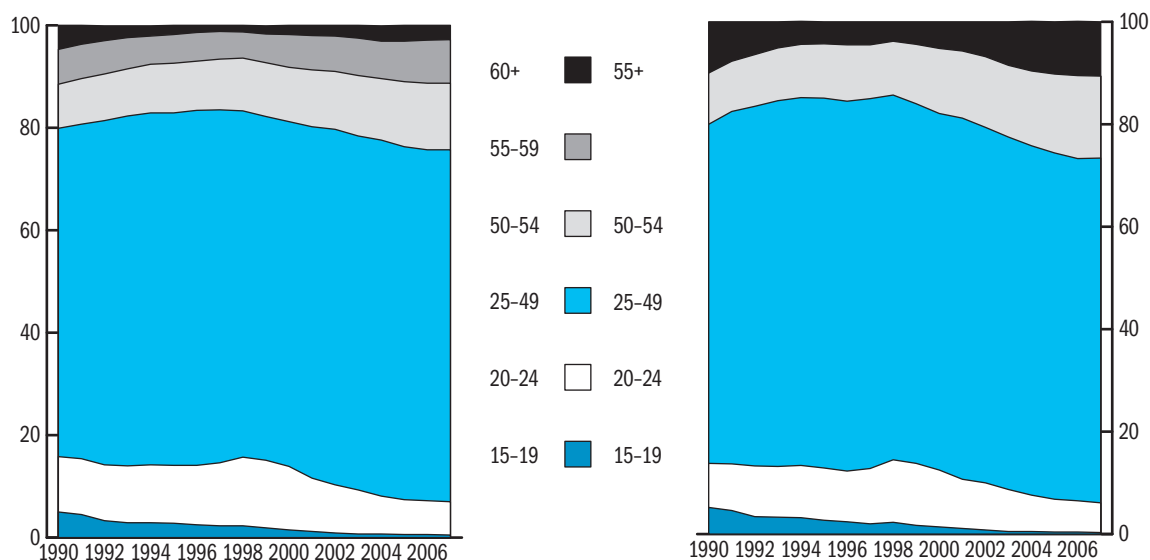
Forrás: 1980–91: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1992–: KSH MEF. 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

**4.6. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása
– nők, százalék**

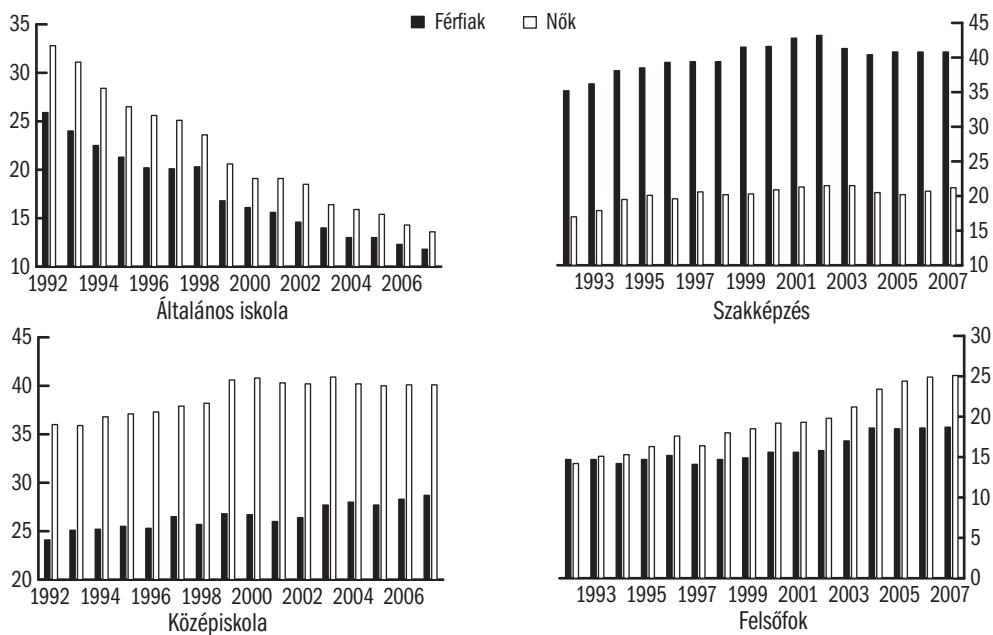
Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szakmunkásképző, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1980	53,1	12,3	27,5	7,2	100,0
1990	43,4	13,4	31,4	11,8	100,0
1995	26,5	20,1	37,1	16,3	100,0
1996	25,6	19,6	37,3	17,6	100,0
1997	25,1	20,6	37,9	16,4	100,0
1998	23,6	20,2	38,2	18,0	100,0
1999	20,6	20,3	40,6	18,5	100,0
2000	19,1	20,9	40,8	19,2	100,0
2001	19,0	21,2	40,4	19,4	100,0
2001 ^a	19,1	21,3	40,3	19,3	100,0
2002 ^a	18,5	21,5	40,2	19,8	100,0
2003 ^a	16,4	21,5	40,9	21,2	100,0
2004 ^a	15,9	20,5	40,2	23,4	100,0
2005 ^a	15,4	20,2	40,0	24,4	100,0
2006 ^a	14,3	20,7	40,1	24,9	100,0
2007 ^a	13,6	21,2	40,1	25,1	100,0

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: 1980–91: szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1992–: KSH MEF.

4.3. ábra: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, százalék

4.4. ábra: A foglalkoztatottak iskolai végzettség és nemek szerint, százalék

4.7. táblázat: A foglalkoztatottak száma foglalkozási viszony szerint – ezer fő

Év	Alkalmazásban állók	Szövetkezeti tagok	Egyéb társas vállalkozások tagjai	Egyéni vállalkozók és segítő család-tagjaik	Összesen
1994	3 045,2	103,3	174,7	369,3	3 692,5
1995	2 978,9	84,2	167,9	391,8	3 622,8
1996	2 961,2	79,0	151,8	413,1	3 605,1
1997	2 989,7	68,9	137,4	414,3	3 610,3
1998	3 088,5	55,8	132,5	397,9	3 674,7
1999	3 201,3	42,5	111,8	435,9	3 791,5
2000	3 255,5	37,1	129,4	407,1	3 829,1
2001	3 296,3	30,7	119,1	398,4	3 844,5
2001 ^a	3 313,6	31,4	118,9	404,4	3 868,3
2002 ^a	3 337,2	22,5	109,9	401,0	3 870,6
2003 ^a	3 399,2	8,6	114,7	399,4	3 921,9
2004 ^a	3 347,8	8,1	136,6	407,8	3 900,3
2005 ^a	3 367,3	5,8	146,7	381,7	3 901,5
2006 ^a	3 431,4	4,8	126,7	367,2	3 930,1
2007 ^a	3 439,7	4,4	123,2	358,9	3 926,2

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Megjegyzés: sorkatonák nélkül.

Forrás: 1980–91: KSH MEM, 1992–: KSH MEF.

4.8. táblázat: A foglalkoztatottak megoszlása foglalkozási viszony szerint – százalék

Év	Alkalmazásban állók	Szövetkezeti tagok	Egyéb társas vállalkozások tagjai	Egyéni vállalkozók és segítő család-tagjaik	Összesen
1994	82,5	2,8	4,7	10,0	100,0
1995	82,2	2,3	4,6	10,8	100,0
1996	82,1	2,2	4,2	11,5	100,0
1997	82,8	1,9	3,8	11,5	100,0
1998	84,0	1,5	3,6	10,8	100,0
1999	84,4	1,1	2,9	11,5	100,0
2000	85,0	1,0	3,4	10,6	100,0
2001	85,7	0,8	3,1	10,4	100,0
2001 ^a	85,7	0,8	3,1	10,5	100,0
2002 ^a	86,2	0,6	2,8	10,4	100,0
2003 ^a	86,7	0,2	2,8	10,3	100,0
2004 ^a	85,8	0,2	3,5	10,5	100,0
2005 ^a	86,3	0,1	3,8	9,8	100,0
2006 ^a	87,3	0,1	3,2	9,4	100,0
2007 ^a	87,6	0,1	3,1	9,2	100,0

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Megjegyzés: sorkatonák nélkül.

Forrás: 1980–91: KSH MEM, 1992–: KSH MEF.

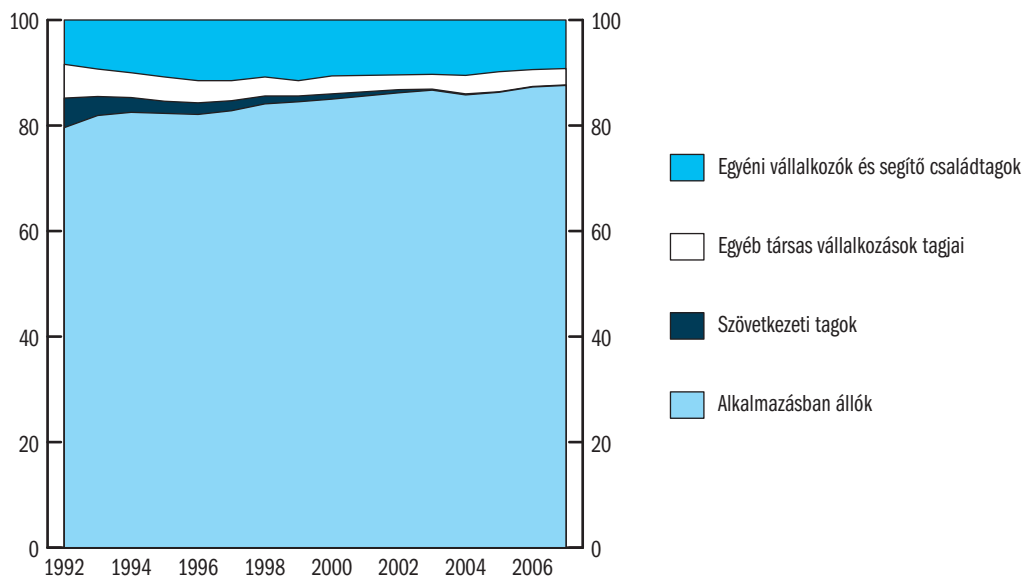
4.9. táblázat: Az alkalmazásban állók* megoszlása ágazatok szerint, százalék

	1980	1990	1995	2000	2001 ^a	2002 ^a	2003 ^a	2004 ^a	2005 ^a	2006 ^a	2007 ^a
Mezőgazdaság	18,0	15,8	6,9	5,2	4,9	4,8	4,4	4,1	3,8	3,7	3,7
Bányászat	2,2	1,8	1,0	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Feldolgozóipar	29,2	29,5	24,3	25,9	26,5	26,4	25,2	24,4	23,6	23,3	23,5
Villamosenergia, gáz-, gőz-, vízellátás	2,9	3,0	2,9	2,3	2,3	2,1	1,9	1,8	1,8	1,9	1,8
Építőipar	7,0	5,9	5,5	6,4	6,5	6,4	7,0	7,3	7,6	7,7	7,8
Kereskedelem, javítás	8,7	8,9	10,7	13,0	13,1	13,1	13,2	13,1	14,3	14,0	14,2
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	2,3	2,4	2,9	3,2	3,5	3,4	3,4	3,6	3,9	3,9	3,9
Szállítás, raktározás, posta távközlés	7,4	6,7	8,6	8,3	8,3	8,1	7,8	7,7	7,4	7,9	7,9
Pénzügyi tevékenység	1,1	1,4	2,5	2,2	2,1	2,0	1,9	2,1	2,1	2,0	2,1
Ingatlan-ügyletek, gazdasági szolgáltatás	3,2	2,9	3,4	5,0	5,4	5,5	6,1	6,5	6,6	6,7	6,9
Közigazgatás, védelem, kötelező tb.	4,0	5,6	9,6	8,1	7,9	8,1	8,4	8,5	8,4	8,4	8,0
Oktatás	6,0	7,1	10,1	9,1	8,9	9,1	9,2	9,4	9,0	8,9	8,7
Egészségügyi szociális ellátás	5,3	5,5	6,9	6,8	6,6	6,7	7,3	7,4	7,2	7,3	7,1
Egyéb	2,7	3,4	4,7	3,9	3,7	3,7	3,8	3,7	3,9	3,9	4,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* A szövetkezetek és társasvállalkozások tagjaival együtt.

^a Lásd: 3.7. tábla.

Forrás: 1980–1990: Szakértői becslés a népszámlálás alapján. 1992–: KSH MEF.

4.5. ábra: Az alkalmazásban állók, szövetkezeti tagok, egyéb társas vállalkozások tagjainak és egyéni vállalkozók illetve segítő családtagok arányának alakulása

**4.10. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása
vállalatméret szerint, százalék**

Év	20 főnél kisebb cégeknél alkalmazottak	20–49 fő	50–249 fő	250–999 fő	1000 főnél nagyobb
1998	8,2	5,8	25,1	26,4	34,4
2000	20,2	7,0	23,5	22,5	26,8
2002	21,6	14,0	21,5	20,1	22,9
2003	23,0	15,3	20,5	19,3	21,8
2004	23,6	14,8	21,3	18,3	22,0
2005	27,0	15,0	20,5	17,5	20,0
2006	15,7	10,7	25,7	24,3	23,6
2007	25,2	14,2	20,0	18,4	22,2

Jegyzet: 1995–1999: 10 fő vagy nagyobb vállalatok; 2000–: 5 fő vagy nagyobb vállalatokozások.

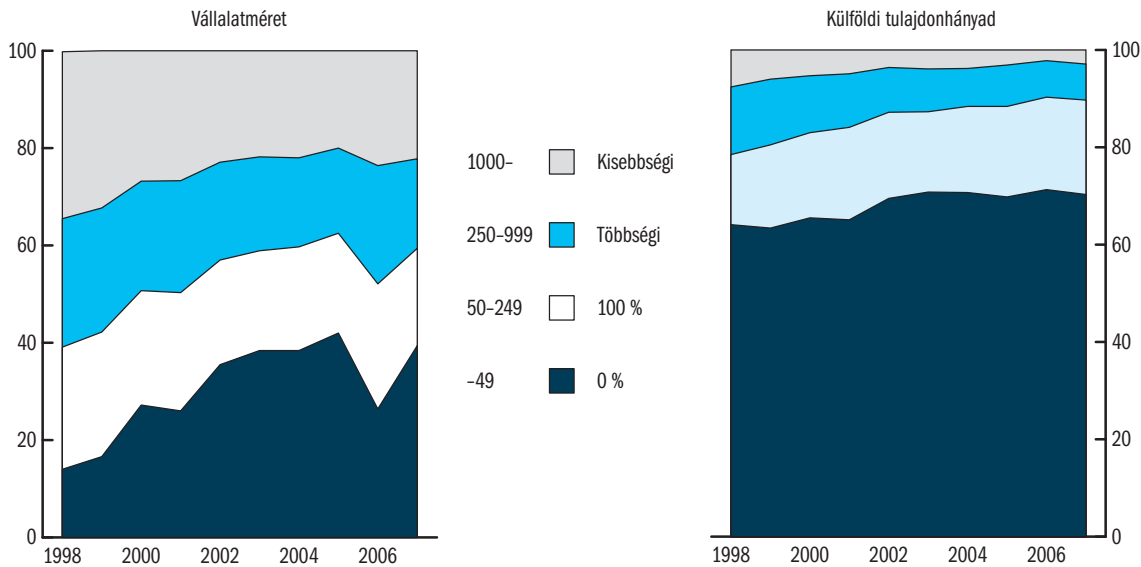
Forrás: FSZH BT.

**4.11. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása
a külföldi tulajdonhányad szerint, százalék**

Külföldi tulajdonhányad	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
100%	14,4	17,1	17,5	19,0	17,7	16,5	17,7	18,6	19,0	19,4
Többségi	13,9	13,5	11,7	11,0	9,2	8,8	7,8	8,5	7,5	7,4
Kisebbségi	7,6	6,0	5,3	4,9	3,6	3,9	3,8	3,1	2,2	2,9
0%	64,1	63,4	65,5	65,1	69,5	70,8	70,7	69,8	71,3	70,3

Jegyzet: 1997–1999: 10 fő vagy nagyobb vállalatok; 2000–: 5 fő vagy nagyobb vállalatokozások.

Forrás: FSZH BT.

4.6. ábra: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása vállalatméret és külföldi tulajdonhányad szerint

4.12. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, férfiak, százalék

Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55-59	60-74	Összesen
1992	14,6	64,7	82,8	71,8	48,7	13,0	58,9
1998	11,4	59,9	78,8	66,0	38,3	5,7	54,4
1999	10,6	60,3	80,5	69,0	44,0	6,1	56,2
2000	8,4	58,9	80,9	69,6	49,6	6,7	56,8
2001 ^a	7,9	56,7	81,6	68,2	51,3	7,0	57,1
2002 ^a	5,6	53,1	81,9	68,6	52,8	7,6	57,1
2003 ^a	4,8	51,8	82,2	69,7	55,2	8,9	57,6
2004 ^a	4,5	46,5	82,7	69,7	54,0	10,8	57,5
2005 ^a	4,0	43,6	82,5	70,1	56,6	10,9	57,4
2006 ^a	4,2	43,9	83,3	70,3	58,6	10,2	58,0
2007 ^a	3,7	43,8	83,7	70,7	58,2	10,0	58,0

^a Lásd a 3.7-es táblázatot.

Forrás: KSH MEF.

4.13. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, nők, százalék

Év	15-19	20-24	25-49	50-54	55-59	60-74	Összesen
1992	16,0	54,0	72,2	58,4	18,2	7,5	46,6
1998	10,7	47,5	66,3	52,3	13,6	2,5	41,0
1999	8,7	48,1	67,3	59,4	16,2	2,8	42,3
2000	8,0	45,9	67,8	62,5	20,0	2,8	43,0
2001 ^a	6,3	44,2	68,0	62,1	23,2	2,8	43,1
2002 ^a	4,3	44,2	67,0	64,0	28,3	3,1	43,3
2003 ^a	3,1	41,9	67,8	65,8	35,1	3,9	44,3
2004 ^a	2,7	37,4	67,2	66,0	39,8	4,5	44,1
2005 ^a	2,6	34,7	67,4	66,6	41,7	4,3	44,2
2006 ^a	2,5	33,9	67,5	67,9	42,6	4,2	44,4
2007 ^a	2,1	32,5	67,8	68,3	40,0	4,9	44,3

^a Lásd a 3.7-es táblázatot.

Forrás: KSH MEF.

4.14. táblázat: 15–74 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettségek szerint, férfiak, százalék

Év	8 általános (és kevesebb)	Szakmai képzettség ¹	Érettségi	Felsőfok	Összesen
1993	30,4	75,6	68,0	79,6	54,9
1998	28,2	75,1	63,4	75,7	54,4
1999	26,7	76,4	64,9	77,4	56,2
2000	26,5	77,0	64,5	77,5	56,8
2001 ^a	26,4	77,3	63,8	78,4	57,1
2002 ^a	25,4	77,1	63,6	78,2	57,1
2003 ^a	25,8	76,1	64,0	78,4	57,6
2004 ^a	24,8	75,2	63,6	79,2	57,5
2005 ^a	25,1	74,1	63,3	78,9	57,4
2006 ^a	24,9	74,7	63,8	77,5	58,0
2007 ^a	24,8	74,0	63,3	77,6	58,0

^a Lásd a 3.7-es táblázatot.¹ Szakmunkásképző, szakiskola.

Forrás: KSH MEF.

4.15. táblázat: 15–74 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettségek szerint, nők, százalék

Év	8 általános (és kevesebb)	Szakmai képzettség ¹	Érettségi	Felsőfok	Összesen
1993	24,9	64,9	61,8	76,7	43,5
1998	20,2	60,4	55,2	73,1	41,0
1999	19,6	60,8	56,3	73,1	42,3
2000	19,2	60,8	56,3	73,5	43,0
2001 ^a	19,4	60,5	56,0	74,4	43,1
2002 ^a	19,3	60,1	55,2	74,3	43,3
2003 ^a	18,8	59,0	55,8	74,4	44,3
2004 ^a	18,4	58,1	54,5	74,3	44,1
2005 ^a	18,3	57,0	54,0	74,8	44,2
2006 ^a	17,9	57,5	53,5	73,0	44,4
2007 ^a	17,5	56,9	52,9	71,0	44,3

^a Lásd a 3.7-es táblázatot.¹ Szakmunkásképző, szakiskola.

Forrás: KSH MEF.

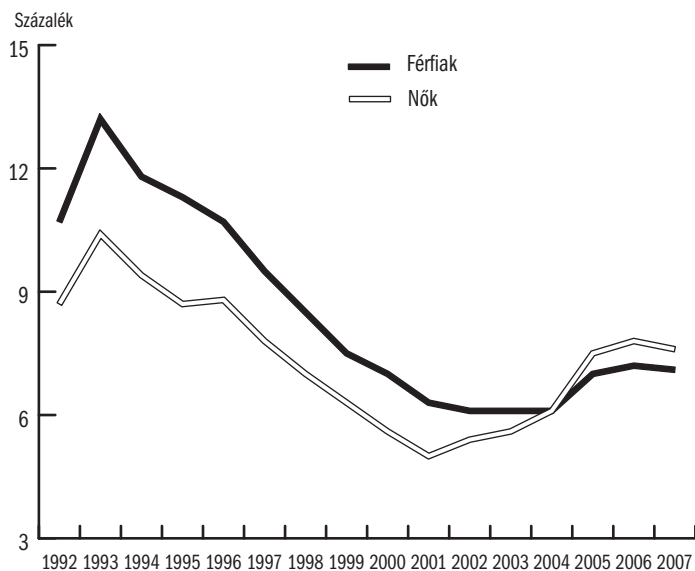
5.1. táblázat: A munkanélküliségi ráta alakulása kor és nem szerint, és a tartósan munkanélküliek aránya, százalék

Év	Munkanélküliségi ráta			Ebből 15-24 éves	Tartósan munkanélküli ¹
	Férfiak	Nők	Együtt		
1992	10,7	8,7	9,8	17,5	...
1993	13,2	10,4	11,9	21,3	...
1994	11,8	9,4	10,7	19,4	43,2
1995	11,3	8,7	10,2	18,6	50,6
1996	10,7	8,8	9,9	17,9	54,4
1997	9,5	7,8	8,7	15,9	51,3
1998	8,5	7,0	7,8	13,4	48,8
1999	7,5	6,3	7,0	12,4	49,5
2000	7,0	5,6	6,4	12,1	49,1
2001	6,3	5,0	5,7	10,8	46,7
2001 ^a	6,3	5,0	5,7	10,9	46,7
2002 ^a	6,1	5,4	5,8	12,3	44,9
2003 ^a	6,1	5,6	5,9	13,4	43,9
2004 ^a	6,1	6,1	6,1	15,5	45,0
2005 ^a	7,0	7,5	7,2	19,4	46,2
2006 ^a	7,2	7,8	7,5	19,1	46,8
2007 ^a	7,1	7,6	7,4	18,0	48,2

¹ Tartósan munkanélküli, aki 12 hónapja vagy annál hosszabb ideje van munka nélkül.

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: KSH MEF.

5.1. ábra: A munkanélküliségi ráta nemek szerint

5.2. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, nők, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmány- képző, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	45,8	22,6	27,4	4,2	100,0
1994	44,4	23,1	29,4	3,1	100,0
1995	41,0	24,3	29,7	5,0	100,0
1996	38,2	24,9	31,6	5,4	100,0
1997	44,2	23,2	28,4	4,2	100,0
1998	41,6	22,7	31,4	4,3	100,0
1999	36,2	26,2	33,8	3,8	100,0
2000	31,8	28,2	35,0	5,0	100,0
2001	33,3	28,2	32,5	6,1	100,0
2001 ^a	33,7	28,0	32,2	6,1	100,0
2002 ^a	33,2	26,0	32,2	8,5	100,0
2003 ^a	32,7	28,3	32,0	7,0	100,0
2004 ^a	27,8	27,4	34,2	10,6	100,0
2005 ^a	28,2	27,1	35,2	9,5	100,0
2006 ^a	31,5	27,5	32,5	8,5	100,0
2007 ^a	31,2	26,6	31,7	10,5	100,0

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: KSH MEF.

5.3. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása, férfiak, százalék

Év	Általános iskola 8 osztály és kevesebb	Szaktanulmány- képző, szakiskola	Gimnáziumi és egyéb érettségi	Főiskola, egyetem	Összesen
1993	39,0	40,8	17,3	2,8	100,0
1994	37,3	42,7	15,8	4,3	100,0
1995	37,7	44,0	14,7	3,6	100,0
1996	37,6	44,0	15,1	3,3	100,0
1997	38,9	43,7	15,4	2,0	100,0
1998	37,4	42,0	17,2	3,4	100,0
1999	34,5	45,3	17,4	2,8	100,0
2000	32,9	45,8	17,9	3,4	100,0
2001	36,8	42,9	17,4	2,9	100,0
2001 ^a	36,5	43,2	17,5	2,8	100,0
2002 ^a	36,7	43,3	16,7	3,3	100,0
2003 ^a	34,0	44,7	17,2	4,1	100,0
2004 ^a	33,9	42,6	18,6	4,9	100,0
2005 ^a	32,1	43,1	19,0	5,8	100,0
2006 ^a	33,4	40,0	20,0	6,6	100,0
2007 ^a	34,9	38,8	20,3	6,0	100,0

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: 1992–: KSH MEF. 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

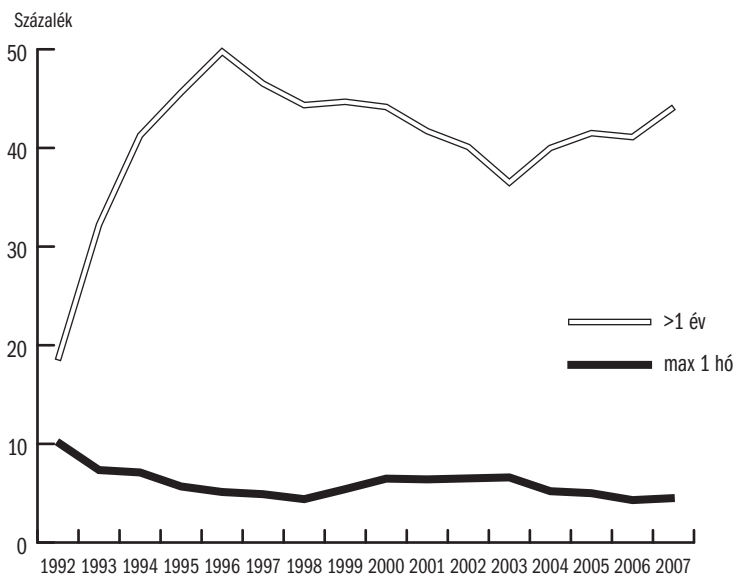
5.4. táblázat: A munkanélküliek száma* a munkakeresés hossza szerint, ezer fő

Év	A munkakeresés időtartama: hét [hónap]								Összesen
	1-4 [<1]	5-14 [1-3]	15-26 [4-6]	27-51 [7-11]	52 [12]	53-78 [13-18]	79-104 [19-24]	105- [>24]	
1992	43,9	90,9	96,4	110,7	10,6	41,7	38,4	-	432,6
1993	36,2	74,8	87,9	120,5	14,7	75,1	83,7	-	492,9
1994	30,5	56,5	65,0	91,9	8,4	63,0	73,8	40,4	429,5
1995	23,0	51,0	56,5	69,4	20,2	57,2	34,3	93,2	404,8
1996	19,9	46,4	49,3	61,5	18,2	56,1	37,1	100,2	388,7
1997	16,1	43,7	45,9	54,4	15,7	44,5	31,1	77,3	328,7
1998	12,9	44,2	44,5	45,7	16,0	39,0	27,6	63,5	293,4
1999	15,4	44,1	38,8	46,0	13,2	38,1	26,8	62,3	284,7
2000	16,7	38,5	35,1	42,8	12,7	36,9	23,6	55,4	261,3
2001	14,7	36,9	33,1	38,3	11,3	31,4	20,9	44,1	230,7
2001 ^a	14,9	37,0	33,2	38,6	11,5	31,6	20,9	44,2	231,9
2002 ^a	15,5	39,4	34,8	40,7	11,6	32,7	19,8	42,5	237,0
2003 ^a	15,9	42,1	38,9	42,0	14,5	27,6	17,6	43,0	241,6
2004 ^a	13,0	42,0	39,9	41,8	13,5	33,4	19,6	47,2	250,4
2005 ^a	14,8	48,9	44,1	51,3	14,1	41,0	27,4	54,3	295,9
2006 ^a	13,3	50,7	48,3	51,9	17,4	41,5	26,6	58,8	308,5
2007 ^a	13,8	49,4	44,3	50,1	12,7	43,3	26,0	64,9	304,5

* A 30 napon (2003-tól 90 napon) belül új állásban kezdők nélkül.

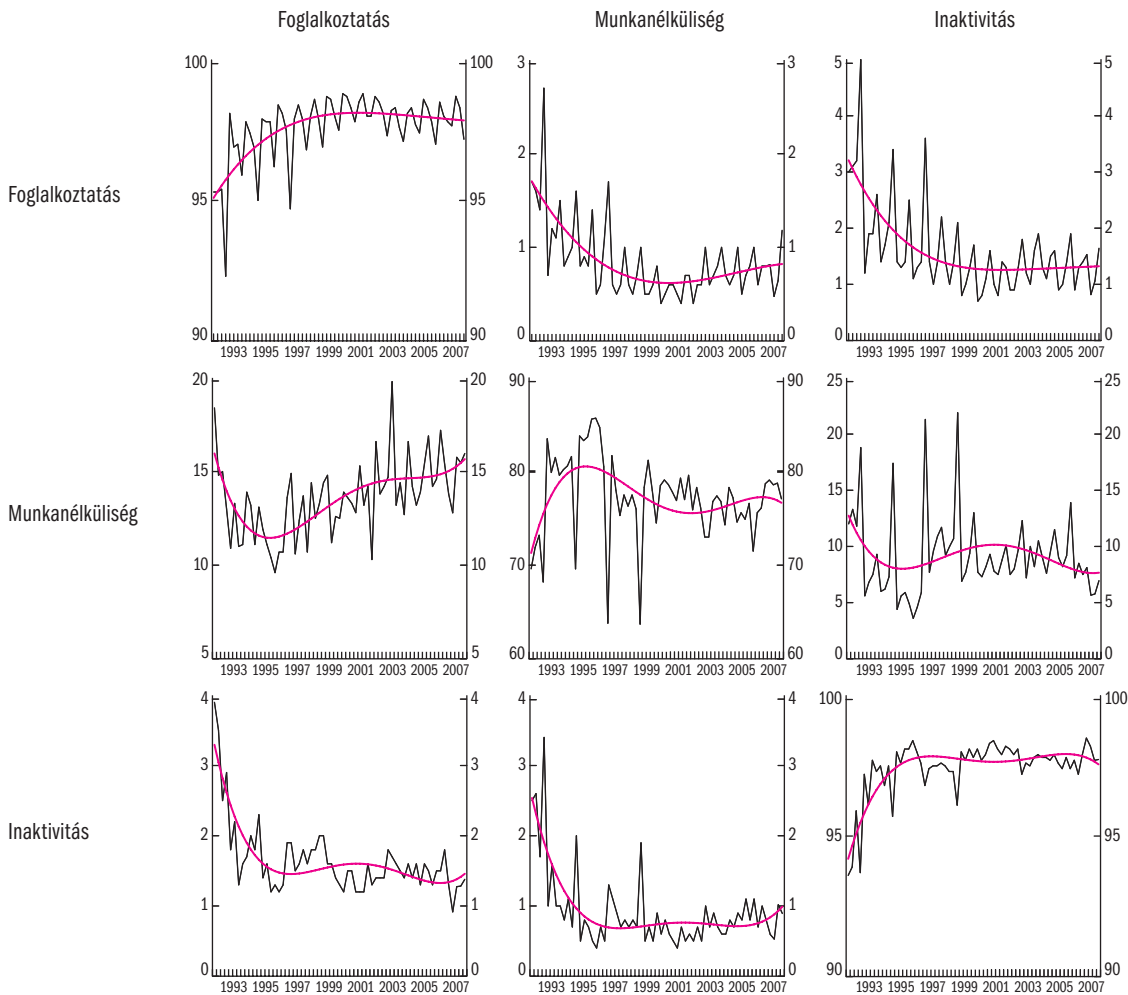
^a Lásd: 3.7 tábla jegyzete.

Forrás: KSH MEF.

5.2. ábra: A munkanélküliek aránya a munkakeresés hossza szerint, százalék

5.3. ábra: A különböző munkaerőpiaci állományok közötti negyedéves áramlások intenzitásának alakulása a 15–74 éves népességben

A munkaerőpiaci státusok közötti negyedéves áramlási ráták (%) a Munkaerő-felvételben két egymást követő negyedévben egyaránt megfigyelt 15–74 éves népességben. A piros görbék negyedfokú polinommal simított trendet mutatnak.

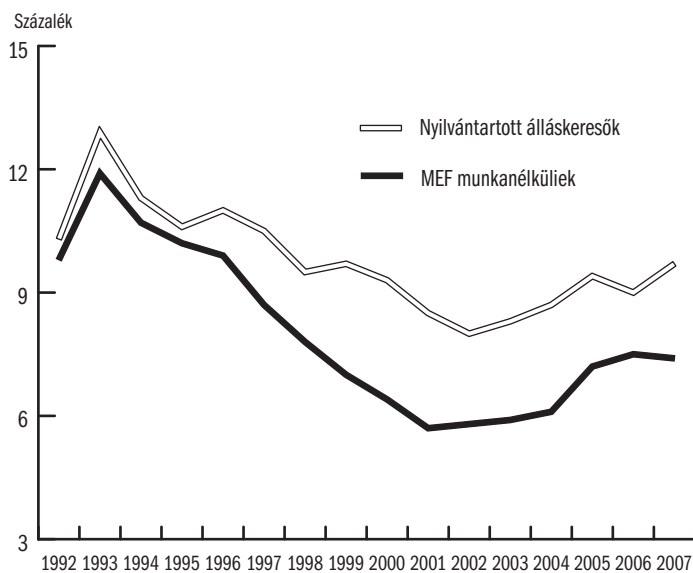
5.5. táblázat: A nyilvántartott álláskereső* és a MEF munkanélküliség alakulása

Év	Nyilvántartott álláskereső		MEF munkanélküli összesen		MEF munkanélküli 15-24 éves	
	ezer fő	ráta, %	ezer fő	ráta, %	ezer fő	ráta, %
1990	47,7	-
1991	227,3	4,1
1992	557,0	10,3	444,2	9,8	120,0	17,5
1993	671,8	12,9	518,9	11,9	141,3	21,3
1994	568,4	11,3	451,2	10,7	124,7	19,4
1995	507,7	10,6	416,5	10,2	114,3	18,6
1996	500,6	11,0	400,1	9,9	106,3	17,9
1997	470,1	10,5	348,8	8,7	95,8	15,9
1998	423,1	9,5	313,0	7,8	87,6	13,4
1999	409,5	9,7	284,7	7,0	78,6	12,4
2000	390,5	9,3	262,5	6,4	70,7	12,1
2001	364,1	8,5	232,9	5,7	55,7	10,8
2002	344,7	8,0	238,8	5,8	56,5	12,3
2003	357,2	8,3	244,5	5,9	54,9	13,4
2004	375,9	8,7	252,9	6,1	55,9	15,5
2005	409,9	9,4	303,9	7,2	66,9	19,4
2006	393,5	9,0	316,8	7,5	64,1	19,1
2007	426,9	9,7	311,9	7,4	57,6	18,0

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

Jegyzet: A nyilvántartott álláskeresők relatív mutatója (ráta) nevezője az előző év január 1-jei gazdaságilag aktív népesség.

Forrás: Nyilvántartott álláskeresők: FSzH; MEF-munkanélküliség: KSH MEF.

5.4. ábra: A nyilvántartott álláskereső és a MEF szerinti munkanélküli ráták

5.6. táblázat: A nyilvántartott álláskereső* megoszlása a Munkaerő-felvételben megfigyelt gazdasági aktivitás szerint, százalék

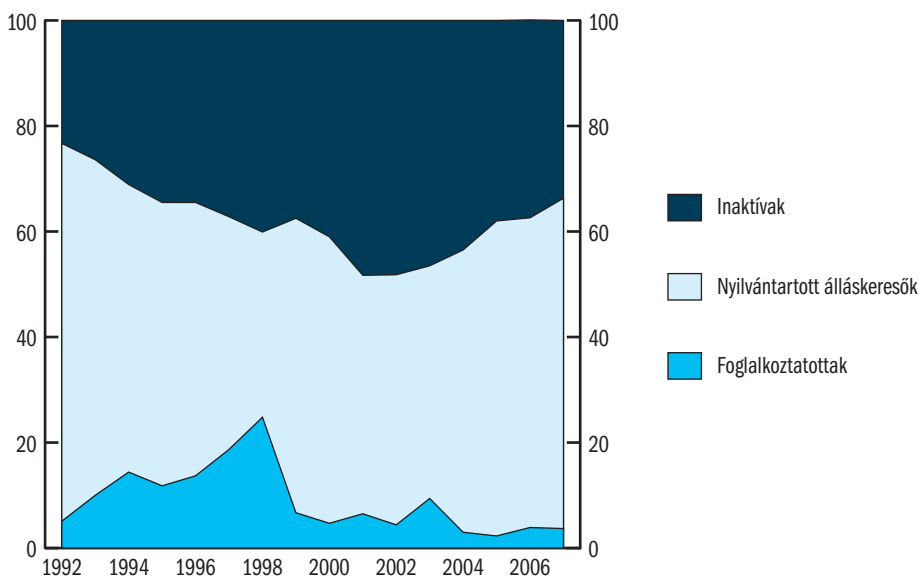
Év	Foglalkoztatottak	Nyilvántartott álláskeresők	Inaktívak	Összesen
1992	5,1	71,6	23,3	100,0
1993	10,0	63,6	26,4	100,0
1994	14,4	54,5	31,1	100,0
1995	11,8	53,7	34,5	100,0
1996	13,7	51,8	34,5	100,0
1997	18,7	44,1	37,2	100,0
1998	24,8	35,1	40,1	100,0
1999	6,7	55,8	37,5	100,0
2000	4,7	54,3	41,0	100,0
2001	6,5	45,2	48,3	100,0
2002 ^a	4,4	47,4	48,2	100,0
2003 ^a	9,4	44,1	46,5	100,0
2004 ^a	3,0	53,5	43,5	100,0
2005 ^a	2,3	59,7	38,0	100,0
2006 ^a	3,9	58,7	37,5	100,0
2007 ^a	3,7	62,6	33,7	100,0

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

^a Lásd: 3.7. tábla.

Jegyzet: Az adatok a KSH MEF-ben magukat nyilvántartott álláskeresőként minősítőkre vonatkoznak. 1999-től a magukat regisztrált munkanélkülinek vallók közül kiszűrték azokat, akik 2 hónapnál hosszabb időt jelöltek meg a munkaügyi központtal történt utolsó kapcsolatfelvételnél.

Forrás: KSH MEF.

5.5. ábra: A nyilvántartott álláskereső megoszlása a Munkaerő-felvételben megfigyelt gazdasági aktivitás szerint

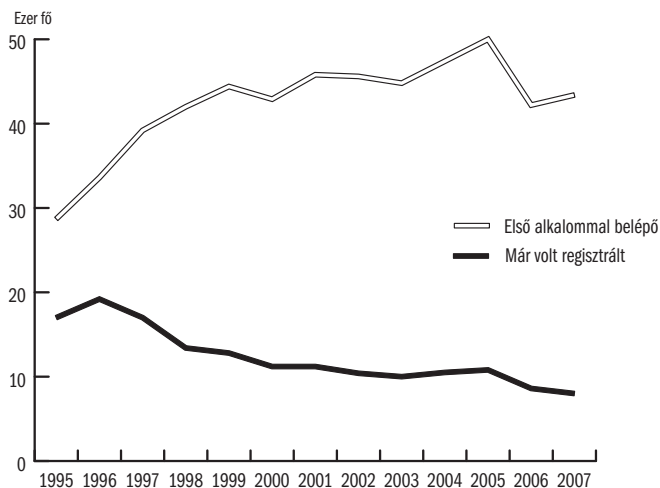
5.7. táblázat: Az FSZH nyilvántartás főbb adatai,
éves átlagok, ezer fő ill. százalék

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nyilvántartott állskereső*	568,4	507,7	500,6	470,1	423,1	409,5	390,5	364,1	344,7	357,2	375,9	409,9	393,5	426,9
Ebből														
Pályakezdő	62,1	54,5	46,2	42,4	32,5	29,9	26,0	26,8	28,5	31,3	33,8	40,9	38,7	40,4
Nem pályakezdő	506,2	453,2	454,4	427,7	390,6	379,6	364,4	337,4	316,2	325,9	342,2	369,1	354,7	386,5
Férfi	333,0	293,8	284,1	267,1	233,4	221,4	209,7	196,4	184,6	188,0	193,3	210,4	200,9	219,9
Nő	235,3	213,8	216,5	203,0	189,7	188,1	180,8	167,7	160,1	169,2	182,6	199,5	192,5	207,0
25 éves és fiatalabb	153,3	134,2	124,0	105,8	89,9	85,4	79,1	75,6	71,1	71,6	71,4	78,9	75,8	80,3
Fizikai foglalkozású	467,6	414,3	407,4	386,3	349,0	336,8	321,2	302,0	286,3	296,2	308,5	336,2	321,9	..
Szellemi foglalkozású	100,7	93,4	93,2	83,8	74,1	72,7	69,3	62,1	58,4	61,0	67,4	73,7	71,6	..
Munkanélküli/álláskeresői ellátásban részesülő	228,9	182,8	171,7	141,7	130,7	140,7	131,7	119,2	114,9	120,0	124,0	134,4	130,6	134,6
Rendszeres szociális segélyben részesülő	190,3	210,0	211,3	201,3	182,2	148,6	143,5	131,2	113,4	116,2	120,4	133,4	121,8	133,0
Munkanélküiségi ráta	11,3	10,6	11,0	10,5	9,5	9,7	9,3	8,5	8,0	8,3	8,7	9,4	9,0	9,7
Megoszlás, %														
Pályakezdő	10,9	10,7	9,2	9,0	7,7	7,3	6,7	7,3	8,3	8,8	9,0	10,0	9,8	9,5
Férfi	58,6	57,9	56,7	56,8	55,2	54,1	53,7	53,9	53,5	52,6	51,4	51,3	51,1	51,5
25 éves és fiatalabb	27,0	26,4	24,8	22,5	21,3	20,9	20,3	20,8	20,6	20,0	19,0	19,2	16,5	18,8
Fizikai foglalkozású	82,3	81,6	81,4	82,2	82,5	82,3	82,2	82,9	83,1	82,9	82,1	82,0	81,8	..
Áramlások, ezer fő														
Belépő munkanélküliek száma	42,3	45,7	52,8	56,1	55,4	57,2	54,1	57,0	56,0	54,8	57,8	60,7	50,8	51,4
Ebből: pályakezdő	7,8	8,0	7,5	9,2	9,8	9,3	8,0	7,8	7,8	7,7	7,6	8,2	7,0	6,2
Kilépő munkanélküliek száma	51,7	47,6	54,3	57,3	60,4	57,2	56,8	59,4	55,8	53,5	54,4	59,8	51,4	48,4
Ebből: pályakezdő	7,9	8,5	8,9	9,0	11,0	9,4	8,2	7,7	7,5	7,6	7,1	7,9	7,1	6,0

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

Jegyzet: 1993–2000 között jövedelempótló támogatásban, 2001-től rendszeres szociális segélyben részesülők száma.

Forrás: FSZH REG.

5.6. ábra: Az álláskeresői nyilvántartásba belépők száma, ezer fő

5.8. táblázat: Az álláskeresői nyilvántartásba* belépők száma, ezer fő

	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December	Éves átlag
1996													
Első alkalommal belépő	18,6	20,3	18,3	17,0	16,2	21,8	34,7	18,5	21,6	14,6	16,2	12,7	19,2
Már volt regisztrált	38,9	30,9	25,2	22,9	31,5	34,0	37,5	31,2	38,3	37,8	38,0	37,4	33,6
Összes belépő	57,4	51,1	43,4	40,0	47,7	55,7	72,1	49,7	59,9	52,4	54,2	50,2	52,8
1997													
Első alkalommal belépő	18,1	20,7	15,3	13,6	13,7	20,6	27,2	17,6	18,3	13,6	14,5	10,5	17,0
Már volt regisztrált	56,7	47,5	36,3	32,5	30,0	32,5	34,3	32,5	36,9	36,9	47,5	46,5	39,2
Összes belépő	74,8	68,3	51,6	46,1	43,7	53,1	61,4	50,1	55,2	50,5	62,0	57,0	56,1
1998													
Első alkalommal belépő	13,8	14,9	11,8	10,4	10,6	12,2	21,9	15,1	15,7	12,9	12,2	9,2	13,4
Már volt regisztrált	58,9	46,3	39,1	35,0	35,5	32,9	36,1	34,6	38,4	44,4	50,9	52,0	42,0
Összes belépő	72,7	61,2	50,9	45,3	46,1	45,1	58,0	49,7	54,1	57,3	63,1	61,1	55,4
1999													
Első alkalommal belépő	12,7	12,5	11,1	10,2	10,3	10,6	21,0	14,7	16,9	12,3	11,6	9,8	12,8
Már volt regisztrált	59,7	47,2	42,4	39,8	38,7	35,9	40,2	39,8	42,5	43,3	49,6	53,9	44,4
Összes belépő	72,4	59,6	53,5	50,0	48,9	46,5	61,2	54,5	59,4	55,7	61,1	63,7	57,2
2000													
Első alkalommal belépő	11,9	12,0	9,9	9,7	7,4	9,6	18,1	12,3	14,9	10,7	9,6	8,8	11,2
Már volt regisztrált	57,4	46,3	39,9	39,2	32,0	37,9	41,1	35,0	42,9	43,4	45,8	53,9	42,9
Összes belépő	69,3	58,3	49,8	48,9	39,4	47,5	59,2	47,3	57,8	54,1	55,4	62,7	54,1
2001													
Első alkalommal belépő	11,2	12,9	9,9	9,7	8,3	10,9	15,8	11,5	15,9	10,6	9,6	8,7	11,2
Már volt regisztrált	57,5	53,7	42,0	42,9	38,5	42,3	52,7	22,9	46,6	45,8	46,1	57,7	45,8
Összes belépő	68,7	66,6	51,9	52,6	46,8	53,2	68,5	34,4	62,5	56,4	55,7	66,4	57,0
2002													
Első alkalommal belépő	9,9	12,5	8,9	8,2	7,2	9,9	15,1	11,6	14,0	9,6	9,6	7,7	10,4
Már volt regisztrált	54,3	57,4	42,0	41,0	39,4	40,9	42,3	39,5	45,2	43,6	48,1	54,3	45,6
Összes belépő	64,2	69,9	50,9	49,2	46,6	50,8	57,4	51,1	59,2	53,2	57,7	62,0	56,0
2003													
Első alkalommal belépő	9,1	12,4	9,5	8,3	7,5	9,1	15,0	11,3	12,6	9,3	9,2	7,1	10,0
Már volt regisztrált	56,7	51,3	43,9	38,3	37,6	37,6	42,6	40,4	43,7	42,9	48,8	53,3	44,8
Összes belépő	65,8	63,7	53,4	46,6	45,1	46,7	57,6	51,7	56,3	52,2	58,0	60,4	54,8
2004													
Első alkalommal belépő	10,2	11,8	9,3	8,3	7,7	8,5	16,9	11,6	12,9	10,6	9,6	8,5	10,5
Már volt regisztrált	55,7	52,5	44,6	41,7	41,7	38,2	46,3	41,6	46,3	49,4	52,6	57,5	47,3
Összes belépő	65,9	64,3	53,9	50,0	49,4	46,7	63,2	53,2	59,2	60,0	62,2	66,0	57,8
2005													
Első alkalommal belépő	10,6	11,0	9,2	9,6	8,0	10,5	19,1	12,7	13,9	10,6	7,5	7,2	10,8
Már volt regisztrált	62,1	53,3	45,0	47,9	42,7	44,9	50,7	46,0	51,6	53,4	46,5	54,1	50,0
Összes belépő	72,7	64,3	54,2	57,5	50,7	55,4	69,8	58,7	65,5	64,0	54,0	61,3	60,7
2006													
Első alkalommal belépő	8,6	9,6	7,7	6,9	5,6	8,2	15,1	9,0	11,1	8,2	6,8	6,5	8,6
Már volt regisztrált	53,8	43,4	36,0	33,5	29,9	35,9	50,1	36,2	43,9	44,4	43,8	54,9	42,2
Összes belépő	62,4	53,0	43,7	40,4	35,5	44,1	65,2	45,2	55,0	52,6	50,6	61,4	50,8
2007													
Első alkalommal belépő	78,	9,0	6,4	6,9	5,3	7,8	14,1	8,8	10,1	7,2	6,0	6,4	8,0
Már volt regisztrált	58,3	49,3	37,7	35,7	30,4	37,3	43,6	36,0	44,8	44,1	42,9	61,1	43,4
Összes belépő	66,1	58,3	44,1	42,6	35,7	45,1	57,7	44,8	54,9	51,3	48,9	67,5	51,4

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

Forrás: FSZH REG.

5.9. táblázat: Segélyezés és munkaerőpiaci programok

Év	Álláskereső* ellátott	Rendszeres szociális segély**	Pályakezdők munkanél- küli segélye	Nem része- sül támoga- tásban	Közhasznú munka	Átképzés	Bértámo- gatás	Egyéb program	Összesen
1990									
Ezer fő	42,5	-	-	18,6	61,0
Százalék	69,6			30,4					100,0
1995									
Ezer fő	150,8	192,9	26,3	109,1	21,7	20,4	10,9	64,7	596,8
Százalék	25,3	32,3	4,4	18,3	3,6	3,4	1,8	10,8	100,0
1996									
Ezer fő	145,4	218,5	2,6	127,8	38,5	20,6	16,4	74,5	644,3
Százalék	22,6	33,9	0,4	19,8	6,0	3,2	2,5	11,6	100,0
1997									
Ezer fő	134,1	193,5	0,1	121,8	38,9	25,1	29,7	95,7	638,9
Százalék	21,0	30,3	0,0	19,1	6,1	3,9	4,6	15,0	100,0
1998									
Ezer fő	123,9	158,6	0,1	109,4	37,4	24,5	30,9	86,7	571,5
Százalék	21,7	27,7	0,0	19,1	6,5	4,3	5,4	15,2	100,0
1999									
Ezer fő	135,5	146,7	0,0	107,1	35,7	28,0	31,1	60,6	544,7
Százalék	24,9	26,9	0,0	19,7	6,6	5,1	5,7	11,1	100,0
2000									
Ezer fő	117,0	139,7 ^a	0,0	106,5	26,7	25,3	27,5	73,5	516,2
Százalék	22,7	27,1	0,0	20,6	5,2	4,9	5,3	14,2	100,0
2001									
Ezer fő	111,8	113,2	0,0	105,2	29,0	30,0	25,8	37,2	452,2
Százalék	24,7	25,0	0,0	23,3	6,4	6,6	5,7	8,2	100,0
2002									
Ezer fő	104,8	107,6	-	115,3	21,6	23,5	21,2	32,8	426,8
Százalék	24,6	25,2	-	27,0	5,1	5,5	5,0	7,7	100,0
2003									
Ezer fő	105,1 ^b	109,5	-	125,0	21,2	22,5	20,1	36,6	440,0
Százalék	23,9	24,9	-	28,4	4,8	5,1	4,6	8,3	100,0
2004									
Ezer fő	117,4	118,4	-	132,3	16,8	12,6	16,8	28,5	442,8
Százalék	26,5	26,7	-	29,9	3,8	2,8	3,8	6,4	100,0
2005									
Ezer fő	125,6	127,8	-	140,2	21,5	14,7	20,8	31,0	481,6
Százalék	26,1	26,5	-	29,1	4,5	3,1	4,3	6,4	100,0
2006									
Ezer fő	117,7	112,9	-	146,4	16,6	12,3	14,6	13,8	434,3
Százalék	27,1	26,0	-	33,7	3,8	2,8	3,4	3,2	100,0
2007									
Ezer fő	128,0	133,1	-	151,8	12,3	10,8	17,0	10,8	463,8
Százalék	27,6	28,7	-	32,7	2,7	2,3	3,7	2,3	100,0

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

** 2004-ig tartalmazza a jövedelempótló támogatásban részesülők számát is.

^a A rendszeres szociális segélyben részesülőkkal együtt. ^b Az álláskereső juttatásban részesülők számával együtt.

Jegyzet: Október. A ráták nevezőjében a regisztráltak és a munkaerőpiaci programokban részt vevők együttes száma szerepel.

Forrás: FSzH.

5.10. táblázat: A nyilvántartott álláskereső* közül támogatott és nem támogatott munkahelyeken elhelyezkedők száma régiók szerint, havi átlagok

			2004	2005	2006	2007
Közép-Magyarország	Támogatott elhelyezkedés	Nők	309	336	294	230
		Férfiak	322	358	300	250
		Összesen	632	694	594	480
	Nem támogatott elhelyezkedés	Nők	1 064	1 138	1 376	1 462
		Férfiak	873	957	1 157	1 201
		Összesen	1 936	2 095	2 532	2 663
Közép-Dunántúl	Támogatott elhelyezkedés	Nők	332	447	402	296
		Férfiak	374	499	459	341
		Összesen	707	946	861	636
	Nem támogatott elhelyezkedés	Nők	959	1 004	1 190	1 199
		Férfiak	987	1 037	1 252	1 214
		Összesen	1 946	2 040	2 442	2 413
Nyugat-Dunántúl	Támogatott elhelyezkedés	Nők	195	266	256	155
		Férfiak	262	343	342	232
		Összesen	457	609	597	387
	Nem támogatott elhelyezkedés	Nők	858	898	1 037	1 041
		Férfiak	936	1 052	1 159	1 134
		Összesen	1 793	1 950	2 196	2 175
Dél-Dunántúl	Támogatott elhelyezkedés	Nők	579	631	661	539
		Férfiak	786	959	953	758
		Összesen	1 364	1 590	1 614	1 296
	Nem támogatott elhelyezkedés	Nők	822	806	985	940
		Férfiak	971	959	1 195	1 138
		Összesen	1 793	1 764	2 180	2 078
Észak-Magyarország	Támogatott elhelyezkedés	Nők	1 049	1 140	1 061	941
		Férfiak	1 625	1 844	1 628	1 282
		Összesen	2 674	2 983	2 688	2 223
	Nem támogatott elhelyezkedés	Nők	880	889	1 077	971
		Férfiak	1 289	1 329	1 580	1 439
		Összesen	2 169	2 218	2 657	2 410
Észak-Alföld	Támogatott elhelyezkedés	Nők	1 039	1 143	1 114	939
		Férfiak	1 641	1 804	1 708	1 340
		Összesen	2 680	2 948	2 821	2 279
	Nem támogatott elhelyezkedés	Nők	1 123	1 165	1 378	1 398
		Férfiak	1 544	1 669	1 993	1 983
		Összesen	2 666	2 833	3 372	3 381
Dél-Alföld	Támogatott elhelyezkedés	Nők	660	714	720	636
		Férfiak	781	945	945	799
		Összesen	1 441	1 658	1 664	1 436
	Nem támogatott elhelyezkedés	Nők	1 027	1 061	1 180	1 268
		Férfiak	1 285	1 405	1 576	1 587
		Összesen	2 313	2 466	2 755	2 855
Együtt	Támogatott elhelyezkedés	Nők	4 163	4 677	4 507	3 736
		Férfiak	5 791	6 751	6 333	5 001
		Összesen	9 954	11 428	10 840	8 737
	Nem támogatott elhelyezkedés	Nők	6 731	6 960	8 222	8 279
		Férfiak	7 885	8 406	9 912	9 695
		Összesen	14 616	15 366	18 134	17 974

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

Forrás: FSzH.

5.11. táblázat: A nyilvántartott álláskereső,* az álláskeresői ellátásban,
a jövedelempótló támogatásban valamint a rendszeres szociális segélyben részesülők
megoszlása iskolai végzettség szerint**

Iskolai végzettség	1995	1998	2001	2004	2005	2006	2007
Nyilvántartott álláskereső							
Max. 8 általános	43,6	40,9	42,3	42,7	41,8	41,5	42,8
Szaktanulmányozó, szakiskola	34,5	36,0	34,2	32,2	32,6	32,3	31,5
Képesítést adó középiskola	11,7	12,8	13,0	13,4	13,6	13,6	13,2
Gimnázium	7,9	7,8	7,7	7,8	8,0	8,2	8,2
Főiskola	1,5	1,8	2,1	2,8	2,9	3,2	3,1
Egyetem	0,7	0,6	0,7	1,0	1,0	1,2	1,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	482,7	406,4	359,6	350,7	388,1	359,6	402,7
Munkanélküli/álláskeresői ellátás¹							
Max. 8 általános	36,9	32,0	29,7	28,9	28,2	25,4	25,4
Szaktanulmányozó, szakiskola	36,6	39,5	40,7	39,2	39,3	39,5	37,4
Képesítést adó középiskola	14,9	16,0	16,7	17,7	17,9	18,7	19,2
Gimnázium	8,3	9,0	9,0	9,3	9,5	10,1	10,9
Főiskola	2,2	2,6	2,9	3,6	3,7	4,5	5,0
Egyetem	1,0	0,9	1,0	1,3	1,4	1,8	2,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	164,1	121,3	110,3	100,3	104,9	91,5	119,3
Jövedelempótló támogatás²							
Max. 8 általános	56,8	50,0	55,5	61,1	60,4	60,1	60,3
Szaktanulmányozó, szakiskola	30,6	34,3	30,0	27,6	27,8	27,7	27,1
Képesítést adó középiskola	6,9	8,7	7,4	6,1	6,4	6,5	6,8
Gimnázium	4,5	5,7	5,1	4,2	4,3	4,5	4,4
Főiskola	0,8	1,0	0,9	0,8	0,9	1,0	1,1
Egyetem	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	220,7	186,6	136,9	114,6	127,8	116,5	130,9

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

** 2004-ig tartalmazza a jövedelempótló támogatásban részesülők számát is.

¹ 2004-ben nem tartalmazza a nyugdíj előtti munkanélküli segélyben levőket.

² 2001-től a rendszeres szociális segélyben részesülőkkel együtt.

Jegyzet: Minden évben júniusi zárólétszám adatok.

Forrás: FSZH.

5.12. táblázat: Az aktív eszközökből kikerülők elhelyezkedési arányai*

Aktív eszközök	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ajánlott képzés	44,5	46,3	46,8	46,8	48,4	45,4	43,3	43,0	45,5	43,8	41,1	37,5
Elfogadott képzés	50,2	51,1	51,5	50,0	52,0	49,3	45,8	46,0	45,6	51,4	50,9	47,6
Munkaviszonyos képzés	92,8	90,4	94,7	94,8	94,9	94,2	92,7	93,3	92,1	90,4	92,4	92,4
Vállalkozóvá válási támogatás	90,2	88,1	91,7	90,5	89,4	89,2	90,7	89,6	90,7	89,6	86,4	87,6
Bértámogatás	70,1	66,3	59,1	59,7	62,3	59,7	62,9	62,0	64,6	62,6	62,3	63,4
Pályakezdekők munkatapasztalat-szerző támogatása	-	65,7	59,1	55,8	57,9	64,5	66,9	66,1	66,5	66,8	66,6	66,3
Pályakezdekők foglalkoztatási támogatása	-	72,1	75,1	68,5	73,8	71,6	78,4	78,2	71,5	70,9	65,0	77,5

* 3 hónappal a programok befejezése után.

Forrás: FSZH.

5.13. táblázat: Munkanélküli/álláskeresői/vállalkozói járadékból kilépők

	Az év folyamán kilépők összesen, fő	Ebből:	
		az elhelyezkedettek aránya, %	azok aránya, akiknek a segélyezési ideje lejárt, %
1993	580 880	32,1	n.a.
1994	485 045	27,8	n.a.
1995	370 941	27,7	n.a.
1996	408 828	24,2	58,4
1997	327 486	26,8	58,7
1998	322 496	26,5	64,5
1999	320 132	26,0	67,4
2000	325 341	28,1	64,6
2001	308 780	27,2	65,1
2002	303 288	27,6	78,7
2003	297 640	26,7	80,2
2004	308 027	27,4	64,6
2005	329 738	27,2	63,0
2006	234 273	33,2	71,7
2007	251 889	33,4	46,9

Forrás: FSZH.

**5.14. táblázat: A 2007. évben befejezett programokból kikerülők elhelyezkedési arányai
nem, kor és iskolai végzettség szerint, százalék**

	Munkaviszonyban nem állók			Támogatott vállalkozók ¹	Bértámogatás- sal foglalkozta- tottak	Pályakezdők	
	ajánlott képzései	elfogadott képzései	összesen			munkatapas- zat-szerző támogatása	foglalkoztatási támogatása
Nemek szerint							
Férfiak	39,1	52,0	42,4	91,7	60,6	68,7	74,6
Nők	36,5	43,4	37,8	84,7	65,6	64,2	86,4
Korcsoportok szerint							
-20	33,2	35,8	33,6	100,0	64,5	56,3	82,3
20-24	42,4	48,4	43,7	90,0	59,1	67,5	71,1
25-29	40,1	49,3	42,2	84,8	65,9	68,6	0,0
-29 együtt	40,1	47,4	41,7	86,6	63,1	66,3	77,5
30-34	38,4	47,4	40,6	90,8	64,8	50,0	0,0
35-39	37,5	47,6	39,6	93,2	67,2	0,0	0,0
40-44	35,6	53,2	39,1	86,7	67,6	0,0	0,0
45-49	33,2	54,9	37,4	81,3	63,4	0,0	0,0
50-54	32,3	34,7	32,8	81,8	62,5	0,0	0,0
55+	21,9	36,0	23,5	100,0	45,5	0,0	0,0
Iskolai végzettség szerint							
8 általánosnál kevesebb	32,9	0,0	32,9	0,0	54,2	46,2	0,0
8 általános	34,3	44,2	36,2	86,7	58,0	50,7	85,7
Szaktanulmányok	39,1	49,3	41,6	91,0	64,3	66,2	74,6
Szakközépiskola	40,2	36,7	39,5	100,0	73,7	63,3	90,9
Speciális szakközépiskola	37,6	48,5	39,9	81,4	66,3	65,8	80,0
Szakközépiskola	38,4	51,3	41,5	100,0	63,9	74,9	50,0
Technikum	37,9	42,1	38,7	84,1	65,1	63,1	100,0
Gimnázium	39,2	58,9	43,0	87,1	63,0	66,8	0,0
Főiskola	38,0	46,9	39,5	90,9	56,3	75,1	0,0
Egyetem	42,9	0,0	42,9	0,0	0,0	80,0	75,0
Összesen	37,5	47,6	39,6	87,6	63,4	66,3	77,5

¹ Továbbélési arány.

Jegyzet: 3 hónappal a programok befejezése után.

Forrás: FSZH.

5.15. táblázat: A munkaerőpiaci képzésben résztvevők érintett létszámának megoszlása

A képzésben résztvevők	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ajánlott képzésben résztvevők	49,3	59,2	61,0	61,4	59,2	58,4	56,5	54,6	55,1	66,9	77,8	78,4
Elfogadott képzésben résztvevők	43,3	34,9	33,8	33,4	35,1	35,7	38,5	34,5	32,4	22,0	15,7	13,7
Munkaviszonyban nem állók összesen	92,7	94,1	94,8	94,8	94,3	94,2	95,0	89,1	87,5	88,9	92,4	92,1
Ebből: pályakezdők	23,4	28,5	30,6	29,8	25,1	22,5	23,5	22,1	20,3	21,3	23,0	22,7
Munkaviszonyban állók	7,3	5,9	5,2	5,2	5,7	5,8	5,0	10,9	12,5	11,1	7,6	7,9
Munkaerőpiaci képzés összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás : FSZH.

5.16. táblázat: A képzésben résztvevő munkaviszonyban nem állók számának megoszlása a képzés típusa szerint, az éves átlag megoszlása, százalék

A képzés típusa	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
OKJ	80,4	77,9	79,8	79,6	78,8	78,7	77,6	78,3	75,1	72,9	71,5	69,0
Nem OKJ	15,8	16,0	14,4	14,7	14,7	14,0	13,6	12,6	15,0	14,5	16,9	19,9
Nyelvi képzés	3,8	6,1	5,7	5,7	6,5	7,3	8,8	9,1	9,9	12,6	11,5	11,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: FSZH.

5.17. táblázat: A munkaerőpiaci képzésbe belépő munkaviszonnyal nem rendelkezők száma és megoszlása korcsoport és iskolai végzettség szerint nemenként

	2004			2005			2006			2007		
	Férfi	Nő	Össze- sen	Férfi	Nő	Össze- sen	Férfi	Nő	Össze- sen	Férfi	Nő	Össze- sen
Belépők száma, fő	11 077	14 683	25 760	12565	15162	27727	12161	14388	26459	11 764	13 589	25 353
Nemenkénti megoszlása	43,0	57,0	100,0	45,3	54,7	100,0	45,8	54,2	100,0	46,4	53,6	100,0
Korcsoportok szerint												
-20	11,2	7,3	9,0	12,5	7,3	9,7	11,3	6,4	8,7	8,5	5,7	7,0
20-24	25,5	20,0	22,3	26,5	20,3	23,1	26,4	20,2	23,0	27,6	21,9	24,5
X-25	36,6	27,3	31,3	39,0	27,6	32,8	37,8	26,5	31,7	36,1	27,6	31,5
25-44	48,7	59,6	54,9	46,4	57,2	52,3	46,4	56,8	52,0	46,5	55,4	51,3
45-49	8,0	7,9	7,9	6,8	8,6	7,8	6,9	8,6	7,8	7,4	8,4	8,0
50+	6,7	5,2	5,9	7,8	6,6	7,1	8,9	8,1	8,4	10,1	8,5	9,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Iskolai végzettség szerint												
8 ált.-nál kevesebb	2,3	1,2	1,7	3,1	1,6	2,3	1,4	1,0	1,2	2,1	1,1	1,6
8 általános	30,0	19,2	23,8	32,6	21,1	26,3	31,9	19,3	25,1	29,8	18,9	24,0
Szakképzés	32,9	21,8	26,6	31,3	21,1	25,7	32,4	22,0	26,8	31,4	18,6	24,5
Szakközépiskola, technikum	20,2	27,7	24,5	19,0	26,8	23,3	19,8	26,6	23,5	20,2	27,1	23,9
Gimnázium	8,3	18,7	14,2	8,7	19,0	14,4	9,4	19,8	15,0	11,2	20,6	16,3
Főiskola, egyetem	6,3	11,4	9,2	5,3	10,4	8,1	5,1	11,3	8,4	5,3	13,7	9,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: FSZH.

5.18. táblázat: A nyilvántartott álláskereső* megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag, százalék

Iskolai végzettség	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Max. 8 általános	40,8	40,6	40,4	41,0	42,0	42,4	42,7	42,3	41,9	42,0	42,4
Szaktanulmányi, szakiskola	35,6	36,0	35,7	34,9	34,1	33,5	32,9	32,3	32,4	32,1	31,5
Képesítést adó középiskola	12,8	12,9	13,2	13,2	13,1	13,2	13,1	13,4	13,5	13,4	13,3
Gimnázium	8,0	7,9	8,0	8,0	7,7	7,6	7,5	7,7	7,9	8,0	8,2
Főiskola	2,0	1,9	2,0	2,1	2,2	2,4	2,7	3,1	3,2	3,3	3,3
Egyetem	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,2	1,2	1,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

Forrás: FSZH.

5.19. táblázat: A nyilvántartott álláskereső pályakezdők* megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag, százalék

Iskolai végzettség	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Max. 8 általános	20,2	23,4	25,3	26,8	31,1	33,7	34,7	35,2	36,1	38,2	40,2
Szaktanulmányozó, szakiskola	35,7	34,1	30,9	27,8	23,7	20,6	20,4	20,2	20,5	19,7	18,0
Képesítést adó középiskola	23,9	24,2	25,0	25,4	25,3	25,5	23,2	22,1	21,5	20,4	20,7
Gimnázium	15,5	14,0	13,6	13,7	12,6	11,6	10,8	10,7	10,8	11,7	12,7
Főiskola	3,5	3,4	4,0	4,8	5,5	6,2	7,7	8,1	7,8	6,9	5,8
Egyetem	1,1	1,0	1,2	1,5	1,8	2,4	3,3	3,6	3,4	3,1	2,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

Forrás: FSZH.

5.20. táblázat: A nyilvántartott álláskereső* száma iskolai végzettség szerint, éves átlag, fő

Iskolai végzettség	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Max. 8 általános	191 772	171 882	165 465	160 099	153 085	146 260	152 395	159 089	171 646	165 091	181 197
Szaktanulmányozó, szakiskola	167 585	152 164	146 226	136 291	124 078	115 323	117 620	121 588	132 824	126 179	134 402
Képesítést adó középiskola	60 332	54 765	54 034	51 702	47 845	45 614	46 927	50 344	55 369	52 586	56 620
Gimnázium	37 376	33 458	32 768	31 164	28 219	26 223	26 960	29 093	32 277	31 660	35 012
Főiskola	9 529	8 061	8 194	8 360	8 149	8 324	9 740	11 538	13 025	13 006	14 163
Egyetem	3 519	2 792	2 832	2 876	2 764	2 971	3 570	4 298	4 788	4 941	5 521
Összesen	470 112	423 121	409 519	390 492	364 140	344 715	357 212	375 950	409 929	393 465	426 915

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

Forrás: FSZH.

5.21. táblázat: A nyilvántartott álláskereső pályakezdők* száma iskolai végzettség szerint, éves átlag, fő

Iskolai végzettség	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Max. 8 általános	8 583	7 612	7 568	6 979	8 332	9 606	10 853	11 896	14 731	14 814	16 243
Szaktanulmányozó, szakiskola	15 147	11 111	9 241	7 249	6 355	5 894	6 372	6 833	8 362	7 630	7 284
Képesítést adó középiskola	10 129	7 864	7 468	6 625	6 778	7 271	7 270	7 461	8 779	7 884	8 366
Gimnázium	6 590	4 548	4 078	3 566	3 366	3 310	3 375	3 606	4 428	4 552	5 142
Főiskola	1 491	1 099	1 211	1 247	1 463	1 766	2 401	2 749	3 179	2 688	2 336
Egyetem	461	318	361	378	469	697	1 020	1 218	1 381	1 181	1 015
Összesen	42 401	32 551	29 927	26 044	26 763	28 542	31 292	33 763	40 861	38 749	40 386

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

Forrás: FSZH.

5.22. táblázat: 15–74 évesek munkanélküliségi rátája iskolai végzettségek szerint, férfiak, százalék

Év	8 általános (és kevesebb)	Szakmai képzettség ¹	Érettségi	Felsőfok	Összesen
1993	20,3	15,0	9,7	2,9	13,5
1998	14,6	9,1	5,9	2,2	8,5
1999	14,3	8,2	5,0	1,5	7,5
2000	13,4	7,7	4,8	1,6	7,0
2001 ^a	13,6	6,4	4,3	1,2	6,3
2002 ^a	14,1	6,2	4,0	1,4	6,1
2003 ^a	13,6	6,6	3,9	1,6	6,1
2004 ^a	14,3	6,4	4,1	1,7	6,1
2005 ^a	15,6	7,4	4,9	2,3	7,0
2006 ^a	17,3	7,0	5,2	2,7	7,2

^a Lásd a 3.7-es táblázatot.¹ Szakmunkásképző, szakiskola.

Forrás: KSH MEF. 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

5.23. táblázat: 15–74 évesek munkanélküliségi rátája iskolai végzettségek szerint, nők, százalék

Év	8 általános (és kevesebb)	Szakmai képzettség ¹	Érettségi	Felsőfok	Összesen
1993	14,6	12,8	8,1	3,2	10,4
1998	11,6	7,8	5,8	1,8	7,0
1999	10,5	8,0	5,2	1,3	6,3
2000	9,1	7,4	4,9	1,5	5,6
2001 ^a	8,4	6,4	4,0	1,6	5,0
2002 ^a	9,3	6,5	4,4	2,4	5,4
2003 ^a	10,5	7,2	4,4	1,9	5,6
2004 ^a	10,3	8,0	5,3	2,9	6,1
2005 ^a	13,0	9,8	6,7	3,1	7,5
2006 ^a	15,8	10,1	6,4	2,8	7,8

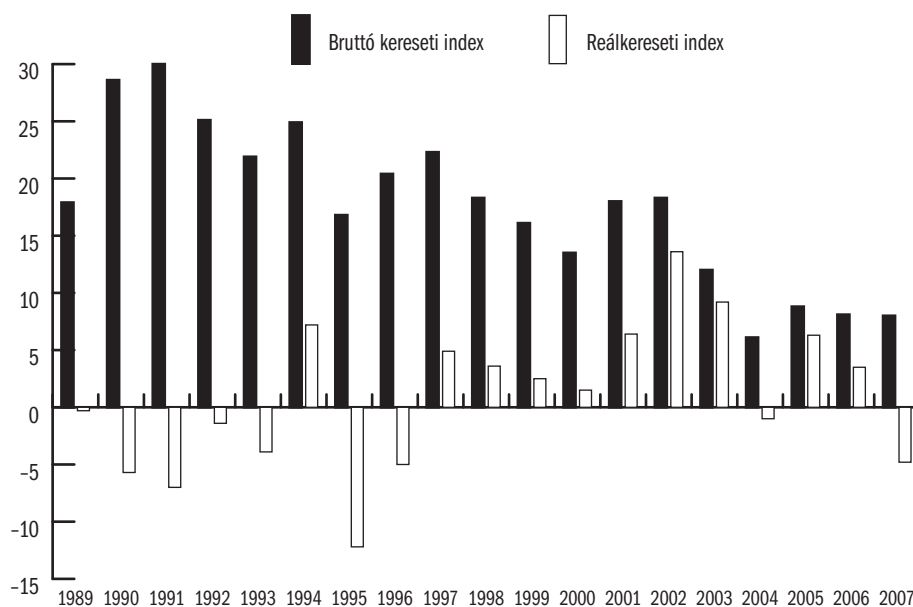
^a Lásd a 3.7-es táblázatot.¹ Szakmunkásképző, szakiskola.

Forrás: KSH MEF. 1999-től az iskolai végzettség szerinti csoportosítás kis mértékben módosult.

6.1. táblázat: Nominális és reálkereset

Év	Bruttó átlagkereset Ft	Nettó átlagkereset Ft	Bruttó kereseti index előző év = 100 %	Nettó kereseti index előző év = 100 %	Fogyasztói árindex	Reál kereseti index
1989	10 571	8 165	117,9	116,9	117,2	99,7
1990	13 446	10 108	128,6	121,6	128,9	94,3
1991	17 934	12 948	130,0	125,5	135,0	93,0
1992	22 294	15 628	125,1	121,3	123,0	98,6
1993	27 173	18 397	121,9	117,7	122,5	96,1
1994	33 939	23 424	124,9	127,3	118,8	107,2
1995	38 900	25 891	116,8	112,6	128,2	87,8
1996	46 837	30 544	120,4	117,4	123,6	95,0
1997	57 270	38 145	122,3	124,1	118,3	104,9
1998	67 764	45 162	118,3	118,4	114,3	103,6
1999	77 187	50 076	116,1	112,7	110,0	102,5
2000	87 645	55 785	113,5	111,4	109,8	101,5
2001	103 553	64 913	118,0	116,2	109,2	106,4
2002	122 482	77 622	118,3	119,6	105,3	113,6
2003	137 187	88 751	112,0	114,3	104,7	109,2
2004	145 520	93 715	106,0	105,6	106,8	99,0
2005	158 343	103 149	108,8	110,1	103,6	106,3
2006	171 239	110 896	108,1	107,5	103,9	103,5
2007	185 004	114 112	108,0	102,8	108,0	95,2

Forrás: KSH IMS.

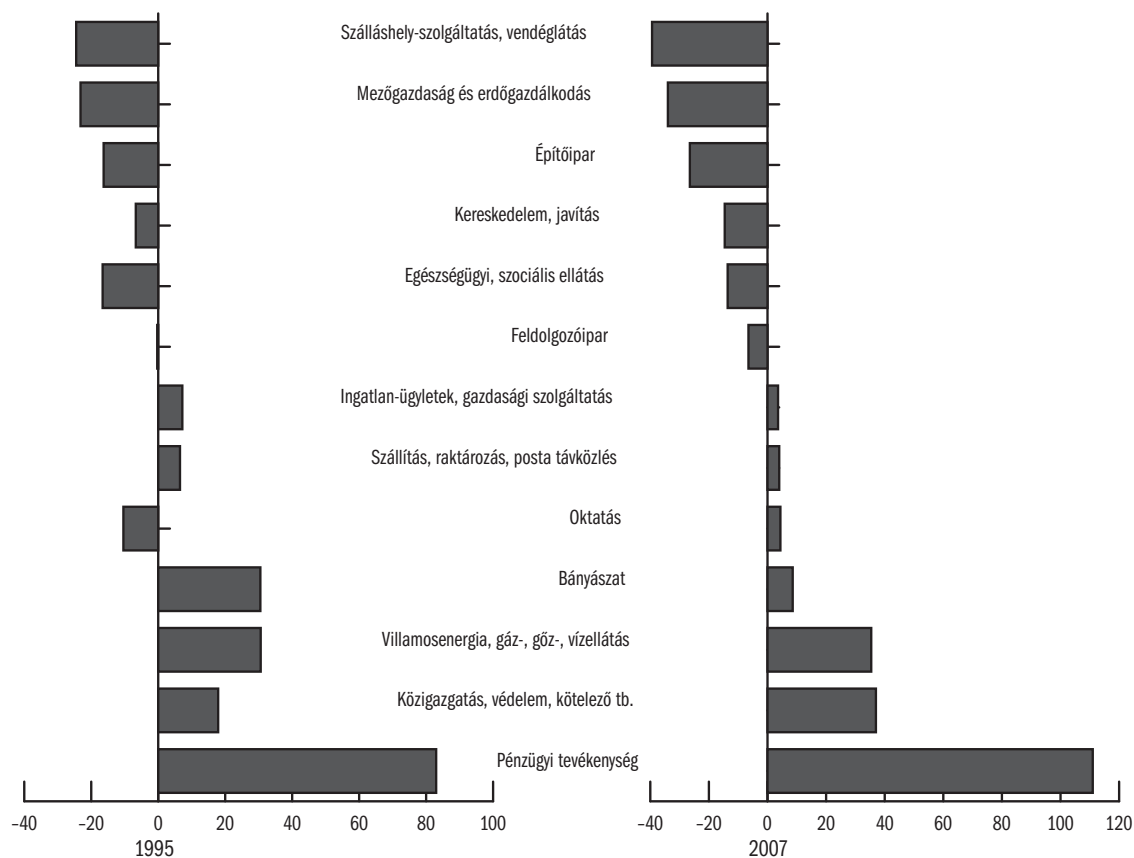
6.1. ábra: Bruttó és nettó reálkereset éves változása

6.2. táblázat: Bruttó átlagkereseti arányok nemzetgazdasági ágak szerint*

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Mezőgazdaság és erdő- gazdálkodás	76,8	74,9	73,7	72,0	69,3	67,6	69,6	68,8	65,1	66,6	67,7	65,4	66,0
Bányászat	130,5	128,3	134,4	125,4	124,1	128,8	122,9	113,2	108,7	111,3	117,9	113,8	108,6
Feldolgozóipar	99,7	100,7	100,6	99,1	98,9	100,6	97,7	92,8	90,4	93,7	93,2	92,7	93,5
Villamosenergia, gáz-, gőz-, vízellátás	130,6	133,5	132,2	133,3	135,4	136,4	131,0	126,9	127,0	132,1	142,9	132,4	135,4
Építőipar	83,7	82,0	81,9	79,9	73,5	73,3	77,0	70,4	68,4	68,5	69,2	68,6	73,5
Kereskedelem, javítás	93,3	97,1	93,8	92,5	86,7	88,7	87,5	87,0	84,2	83,9	81,7	84,8	85,4
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	75,5	75,3	71,6	68,5	64,9	64,6	65,8	66,2	63,8	61,9	58,9	60,1	60,6
Szállítás, raktározás, posta távközlés	106,5	110,0	110,5	112,3	114,3	112,7	110,5	106,6	103,9	108,4	109,0	107,4	104,0
Pénzügyi tevékenység	183,0	189,5	199,2	210,2	214,2	216,1	208,6	197,0	199,6	222,6	230,4	235,8	211,0
Ingatlan-ügyletek, gazdasági szolgáltatás	107,2	110,5	106,8	119,7	115,8	115,3	117,6	109,2	105,8	106,0	103,8	100,4	103,6
Közigazgatás, védelem, kötelező tb.	117,9	114,3	114,1	111,7	120,3	118,0	127,2	137,1	131,8	126,7	130,2	130,2	137,0
Oktatás	89,6	83,3	86,4	88,3	94,4	92,7	94,3	105,1	118,4	110,2	109,1	111,6	104,4
Egészségügyi, szociális ellátás	83,4	80,1	79,2	77,9	76,6	77,9	76,1	84,3	94,7	90,2	85,5	88,7	86,4
Egyéb	102,5	102,2	95,2	94,3	92,2	91,1	88,5	91,1	94,2	94,6	95,0	91,2	97,9

* Nemzetgazdaság összesen = 100. Lásd a 7.2. táblázat jegyzetét.

Forrás: KSH, IMS.

6.2. ábra: Bruttó átlagkereset az országos átlag százalékában, nemzetgazdasági ágak szerint, 1995, 2006

6.3. táblázat: Létszámmegoszlás, bruttó átlagkereset alakulása nemenként, nemzetgazdasági ágak szerint, 2007

Nemzetgazdasági ág	Férfiak		Nők		Együtt		Nő/Férfi kereseti arány
	Létszám megoszlás	Átlagkereset	Létszám megoszlás	Átlagkereset	Létszám megoszlás	Átlagkereset	
	%	Ft/fő, hó	%	Ft/fő, hó	%	Ft/fő, hó	
Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás	5,0	125 949	1,5	112 865	3,3	122 994	89,6
Halászat	0,2	103 471	0,0	103 625	0,1	103 488	100,1
Bányászat	0,6	173 436	0,1	165 960	0,4	172 159	95,7
Feldolgozóipar	29,1	203 567	19,5	146 304	24,4	181 437	71,9
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	4,2	227 393	1,2	190 179	2,8	219 216	83,6
Építőipar	8,2	134 235	1,0	154 835	4,7	136 363	115,3
Kereskedelem, járműjavítás	13,7	166 630	12,9	136 533	13,3	152 489	81,9
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	1,7	150 980	2,3	109 709	2,0	127 649	72,7
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	11,6	217 946	5,1	213 872	8,4	216 763	98,1
Pénzügyi tevékenység	1,4	601 271	3,7	350 820	2,5	423 032	58,3
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	6,9	217 904	5,4	177 429	6,2	200 686	81,4
Közigazgatás, védelem, kötelező tb.	5,6	260 944	14,2	206 661	9,8	222 646	79,2
Oktatás	5,1	217 670	18,1	177 663	11,4	186 822	81,6
Egészségügyi, szociális ellátás	3,2	180 871	11,9	151 507	7,4	158 097	83,8
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	3,5	179 849	3,0	162 241	3,2	172 084	90,2
Összesen	100,0	199 294	100,0	172 348	100,0	186 229	86,5

Forrás: FSzH-BT.

6.4. táblázat: Létszámmegoszlás, bruttó átlagkereset alakulása a nemzetgazdaságban nemenként, iskolai végzettség szerint, 2007

Iskolai végzettség	Férfiak		Nők		Együtt		Nő/Férfi kereseti arány
	Létszám megoszlás	Átlagkereset	Létszám megoszlás	Átlagkereset	Létszám megoszlás	Átlagkereset	
	%	Ft/fő, hó	%	Ft/fő, hó	%	Ft/fő, hó	
Általános iskola 0–7 oszt.	0,4	137 708	0,4	116 429	0,4	126 959	84,5
Általános iskola 8 osztály	12,8	118 060	15,9	102 915	14,3	109 898	87,2
Szakiskola	3,3	123 423	2,6	114 843	3,0	119 763	93,0
Szakmunkásképző	37,5	137 879	14,6	107 956	26,4	129 853	78,3
Szakközépiskola	15,9	181 235	23,4	158 765	19,6	168 186	87,6
Technikum	6,3	191 014	14,0	160 445	10,0	170 288	84,0
Gimnázium	4,6	221 682	1,9	182 774	3,3	210 741	82,4
Főiskola	10,1	342 608	19,3	238 105	14,5	275 383	69,5
Egyetem	9,1	464 469	7,8	354 718	8,5	415 585	76,4
Összesen	100,0	199 294	100,0	172 348	100,0	186 229	86,5

Forrás: FSzH-BT.

6.5. táblázat: Létszámmegoszlás, bruttó átlagkereset alakulása a költségvetési szektorban nemenként, iskolai végzettség szerint, 2007

Iskolai végzettség	Férfiak		Nők		Együtt		Nő/Férfi kereseti arány
	Létszám megoszlás	Átlagkereset	Létszám megoszlás	Átlagkereset	Létszám megoszlás	Átlagkereset	
	%	Ft/fő, hó	%	Ft/fő, hó	%	Ft/fő, hó	
Általános iskola 0–7 oszt.	0,4	142 081	0,5	129 207	0,5	131 923	90,9
Általános iskola 8 osztály	9,4	121 816	12,7	105 085	11,9	108 499	86,3
Szakiskola	1,2	131 650	1,7	130 787	1,6	130 960	99,3
Szaktanulmányok	15,6	126 438	6,2	114 758	8,6	120 206	90,8
Szakközépiskola	13,1	176 957	21,8	158 550	19,6	161 699	89,6
Technikum	7,7	161 399	13,1	150 165	11,7	152 056	93,0
Gimnázium	1,7	177 700	0,8	173 040	1,0	175 020	97,4
Főiskola	23,2	257 473	32,4	215 148	30,1	223 531	83,6
Egyetem	27,6	355 064	10,8	310 066	15,1	331 107	87,3
Összesen	100,0	229 763	100,0	182 175	100,0	194 365	79,3

Forrás: FSZH-BT.

6.6. táblázat: Létszámmegoszlás, bruttó átlagkereset alakulása a versenyszférában nemenként, iskolai végzettség szerint, 2007

Iskolai végzettség	Férfiak		Nők		Együtt		Nő/Férfi kereseti arány
	Létszám megoszlás	Átlagkereset	Létszám megoszlás	Átlagkereset	Létszám megoszlás	Átlagkereset	
	%	Ft/fő, hó	%	Ft/fő, hó	%	Ft/fő, hó	
Általános iskola 0–7 oszt.	0,4	136 980	0,4	102 424	0,4	124 461	74,8
Általános iskola 8 osztály	13,3	117 625	18,4	101 764	15,3	110 326	86,5
Szakiskola	3,7	122 967	3,4	108 596	3,6	117 784	88,3
Szaktanulmányok	41,1	138 591	21,1	106 434	33,4	130 830	76,8
Szakközépiskola	16,4	181 795	24,7	158 911	19,6	170 750	87,4
Technikum	6,0	197 202	14,8	167 458	9,4	179 292	84,9
Gimnázium	5,1	224 116	2,8	184 929	4,2	214 216	82,5
Főiskola	7,9	383 620	9,2	300 177	8,4	348 651	78,2
Egyetem	6,1	545 530	5,5	422 636	5,8	501 688	77,5
Összesen	100,0	194 304	100,0	164 806	100,0	183 017	84,8

Forrás: FSZH-BT.

6.7. táblázat: Minimálbér

Dátum	Havi összege (Ft)	A bruttó átlagkereset százalékában
1992. I. 1.	8 000	35,8
1993. II. 1.	9 000	33,1
1994. II. 1.	10 500	30,9
1995. III. 1.	12 200	31,4
1996. II. 1.	14 500	31,0
1997. I. 1.	17 000	29,7
1998. I. 1.	19 500	28,8
1999. I. 1.	22 500	29,1
2000. I. 1.	25 500	29,1
2001. I. 1.	40 000	38,6
2002. I. 1.	50 000	40,8
2003. I. 1.	50 000	36,4
2004. I. 1.	53 000	37,2
2005. I. 1.	57 000	33,6
2006. I. 1.	62 500	36,5
2007. I. 1.	65 500	35,4
2008. I. 1.	69 000	

Jegyzet: A minimálbér mentes a személyi jövedelemadótól 2002 szeptemberétől. Ez az intézkedés a nettó minimálbér 15,9%-os emelkedését eredményezte.

Forrás: KSH.

6.8. táblázat: Központi bérmegállapodások*

Év	ÉT-ajánlás		Tényleges	
	Minimum	Maximum	Költségvetési szektor	Versenyszféra
1992	113,0	128,0	120,1	126,6
1993	110,0-113,0	125,0	114,4	125,1
1994	113,0-115,0	121,0-123,0	127,0	123,4
1995	-	-	110,7	119,7
1996	113,0	124,0	114,6	123,2
1997	114,0	122,0	123,2	121,8
1998	113,5	116,0	118,0	118,5
1999	112,0	115,0	119,2	114,8
2000	108,5	111,0	112,3	114,2
2001	122,9	116,3
2002	108,0	110,5	129,2	113,3
2003	4,5 % reálbér növekedés		117,5	108,9
2004	107,0	108,0	100,4	109,3
2005	106,0		112,8	106,9
2006	104,0	105,0	106,4	109,3
2007	105,5	108,0	106,4	109,1

* Az ÉT-megállapodásokban ajánlott és tényleges bruttó keresetnövekedési ütemek.

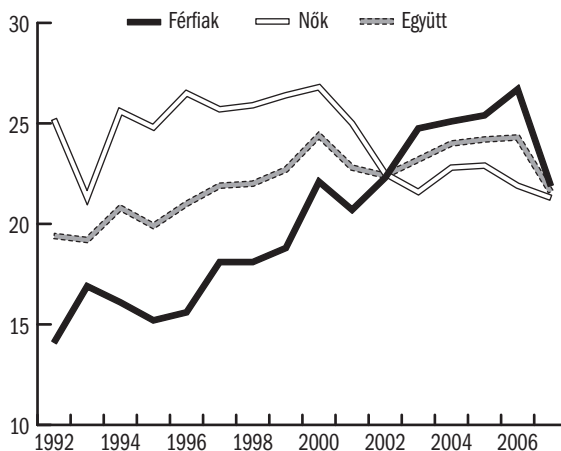
Forrás: KSH, Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium.

6.9. táblázat: Az alacsony keresetű dolgozók* százalékos aránya nemek, korcsoport, iskolai végzettség és ágak szerint

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nemek szerint														
Férfiak	16,1	15,2	15,6	18,1	18,1	18,8	22,1	20,7	22,3	24,8	25,1	25,4	26,7	21,9
Nők	25,6	24,8	26,5	25,7	25,9	26,4	26,8	25,0	22,5	21,6	22,8	22,9	21,9	21,3
Korcsoportok szerint														
-24	42,4	40,2	37,8	39,1	37,7	37,9	37,0	35,5	37,6	39,9	43,9	44,2	46,3	40,1
25-54	18,7	18,0	19,4	20,2	20,6	21,3	22,8	21,9	21,8	22,3	23,6	24,0	24,2	21,4
55+	11,4	10,3	11,0	11,8	12,7	17,2	19,8	18,1	16,2	15,3	16,5	16,5	16,4	15,8
Iskolai végzettség szerint														
8 általános és kevesebb	40,4	37,6	40,1	40,6	42,9	43,9	43,4	40,4	38,3	37,1	39,6	41,2	40,1	41,4
Szakképzést nyújtó iskolák	25,9	24,7	23,7	27,0	26,9	28,6	31,2	29,4	32,1	35,4	35,7	36,8	37,9	32,9
Középiskola	12,0	12,9	13,1	14,0	14,2	15,4	18,8	18,0	16,5	17,7	18,6	18,6	19,7	16,1
Felsőfokú végzettség	1,9	3,1	3,2	3,0	3,4	3,2	4,7	4,7	3,6	3,5	3,9	3,8	4,3	2,5
Ágak szerint														
Mezőgazdaság	38,4	32,1	30,1	36,7	36,7	38,1	38,0	34,3	37,9	37,3	37,1	37,5	41,6	37,9
Feldolgozóipar	18,9	16,4	15,8	18,5	18,9	18,9	20,0	19,1	19,4	25,4	24,7	22,1	24,1	20,8
Építőipar	23,3	23,5	26,7	32,7	32,6	36,7	42,9	41,7	44,8	49,8	51,2	50,2	55,2	43,1
Kereskedelem	30,4	31,9	31,7	36,0	37,7	36,8	42,8	41,3	44,0	49,0	49,3	51,5	49,4	40,9
Szállítás és távközlés	10,3	8,6	8,5	8,8	8,8	9,0	11,3	10,6	10,5	13,6	12,6	13,8	15,1	13,2
Pénzügyek, gazdasági szolgáltatás	16,4	17,9	17,0	19,9	19,9	21,1	25,3	22,6	20,7	23,1	23,9	24,6	26,2	20,9
Közigazgatás	16,4	17,0	25,9	19,0	15,5	16,0	13,7	13,8	9,3	6,6	8,2	6,0	6,3	7,4
Oktatás	19,0	20,6	25,6	21,7	23,2	23,8	21,5	22,6	16,0	4,8	6,9	8,8	6,1	9,0
Egészségügy	21,6	25,2	25,9	24,1	25,8	28,0	26,7	19,9	16,1	6,3	8,4	10,3	8,6	12,6
Együtt	20,8	19,9	21,0	21,9	22,0	22,7	24,4	22,8	22,4	23,2	24,0	24,2	24,3	21,6

* Azok aránya, akik kevesebbet keresnek a medián kereset 2/3-ánál.

Forrás: FSzH-BT.

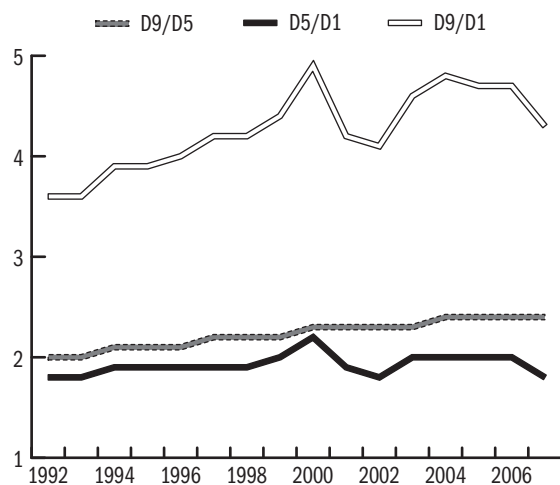

6.3. ábra: Az alacsony keresetű dolgozók aránya nemek szerint, százalék

6.10. táblázat: A bruttó átlagkeresetek differenciáltsága nemenként és együtt, decilis hányadosok

	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2007
Férfiak és nők együtt									
D9/D5	2,0	2,1	2,1	2,2	2,3	2,3	2,4	2,4	2,4
D5/D1	1,8	1,9	1,9	1,9	2,2	1,8	2,0	2,0	1,8
D9/D1	3,6	3,9	4,0	4,2	4,9	4,1	4,8	4,7	4,3
Férfiak									
D9/D5	2,0	2,1	2,1	2,3	2,1	2,5	2,6	2,7	2,6
D5/D1	1,8	1,9	1,9	2,0	2,4	1,8	2,1	2,0	1,8
D9/D1	3,6	4,0	4,0	4,5	5,1	4,5	5,4	5,4	4,8
Nők									
D9/D5	1,9	2,0	2,0	2,0	2,1	2,2	2,2	2,1	2,2
D5/D1	1,7	1,8	1,8	1,8	2,0	1,7	1,9	1,9	1,7
D9/D1	3,3	3,6	3,7	3,7	4,1	3,7	4,2	4,0	3,8

Forrás: FSzH-BT.

6.4. ábra: A bruttó átlagkeresetek differenciáltsága

**6.11. táblázat: Tulajdonhányad szerinti kereset átlagok a versenyszférában
fizikai-szellemi bontásban, nemenként, Ft/fő, hó, 2007**

Tulajdonhányad	Fizikai			Szellemi			Együtt		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
100 % külföldi tulajdon	178 104	121 863	155 099	495 228	316 490	409 320	278 084	196 025	242 499
Többségi külföldi tulajdon	212 803	132 677	190 614	561 766	350 529	453 877	341 339	266 398	312 475
Többségi hazai tulajdon	164 692	107 574	146 333	487 200	390 735	424 014	254 514	279 571	266 175
100 % hazai tulajdon	123 998	95 584	116 332	267 143	184 276	222 992	155 103	136 513	148 608
Nem kódolt	150 841	109 312	134 442	377 453	206 826	266 930	218 160	162 318	190 170
Összesen	139 720	105 186	129 192	357 782	232 171	290 260	194 304	164 806	183 017

Forrás: FSzH-BT.

**6.12. táblázat: Tulajdonhányad és létszámnagyság szerinti kereset átlagok a versenyszférában,
Ft/fő, hó, 2007 – fizikaiak**

Tulajdonhányad	1000 fő felett	301-1000 fő között	51-300 fő között	21-50 fő között	10-20 fő között	5-9 fő között	Összesen
100 % külföldi tulajdon	158 031	157 082	151 993	144 739	165 039	117 784	155 099
Többségi külföldi tulajdon	236 955	178 218	145 677	156 122	122 731	118 670	190 614
Többségi hazai tulajdon	181 574	130 659	130 356	136 379	121 485	101 728	146 333
100 % hazai tulajdon	162 103	135 243	116 442	108 303	97 992	93 165	116 332
Nem kódolt	116 515	154 718	145 532	112 560	110 706	155 902	134 442
Összesen	164 066	146 714	125 974	111 973	101 130	106 504	129 192

Forrás: FSzH-BT.

**6.13. táblázat: Tulajdonhányad és létszámnagyság szerinti kereset átlagok a versenyszférában,
Ft/fő, hó, 2007 – szellemiek**

Tulajdonhányad	1000 fő felett	301-1000 fő között	51-300 fő között	21-50 fő között	10-20 fő között	5-9 fő között	Összesen
100 % külföldi tulajdon	391 555	407 303	421 396	400 595	456 522	418 233	409 320
Többségi külföldi tulajdon	545 315	346 887	382 833	355 483	347 319	252 110	453 877
Többségi hazai tulajdon	518 616	234 726	328 077	294 933	177 795	212 952	424 014
100 % hazai tulajdon	286 638	287 899	245 326	204 026	168 954	158 129	222 992
Nem kódolt	218 524	321 915	337 864	243 974	186 479	386 653	266 930
Összesen	355 767	337 331	300 783	232 775	200 766	215 191	290 260

Forrás: FSzH-BT.

**6.14. táblázat: Tulajdonhányad és létszámnagyság szerinti kereset átlagok a versenyszférában,
Ft/fő, hó, 2007 – összesen**

Tulajdonhányad	1000 fő felett	301-1000 fő között	51-300 fő között	21-50 fő között	10-20 fő között	5-9 fő között	Összesen
100 % külföldi tulajdon	232 572	234 824	246 348	257 415	323 036	282 379	242 499
Többségi külföldi tulajdon	394 431	249 727	240 233	220 836	227 835	195 225	312 475
Többségi hazai tulajdon	380 998	156 433	196 530	185 541	134 571	168 156	266 175
100 % hazai tulajdon	204 128	181 341	155 303	134 261	118 638	114 427	148 608
Nem kódolt	169 572	204 456	231 581	148 784	147 024	228 997	190 170
Összesen	241 691	206 338	182 147	146 431	132 127	143 214	183 017

Forrás: FSzH-BT.

6.15. táblázat: Korév szerinti kereset átlagok a nemzetgazdaságban fizikai-szellemi bontásban, nemenként, Ft/fő, hó, 2007

Életkor	Átlagkeresetek								
	Fizikai			Szellemi			Együtt		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
18	86 118	87 712	86 655	155 217	109 365	118 063	86 822	89 436	87 746
19	111 874	91 237	106 463	196 248	160 761	174 634	123 235	119 432	121 938
20	105 879	96 249	103 088	98 199	101 638	100 735	105 577	97 432	102 854
21	107 174	96 234	103 777	134 679	108 577	117 528	109 310	99 489	105 767
22	109 220	95 420	104 688	143 976	115 782	126 161	113 705	102 386	109 257
23	112 889	98 822	108 539	169 305	139 875	148 873	121 905	118 983	120 663
24	116 149	109 503	114 044	174 822	152 540	159 553	130 386	135 364	132 715
25	121 294	103 491	115 560	195 268	164 295	174 971	143 968	142 334	143 189
26	121 155	104 212	116 047	219 642	177 714	192 926	156 087	155 007	155 575
27	123 233	105 802	118 269	225 045	188 101	202 428	160 847	163 334	161 978
28	135 647	103 244	126 531	241 759	198 195	215 943	175 603	168 927	172 653
29	130 162	102 150	122 285	271 736	204 919	232 547	182 582	172 104	178 018
30	133 904	105 976	126 228	282 266	216 267	244 276	188 136	180 247	184 791
31	136 741	103 284	127 470	321 809	211 677	259 716	200 902	172 819	189 352
32	138 499	101 457	129 071	342 112	210 912	263 531	204 194	175 416	192 215
33	138 518	102 243	128 347	335 255	216 112	267 422	208 856	176 685	195 357
34	136 039	101 395	125 698	353 379	216 087	269 608	205 754	174 185	191 811
35	142 046	101 791	129 644	371 910	207 687	269 201	214 607	168 893	193 849
36	143 461	102 288	130 045	376 188	201 300	264 656	216 594	164 203	192 002
37	142 978	105 932	131 172	385 401	201 908	265 662	219 916	168 431	195 311
38	143 235	102 185	129 373	383 945	204 159	264 802	216 179	166 043	191 744
39	144 427	101 790	129 364	376 829	199 308	254 284	212 467	163 046	187 284
40	144 273	103 834	130 357	378 002	209 355	259 923	209 566	170 633	189 808
41	147 261	103 165	132 100	349 579	206 628	249 072	205 629	170 101	187 381
42	142 768	104 587	129 667	374 012	208 989	256 363	204 884	170 970	187 520
43	145 602	103 761	130 378	331 849	215 260	248 980	199 209	174 515	186 192
44	142 931	100 481	126 718	388 167	211 849	262 827	213 051	168 901	189 491
45	143 528	104 409	128 541	321 369	210 852	242 621	193 184	169 049	180 328
46	146 313	102 441	130 321	360 253	213 511	256 035	209 197	173 538	190 316
47	147 847	104 313	131 936	353 118	212 999	252 407	204 650	172 708	187 748
48	145 806	105 063	129 566	344 392	214 790	250 715	201 107	171 219	184 778
49	142 837	105 567	127 874	329 554	215 580	246 898	196 908	173 331	183 853
50	145 942	106 432	130 649	363 665	218 525	258 550	204 167	174 010	187 940
51	144 065	106 988	129 263	348 173	218 500	254 209	201 104	174 524	186 529
52	149 548	107 291	132 727	352 411	230 688	264 486	204 634	180 658	191 615
53	147 908	105 708	131 003	359 299	229 575	266 239	208 385	180 461	193 135
54	145 967	107 476	130 876	360 964	235 841	273 072	213 501	187 880	199 612
55	144 923	107 734	130 599	363 785	237 229	276 264	215 337	189 225	201 391
56	145 148	105 524	128 983	365 737	233 305	272 172	214 597	184 260	197 864
57	147 587	105 626	132 756	379 843	237 290	287 600	229 058	190 473	209 784
58	141 964	104 262	132 984	352 713	254 447	299 928	215 315	204 080	211 068
59	136 377	104 839	129 090	365 100	277 514	321 766	220 679	218 021	219 735
60	142 157	101 498	131 925	382 523	275 253	332 214	248 871	219 148	237 970
61	138 747	106 507	126 447	406 166	280 123	345 174	294 581	224 524	263 364
62	154 742	101 041	137 905	359 436	270 989	320 758	267 724	216 098	247 701
63	126 220	96 724	116 386	403 047	274 704	351 079	290 364	215 014	261 901
64	113 934	97 929	108 983	481 848	272 872	387 998	292 598	208 520	260 222
65	113 646	97 564	109 540	402 011	268 176	344 080	265 273	218 991	248 586

Életkor	Átlagkeresetek								
	Fizikai			Szellemi			Együtt		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
66	142 256	102 704	135 134	363 441	249 480	329 585	247 869	196 270	235 462
67	136 878	86 678	121 385	350 695	282 536	323 154	249 179	209 465	234 792
68	109 092	94 547	104 306	396 211	268 651	359 651	284 592	192 547	256 634
69	108 309	99 748	106 162	437 518	291 341	390 774	238 137	191 256	225 028
70	117 050	100 753	109 643	330 855	281 462	312 751	219 919	171 541	199 820
71	111 345	109 150	110 581	427 092	237 548	350 880	303 353	194 075	261 603
72	125 731	86 340	112 382	380 142	203 509	318 873	223 967	132 571	192 710
73	103 506	100 796	102 948	349 614	312 821	338 822	185 942	195 476	188 205
74	109 255	103 251	106 406	418 432	250 430	402 952	305 750	127 371	255 370
75	78 519	98 920	84 635	248 537	310 302	267 021	148 856	186 244	160 056
76	92 887	99 614	93 616	224 554	113 702	199 955	150 505	108 721	143 743
77	99 225	71 290	85 225	188 322	269 750	225 067	149 496	173 401	160 832
78	117 779	98 138	109 129	171 344	131 250	168 640	167 217	115 488	161 372
79	169 001	157 791	165 301	197 057	263 108	216 251	183 897	208 854	191 625
80	0	107 716	107 716	117 600	434 208	142 024	117 600	136 696	126 862
Összesen	138 697	103 958	126 974	333 248	212 968	254 504	199 294	172 348	186 229

Forrás: FSzH-BT.

7.1. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokból nappali tagozaton kilépők száma

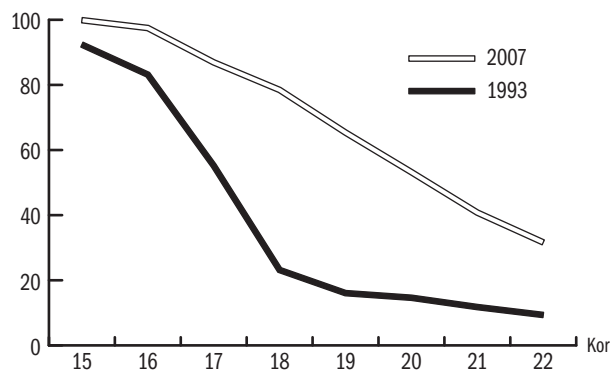
Év	Általános iskola	Szakképzés ¹	Középiskola	Főiskola, egyetem
1980	119 809	49 232	43 167	14 859
1989	170 891	53 724	52 573	15 699
1990	164 614	54 933	53 039	15 963
1991	158 907	59 302	54 248	16 458
1992	151 287	66 261	59 646	16 201
1993	144 200	66 342	68 607	16 223
1994	136 857	62 902	68 604	18 041
1995	122 333	57 057	70 265	20 024
1996	120 529	54 209	73 413	22 128
1997	116 708	46 868	75 564	24 411
1998	113 651	42 866	77 660	25 338
1999	114 302	38 822	73 965	27 049
2000	114 250	35 500 ^a	72 200 ^a	28 300 ^a
2001	114 200 ^a	33 500 ^a	70 441	29 746
2002	113 923	26 941	69 612	30 785
2003	117 747	26 472	71 944	31 911
2004	113 179	26 620	76 669	31 633
2005	115 626	25 519	77 025	32 732
2006	114 240	24 427	76 895	29 871
2007	108 889	17 967	77 527	29 059

¹ Szakmunkásképzők (2001-ig) és szakiskolák együtt.

^a Becsült adat.

Jegyzet: Általános iskola: 8. osztályt eredményesen végeztek. Többi fokozat: a fokozatnak megfelelő vizsgát tett. Gyógypedagógiai intézmények nélkül.

Forrás: OM STAT.

7.1. ábra: A nappali tagozaton tanulók a megfelelő korú népesség arányában

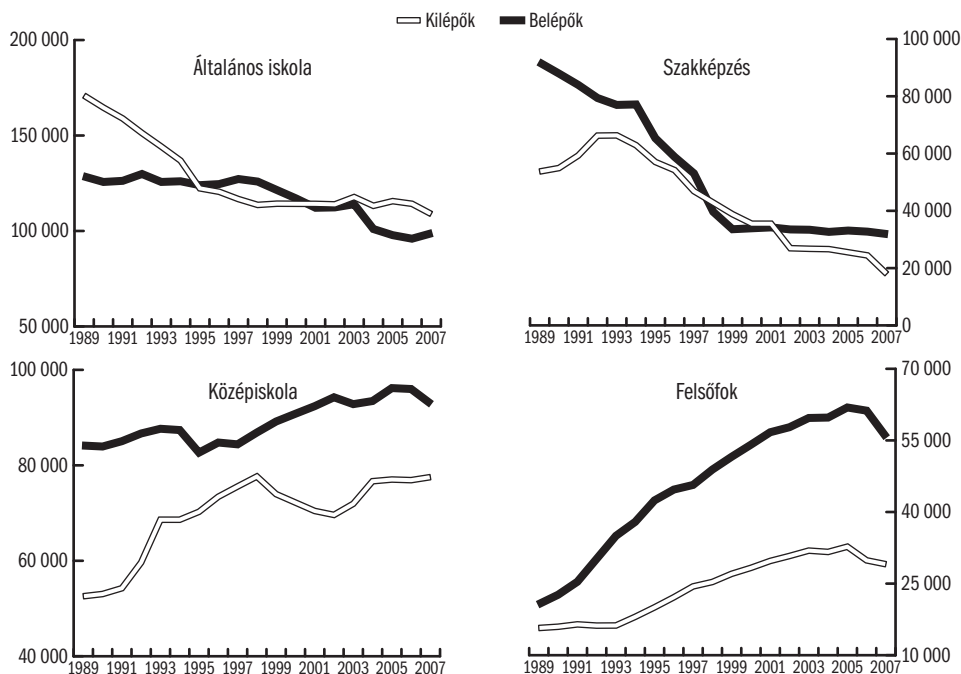
7.2. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokba nappali tagozaton belépők száma

Év	Általános iskola	Szakképzés ¹	Középiskola	Főiskola, egyetem
1980	171 347	60 865	57 213	17 886
1989	128 542	91 767	84 140	20 704
1990	125 665	87 932	83 939	22 662
1993	125 679	76 977	87 657	35 005
1994	126 032	77 146	87 392	37 934
1995	123 997	65 352	82 665	42 433
1996	124 554	58 822	84 773	44 698
1997	127 214	53 083	84 395	45 669
1998	125 875	39 965	86 868	48 886
1999	121 424	33 570	89 184	51 586
2000	117 000	33 900 ^a	90 800 ^a	54 100 ^a
2001	112 144	34 210	92 393	56 709
2002	112 345	33 497	94 256	57 763
2003	114 020	33 394	92 817	59 699
2004	101 021	32 645	93 469	59 783
2005	97 810	33 114	96 181	61 898
2006	95 954	32 732	95 989	61 231
2007	98 766	31 897	92 957	55 789

¹ Szakmunkásképzők (2001-ig) és szakiskolák együtt.^a Becsült adat.

Jegyzet: Gyógypedagógiai intézmények nélkül.

Forrás: OM STAT.

7.2. ábra: Belépők és kilépők az egyes oktatási fokozatokban

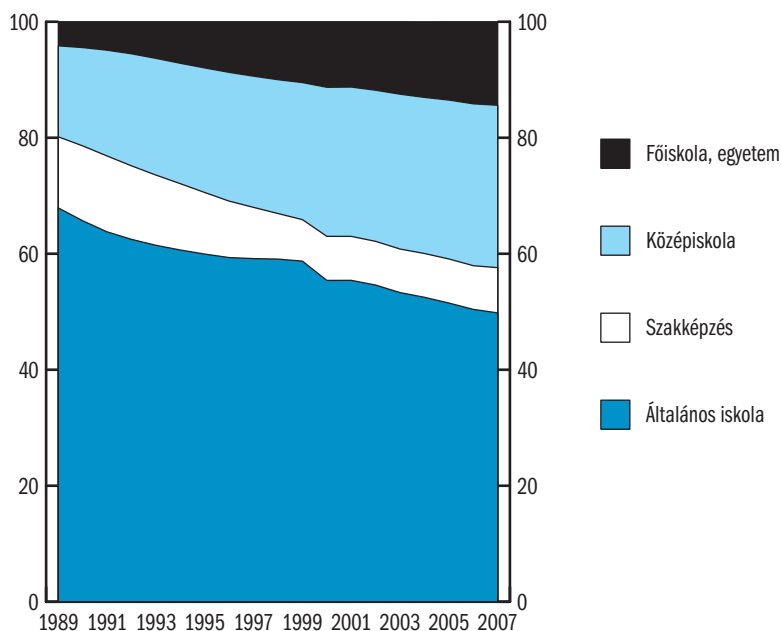
7.3. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokban nappali tagozaton tanulók száma

Év	Általános iskola	Szakképzés ¹	Középiskola	Főiskola, egyetem
1980/81	1 162 203	162 709	203 238	64 057
1989/90	1 183 573	213 697	273 511	72 381
1990/91	1 130 656	222 204	291 872	76 601
1993/94	1 009 416	198 859	330 586	103 713
1994/95	985 291	185 751	337 317	116 370
1995/96	974 806	172 599	349 299	129 541
1996/97	965 998	158 407	361 395	142 113
1997/98	963 997	143 911	368 645	152 889
1998/99	964 248	128 203	376 626	163 100
1999/00	960 601	117 038	386 579	171 516
2001/02	905 932	123 954	420 889	184 071
2002/03	893 261	123 341	426 384	193 155
2003/04	874 296	123 206	437 909	204 910
2004/05	854 930	123 008	438 496	212 292
2005/06	828 594	121 815	441 002	217 245
2006/07	800 635	119 520	443 166	224 616
2007/08	783 948	122 978	441 886	227 118

¹ Szakmunkásképzők (2001-ig) és szakiskolák együtt.

Jegyzet: Gyógypedagógiai intézmények nélkül. A 2001/2002 tanévtől a 6 illetve 8 évfolyamos gimnáziumok 5–8 évfolyamának tanulói a középiskolások között szerepelnek.

Forrás: OM STAT.

7.3. ábra: Az egyes oktatási fokozatokban tanulók megoszlása

7.4. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokban nem nappali tagozaton tanulók száma

Év	Általános iskola	Szakképzés	Középiskola	Főiskola, egyetem
1980/81	15 627	-	130 332	37 109
1989/90	13 199	-	75 581	28 487
1990/91	11 536	-	68 162	25 786
1991/92	11 724	-	66 204	23 888
1992/93	10 944	-	70 303	25 078
1993/94	8 982	-	76 335	30 243
1994/95	6 558	-	81 204	38 290
1995/96	5 205	-	75 891	50 024
1996/97	4 099	-	74 653	56 919
1997/98	3 165	-	78 292	80 768
1998/99	3 016	-	84 862	95 215
1999/00	3 146	-	88 462	107 385
2000/01	2 940	-	91 700	118 994
2001/02	2 793	2 453	95 231	129 167
2002/03	2 785	3 427	93 172	148 032
2003/04	3 190	3 216	93 322	162 037
2004/05	2 766	3 505	90 321	166 174
2005/06	2 543	4 049	89 950	163 387
2006/07	2 319	4 829	91 035	151 203
2007/08	2 245	5 874	83 008	132 273

Forrás: OM STAT.

7.5. táblázat: Az egyetemi, főiskolai továbbtanulásra jelentkezők létszámának alakulása, nappali tagozat

Év	Jelentkezők száma	Felvettek száma	Felvettek a jelentkezők százalékában	A jelentkezők az adott évben érettségizők százalékában	A felvettek
1980	33 339	14 796	44,4	77,2	34,3
1989	44 138	15 420	34,9	84,0	29,3
1990	46 767	16 818	36,0	88,2	31,7
1991	48 911	20 338	41,6	90,2	37,5
1992	59 119	24 022	40,6	99,1	40,3
1993	71 741	28 217	39,3	104,6	41,1
1994	79 805	29 901	37,5	116,3	43,6
1995	86 548	35 081	40,5	123,2	49,9
1996	79 369	38 382	48,4	108,1	52,3
1997	81 924	40 355	49,3	108,4	53,4
1998	81 065	43 629	53,8	104,4	56,2
1999	82 815	44 538	53,8	112,0	60,2
2000	82 957	45 546	54,9	114,9	63,1
2001	84 380	49 874	59,1	119,8	70,8
2002	88 978	52 552	59,1	127,8	75,5
2003	87 110	52 703	60,5	121,1	73,3
2004	95 871	55 179	57,6	125,0	72,0
2005	91 583	52 863	57,7	118,9	68,6
2006	84 262	53 983	64,1	109,6	70,2
2007	74 849	50 941	68,1	96,5	65,7

Forrás: OM STAT.

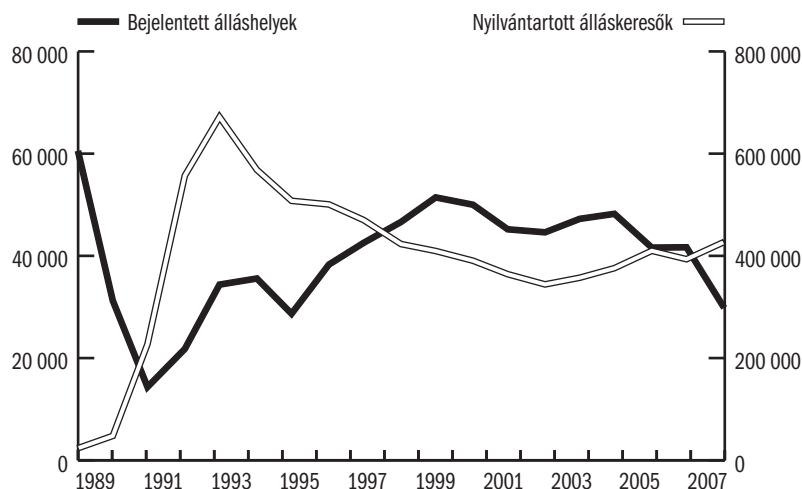
8.1. táblázat: Bejelentett álláshelyek*

Év	Bejelentett álláshelyek zárónapi száma	Nyilvántartott álláskeresők** zárónapi létszám	100 nyilvántartott állás- keresőre jutó álláshely
1989	60 429	23 760	254,3
1990	31 228	47 739	65,4
1991	14 343	227 270	6,3
1992	21 793	556 965	3,9
1993	34 375	671 745	5,1
1994	35 569	568 366	6,3
1995	28 680	507 695	5,6
1996	38 297	500 622	7,6
1997	42 544	470 112	9,0
1998	46 624	423 121	11,0
1999	51 438	409 519	12,6
2000	50 000	390 492	12,8
2001	45 194	364 140	12,4
2002	44 603	344 715	12,9
2003	47 239	357 212	13,2
2004	48 223	375 950	12,8
2005	41 615	409 929	10,2
2006	41 677	393 465	10,6
2007	29 933	426 915	7,0

* Hónap végi adatok átlaga.

** 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

Forrás: FSzH.

8.1. ábra: A bejelentett álláshelyek és a nyilvántartott álláskeresők számának alakulása

8.2. táblázat: Létszámnövelést illetve -csökkenést tervező vállalatok aránya*

Év	Félév	Csökkenést tervez	Növekedést tervez	Év	Félév	Csökkenést tervez	Növekedést tervez
1994	I.	24,5	29,1	2000	I.	24,4	41,0
	II.	21,0	29,7		II.	27,2	36,5
1995	I.	30,1	32,9	2001	I.	25,3	40,0
	II.	30,9	27,5		II.	28,6	32,6
1996	I.	32,9	33,3	2002	I.	25,6	39,2
	II.	29,4	30,4		II.	27,9	35,4
1997	I.	29,6	39,4	2003	I.	23,6	38,5
	II.	30,7	36,8		II.	32,1	34,3
1998	I.	23,4	42,7	2004		30,0	39,8
	II.	28,9	37,1	2005		25,3	35,0
1999	I.	25,8	39,2	2006		26,6	36,2
	II.	28,8	35,8	2007		20,4	27,0

* A kérdezést követő fél évben, a FSZH PROG mintában.

Forrás: FSZH PROG.

8.3. táblázat: Rendelésállományuk növekedésére ill. csökkenésére számító vállalatok*

Év	Félév	A rendelésállomány		Év	Félév	A rendelésállomány	
		nő	csökken			nő	csökken
1994	I.	38,7	24,8	2000	I.	38,9	18,3
	II.	45,6	21,7		II.	49,1	14,9
1995	I.	40,9	23,8	2001	I.	44,1	16,2
	II.	47,2	20,7		II.	44,4	19,1
1996	I.	39,8	24,4	2002	I.	39,5	18,8
	II.	45,5	21,0		II.	40,2	19,5
1997	I.	42,7	19,4	2003	I.	36,2	22,3
	II.	47,5	16,7		II.	49,0	13,8
1998	I.	46,1	15,2	2004		38,2	20,5
	II.	47,5	18,0	2005		n.a.	n.a.
1999	I.	38,7	21,9	2006		n.a.	n.a.
	II.	42,2	20,2	2007		n.a.	n.a.

* A kérdezést követő fél évben, a FSZH PROG mintában.

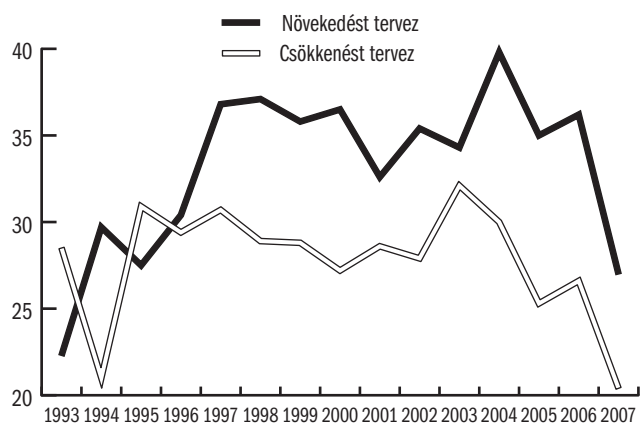
Forrás: FSZH PROG.

8.4. táblázat: Új kapacításokat üzembe helyező vállalatok*

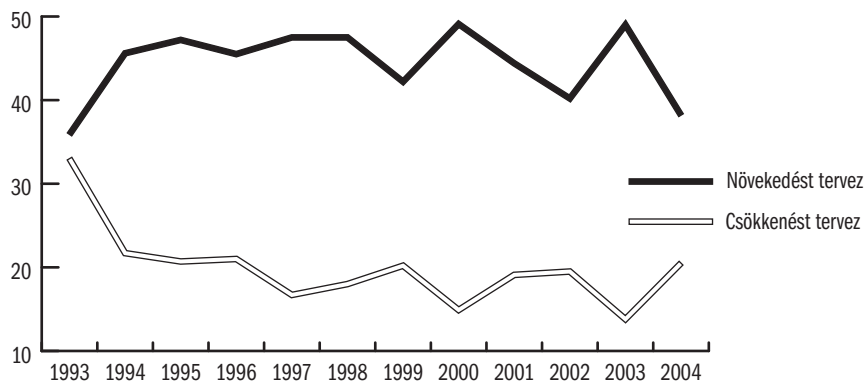
Év	Félév	Csak épület	Épület és/ vagy gépi	Összesen	Év	Félév	Csak épület	Épület és/ vagy gépi	Összesen
1994	I.	3,4	14,1	17,5	2000	I.	4,6	21,1	25,7
	II.	3,0	14,7	17,7		II.	4,4	23,9	28,3
1995	I.	3,6	17,7	21,3	2001	I.	4,0	21,9	25,9
	II.	4,1	17,4	21,5		II.	4,7	22,9	27,6
1996	I.	4,2	18,4	22,6	2002	I.	3,4	22,6	26,0
	II.	4,4	18,8	23,2		II.	3,3	22,8	26,1
1997	I.	3,6	20,2	23,8	2003	I.	3,4	21,9	25,3
	II.	4,2	19,5	23,7		II.
1998	I.	3,9	19,2	23,1	2004		5,3	30,2	35,5
	II.	4,7	21,1	25,8	2005		n.a.	n.a.	n.a.
1999	I.	4,7	20,5	25,2	2006		n.a.	n.a.	n.a.
	II.	5,2	20,9	26,1	2007		n.a.	n.a.	n.a.

* A kérdezést követő fél évben, a FSZH PROG mintában.

Forrás: FSZH PROG.

8.2. ábra: Létszámcsökkentést és létszámnövekedést tervező vállalatok aránya

8.3. ábra: Rendelésállományuk növekedésére illetve csökkenésére számító vállalatok aránya

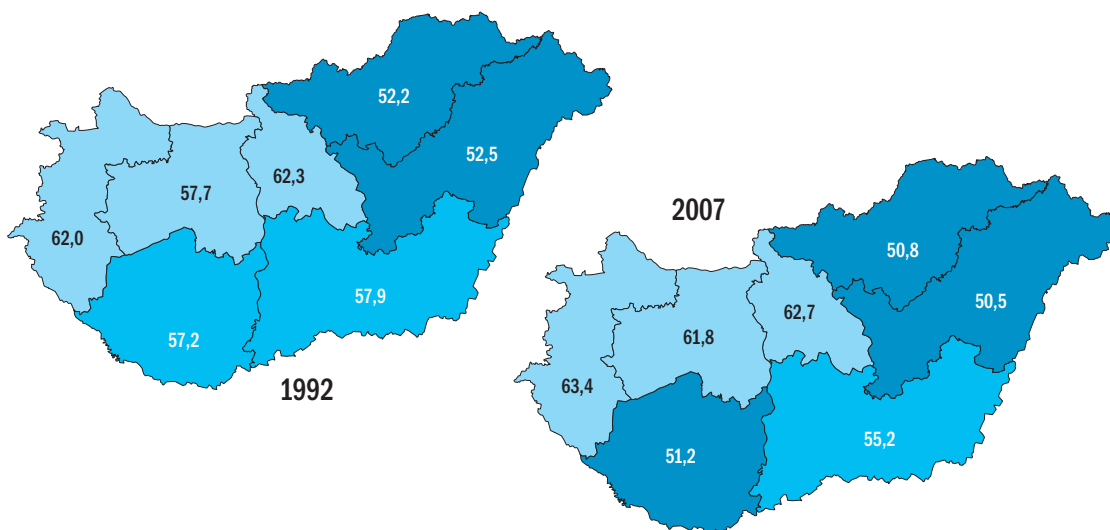
9.1. táblázat: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta*

Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1992	62,3	57,7	62,0	57,2	52,2	52,5	57,9	58,0
1993	58,4	55,2	60,5	52,9	49,3	48,4	53,4	54,5
1994	57,2	54,4	59,9	52,4	47,7	47,5	53,0	53,5
1995	57,1	53,1	58,5	48,8	46,3	46,4	53,0	52,5
1996	56,8	52,7	59,3	50,3	45,7	45,6	52,8	52,4
1997	56,8	53,6	59,8	50,0	45,7	45,2	53,6	52,5
1998	57,7	56,0	61,6	51,5	46,2	46,4	54,2	53,7
1999	59,7	58,5	63,1	52,8	48,1	48,8	55,3	55,6
2000	60,5	59,2	63,4	53,5	49,4	49,0	56,0	56,3
2001	60,8	59,8	63,2	52,5	49,6	49,6	56,2	56,5
2001 ^a	60,6	59,3	63,1	52,3	49,7	49,5	55,8	56,2
2002 ^a	60,9	60,0	63,7	51,6	50,3	49,3	54,2	56,2
2003 ^a	61,7	62,3	61,9	53,4	51,2	51,6	53,2	57,0
2004 ^a	62,9	60,3	61,4	52,3	50,6	50,4	53,6	56,8
2005 ^a	63,3	60,2	62,0	53,4	49,5	50,2	53,8	56,9
2006 ^a	62,7	61,4	62,8	53,6	50,4	51,1	54,3	57,3
2007 ^a	62,7	61,8	63,4	51,2	50,8	50,5	55,2	57,3

* 15-64 éves népesség.

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: KSH MEF.

9.1. ábra: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta a tervezési statisztikai régiókban

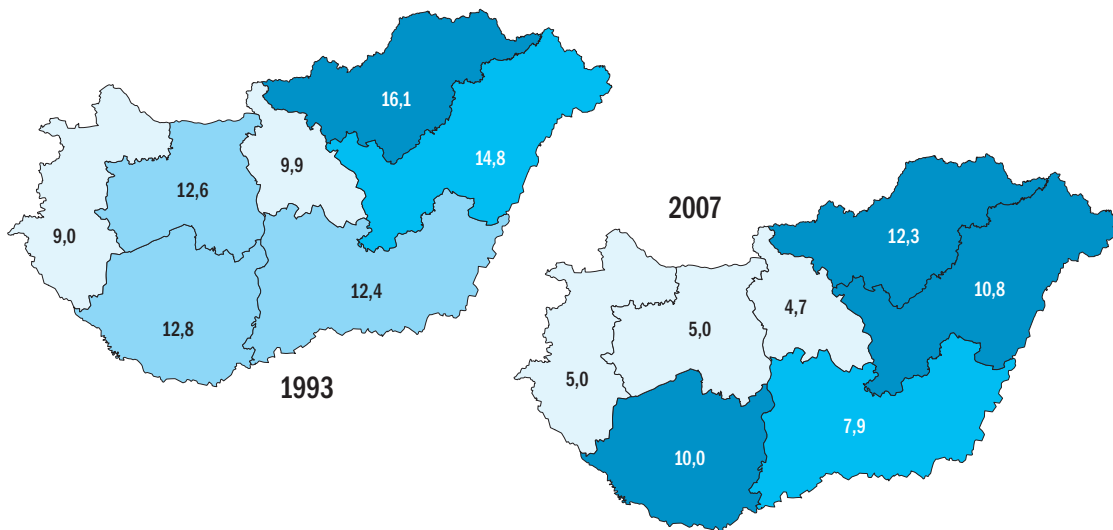
9.2. táblázat: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint*

Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1992	7,4	11,7	7,3	9,6	14,0	12,5	10,2	9,9
1993	9,9	12,6	9,0	12,8	16,1	14,8	12,4	12,1
1994	8,8	10,7	7,7	12,0	15,2	13,8	10,5	10,8
1995	7,4	11,0	6,9	12,1	16,0	13,8	9,3	10,3
1996	8,2	10,4	7,1	9,4	15,5	13,2	8,4	10,0
1997	7,0	8,1	6,0	9,9	14,0	12,0	7,3	8,8
1998	5,7	6,8	6,1	9,4	12,2	11,1	7,1	7,8
1999	5,2	6,1	4,4	8,3	11,6	10,2	5,8	7,0
2000	5,3	4,9	4,2	7,8	10,1	9,3	5,1	6,4
2001	4,3	4,3	4,2	7,8	8,5	7,8	5,4	5,7
2001 ^a	4,3	4,3	4,1	7,7	8,5	7,8	5,4	5,7
2002 ^a	3,9	5,0	4,0	7,9	8,8	7,8	6,2	5,8
2003 ^a	4,0	4,6	4,6	7,9	9,7	6,8	6,5	5,9
2004 ^a	4,5	5,6	4,6	7,3	9,7	7,2	6,3	6,1
2005 ^a	5,2	6,3	5,9	8,8	10,6	9,1	8,2	7,2
2006 ^a	5,1	6,1	5,7	9,0	11,0	10,9	7,8	7,5
2007 ^a	4,7	5,0	5,0	10,0	12,3	10,8	7,9	7,4

* 15–74 éves népesség, Sorkatonák nélkül.

^a Lásd: 3.7. tábla jegyzete.

Forrás: KSH MEF.

9.2. ábra: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint a tervezési statisztikai régiókban

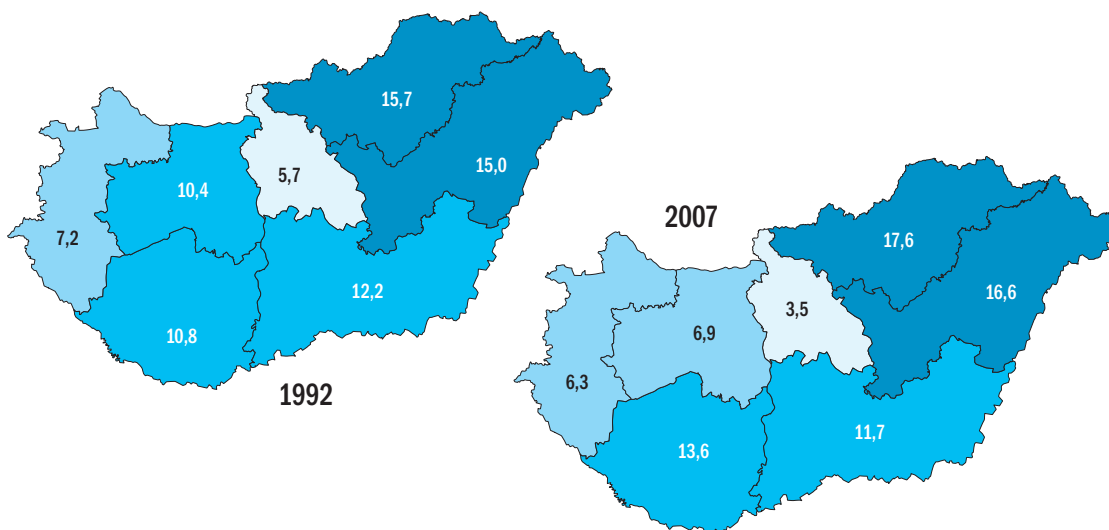
9.3. táblázat: A nyilvántartott állás keresők relatív mutatója,** százalék

Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1991	1,7	3,7	2,8	4,8	7,0	6,5	5,2	4,1
1992	5,7	10,4	7,2	10,8	15,7	15,0	12,2	10,3
1993	8,0	12,8	9,1	13,1	19,1	18,2	14,7	12,9
1994	6,6	11,5	8,5	11,9	16,6	16,9	12,9	11,3
1995	6,3	10,6	7,6	11,7	15,6	16,1	11,5	10,6
1996	6,4	10,7	8,0	12,6	16,7	16,8	11,3	11,0
1997	5,6	9,9	7,3	13,1	16,8	16,4	11,0	10,5
1998	4,7	8,6	6,1	11,8	16,0	15,0	10,1	9,5
1999	4,5	8,7	5,9	12,1	17,1	16,1	10,4	9,7
2000	3,8	7,5	5,6	11,8	17,2	16,0	10,4	9,3
2001	3,2	6,7	5,0	11,2	16,0	14,5	9,7	8,5
2002	2,8	6,6	4,9	11,0	15,6	13,3	9,2	8,0
2003	2,8	6,7	5,2	11,7	16,2	14,1	9,7	8,3
2004	3,2	6,9	5,8	12,2	15,7	14,1	10,4	8,7
2005	3,4	7,4	6,9	13,4	16,5	15,1	11,2	9,4
2006	3,1	7,0	6,3	13,0	15,9	15,0	10,7	9,0
2007	3,5	6,9	6,3	13,6	17,6	16,6	11,7	9,7

* 2006 előtt: regisztrált munkanélküliek adatbázisa.

** Vetítési alap az aktív népesség előző év január 1-jén.

Forrás: FSZH REG.

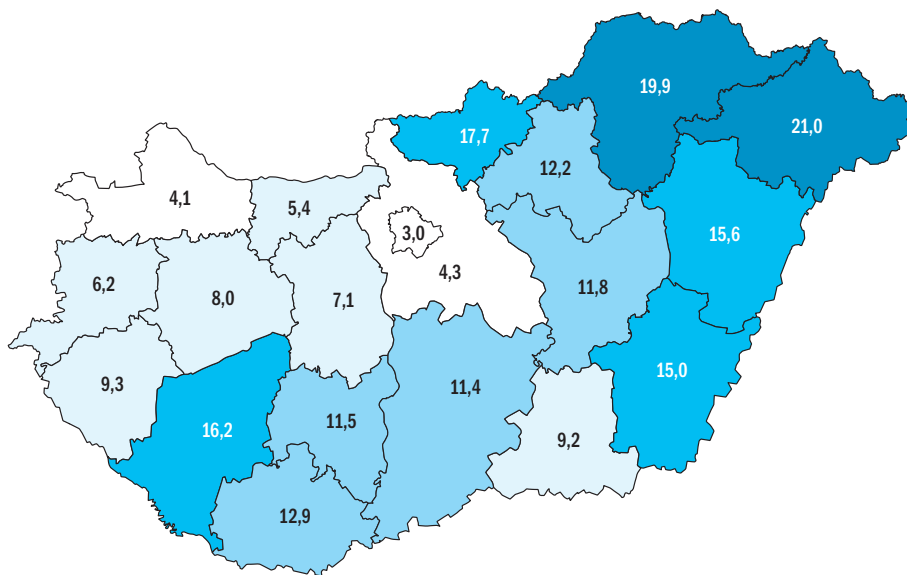
9.3. ábra: Regionális különbségek: a nyilvántartott állás keresők rátája a tervezési statisztikai régiókban

9.4. táblázat: A nyilvántartott álláskereső relatív mutatói* megyénként, éves átlag, százalék

Megye	1990	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Budapest	0,1	6,6	5,9	5,7	5,7	4,8	4,0	3,7	3,0	2,6	2,2	2,4	2,8	2,9	2,6	3,0
Baranya	1,1	13,2	11,7	11,8	12,2	13,3	11,8	11,6	11,6	11,1	11,2	11,9	11,6	13,4	13,3	12,9
Bács-Kiskun	1,1	16,0	13,1	11,0	10,9	10,7	9,7	10,0	10,0	9,3	8,8	9,4	9,9	10,4	10,2	11,4
Békés	1,1	16,3	15,1	14,0	14,0	13,5	13,0	13,0	13,1	11,9	11,2	11,5	12,0	13,0	13,5	15,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	2,3	20,2	17,5	16,7	18,0	19,0	17,9	19,5	20,3	19,0	19,1	19,6	18,3	18,9	18,0	19,9
Csongrád	1,0	11,7	10,8	9,9	9,3	9,2	8,1	8,5	8,6	8,3	8,1	8,5	9,7	10,7	8,8	9,2
Fejér	1,0	12,5	11,3	10,6	10,4	9,4	8,4	8,3	7,2	6,4	6,4	7,1	7,3	7,4	7,3	7,1
Győr-Moson-Sopron	0,5	8,2	7,7	6,8	7,4	6,4	5,1	4,8	4,6	4,1	4,0	4,1	4,6	5,4	4,6	4,1
Hajdú-Bihar	0,9	16,6	15,3	14,2	15,6	15,0	14,0	15,6	14,7	13,6	12,8	13,1	12,9	14,0	13,9	15,6
Heves	1,6	15,2	13,9	12,5	13,6	12,1	11,7	12,3	12,0	10,6	9,8	10,0	10,6	11,3	11,1	12,2
Jász-Nagykun-Szolnok	1,6	17,1	15,8	14,6	14,8	14,8	13,5	13,7	13,4	11,5	10,2	10,7	11,2	12,0	11,4	11,8
Komárom-Esztergom	1,0	14,4	12,6	11,3	12,0	11,4	9,8	10,1	8,3	7,0	6,7	6,0	5,8	6,8	5,8	5,4
Nógrád	2,4	21,3	17,2	16,3	17,0	16,3	15,6	16,2	14,9	14,3	13,8	14,6	14,6	16,1	16,1	17,7
Pest	0,5	11,0	8,1	7,6	7,8	7,3	6,3	6,0	5,2	4,4	3,7	3,7	3,8	4,2	3,9	4,3
Somogy	1,4	11,6	10,9	11,2	12,5	12,7	11,3	12,2	11,9	11,6	11,5	12,2	13,4	14,5	14,6	16,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2,6	20,6	19,3	19,3	19,7	18,9	17,2	18,7	19,5	17,8	16,7	17,7	17,5	18,6	18,8	21,0
Tolna	1,6	14,7	13,4	12,2	13,4	13,5	12,3	12,9	11,8	11,0	10,0	10,7	11,6	11,8	10,5	11,5
Vas	0,4	9,1	8,3	7,2	7,2	6,7	5,6	5,6	5,2	4,9	4,5	5,0	6,0	6,8	6,1	6,2
Veszprém	0,9	11,9	10,9	10,0	9,9	9,2	7,9	8,2	7,2	6,9	6,6	7,0	7,3	8,0	7,7	8,0
Zala	0,8	10,3	9,8	9,2	9,8	9,2	8,1	7,7	7,2	6,5	6,4	7,0	7,4	9,3	9,0	9,3
Országos	1,0	12,9	11,3	10,6	11,0	10,5	9,5	9,7	9,3	8,5	8,0	8,3	8,7	9,4	9,0	9,7

* 2006 előtt regisztrált munkanélküliségi ráta. Vetítési alap az aktív népesség előző év január 1-jén.

Forrás: FSZH REG.

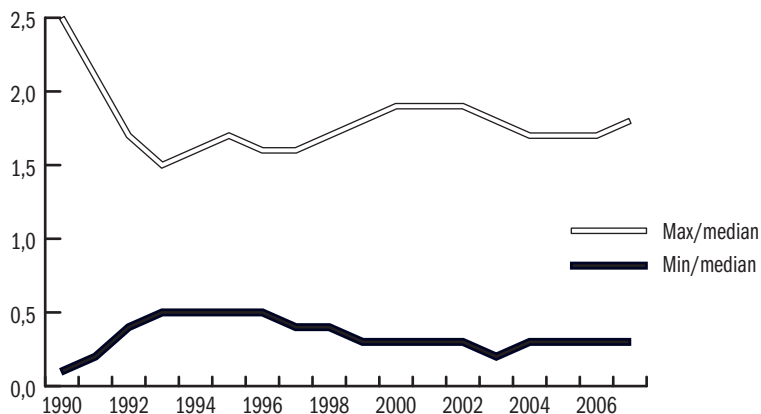

9.4. ábra: A nyilvántartott álláskereső rátájának átlagai, 2007

9.5. táblázat: A havi bruttó átlagkeresetek alakulása a fővárosban és a megyékben

Megye	2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007	
	Ft/hó	%	Ft/hó	%	Ft/hó	%	Ft/hó	%	Ft/hó	%	Ft/hó	%	Ft/hó	%	Ft/hó	%
Budapest	112450	134,4	140312	135,4	157624	134,0	180811	133,2	194981	132,5	205645	130,3	223321	130,0	244548	131,3
Baranya	76243	84,4	89479	86,4	100142	85,1	118218	87,1	128500	87,3	139070	88,1	149472	87,0	168774	90,6
Bács-Kiskun	71141	78,8	83432	80,5	97645	83,0	113129	83,3	119468	81,2	127336	80,7	139286	81,1	149952	80,5
Békés	69552	77,0	79718	76,9	93643	79,6	108338	79,8	118545	80,6	125766	79,7	137515	80,0	143199	76,9
Borsod-Abaúj-Zemplén	78136	86,5	89223	86,1	102497	87,1	119033	87,7	128793	87,5	140860	89,3	152476	88,8	162093	87,0
Csongrád	79857	88,4	90367	87,2	100371	85,3	118308	87,2	126550	86,0	137820	87,4	152523	88,8	165008	88,6
Fejér	94758	104,9	108290	104,5	119613	101,7	137704	101,4	146057	99,3	154628	98,0	168496	98,1	185529	99,6
Győr-Moson-Sopron	87334	96,7	103371	99,8	116470	99,0	128681	94,8	139888	95,1	152095	96,4	167533	97,5	175540	94,3
Hajdú-Bihar	74922	82,9	87352	84,3	98118	83,4	117859	86,8	125891	85,6	133530	84,6	146393	85,2	159963	85,9
Heves	83440	92,4	92861	89,6	106287	90,3	119423	88,0	130589	88,8	141968	90,0	158853	92,5	163770	87,9
Jász-Nagykun-Szolnok	75121	83,2	89393	84,3	100761	85,6	115301	84,9	123627	84,0	150781	95,6	156212	90,9	173491	93,2
Komárom-Esztergom	84382	93,4	98494	95,1	109108	92,7	125579	92,5	136754	93,0	132027	83,7	140137	81,6	144637	77,7
Nógrád	67368	74,6	80158	77,4	94603	80,4	110666	81,5	123329	83,8	152147	96,4	169358	98,6	175795	94,4
Pest	87311	96,6	103871	100,3	117276	99,7	130325	96,0	143689	97,7	127450	80,8	129117	75,2	145298	78,0
Somogy	68725	76,1	80440	77,6	90561	77,0	111752	82,3	116852	79,4	128536	81,5	136892	79,7	147635	79,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	71403	79,0	79937	77,2	95491	81,2	112163	82,6	122342	83,2	130974	83,0	142451	82,9	150772	81,0
Tolna	78544	86,9	90583	87,4	106992	90,9	122549	90,3	121340	82,5	144193	91,4	156555	91,1	152904	82,1
Vas	83040	91,9	92492	89,3	101461	86,2	116429	85,8	128347	87,2	137308	87,0	148443	86,4	158911	85,3
Veszprém	79868	88,4	91189	88,0	100040	85,0	117553	86,6	126816	86,2	135916	86,1	146346	85,2	157509	84,6
Zala	78237	86,6	89252	86,1	97372	82,7	114811	84,6	123491	83,9	144718	91,7	146917	85,5	151398	81,3
Összesen	90338	100,0	103610	100,0	117672	100,0	135742	100,0	147111	100,0	157770	100,0	171794	100,0	186229	100,0

Forrás: FSzH BT.

9.5. ábra: A megyei munkanélküliségi ráták regionális különbségei

9.6. táblázat: Regionális különbségek: keresetek*

Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
Ft/fő, hó								
1989	11 719	10 880	10 108	10 484	10 472	9 675	9 841	10 822
1992	27 172	22 174	20 975	19 899	20 704	19 563	20 047	22 465
1993	32 450	26 207	24 627	25 733	24 011	24 025	23 898	26 992
1994	43 010	34 788	32 797	31 929	31 937	31 131	31 325	35 620
1995	46 992	38 492	36 394	35 383	35 995	34 704	33 633	40 190
1996	58 154	46 632	44 569	43 015	41 439	41 222	41 208	47 559
1997	70 967	56 753	52 934	51 279	51 797	50 021	50 245	58 022
1998	86 440	68 297	64 602	60 736	60 361	58 208	58 506	69 415
1999	101 427	77 656	74 808	70 195	70 961	68 738	68 339	81 067
2000	114 637	87 078	83 668	74 412	77 714	73 858	73 591	90 338
2001	132 136	100 358	96 216	86 489	88 735	84 930	84 710	103 610
2002	149 119	110 602	106 809	98 662	102 263	98 033	97 432	117 672
2003	170 280	127 819	121 464	117 149	117 847	115 278	113 532	135 472
2004	184 039	137 168	131 943	122 868	128 435	124 075	121 661	147 111
2005	192 962	147 646	145 771	136 276	139 761	131 098	130 406	157 770
2006	212 001	157 824	156 499	144 189	152 521	142 142	143 231	171 794
2007	229 897	173 937	164 378	156 678	159 921	153 241	153 050	186 229
Százalék								
1989	108,3	100,5	93,4	96,9	96,8	89,4	90,9	100,0
1992	121,0	98,7	93,4	88,6	92,2	87,1	89,2	100,0
1993	120,2	97,1	91,2	95,3	89,0	89,0	88,5	100,0
1994	120,7	97,7	92,1	89,6	89,7	87,4	87,9	100,0
1995	116,9	95,8	90,6	88,0	89,6	86,4	83,7	100,0
1996	122,3	98,1	93,7	90,4	87,1	86,7	86,6	100,0
1997	122,3	97,8	91,2	88,4	89,3	86,2	86,6	100,0
1998	124,5	98,4	93,1	87,5	87,0	83,9	84,3	100,0
1999	125,1	95,8	92,3	86,6	87,5	84,8	84,3	100,0
2000	126,9	96,4	92,6	82,4	86,0	81,8	81,5	100,0
2001	127,5	96,9	92,9	83,8	85,6	82,0	81,8	100,0
2002	126,7	94,0	90,8	83,8	86,9	83,3	82,8	100,0
2003	125,4	94,2	89,5	86,3	86,8	84,9	83,6	100,0
2004	125,1	93,2	89,7	83,5	87,3	84,3	82,7	100,0
2005	122,3	93,6	92,4	86,4	88,6	83,1	82,7	100,0
2006	123,4	91,9	91,1	83,9	88,8	82,7	83,4	100,0
2007	123,4	93,4	88,3	84,1	85,9	82,3	82,2	100,0

* Bruttó havi kereset, május.

Jegyzet: Az adatok a költségvetésben dolgozókra, illetve az alábbi méretkategóriájú vállalatokra vonatkoznak:

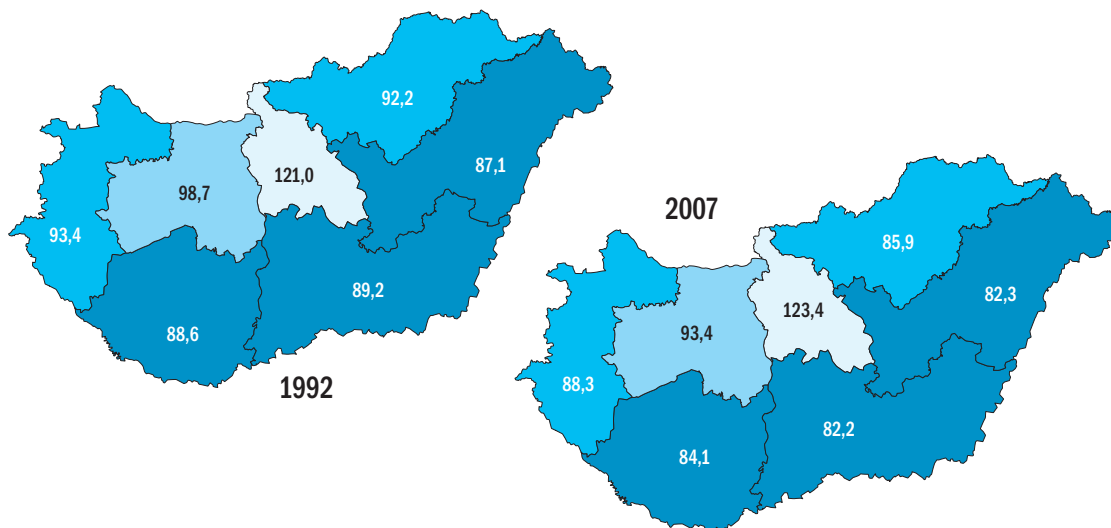
1992–94: 20 fős és nagyobb; 1995–99: 10 fős és nagyobb; 2000–: 5 fős és nagyobb. Teljes munkaidős alkalmazottak.

Forrás: FSZH BT.

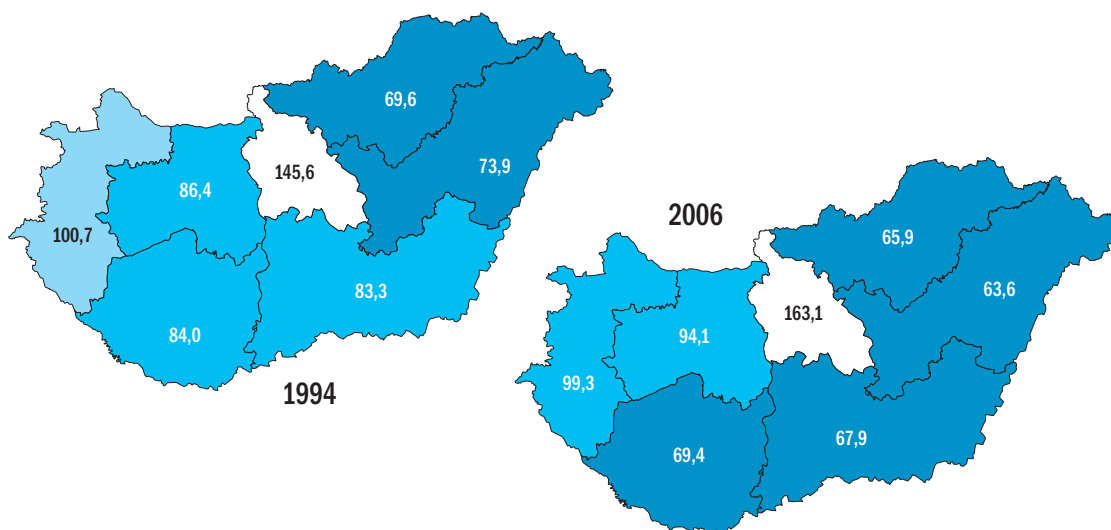
9.7. táblázat: Regionális különbségek: bruttó hazai termék

Év	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
Egy lakosra, ezer forint								
1994	619	365	424	353	292	311	350	422
1995	792	494	559	442	394	386	449	544
1996	993	617	701	532	459	468	539	669
1997	1 254	801	871	641	554	569	640	830
1998	1 474	969	1 083	754	662	660	742	983
1999	1 710	1 051	1 275	859	731	707	819	1 113
2000	2 014	1 255	1 468	957	827	815	918	1 290
2001	2 311	1 372	1 539	1 074	947	965	1 031	1 458
2002	2 701	1 462	1 703	1 204	1 050	1 062	1 136	1 648
2003	2 940	1 719	2 001	1 321	1 186	1 213	1 254	1 841
2004	3 237	1 953	2 143	1 468	1 366	1 351	1 439	2 021
2005	3 564	2 056	2 169	1 517	1 439	1 390	1 483	2 185
2006	3 921	2 139	2 370	1 596	1 512	1 564	1 564	2 363
Százalék								
1994	145,6	86,4	100,7	84,0	69,6	73,9	83,3	100,0
1995	144,3	90,5	102,9	81,6	72,9	71,2	83,2	100,0
1996	146,9	91,9	105,0	80,0	69,1	70,4	81,2	100,0
1997	149,1	96,0	105,2	77,6	67,3	69,1	77,9	100,0
1998	147,8	98,1	110,5	77,2	68,0	67,7	76,3	100,0
1999	151,1	93,7	114,9	77,7	66,3	64,1	74,5	100,0
2000	152,2	97,3	113,9	74,8	64,6	63,4	71,8	100,0
2001	158,5	94,1	105,6	73,7	64,9	66,2	70,7	100,0
2002	163,9	88,7	103,4	73,0	63,7	64,4	68,9	100,0
2003	161,1	92,4	107,6	71,6	64,0	65,3	68,0	100,0
2004	157,9	95,3	104,5	71,6	66,6	65,9	70,2	100,0
2005	163,2	94,0	99,2	69,4	65,9	63,6	67,8	100,0
2006	163,1	94,1	99,3	69,4	65,9	63,6	67,9	100,0

Forrás: KSH.

9.6. ábra: Regionális különbségek: keresetek

9.7. ábra: Regionális különbségek: bruttó hazai termék

10.1. táblázat: Külföldi állampolgárok részére kiadott munkavállalási engedélyek

Év	Az év során kiadott munkavállalási engedélyek száma	Az év utolsó napján érvényben lévő engedélyek száma
1989	25 259	...
1990	51 946	...
1991	41 724	33 352
1992	24 621	15 727
1993	19 532	17 620
1994	24 756	20 090
1995	26 085	21 009
1996	20 296	18 763
1997	24 244	20 382
1998	26 310	22 466
1999	34 138	28 469
2000	40 203	35 014
2001	47 269	38 623
2002	49 779	42 700
2003	57 383	48 651
2004 ^a	64 695	55 136
Munkavállalási célú regisztrációk	14 253	10 711
„Zöldkártya” igazolások	285	285
2005 ^a	53 324	46 391
Munkavállalási célú regisztrációk	18 907	15 954
„Zöldkártya” igazolások	331	509

^a Magyarország EU csatlakozása (2004.05.01.) után a cseh, észt, lengyel, lett, litván, szlovák és szlovén állampolgárok (és családtagjaik) engedély nélkül vállalhatnak munkát, csak a munkavállalási célú regisztráció (bejelentés) kötelezettsége terheli az őket foglalkoztató munkáltatót. Az EK, Írország, Svédország, Ciprus és Málta állampolgárait semmiféle bejelentési kötelezettség nem vonatkozik. A volt EU-15-ök közül a többi tagállam polgárai bizonyos feltételekkel „zöldkártya” igazolást kaphatnak, amely engedély nélküli munkavállalásra jogosít.

Forrás: FSZH, a munkaügyi központok jelentései alapján.

10.2. táblázat: A munkahelyükön 0–6 hónapja dolgozók aránya

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Magyarország	8,2	8,5	6,8	7,2	6,3	6,6	7,2	6,8	7,0	6,7

Forrás: MEF, IV. negyedévi hullámok.

11.1. táblázat: Sztrájkok

Év	A sztrájkok száma	A sztrájkokban résztvevők száma, fő	Kiesett órák száma (ezer)
1991	3	24 148	76
1992	4	1 010	33
1993	5	2 574	42
1994	4	31 529	229
1995	7	172 048 ^a	1 708 ^a
1996	8	4 491	19
1997	5	853	15
1998	7	1 447	3
1999	5	16 685	242
2000	5	26 978	1 192
2001	6	21 128	61
2002	4	4 573	9
2003	7	10 831	19
2004	8	6 276	116
2005	11	1 425	8
2006	16	24 670	52
2007	13	64 612	189

^a A pedagógussztrájk adatai részben becsült adatok.

Forrás: KSH sztrájkstatisztika.

12.1. táblázat: A 15–64 éves népesség foglalkoztatási aránya és munkanélküliségi rátája nemenként az EU–15, valamint az EU–25 országaiban, 2007

Ország	Foglalkoztatási arány			Munkanélküliségi ráta		
	férfiak	nők	együtt	férfiak	nők	együtt
Ausztria	78,4	64,4	71,4	4,0	5,1	4,5
Belgium	68,7	55,3	62,0	6,7	8,5	7,5
Dánia	81,0	73,2	77,1	3,5	4,2	3,8
Egyesült Királyság	77,5	65,5	71,5	5,7	5,0	5,4
Finnország	72,1	68,5	70,3	6,6	7,3	6,9
Franciaország	69,3	60,0	64,6	7,5	8,5	8,0
Görögország	74,9	47,9	61,4	5,3	12,9	8,4
Hollandia	82,2	69,6	76,0	2,8	3,7	3,2
Írország	77,4	60,6	69,1	5,0	4,2	4,6
Luxemburg	72,3	56,1	64,2	3,6	4,7	4,1
Németország	74,7	64,0	69,4	8,7	8,8	8,7
Olaszország	70,7	46,6	58,7	5,0	7,9	6,2
Portugália	73,8	61,9	67,8	7,0	10,1	8,5
Spanyolország	76,2	54,7	65,6	6,4	10,9	8,3
Svédország	76,5	71,8	74,2	6,0	6,5	6,2
EU–15	74,2	59,7	67,0	6,4	7,8	7,1
Magyarország	64,0	50,9	57,3	7,2	7,7	7,4
Bulgária	66,0	57,6	61,7	6,6	7,3	6,9
Ciprus	80,0	62,4	71,0	3,5	4,6	4,0
Cseh Köztársaság	74,8	57,3	66,1	4,3	6,8	5,4
Észtország	73,2	65,9	69,4	5,5	4,0	4,8
Lengyelország	63,6	50,6	57,0	9,1	10,4	9,7
Lettország	72,5	64,4	68,3	6,6	5,7	6,1
Litvánia	67,9	62,2	64,9	4,4	4,4	4,4
Málta	72,9	35,7	54,6	6,0	7,6	6,5
Románia	64,8	52,8	58,8	7,6	5,7	6,8
Szlovákia	68,4	53,0	60,7	9,9	12,7	11,2
Szlovénia	72,7	62,6	67,8	4,1	6,0	5,0
EU–25	73,0	58,6	65,8	6,6	8,0	7,2
EU–27	72,5	58,3	65,4	6,6	7,9	7,2

Forrás: CIRCA.

13.2. táblázat: A foglalkoztatottak összetétele, 2007

Ország	Egyéni vállalkozó	Részmunkaidős	Határozott idejű szerződéses	Szolgáltatás	Ipar	Mezőgazdaság
Ausztria	14,3	22,6	8,9	67,0	27,3	5,7
Belgium	14,8	22,1	8,6	73,7	24,4	1,9
Dánia	9,1	24,1	8,7	73,8	23,2	3,0
Nagy-Britannia	13,4	25,2	5,9	76,4	22,2	1,4
Finnország	12,6	14,1	15,9	69,7	25,7	4,5
Franciaország	10,8	17,2	14,4	73,3	23,3	3,4
Görögország	35,7	5,6	10,9	66,0	22,5	11,5
Hollandia	13,1	46,8	18,1	76,8	20,0	3,1
Írország	17,2	..	7,3	67,2	27,2	5,6
Luxemburg	7,2	17,8	6,8	81,3	16,9	1,8
Németország	11,9	26,0	14,6	67,9	29,8	2,2
Olaszország	26,1	13,6	13,2	65,9	30,2	4,0
Portugália	24,5	12,1	22,4	57,8	30,5	11,6
Spanyolország	17,6	11,8	31,7	66,2	29,3	4,5
Svédország	10,6	25,0	17,5	76,1	21,6	2,3
EU-15	15,7	20,9	14,8	70,2	26,3	3,5
Magyarország	12,4	4,1	7,3	62,7	32,7	4,6
Bulgária	12,4	1,7	5,2	57,0	35,5	7,5
Ciprus	20,3	7,3	13,2	73,1	22,5	4,4
Csehország	16,2	5,0	8,6	56,2	40,2	3,6
Észtország	8,9	8,2	2,1	60,0	35,2	4,7
Lengyelország	23,5	9,2	28,2	54,5	30,7	14,7
Lettország	10,8	6,4	4,2	61,6	28,5	9,9
Litvánia	13,7	8,6	3,5	58,9	30,7	10,4
Málta	14,0	10,9	5,1	72,0	26,2	1,8
Románia	33,7	9,7	1,6	39,1	31,4	29,5
Szlovákia	12,9	2,6	5,1	56,4	39,4	4,2
Szlovénia	15,9	9,3	18,5	54,9	35,2	9,9
EU-27	16,8	18,2	14,5	66,7	27,7	5,6

Forrás: Eurostat (Newcronos) Munkaerő-felmérés.

13.3. táblázat: A teljes munkaidőben foglalkoztatottak törvényes minimálbére, 23 évesek és idősebbek*

Ország	2004			2006			2007-2008		
	Nemzeti valutában	Euróban	Az adat-gyűjtés időpontja ¹	Nemzeti valutában	Euróban	Az adat-gyűjtés időpontja ¹	Nemzeti valutában	Euróban	Az adat-gyűjtés időpontja ¹
Albánia							16 000 lek	131,46	2008.02.
Andorra								897,87	2008.01.
Ausztria ⁶								1 000,00	2009.01.
Belgium		1 317,5	2004.02.		1234.21	2005.06.		1 308,91	2008.10.
Bulgária	120 leva	61	2004.01.	160	81.8	2006.01.	240	122,76	2009.01.
Horvátország ⁷	kuna	–	–	2080	282.23	2005.01.	2 747	380,97	2008.07.
Ciprus ^{2,8}	350 Cyprus pound	600	2004.06.	362	631.44	2005.04.		789,00	2008.04.
Cseh Köztársaság	6 700 koruna	211	2004.01.	7660	263.93	2006.01.	8 000	318,78	2007.01.
Észtország	2 480 kroon	159	2004.01.	3000	191.73	2006.01.	4 350	278,02	2008.01.
Franciaország ¹⁰		1 154,1	2004.06.		1254.28	2006.07.		1 321,02	2008.07.
Görögország ^{3,4,11}		559	2004.09.		658	2006.04.		680,59	2008.01.
Magyarország	53 000 forint	212	2004.01.	65500	240.14	2007.01.	69 000	273,60	2008.01.
Írország		1 213,3	2004.02.		1326	2005.05.		1 499,33	2007.07.
Lettország	80 lat	121	2004.01.	90	128.06	2006.01.	180	256,12	2009.01.
Litvánia	450 lita	130	2003.09.	600	173.77	2006.07.	800	231,70	2008.01.
Luxemburg ⁵		1 403	2003.08.		1541	2006.12.		1 641,00	2009.01.
Málta ¹²	233,48 lira	543	2004.01.	250,8	584.19	2006.01.		634,75	2009.01.
Moldova	340 leu	23	2003.07.	550	32.72	2005.02.	766,1	46,63	2007.01.
Hollandia		1 264,8	2003.07.		1284.6	2006.07.		1 356,60	2008.07.
Lengyelország	824 zloty	183	2004.01.	899	233.01	2006.01.	1 204	316,43	2009.01.
Portugália ³		365,6	2004.01.		385.9	2006.01.		450,00	2009.01.
Románia ⁹	2 800 000 lei	68	2004.01.	338 new lei	97.07	2006.01.	600	158,06	2009.01.
Oroszország	600 rubles	17	2003.10.	1100	32.2	2006.05.	4 330	125,10	2009.01.
Szerbia	5 395 new dinars	73	2004.02.	8004	96.44	2006.05.	12 133,3	159,01	2008.01.
Szlovákia	6 500 koruna	163	2004.10.	7600	205.22	2006.10.	8 902	293,17	2009.01.
Szlovénia	117 500 tolar	484	2004.08.	125052	521.86	2006.08.		566,53	2008.03.
Spanyolország ³		490,8	2004.06.		540.9	2006.01.		600,00	2008.01.
Törökország	444 150 000 lira	250	2004.07.	530,73	332.26	2006.01.	608,4	288,07	2008.01.
Ukrajna	205 hryvnia	31	2003.12.	400	58.75	2006.09.	525	67,04	2008.04.
Egyesült Királyság	pounds sterling			927,32	1380.54	2006.10.	993,2	1 185,06	2008.10.

* Ahol a hivatalos rátákat óra- vagy hetibérben adták meg, ott azok havibérre lettek kiszámítva, heti 40 munkaórával és évi 52 munkahéttel számolva. A minimálbérről vonatkozó adatok nem tartalmazzák a nemzeti jogszabályok vagy gyakorlatok alapján kifizetett 13. vagy 14. havi béreket.

¹ A minimálbérről vonatkozó legfrissebb adatok. ² Kizárólag nem házasság szerinti foglalkoztatott.

³ Kizárólag szellemi foglalkozások. A minimum bér szabályozás alapján az érintettek jogosultak 13. vagy 14. havi fizetésre.

⁴ Induló bér a szakszervezetekkel nem rendelkező szektorokban. A bérek 6 hónap gyakorlati idő után emelkedhetnek. A szabályozás csak hat foglalkozásra terjed ki.

⁵ Kizárólag segédmunkásokra vonatkozik.

⁶ Ausztria: csak bizonyos iparágakban érvényes. Az összes ágazatra 2009. január elsején terjesztik ki. A minimum bér szabályozás alapján az érintettek jogosultak 13. vagy 14. havi fizetésre.

⁷ Horvátország: 1996 óta nincs kötelező minimálbér szabályozás, de a teljes munkaidőben foglalkoztatottak ra van megállapított: „legalacsonyabb kifizethető bér”.

⁸ Ciprus: a szakszervezetekkel nem rendelkező szektorokban egyes munkavállalói csoportokra érvényes.

⁹ Románia: 170 óra havi munkaidő esetén. ¹⁰ Franciaország: a kötelező 35 órás munkahét esetén

¹¹ Görögország: különböző szinteket határoz meg a szellemi és fizikai foglalkozásokra és figyelembe veszi a szolgálati időt és a családi állapotot.

¹² Málta: Az általánosan magasabb minimálbér érvényes bizonyos alágazatokban.

Forrás: FedEE review of minimum wage rates: www.fedee.com/minwage.html

A FONTOSABB ADATOK FORRÁSAI

Az adatoknak adatgyűjtők szerinti csoportosításban két fő forrása van, az egyik a KSH rendszeres intézményi, illetve lakossági adatgyűjtései, a másik a Foglalkoztatási Hivatal (FH) regisztere és az általa lebonyolított adatgyűjtések.

FŐBB KSH ADATFORRÁSOK

KSH-MEF: Munkaerő-felmérés

A Központi Statisztikai Hivatal a lakosság gazdasági aktivitásának – foglalkoztatottságának és munkanélküliségének – vizsgálatára 1992-ben vezette be ezt az adatgyűjtést. A munkaerő-felmérés a magánháztartásokra kiterjedő reprezentatív felvétel, mely a 15–74 éves személyek gazdasági aktivitásáról nyújt információt. Az adatgyűjtés célja, hogy a foglalkoztatottság és a munkanélküliség alakulását a nemzetközi statisztikai ajánlásoknak megfelelően, a mindenkorai munkaügyi szabályozástól, illetve annak változásától függetlenül, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) fogalmait felhasználva figyelje meg.

A lakosság körében végzett munkaerő-felmérés a nemzetközi gyakorlatban a foglalkoztatottság, a munkanélküliség és az alulfoglalkoztatottság egyidejű, átfogó és konzisztens mérésének általánosan elterjedt eszköze. Az adatok feldolgozásának technikája biztosítja az osztályozásból adódó torzítások minimálisra csökkentését (mivel az egyes csoportokba való besorolás szigorú kritériumok szerint történik), ugyanakkor bizonyos fokú szabadságot is enged a nemzeti sajátosságok figyelembevételénél.

A magyar munkaerő-felmérés a vizsgált népességet a felvételt megelőző héten (2003-ig ez mindig a hónap 12. napját tartalmazó héten volt) végzett tevékenységük alapján sorolja a következő két főcsoportba: gazdaságilag aktívak (a rendelkezésre álló munkaerő) és gazdaságilag nem aktívak (inaktívak).

A gazdaságilag aktív kategória (rendelkezésre álló munkaerő) magában foglalja mindazon személyeket, akik a megfigyelés hetében a munkaerőpiacon foglalkoztatottként vagy munkanélküliként megjelentek.

A felvételben használt fogalmak az ILO ajánlásait követik. Ennek megfelelően tartalmuk a következő:

Foglalkoztatottnak tekintendő mindenki, aki a vizsgált időszakban (a negyedév egyes hónapjainak vonatkozási hetében) legalább 1 óra, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg (szabadság, betegség stb. miatt) volt távol.

Jövedelmet biztosító munkának számít minden olyan tevékenység:

- amely pénzjövedelmet eredményez, vagy
- amely természetbeni juttatást biztosít, esetleg
- amelyet egyéb, később realizálható jövedelem érdekében végeztek,
- amelyet, mint segítő családtagok végeztek a háztartáshoz tartozó gazdaság, vállalkozás jövedelmének növelése érdekében.

A felvétel szempontjából nem számít jövedelmet biztosító munkának az önként, ingyenesen, más háztartásnak vagy intézménynek nyújtott bármilyen segítség (társadalmi munka, ún. kalákamunka stb.), a saját ház vagy lakás építése, felújítása, javítása, a tanulmányhoz kötött szakmai gyakorlat keretében végzett munka (még akkor sem, ha azért valamilyen díjazást kapnak), valamint a háztartásban, a ház körül végzett munka, beleértve a kerti munkákat is. A háztáji gazdaságban végzett munka csak akkor tekinthető jövedelemszerzőnek, ha annak eredménye jellemzően piacra és nem saját fogyasztásra kerül.

A gyermekgondozási díjban (gyed), gyermekgondozási segélyben (gyes) részesülőket – az 1995-ben Prágában az átalakuló országok számára megfogalmazott ILO-ajánlásnak megfelelően – a vonatkozási héten végzett tevékenységük alapján kell osztályozni.

Mivel a nemzeti számlák (SNA) fogalmi rendszere szerint a védelmi tevékenység hozzájárul a nemzeti össztermék létrehozásához, a sorkatonák általában a foglalkoztatottak között szerepelnek, ha az adat-tartalom ettől eltérő, akkor lábjegyzetben történik utalás rá. A sorkatonák létszámára vonatkozó adat adminisztratív forrásból származott.

Munkanélkülinek tekintendő az a személy, aki egyidejűleg

- az adott héten nem dolgozott (s nincs olyan munkája, amelytől átmenetileg távol volt),
- aktívan keresett munkát a kikérdezést megelőző négy hét folyamán,
- rendelkezésre áll, azaz két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást.

A munkanélküliek sajátos csoportját alkotják azok, akik ugyan nem dolgoztak a vonatkozási héten, de már találtak munkát, ahol 30 napon belül (2003-tól 90 napon belül) dolgozni kezdenek. Rájuk nem vonatkozik a hármas kritérium egyidejű teljesülése.

Aktív munkakeresésnek tekintendő, ha valaki állami vagy magán-munkaközvetítőn keresztül érdeklődött állás után, közvetlenül keresett meg munkáltatókat, hirdetést olvasott, adott fel, hirdetésre válaszolt, rokonoknál, ismerősöknél érdeklődött, tesztet írt, vizsgát tett vagy meghallgatáson volt, vállalkozásának elindítását intézte.

Gazdaságilag aktívak azok, akik megjelennek a munkaerőpiacon, azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek.

Gazdaságilag nem aktívak azok, akik a vonatkozási héten nem dolgoztak, illetve nem volt rendszeres, jövedelmet biztosító munkájuk és nem is kerestek munkát, vagy kerestek, de nem tudtak volna munkába állni. Ide tartoznak – többek között – a passzív munkanélküliek, akik szeretnének ugyan munkát, de kedvezőtlennek ítélve elhelyezkedési esélyeiket, meg sem kísérik az álláskeresést.

A munkaerő-felmérés mintája többlepcsős, réteg-zett minta. A 15 000 lakosú vagy ennél népesebb településeken a népszámlálási számlálókörzetek az elsődleges és a lakások a másodlagos mintavételi egységek, míg a kisebb településeken az elsődleges, másodlagos, illetve utolsó mintavételi egységek rendre a települések, a számlálókörzetek, illetve lakások. A munkaerő-felmérés mintájának kialakításánál a

rétegeképző ismérvek a következők voltak: földrajzi egységek, települések nagysága szerinti kategóriák, lakóövezetek. Ez utóbbiakra példák a (történelmi) városközpontok, külvárosok, lakótelepek stb.

A mintanagyság lehetővé teszi, hogy mintarégió (NUTS2) szinten is reprezentatív legyen.

A munkaerő-felmérés negyedéves mintája körzetenként három véletlenszerűen kiválasztott címet tartalmaz, melyből havonta egyet keresnek fel az összeírók. A munkaerő-felmérés keretében 1998-tól negyedévente mintegy 33 000 háztartás és 66 000 személy kerül összeírássra. A mintában alkalmazott egyszerű, rotációs eljárás szerint bármely háztartás, amely valamilyen időpontban belép a mintába, hat egymást követő negyedévben szolgáltat adatokat, majd végleg elhagyja azt. Két egymást követő időszak mintájának a közös része a meghíúsulások miatt kisebb, mint 5/6, ami 100 százalékos válaszolás mellett adódna.

A MEF 2002 III. negyedévéig az 1990. évi népszámláláson alapuló népességszám továbbvezetés súlyrendszerét használta a teljeskörűsítéshez. A 2001. évi népszámlálás részletes adatainak rendelkezésre állásakor 2002 végén a 2001. és a 2002. évi adatokat az új súlyrendszerrel újra számítottuk. A 2002. évi éves adatok csak az új súlyrendszernek megfelelően kerülnek publikálásra, míg a 2001. évi adatok a régi és az új súlyrendszernek megfelelően is. Az idősor összekapcsolása így a 2001. évi adatokon keresztül biztosított.

A 2001. évi népszámlálás alapján az 1991–2000. évi népességadatok korrekciója elkészült. Ennek felhasználásával, valamint az időközben végrehajtott módszertani változások visszamenőleges érvényesítésével a MEF teljes időszora újra súlyozásra kerül, és az 1998–2000. évi adatok mellett az adatbázisban a régi és az új súly is szerepel. A 3.1–3.6 táblákban a 2000. évi adat már ennek megfelelően került megadásra.

KSH-IMS: Intézményi kereseti statisztika

A kereseti adatok legfontosabb forrása a havi (éves) intézményi munkaügyi jelentés. A megfigyelési kört jelenleg a legalább 5 fős létszámú vállalkozások, illetve létszámnagyságtól függetlenül teljes körűen a költségvetési és társadalombiztosítási intézmények,

valamint a kijelölt nonprofit szervezetek jelentik. Az ettől eltérő vonatkozási kör a forrásnál megjelölésre került.

A keresetek minden esetben a teljes munkaidőben foglalkoztatottakra vonatkoznak. A mindenkor havi átlagkereset részét képezi a kifizetés hónapjában az alapbér, bérpótlékok (ide tartozik a bányászati hússégjuttatás és a Széchenyi professzori ösztöndíj is), a kiegészítő fizetés, valamint a prémium, a jutalom, a 13. és további havi fizetés is.

A nettó kereset a gazdálkodó szervezetenkénti bruttó átlagkeresetből a munkavállalói járulék, a személyi jövedelemadó, valamint a nyugdíj- és egészségbiztosítási járulék levonásával, illetve az adott évre érvényes járulékküszöb és az alkalmazotti kedvezményre jogosító jövedelemhatár figyelembevételével számított adat. A bruttó keresetből kiinduló nettósítás csak az összes munkavállalót érintő levonásokat kezeli, így az 1999-től bevezetett gyermekek utáni adókedvezmény hatásával a korábbi gyakorlatnak megfelelően nem számol. A személyi jövedelemadó kiszámítása az szja-törvényben szereplő – az adott évre érvényes – sávós adóelőleg-kulcsokkal történik, az adatokat intézményi és havi szinten nettósítjuk.

A bruttó és nettó kereseti indexek közötti különbség nagysága, és iránya minden évben az adóábra, illetve a kedvezmények (pl. alkalmazotti adókedvezmény) változásaitól függ. Az adott gazdasági ágba az eltérések nagyságát tehát az is befolyásolja, hogy az oda tartozó vállalkozások között milyen az eloszlása azoknak az egyéneknek, akik kiesnek az alkalmazotti adókedvezményből és így nettó keresetük akár 8–9 százalékponttal kevésbé nő, mint bruttó keresetük. (Azzal a feltételezéssel élve, hogy a vállalkozásnál mindenki átlagosan keres.)

Az indexek összehasonlító körre vonatkoznak, figyelembe véve a definícióváltozásokat, illetve az adatgyűjtés körének változásait is. A KSH tradicionálisan a főátlagindexet publikálja keresetnövekedési mutatóként. A keresetváltozás mértéke így a két időszak közötti létszámarányok eltolódását és a tényleges keresetváltozás hatását együttesen tükrözi. A reálkereset változását a nettó kereseti index és az ugyanezen időszaki fogyasztóiár-index hányadosából képzett index 100 százalék feletti (vagy alatti) értéke adja.

A foglalkozások egységes osztályozási rendszere (FEOR) 1994. január 1-je óta érvényes változata szerint a szellemi állománycsoportba az 1–4. foglalkozási főcsoportba, a fizikaiba pedig az 5–9. foglalkozási főcsoportba tartozókat soroljuk.

KSH-MEM: Munkaerőmérés

A munkaerő-felmérés bevezetése előtt a teljes munkaerőpiacról az évenként készülő munkaerőmérés adott képet a két népszámlálás közötti időszakban.

A munkaerőmérés, mint neve is mutatja, mérlegszerű elszámolás, amely egy eszmei időpontban (január 1.) állítja szembe a rendelkezésre álló munkaerőt (munkaerőforrás) a munkaerő-felhasználással. A népességet gazdasági aktivitásuk szempontjából veszi számba, megkülönböztetve a munkavállalási körű, illetve munkavállalási körön kívüli népességet. Az adatok forrása az éves és évközi intézményi munkaügyi-statisztikai adatgyűjtés 1992-től, a lakossági munkaerő-felmérés és a népszámlálás adatállományai, a gazdasági szervezetek regisztere, az Országos Egészségbiztosítási Pénztár, az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság, valamint a regisztrációs munkanélküli statisztika.

EGYÉB ADATFORRÁSOK

Az 1980. és 1990. évi foglalkoztatási adatok becsléséhez népszámlálási adatok kerültek felhasználásra. Az összefoglaló gazdasági mutatók a nemzetgazdasági mérlegekből, a fogyasztói árstatisztikából, illetve az ipari beszámoló jelentésből származnak. Ezen adatforrások részletes leírása a vonatkozó szakstatisztikai publikációkban szerepel.

Főbb FSZH adatforrások

FSZH-REG: Nyilvántartott álláskeresők regiszter adatbázis

A munkanélküliségi adatok másik fő forrása Magyarországon – és a legtöbb fejlett országban – a nyilvántartásba vett (regisztrált) álláskeresők egyéni adatait tartalmazó havonta összegyűjtött – ún. adminisztratív rekordokat tartalmazó – hatalmas adatbázis.

A nyilvántartás tulajdonképpen minden állást keresőt tartalmaz, de közülük adott időpontban csak azokat tekintik regisztrált álláskeresőnek, aki

- az állami foglalkoztatási szolgálat valamelyik kirendeltségén magát álláskeresőként nyilvántartásba vetette (vagyis nincs munkája, szeretne dolgozni és ehhez kéri a munkaerőpiaci szervezet segítségét);
- a vizsgált időpontban – az egyes hónapok zárónapján – nem nyugdíjas, nem nappali tagozatos tanuló, és elhelyezkedése érdekében együttműködik a kirendeltséggel (vagyis a felajánlott megfelelő munkát, át- vagy továbbképzést elfogadja, illetve a közvetítő/tanácsadó által előírt időpontokban jelentkezik a kirendeltségen).

Amennyiben a nyilvántartásban szereplő személy a zárónapon valamely támogatott foglalkoztatási program keretében dolgozik, vagy munkaerőpiaci képzésben vesz részt, a nyilvántartott álláskereső státusa szünetel.

Ha az ügyfél nem működik együtt a kirendeltséggel, az álláskereső nyilvántartásából kikerül.

A nyilvántartás adatai – adminisztratív rekordjai – nem csak az időponti adatok megállapítását teszik lehetővé, hanem az áramlások, a beáramlás és a kiáramlás megfigyelését is.

A Foglalkoztatási Szolgálathoz bejelentett munkaerő-igények rekordjai alapján havonta hasonló statisztikai feldolgozások készülnek az álláshelyek stock- és flow jellegű adatairól is.

A különböző aktív eszközökben való részvételtől, a résztvevők számáról, ki- és beáramlásairól ugyan csak havonta készül részletes statisztika a kifizetett támogatások alapján.

A nyilvántartásokra épülő, havonta készülő, rendkívül részletes – országos, régiókénti, megyei, kirendeltségi körzetenkénti, sőt településenkénti – statisztika az állami foglalkoztatási szolgálat fő funkciói (közvetítés, járadékfizetés, aktív eszköz támogatást stb.) ellátása közben keletkező adminisztratív rekordok másodlagos feldolgozása alapján készül, tulajdonképpen azoknak igen fontos és hasznos „mellékterméke”.

A Foglalkoztatási és Szociális Hivatal (és jogelődei, az FH, az OMK, OMMK, ill. az OMKMK) 1989-től havonta publikálja ezen statisztikák főbb adatait. A

kirendeltségi körzetenkénti adatokat is tartalmazó részletesebb jelentéseket a regionális Munkaügyi Központok hozzák nyilvánosságra.

A regisztrált álláskeresővel számított relatív mutatók nevezőit a KSH-nak a munkaerő-mérlegben publikált gazdaságilag aktív népesség adata, illetve ennek régiókra és megyékre való lebontása szolgáltatja.

A regisztrált álláskeresők száma és a regisztráltakkal számított ráta értelemszerűen eltér a KSH Munkaerő-felmérés eredményeitől. A különbség fő okai az eltérő fogalomrendszer és az alapvetően különböző megfigyelési/mérési módszer.

FSzH-PROG: Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis

A Foglalkoztatási Hivatal (illetve jogelődei) kezdeményezése alapján és koordinálása mellett a munkaerőpiaci szervezet 1991-től kezdődően évente két alkalommal – márciusban és szeptemberben – hatalmas mintán, több mint 4500 munkaadó interjú megkérdezésével hajtja végre az ún. rövidtávú prognózis felmérést. 2004-től már csak évente egyszer – október hónapban – kerül sor a felmérésre.

A kérdőív a felkeresett cégek reál- és pénzügyi folyamatai várható alakulását, fejlesztési és munkaerő-gazdálkodási terveit és szándékait tudakolja, rákérdez a konkrét létszámcsökkentési és létszámbővítési terveikre és felméri az aktív eszközökkel kapcsolatos várható igényeiket is.

A kérdőívek kirendeltségi körzetenként, megyénként, régióként és országosan is feldolgozásra kerülnek, hasznos információkat szolgáltatva mindegyik szinten a munkaerőpiaci szervezet munkájának tervezéséhez.

A prognózis-felmérés alkalmat és lehetőséget ad arra, hogy – más forrásokból származó információkat is felhasználva – a megyék ill. a főváros részletesebben elemezzék a munkaerőpiaci helyzetük alakulását és fő tendenciáit, felkészüljenek a rövid távon várható problémák kezelésére, ügyfeleik változó igényeinek kielégítésére.

A rövidtávú prognózisnak csak egyik eredménye maga az előrejelzés. További nagyon fontos „melléktermékei”: a vállalatokkal való rendszeres, személyes kapcsolattartás, a közvetítő-ügymintázó munka-

körben dolgozó kérdezőbiztosok szakismeretének, helyismeretének bővülése, a munkaerőpiaci képzés orientálása a megismert igények alapján.

A prognózis-felmérésekhez esetenként különböző kiegészítő adatfelvételeket kapcsolva további fontos információkhoz is juthatunk, amelyeket a kutatók, a foglalkoztatáspolitikai és/vagy az oktatáspolitikai irányítói tudnak a munkájuk során hasznosítani.

2005-től a felmérést az FSZH a Kamara Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézetével (GVI) együttműködésben végzi, ami egyebek között azzal az előnnyel is járt, hogy a GVI kérdezőbiztosai segítségével a mintanagyságot sikerült közel 8000-re megnövelni.

FSZH-BT: A „bértarifa” felvételek adatbázisai

A Foglalkoztatási és Szociális Hivatal (illetve jogelődei) 1992-től évente hajtja végre az egyénenkénti alapterek és keresetek megismerését szolgáló, hatalmas mintával dolgozó reprezentatív adatfelvételeket, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium (illetve jogelődei) megbízásából.

Az adatgyűjtés referencia hónapja minden évben a május hónap, de az alaptereken (alapilletményen) felüli nem rendszeres kifizetések egy hónapra jutó átlagának meghatározásához ezen kifizetések előző évi teljes összegének 1/12 részét is figyelembe veszik.

A versenyszférában kezdetben csak a 20 fő fölötti cégekre terjedt ki az adatgyűjtés, úgy, hogy minden vállalkozás köteles volt adatot szolgáltatni, de a mintába csak meghatározott napokon született dolgozók kerültek be.

A 10–19 fő közötti cégekre 1996-tól, az 5–9 fő közötti létszámmal dolgozókra pedig 1999-től terjedt ki az adatgyűjtés, úgy, hogy ebben a körben az összes ilyen létszámú cég közül véletlenszerűen kiválasztott mintába bekerülő vállalkozások (kb. 20 százalékuk) kell csak adatokat szolgáltatassanak, ők viszont minden egyes dolgozójukról.

Az alapterek és a teljes kereset-szerkezet adatai Magyarországon csak ezekből az adatfelvételekből ismerhetők meg, így célszerűen az ezekből évente kapott hatalmas adatbázisok szolgálhatnak alapul a szociális partnerek által folytatott bér-érdekegyeztető tárgyalásokhoz.

A költségvetési körben létszámnagyságtól függetlenül minden egyes költségvetési intézmény részt

vesz az adatszolgáltatásban, mégpedig úgy, hogy a helyi költségvetési intézmények döntő többségéről – akik benne vannak az ún. TAKEH-ok központosított bérszámfejtési rendszerében – az adatszolgáltatás teljes körű, a többi költségvetési intézmény pedig csak a meghatározott napokon született – a mintába bekerült – dolgozókról teljesíti az adatszolgáltatást.

A fegyveres testületek hivatásos (ún. szolgálati jogviszonyos) dolgozóira csak 1999-től kezdődően terjed ki az adatgyűjtés.

1992 előtt 3 évenként került sor hasonló adatgyűjtésekre, így már 1983, 1986 és 1989 évekről is rendelkezünk egy-egy hatalmas adatállománnyal.

A mintába bekerült minden egyes dolgozóról rendelkezésre állnak a következő adatok:

- a munkáltató ágazata, létszámnagysága, a munkavégzés telephelye, a gazdálkodási forma, a tulajdonosi szerkezet;
- a munkavállaló bérbesorolása, foglalkozása, neme, kora, iskolai végzettsége.

Az egyénenkénti adatokat tartalmazó hatalmas adatbázisok alapján minden évben elkészülnek a következő feldolgozások:

- a szociális partnerek által egyeztetett, a bér-érdekegyeztetéshez alkalmazott ún. standard feldolgozások (amelyeket az érdekegyeztető tárgyalásokban részt vevő valamennyi konföderáció megkap);
- modellszámítások a minimálbér emelés várható hatásainak meghatározása céljából;
- a minisztérium Bérpolitikai Főosztálya igényei alapján készülő feldolgozások a kereseti arányok elemzéséhez és bemutatásához;
- feldolgozások az évente megjelenő négykötetes adattárhoz (nemzetgazdaság összesen, versenyszféra, költségvetési szféra, területi kötet), illetve ennek CD-s vátozatához.

A teljes adatbázist átveszi minden évben a KSH és egyes nemzetközi adatszolgáltatásokat, ennek felhasználásával tud teljesíteni (pl. az ILO ill. az OECD felé). Az OECD részére a Foglalkoztatási Hivatal is rendszeresen készít speciális feldolgozásokat.

Az egyénenkénti adatokat tartalmazó adatbázis lehetővé teszi a benne szereplő ismérvek tetszés szerinti kombinációjával képzett csoportokra készülő feldolgozásokat és a különböző csoportok összeté-

telének figyelembe vételével történő reális alapbér-, illetve kereset szerinti összehasonlításokat, az alapbérek és keresetek szóródásának, differenciáltságának vizsgálatát.

2002-től a felvételeken jelentős módosítások történtek annak érdekében, hogy a felmérés teljes mértékben megfeleljen az EU-ban négyévenként kötelező ún. keresetszerkezetfelmérés (Structure of Earnings Survey) előírásainak. A változások egyik lényeges eleme, hogy 2002. óta az adatgyűjtés kiterjed a rész-munkaidőben foglalkoztatottakra is.

Az EU rendelkezéseinek megfelelően a 2002-es és a 2006-os felvételek elemi adatait – anonimizált formában – átadtuk az Eurostat-nak.

FSzH-SREG: Az álláskeresői ellátások nyilvántartási rendszere

A kifizetett álláskeresői ellátások (álláskeresői járadék, álláskeresői segélyek és a vállalkozói járadék) számfejtési rekordjai és az ellátásban részesültek személyi adatait tartalmazó ún. törzs-rekordok felhasználásával jön létre az ellátottak teljes körű nyilvántartása. Ebben a nyilvántartásban pontosan nyomon lehet követni a pénzbeli ellátást kapók segélyezési eseményeit, a bekerülésük és kikerülésük pontos időpontját és a kikerülésük módját is (pl. elhelyezkedett, jogosultsága lejárt, kizárt, aktív eszközre ment át stb.).

Így ebből a hatalmas adatállományból tetszés szerinti időpontra elkészíthetők azt adott napon ellátásban részesülők részletes adatai, országosan és régiós, megyei valamint kirendeltségi bontásban is. A regisztráltakról készülő zárónapi statisztikával történő összehangolás érdekében a havi statisztikákat itt is minden hónap 20-ára készítjük el.

A havi statisztikák ezen kívül tartalmazzák az előző zárónap és a tárgyhavi zárónap közötti ún. érintett létszámadatokat is, vagyis azoknak a számát, akik a teljes hónap bármelyik napjára ellátást kaptak. Természetesen itt is elkészülnek a be- és kiáramlásokat mutató adatok is.

Kutatási szempontból fontos és igen hasznos körülmény, hogy a standard zárónapi statisztikákon kívül tetszés szerinti ismérvek szerinti csoportokat is nyomon lehet követni a segély-regiszterben, így pl. különböző időszakokban bekerültek közül lehet beáramlási mintákat venni és a nyilvántartásban nyomon követve őket, össze lehet hasonlítani a különböző kohorszok ellátásának lefolyását.

A korábban munkanélküli ellátásban részesültek részletes adatai a segélyregiszter alapján 1989. januártól kezdődően állnak rendelkezésre. Az első két évben még a jelenlegi ellátási rendszer elődje működött, a jelenlegi rendszert – ami azóta sokszor módosult – az 1991. évi IV. (Foglalkoztatási) törvény vezette be.

Az 1991 és 1996 közötti időszakra a nyilvántartás tartalmazza a pályakezdők munkanélküli segélyében részesültek időponti (stock) és áramlási (flow) adatait is. 1997 és 2005 között a rendszer tartalmazta a nyugdíj előtti munkanélküli segélyben részesülőket is.

Az álláskeresői ellátások regisztere a létszámadatokon kívül lehetővé teszi az ellátások átlagos hosszának és havi átlagos összegének megfigyelését is.

Az ellátásokra vonatkozó főbb adatokat a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal havonta publikálja. Ezek, valamint az idősoros adatok és a bértarifa felvételek főbb eredményei is elérhetők az Állami Foglalkoztatási Szolgálat internetes portálján (www.afsz.hu/statisztika).

MUNKAPIACI KUTATÁSOK VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIA 2007–2008

Válogatás magyarországi és külföldi könyvek, folyóiratok, műhelytanulmányok, statisztikai kiadványok és elektronikus információforrások munkapiaci témájú szakirodalmából

**Összeállította
BÁLINT ÉVA**

Bevezetés

I. Válogatás a hazai szakirodalomból

Könyvek

Könyvfejezetek

Folyóiratcikkek

Műhelytanulmányok

Statisztikai kiadványok

II. Válogatás a külföldi szakirodalomból

Könyvek

Könyvfejezetek

Folyóiratcikkek

Műhelytanulmányok

Nemzetközi szervezetek kiadványai

III. Szervezetek, intézmények, portálok

BEVEZETÉS

A Munkaerőpiaci tükör 2008. évi kötetébe a 2007 augusztusa és 2008 októberé között megjelent publikációkból válogattunk. A bibliográfia a magyar és közép-kelet európai munkapiac jellemzőivel foglalkozó fontos szakirodalomra terjed ki. A válogatást az idei könyv tematikájához kapcsolódóan kiegészítettük az alacsony foglalkoztatás okait feltáró és a szakmunkások munkapiaci helyzetét elemző publikációkkal.

A korszerű bibliográfiakészítés elveit követve igyekeztünk mindenütt megadni az elektronikus elérhetőségeket. A KSH és nemzetközi szervezetek kiadványaiból válogatva bővítettük a publikációk körét és új szolgáltatásként néhány, munkapiacsal kapcsolatos, szervezet, intézmény, portál elektronikus elérhetőségét is összegyűjtöttük. Törekedtünk arra, hogy bibliográfiánkban a releváns információkat lehetőség szerint a legteljesebben feltárjuk, a publikációkat könnyen áttekinthető, informatív módon csoportosítsuk.

A korábbi évekhez képest változott a bibliográfia szerkezete, 2008-ban új bontásban szerepeltetjük a publikációkat.

I. VÁLOGATÁS A HAZAI SZAKIRODALOMBÓL

Könyvek

- BORBÉLY TIBOR – BORS-FÜLÖP EDIT (szerk.): Munkaerő-piaci kutatások. Budapest : Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, 2008. <http://www.employment-policy.hu/>
- EHRENBERG, RONALD G. – SMITH, ROBERT S.: Korszak munkagazdaságtan : elmélet és közpolitika. Budapest : Panem, 2008. 672 p.
- FAZEKAS KÁROLY – CSERES-GERGELY ZSOMBOR – SCHARLE ÁGOTA (eds.): The Hungarian labour market, 2008 : Review and analysis. Budapest: Institute of Economics, HAS ; Hungarian Employment Foundation, 2008. 250 p. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- FAZEKAS KÁROLY – CSERES-GERGELY ZSOMBOR – SCHARLE ÁGOTA (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök, 2007. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet ; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2007. 276 p. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- FAZEKAS KÁROLY – KÖLLŐ JÁNOS – VARGA JÚLIA (szerk.): Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért, 2008. Budapest : Ecostat Kormányzati Gazdaság- és Társadalomstratégiai Kutató Intézet, 2008. 295 p. http://econ.core.hu/file/download/konferencia/zold_beliv.pdf
- FAZEKAS KÁROLY (szerk.): Közoktatás, iskolai tudás és munkapiaci siker. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. 199 p. (KTI Könyvek 9) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- FREY MÁRIA (szerk.): Szociális gazdaság kézikönyv. (szerzők: Csoba Judit, Frey Mária, G. Fekete Éva, Lévai Márta, Soltész Anikó). Budapest : Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2007. 236 old. http://www.szocialisgazdasag.hu/index.dw?mit=72&kiadvany_id=8
- GÁL RÓBERT IVÁN – IWASAKI, ICHIRO – SZÉMAN ZSUZSA (eds.): Assessing intergenerational equity. An interdisciplinary study of aging and pension reform in Hungary. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2008. 209 p.

- KÉZDI GÁBOR – SURÁNYI ÉVA: A hátrányos helyzetű tanulók oktatási integrációs programjának hatásvizsgálata, 2005–2007. Budapest : Educatio Kht., 2008.
- KOLOS TAMÁS – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): Társadalmi riport, 2008. Budapest : TÁRKI, 2008. 523 p. <http://www.tarki.hu/hu/publications/SR/2008/>
- KOLOS TAMÁS – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): Újratervezés : Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben. Kutatási jelentés a „Háztartások Életút Vizsgálata” (HÉV) alapján. Budapest : TÁRKI, 2008. 244 p.
- KONCZ KATALIN: Nők a munkaerő-piacon : Számvetés a rendszerváltástól napjainkig az Európai Unióban érvényesülő tendenciák és követelmények fényében. Budapest : BCE Women's Studies Központ, 2008. 308 p.
- MAKÓ CSABA et. al (eds.): Working it out?: The labour process and employment relations in the new economy. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2007. 240 p.
- MUNKAÜGYI ADATTÁR, 2008 : Az egyéni bérek és keresetek adatfelvétel főbb eredményei, 2007. május / [közread.] Foglalkoztatási és Szociális Hivatal Állami Foglalkoztatási Szolgálat Budapest: Fogl. és Szoc. Hiv., 2008. <http://internet.afsz.hu/sysres/adattar/index.html>
- NAGY GYULA (szerk.): Jóléti ellátások, szakképzés és munkakinálat. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. 103 p. (KTI Könyvek10.) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): Európai társadalmi jelentés, 2008. Budapest : TÁRKI Társadalomkutatási Intézet ; UniCredit Bank Hungary, 2008. 128 p. <http://www.tarki.hu/hu/research/unicredit/index.html>

Könyvfejezetek

- AUGUSZTINOVICS MÁRIA - KÖLLŐ JÁNOS: Pension system and fragmented labor market careers. In: Assessing intergenerational equity : An interdisciplinary study of aging and pension reform in Hun-

- gary / eds. Róbert Iván Gál, Ichiro Iwasaki, Zsuzsa Széman. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2008. p. 197-205.
- AUGUSZTINOVICS MÁRIA - KÖLLŐ JÁNOS: Változó feltételek a korhatár előtti nyugdíjazásban. In: Munkaerőpiaci tükrök 2007 / szerk. Fazekas K., Cseres-Gergely Zs., Scharle Á. Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet ; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2007. p. 116-117. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- BALCSÓK ISTVÁN: Új horizontok - régi problémák, avagy az Észak-alföldi régió munkaerőpiaca európai és magyarországi összehasonlításban. In: Regionalitás, területfejlesztés és modernizáció az észak-alföldi régióban / szerk. Baranyi Béla, Nagy János. Debrecen: Debreceni Egyetem. Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, 2008. p. 161-170.
- BÁLINT MÓNICA - KÖLLŐ JÁNOS: Gyermeknevelési támogatások. In: Munkaerőpiaci tükrök 2007 / szerk. Fazekas K., Cseres-Gergely Zs., Scharle Á. Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet ; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2007. p. 54-71. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- BÁLINT MÓNICA - KÖLLŐ JÁNOS: The labour supply effects of maternity benefits. In: The Hungarian labour market, 2008 : Review and analysis / eds. Károly Fazekas, Zsombor Cseres-Gergely, Ágota Scharle. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Hungarian Employment Foundation, 2008. p. 53-71. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- BALOGH ANIKÓ: Retrospektív vagy longitudinális vizsgálatok? – A foglalkozástörténet példáján. In: Újratervezés : Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben : Kutatási jelentés a „Háztartások Életút Vizsgálata” (HÉV) alapján. / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György Budapest : TÁRKI, 2008. p. 239-244.
- BERNÁT ANIKÓ – PÁTHY-DENCŐ BLANKA: Életszínavonalutak : az életkörülmények görbéi és egyenesei. In: Újratervezés : Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben : Kutatási jelentés a „Háztartások Életút Vizsgálata” (HÉV) alapján. / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György Budapest : TÁRKI, 2008. p. 147-157.
- CSAPÓ BENŐ: A magyar iskolarendszer adaptációs problémái : A tudás minősége. In: Közoktatás, iskolai tudás és munkapiaci siker / szerk. Fazekas Károly. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. p. 113-130. (KTI Könyvek 9) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR – SCHARLE ÁGOTA: Jóléti ellátások, munkakínálati hatások és szabályozási gyakorlat. In: Munkaerőpiaci tükrök 2007 / szerk. Fazekas K., Cseres-Gergely Zs., Scharle Á. Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet ; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2007. 33-49. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR - SCHARLE ÁGOTA (szerk.): Közelkép : Jóléti ellátások és munkakínálat In: Munkaerőpiaci tükrök 2007 / szerk. Fazekas Károly, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet ; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2007. p. 31-133. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR - SCHARLE ÁGOTA: Social welfare provision, labour supply effects and policy making. In: The Hungarian labour market, 2008 : Review and analysis / eds. Károly Fazekas, Zsombor Cseres-Gergely, Ágota Scharle. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Hungarian Employment Foundation, 2008. p. 33-49. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR: Incentive effects in the pension system of Hungary. In: The Hungarian labour market, 2008 : Review and analysis / eds. Károly Fazekas, Zsombor Cseres-Gergely, Ágota Scharle. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Hungarian Employment Foundation, 2008. p. 103-115. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- CSERES-GERGELY ZSOMBOR: Ösztönzési hatások a magyarországi nyugdíjrendszerben. In: Munkaerőpiaci tükrök 2007 / szerk. Fazekas Károly, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet ; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2007. p. 103-116. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- FAZEKAS KÁROLY - KÖLLŐ JÁNOS - LAKATOS JUDIT - LÁZÁR GYÖRGY (eds.): Statistical data [2008] In: The Hungarian labour market, 2008 : Review and analysis / eds. Károly Fazekas, Zsombor Cseres-Gergely, Ágota Scharle. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Hungarian Employment Foundation, 2008. p. 169-247. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- FAZEKAS KÁROLY - KÖLLŐ JÁNOS - LAKATOS JUDIT - LÁZÁR GYÖRGY: Statisztikai adatok [2007]. In: Munkaerőpiaci tükrök 2007 / szerk. Fazekas Károly, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet ; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2007. p. 173-251. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>

- FIRLE RÉKA – SCHARLE ÁGOTA – SZABÓ PÉTER ANDRÁS: A rendszeres szociális segély munkakínálati hatása. In: Munkaerőpiaci tükrök, 2007 / szerk. Fazekas Károly, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota. Budapest, MTA KTI – OFA, 2007, p. 75-87. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- FREY MÁRIA: Aktív munkaerőpiaci eszközök működésének értékelése 2001-2006 között és változásai 2007-ben. In: Munkaerőpiaci tükrök, 2007 / szerk. Fazekas Károly, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota. Budapest: MTA KTI-OFA, 2007. p. 135-251 <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- FREY MÁRIA: Evaluation of active labour market programmes between 2001–2006 and the main changes in 2007. In: The Hungarian labour market, 2008 : Review and analysis / eds. Károly Fazekas, Zsombor Cseres-Gergely, Ágota Scharle. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Hungarian Employment Foundation, 2008. p. 135-168. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- GÁBOS ANDRÁS – SZIVÓS PÉTER: A gyermekkorú háttér és az iskolázottság. In: Róbert Péter: Foglalkozási turbulencia Magyarországon, 1992-2007. In: Újratervezés : Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben : Kutatási jelentés a „Háztartások Életút Vizsgálata” (HÉV) alapján. / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György Budapest : TÁRKI, 2008. p. 121-134.
- GALASI PÉTER: Önkormányzati szociális segélyezés. In: Jóléti ellátások, szakképzés és munkakínálat / szerk. Nagy Gyula. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. p.56-80. (KTI Könyvek10.) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- HAJDÚ ZITA: Az idegen nyelvi munkaerő-piaci igényeket meghatározó tényezők az Észak-alföldi régióban. In: Regionalitás, területfejlesztés és modernizáció az észak-alföldi régióban / szerk. Baranyi Béla, Nagy János. Debrecen: Debreceni Egyetem. Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, 2008. p. 195-202.
- HÁRS ÁGNES: Csatlakozás és csatlakozás - a magyar munkaerőpiac és a migráció. In: Társadalmi riport 2008./szerk Kolosi Tamás, Tóth István György. Budapest: TÁRKI, p. 108-128. <http://www.tarsadalomkutas.hu/termek.php?termek=TPUBL-A-809>
- HAVAS GÁBOR: Esélyegyenlőség, deszegregáció. In: Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért, 2008 / szerk. Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia. Budapest : Ecosat Kormányzati Gazdaság- és Társadalomstratégiai Kutató Intézet, 2008. p 121-138. http://econ.core.hu/file/download/konferencia/zold_beliv.pdf
- HERMANN ZOLTÁN: Hogyan értelmezzük az iskola-rendszer minőségi mutatóit nemzetközi összehasonlításban? In: Közoktatás, iskolai tudás és munkapiaci siker /szerk. Fazekas Károly. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. p. 43-71. (KTI Könyvek 9) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- KERTESI GÁBOR - KÉZDI GÁBOR: A roma és nem roma fiatalok középiskolai továbbtanulása : Első eredmények a TÁRKI-Educatio Életpálya-felmérése alapján. In: Társadalmi riport 2008 / Kolosi Tamás, Tóth István György. Budapest : TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, 2008. p. 344-362. <http://www.tarsadalomkutas.hu/termek.php?termek=TPUBL-A-821>
- KERTESI GÁBOR: A közoktatási intézmények teljesítményének mérése-értékelése, az iskolák elszámoltathatósága. In: Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért, 2008 / szerk. Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia. Budapest : Ecosat Kormányzati Gazdaság- és Társadalomstratégiai Kutató Intézet, 2008. p. 167-189. http://econ.core.hu/file/download/konferencia/zold_beliv.pdf
- KÉZDI GÁBOR - SURÁNYI ÉVA: A hátrányos helyzetű tanulók integrált oktatását segítő OOIH-program hatásvizsgálata : Módszertani háttér és néhány eredmény. In: Közoktatás, iskolai tudás és munkapiaci siker /szerk. Fazekas Károly. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. p. 169-199. (KTI Könyvek 9) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- KÉZDI GÁBOR: Nem csupán a rendszerváltás következménye : A szakiskolai képzés hanyatló hozadékai mögött álló okok Magyarországon. In: Közoktatás, iskolai tudás és munkapiaci siker /szerk. Fazekas Károly. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. p. 73-94. (KTI Könyvek 9) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- KOLOSI TAMÁS – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY – KELLER TAMÁS: Nyertesek és vesztesek : intragenerációs mobilitás a rendszerváltás évtizedeiben. In: Újratervezés : Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben : Kutatási jelentés a „Háztartások Életút Vizsgálata” (HÉV) alapján. / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György Budapest: TÁRKI, 2008. p. 11-50.
- KÖLLŐ JÁNOS (összeáll.): A gyermeknevelési támogatások munkaerő-piaci hatásai. In: Jóléti ellátások, szakképzés és munkakínálat /szerk. Nagy Gyula.

- Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. p. 31-55. (KTI Könyvek10.) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- KÖLLŐ JÁNOS: Foglalkoztatáspolitikai eszközök az oktatási reformok sikerének előmozdítására. In: Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért, 2008 / szerk. Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia. Budapest : Ecostat Kormányzati Gazdaság- és Társadalomstratégiai Kutató Intézet, 2008. p. 259-273. http://econ.core.hu/file/download/konferencia/zold_beliv.pdf
- KÖLLŐ JÁNOS: Munkahelyi olvasási követelmények és a képzetlen munkaerő foglalkoztatása Nyugat- és Közép-Kelet-Európában. In: Közoktatás, iskolai tudás és munkapiaci siker / szerk. Fazekas Károly. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. p. 13-41. (KTI Könyvek 9) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- KÖRÖSI GÁBOR: Job creation and job destruction in Hungary. In: Working it out?: The labour process and employment relations in the new economy / ed. by Csaba Makó et al. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2007. p. 107-134.
- LANNERT JUDIT: Iskolázottság, iskolarendszer és oktatáspolitikai. In: Társadalmi riport 2008 / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György. Budapest : TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, 2008. p. 324-343. <http://www.tarsadalomkutas.hu/termek.php?termek=TPUBL-A-820>
- LISKÓ ILONA: Szakképzés és lemorzsolódás. In: Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért, 2008 / szerk. Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia. Budapest : Ecostat Kormányzati Gazdaság- és Társadalomstratégiai Kutató Intézet, 2008. p. 95-119. http://econ.core.hu/file/download/konferencia/zold_beliv.pdf
- MEDGYESI MÁRTON: A jövedelmek eloszlása az EU országaiban. In: Társadalmi riport 2008 / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György. Budapest : TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, 2008. p. 148-167. <http://www.tarsadalomkutas.hu/termek.php?termek=TPUBL-A-811>
- MOEREL, HANS W. J.: Knowledge acquisition and sectoral training. In: Working it out?: The labour process and employment relations in the new economy / ed. by Csaba Makó et al. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2007. p. 181-198.
- NEUMANN LÁSZLÓ: Az Európai Unió munkaügyi direktíváinak magyarországi átvétele, és annak munkahelyi hatásai : A jogutódlás esete. In: Európai Magyarország, 2007 : Társadalomtudományi áttekintés. / szerk. Kovách Imre [et al.]. Budapest : MTA PTI [etc.], 2007. 369 p.
- NEUMANN LÁSZLÓ – NACSA BEÁTA: A kollektív szerződések ereje, a szabályozás hatékonysága. In: Szociális párbeszéd új keretek között / szerk. Berki Erzsébet. Budapest : Foglalkoztatási és Szociális Hivatal – Társadalmi Párbeszéd Központ, 2008. p. 79–108.
- RÓBERT PÉTER: Foglalkozási turbulencia Magyarországon, 1992-2007. In: Újratervezés : Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben : Kutatási jelentés a „Háztartások Életút Vizsgálata” (HÉV) alapján. / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György Budapest : TÁRKI, 2008. p. 51-64.
- SCHARLE ÁGOTA - CSERES-GERGELY ZSOMBOR (eds.): In focus : Social welfare and labour supply. In: The Hungarian labour market, 2008 : Review and analysis / eds. Károly Fazekas, Zsombor Cseres-Gergely, Ágota Scharle. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Hungarian Employment Foundation, 2008. p. 31-134. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- SCHARLE ÁGOTA Foglalkoztatás, intézményrendszer és foglalkoztatáspolitikai. In: Társadalmi riport 2008 / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György. Budapest : TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, 2008. p.257-289. <http://www.tarsadalomkutas.hu/termek.php?termek=TPUBL-A-817>
- SCHARLE ÁGOTA: A rokkantnyugdíjazás növekedésének munkapiaci okai. In: Munkaerőpiaci tükrök, 2007 / szerk. Fazekas Károly, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota. Budapest: MTA KTI-OFA, 2007. p. 91-100. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- SCHARLE ÁGOTA: A tényeken alapuló szakpolitika működése egy foglalkoztatást ösztönző program példáján. In: Munkaerőpiaci tükrök, 2007 / szerk. Fazekas Károly, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota. Budapest: MTA KTI-OFA, 2007. p. 118-127. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- SCHARLE ÁGOTA: Korai nyugdíjba vonulás. In: Jóléti ellátások, szakképzés és munkakínálat /szerk. Nagy Gyula. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. p. 81-103. (KTI Könyvek10.) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- SIK ENDRE - SIMONOVITS BORI: Egyenlő bánásmód és diszkrimináció. In: Társadalmi riport 2008 / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György. Budapest : TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, 2008. p.363-383. <http://www.tarsadalomkutas.hu/termek.php?termek=TPUBL-A-822>
- SIK ENDRE: Rejtőzködő gazdaság. In: Társadalmi riport 2008 / szerk. Kolosi Tamás, Tóth István György. Bu-

- dapest : TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, 2008. p. 239-256. <http://www.tarsadalomkutatasi.hu/termek.php?termek=TPUBL-A-816>
- SLOMP, HANS: Forwards or back to the market? Employment relations in Europe. In: Working it out?: The labour process and employment relations in the new economy / ed. by Csaba Makó et al. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2007. p. 137-
- SZABÓ PÉTER ANDRÁS: A közfoglalkoztatási programok működése és eredményessége. In: Munkaerőpiaci tükrök, 2007 / szerk. Fazekas Károly, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota. Budapest: MTA KTI-OFA, 2007. p. 87-90. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- VARGA JÚLIA (összeáll.): Szakképzés. In: Jóléti ellátások, szakképzés és munkakínálat /szerk. Nagy Gyula. Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2008. p. 9-29. (KTI Könyvek10.) <http://econ.core.hu/kiadvany/ktikonyvek2008.html>
- VARGA JÚLIA: Az iskolaügy intézményrendszere, finanszírozása. In : Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért, 2008 / szerk. Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia. Budapest : Ecosstat Kormányzati Gazdaság- és Társadalomstratégiai Kutató Intézet, 2008. p.235-258. http://econ.core.hu/file/download/konferencia/zold_beliv.pdf
- VARGA JÚLIA: Labour market trends in Hungary, 2007. In: The Hungarian labour market, 2008 : Review and analysis / eds. Károly Fazekas, Zsombor Cseres-Gergely, Ágota Scharle. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Hungarian Employment Foundation, 2008. p. 13-30. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- VARGA JÚLIA: Munkapiaci trendek Magyarországon, 2006. In: Munkaerőpiaci tükrök, 2007 / szerk. Fazekas Károly, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota. Budapest: MTA KTI-OFA, 2007 p. 13-29. <http://econ.core.hu/kiadvany/mt.html>
- WARHURST, CHRIS: Developing the knowledge economy : Skills, skill formation and government intervention. In: Working it out?: The labour process and employment relations in the new economy / ed. by Csaba Makó et al. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2007. p. 199-215.
- Folyóiratcikkek**
- BABUSIK FERENC: A román foglalkoztatási diszkriminációja a munkaerőpiacon : Egy empirikus vállalatkutatás eredményei. *Esély*. 19. évf. 2008. 2. sz. 47-70.
- BÁLINT MÓNICA - KÖLLŐ JÁNOS: A gyermeknevelési támogatások munkaerő-piaci hatásai. *Esély* 19. évf. 2008. 1. sz. 3-27.
- BAKOS PÉTER - BENCZÚR PÉTER - BENEDEK DÓRA: Az adóköteles jövedelem rugalmassága : Becslés és egy egykulcsos adórendszerre vonatkozó számítás a 2005. évi magyar adóváltozások alapján. *Közgazdasági szemle*. 55. évf. 2008. 9. sz. p. 733-762. <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1043>
- BAUER PÉTER - EPPICH GYÖZÖ - NOBILIS BENEDEK - VIRÁG BARNABÁS: Makrogazdasági statisztikák elemzői szemmel. *Statisztikai Szemle* 86. évf.. 2008. 7-8. sz. p. 666-694. http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/PAGE/STATSZEMLE/STATSZEMLE_ARCHIVUM/2008_ARCHIVUM/2008_07_08/BAUERTORD.PDF
- BELYÓ PÁL: A rejtett gazdaság nagysága és jellemzői. *Statisztikai Szemle* 86. évf. 2008. 2. sz. http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/PAGE/STATSZEMLE/STATSZEMLE_ARCHIVUM/2008_ARCHIVUM/2008_02/BELYO.PDF
- BERNÁTH LÁSZLÓNÉ: A szakképzés szerkezeti, szervezeti átalakításáról. *Szakoktatás* 57. évf. 2007. 6. sz. p. 1-7.
- BÓDIS LAJOS-NAGY GYULA: Empirikus vizsgálatok a munkanélküli-ellátások magatartási előírásainak ellenőrzéséről. *Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás* 2008. 1. sz. <http://www.kormanyzas.hu/081/2.php>
- BORBÉLY-PECZE TIBOR BORS: Az aktív korú inaktívak mobilizálása : Esetszintű együttműködés az önkormányzati szociális rendszerek és az állami foglalkoztatási szolgálatok között, néhány OECD-ország gyakorlatában. *Esély* 19. évf. 2008. 4. sz. p. 53-76.
- DARA PÉTER - SZETEI TIBOR - CZAKÓ NORBERT: Létszámtervezés és -gazdálkodás, munkaerőpiac. *Munkaügyi Szemle*. 52. évf. 2008. 1. sz. p. 82-90.
- DÁVID JÁNOS - FÜLÖP EDIT: A munkaerő-kereslet szakmaszerkezeti előrejelzése : A kereslet és az oktatási kibocsátás egybevetése. *Munkaügyi Szemle*. 52. évf. 2008. 3. sz. p. 61-69. http://munkaugyiszemle.hu/user_file/david-fulop.pdf
- DEREGÁN GÁBOR: Képzés és gazdaság. *Felnőttképzés* 6. évf. 2008. 1. sz. p. 38-41.
- ÉKES ILDIKÓ: Foglalkoztatás és munkahelybővítés - nemzetközi kitekintéssel. *Statisztikai Szemle* 86. évf. 2008. 10-11. sz. http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/PAGE/STATSZEMLE/STATSZEMLE_ARCHIVUM/2008_ARCHIVUM/2008_10_11/EKES.PDF

- FARKAS PÉTER: A közgazdasági elméleti iskolák a foglalkoztatásról, különös tekintettel a globalizáció hatásaira I. rész.: *Munkaügyi Szemle* 51. évf. 2007. 9. sz. p. 27-31.; II. rész: 51. évf. 2007. 10. sz. p. 26-30.
- FEHÉRVÁRI ANIKÓ - LISKÓ ILONA - TÖRÖK BALÁZS: Munkáltatói tapasztalatok a tanulószerveződésről I. rész. *Szakképzési Szemle* 23. évf. 2007. 4. sz. p. 374-394. és II. rész: *Szakképzési Szemle* 24. évf. 2008. 1. sz. p. 7-36. III. rész: *Szakképzési Szemle* 24. évf. 2008. 2. sz. p. 113-135.
- FORGÁCS KATALIN: Gyorsabb növekedés a több és jobb munkahelyért? *Munkaügyi Szemle* 52. évf. 2008. 2. sz. p. 99-101.
- GALASI PÉTER - NAGY GYULA: Jövedelmek és munkanélküli-ellátások. *Közgazdasági Szemle* 55. évf. 2008. 6. sz. p. 473-502. <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=1000>
- GERE ILONA: Képzést támogató szolgáltatások a hátrányos helyzetű emberek munkaerő-piaci integrációjának elősegítésére. *Felnőttképzés* 5. évf. 2007. 2. sz. p. 37-41.
- GLOBÁLIS FOGLALKOZTATÁSI TENDENCIÁK, 2007 : ILO jelentés a foglalkoztatás alakulásáról. *Esély* 18. évf. 2007. 2. sz. 117-122. <http://www.szochalo.hu/hireink/article/112241/3568/>
- HABÓK ANITA - SZUCHY RÓBERT: A szakképzés helyzete az Európai Unióban. *Új Pedagógiai Szemle* 57. évf. 2007. 2. p. 55-63. <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2007-02-vt-Tobbek-Szakkepzes>
- HARCSA ISTVÁN: A munkaerő-piaci pozíció és a háztartásösszetétel változásának vizsgálata dinamikus jelzőszámokkal. *Statistikai Szemle* 86. évf. 2008. 5. sz. p. 458-482. http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/PAGE/STATSZEMLE/STATSZEMLE_ARCHIVUM/2008_ARCHIVUM/2008_05/HARCSATORD.PDF
- HITI HAJNALKA: Foglalkoztatási stratégiák, foglalkoztatási paktumok. *Közjogi Szemle* 1. évf. 2008. 2. sz. p. 42-46. http://www.matarka.hu/cikk_list.php?fusz=35411
- HORVÁTH TAMÁS: Az átalakuló hazai felsőoktatás munkaerő-piaci szemmel. *Felsőoktatási Műhely* 2007. 1. sz. p. 43-49.
- HUDOMIET PÉTER - KÉZDI GÁBOR: Az aktív munkaerő-piaci programok nemzetközi tapasztalatai. *Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás* 2008. 1. sz. <http://www.kormanyzas.hu/081/1.php>
- KELEMEN NÓRA: Munkanélküliség az Európai Unió tagállamaiban. *Európai Tükör*. 13. évf. 2008. 1. sz. p. 138-150. <http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulugyminiszterium/Kiadvanyaink/Eur%C3%B3pai+T%C3%BCk%C3%B6r/>
- KERESZTES LÁSZLÓ LÓRÁNT - VÁMOSI TAMÁS: Foglalkoztatási helyzet a Dél-Dunántúli aprófalvaiban. *Tudásmenedzsment* 9. évf. 2008. 1. sz. p. 61-67.
- KISS LÁSZLÓ: Munkaerő-piaci stratégiák, munkáltatói elvárások és a diplomások : A felsőfokú végzettségűek munkaerő-piaci elhelyezkedésének néhány kérdéséről. *Felsőoktatási Műhely* 2008. 1. sz. p. 83-94. http://www.felvi.hu/bin/content/dload/felsooktatasi-muhely/FeMu_2008_1/fmuhely_200801_02_kiss.pdf
- KOMISZÁR JÁNOS: Változás és stabilitás a szak- és felnőttképzésben. *Felnőttképzés* 6. évf. 2008. 1. sz. p. 49-54.
- KONCZ KATALIN: Nemek szerinti bér- és keresetkülönbség Magyarországon és az Európai Unióban. *Munkaügyi Szemle* 52. évf. 2008. 4. sz. p. 61-76.
- KÖLLŐ JÁNOS: Foglalkoztatáspolitikai eszközök az érettségivel nem rendelkezők munkaerő-piaci helyzetének javítására. *Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás* 2008. 1. sz. <http://www.kormanyzas.hu/081/3.php>
- KUTAS JÁNOS - TÓTH LÁSZLÓ: A foglalkoztatási ráta magasabb annál, mint amilyennek hisszük. *Munkaügyi Szemle*. 51. évf. 2007. 9. sz. p. 18-22.
- KUTAS JÁNOS: A foglalkoztatáspolitikai követelményei az információrendszerrel szemben. *Statistikai Szemle* 5. évf. 2007. 7. sz. p. 623-652. http://portal.ksh.hu/pls/portal/docs/PAGE/STATSZEMLE/STATSZEMLE_ARCHIVUM/2007_ARCHIVUM/2007_07/KUTAS.PDF
- LÉVAI JÓZSEF: Képzés, kétszintű képzés munkaadói szemszögből. *Competitio* 7. évf. 2008. 1. sz. p. 169-174.
- LINDNER SÁNDOR: Munkaerő-piaci helyzet a 2008. év eleji adatok tükrében. *Humánpolitikai Szemle*. 19. évf. 2008. 6. sz. p. 11-16.
- MOLNÁR GYÖRGY - KAPITÁNY ZSUZSA: Bizonytalanság és a jövedelmek újraelosztása iránti igény Magyarországon. *Közgazdasági Szemle* 54. évf. 2007. 3. sz. p. 201-232. <http://www.kszemle.hu/tartalom/cikk.php?id=900>
- MUNKÁCSY FERENC: Munkaerő-piaci politikák felsőfokon. *Munkaügyi Szemle*. 52. évf. 2008. 2. sz. p. 102-103.
- OROSZI SÁNDOR – VERESS JÓZSEF: Egyensúlyi bérek a tőkeletes munkapiacon – bérek a globális piacokon. *Fejlesztés és Finanszírozás* 2008. 1. sz. p. 3-11. <https://ffdf.mfb.hu/2008-1/10548-4ad6>

- RADÓ PÉTER: Oktatási egyenlőtlenségek Magyarországon. *Esély* 18. évf. 2007. 4. sz. p. 24-36. <http://szochalo.hu/hireink/article/113987/3218/>
- RADVÁNSZKI ÁDÁM - SÜTŐ ATTILA: Hol a határ? : Helyi munkaerő-piaci rendszerek Magyarországon : Egy közép-európai transznacionális projekt újdonságai a hazai településpolitika számára. *Falu, város, régió* 2007. 3. sz. p. 45-54. <http://www.vati.hu/main.php?folderID=2034>
- SCHARLE ÁGOTA: Nőhet-e a foglalkoztatás, ha nem nő a gazdaság? *Esély*. 19. évf. 2008. 2. sz. p. 15-25.
- SELMECZY IVÁN - TÓTH ISTVÁN JÁNOS: Az üzleti szektor diplomás pályakezdők iránti kereslete 2007-ben. *Felsőoktatási Műhely* 2008. 1. sz. p. 95-107. http://www.felvi.hu/bin/content/dload/felsooktatasi-muhely/FeMu_2008_1/fmuhely_200801_02_selmeczy-toth.pdf
- SÓS TAMÁS: Piacképes szakképzés - a szak- és felnőttképzés struktúrájának átalakítása 2007. *Comitatus - önkormányzati szemle* 17. évf. 2007. 9. sz. p. 75-80.
- SZALAI JÚLIA: Széttartó jövőképek. *Esély* 19. évf. 2008. 2. sz. p. 26-46.
- SZENES GYÖRGY: Az iskolarendszerű szakképzés jele és jövője. *Szakképzési Szemle* 23. évf. 2007. 3. sz. p. 293-299.
- SZÉP ZSÓFIA: A szakképzés és a felnőttképzés hatékonysága. *Felnőttképzés* 6. évf. 2008. 2. sz. p. 39-43.
- SZIGETI FERENC: Foglalkoztatási paktumok feketén-fehéren. *Humánpolitikai Szemle* 18. évf. 2007. 6. sz. p. 17-27.
- TERNOVSZKY FERENC: Család és munka. *Tudásmedzsment* 9. évf. 2008. 1. sz. p. 78-84.
- TORGYIK JUDIT - HINEK MÁTYÁS - MILE CSILLA: Célzott munkaerő-piaci kutatás a Közép-Dunántúli régióban. *Szakképzési Szemle* 23. évf. 2007. 4. sz. p. 407-434.
- VADENBERGHE, ANN-SOPHIE: Munkaszerződések. *Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás* 2008. 1. sz. <http://www.kormanyzas.hu/081/4.php>
- VANICSEK MÁRIA - RIGLER ANDRÁS: A munkaerőpiac nemi egyenlőtlenségei. *Vezetéstudomány* 38. évf. 2007. sz. p. 17-28.
- Műhelytanulmányok**
- BÍRÓ ANIKÓ - VINCZE JÁNOS: A gazdaság fehérítése: büntetés és ösztönzés. Költségek és hasznok egy modellszámítás tükrében. Budapest : Institute of Economics, HAS Műhelytanulmányok/Discussion Papers No. 2008/14. http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP_0814.pdf
- BLASKÓ ZSUZSA: Does early maternal employment affect non-cognitive children outcomes? Budapest : Institute of Economics, HAS ; Department of Human Resources, Corvinus University of Budapest, Budapest Working Papers On The Labour Market BWP 2008/5. <http://econ.core.hu/kiadvany/bwp.html>
- FAZEKAS MIHÁLY: A rejtett gazdaságból való kilépés dilemmái. Esettanulmány - budapesti futárszolgálatok, 2006-2008. Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet , Műhelytanulmányok MT-DP 2008/12. http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP_0812_korr.pdf
- GALASI PÉTER - NAGY GYULA: Az aktív munkaerő-piaci programokba kerülés esélyei: képzés, bértámogatás, közhasznú munka. Budapest : MTAKözgazdaságtudományi Intézet ; Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék BWP 2008/7. <http://econ.core.hu/kiadvany/bwp.html>
- GALASI PÉTER: A felsőfokú végzettségű munkavállalók munkaerő-piaci helyzete és foglalkozásuk-iskolai végzettségük illeszkedése. Budapest : MTAKözgazdaságtudományi Intézet ; Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék BWP 2008/3. <http://econ.core.hu/kiadvany/bwp.html>
- GALASI PÉTER: A túl- és az alulképzés bérhozáma 25 országban. Budapest : MTAKözgazdaságtudományi Intézet ; Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék BWP 2008/6. <http://econ.core.hu/kiadvany/bwp.html>
- GALASI PÉTER: The effect of educational mismatch on wages for 25 countries. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Department of Human Resources, Corvinus University of Budapest, Budapest Working Papers on the Labour Market BWP 2008/8. <http://econ.core.hu/kiadvany/bwp.html>
- HÁMORI SZILVIA: Adult education in the European Union – with a focus on Hungary. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Department of Human Resources, Corvinus University of Budapest, Budapest Working Papers On The Labour Market BWP 2008/2) <http://econ.core.hu/kiadvany/bwp.html>
- HÁMORI SZILVIA: The effect of school starting age on academic performance in Hungary. Budapest: Institute of Economics, HAS; Department of Human Resources, Corvinus University of Budapest, Budapest Working Papers On The Labour Market BWP 2007/2. <http://www.econ.core.hu/doc/bwp/bwp/bwp0702.pdf>
- HERMANN ZOLTÁN: Iskolai kiadási egyenlőtlenségek, 1992-2005. Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet , Műhelytanulmányok MT-DP 2007/08

<http://econ.core.hu/file/download/mtdp/mtdp0708.pdf>

LACKÓ MÁRIA: Az adóráták és a korrupció hatása az adóbevételekre - nemzetközi összehasonlítás : OECD országok, 2000-2004. Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet , Műhelytanulmányok MT-DP 2008/8. <http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP%200808javLacko.pdf>

LACKÓ MÁRIA : Interrelationships of the hidden economy and some visible segments of the labour market. Budapest : Institute of Economics, HAS Műhelytanulmányok/Discussion Papers No. 2007/7. <http://econ.core.hu/file/download/mtdp/mtdp0707.pdf>

LOVÁSZ ANNA: Competition and the Gender Wage Gap: New Evidence from Linked Employer-Employee Data in Hungary, 1986-2003. Budapest : Institute of Economics, HAS ; Department of Human Resources, Corvinus University of Budapest, Budapest Working Papers On The Labour Market BWP 2008/4 <http://econ.core.hu/kiadvany/bwp.html>

Statisztikai kiadványok

A foglalkoztatási, jövedelmi és fogyasztási jellemzők regionális különbségei. / Központi Statisztikai Hivatal Debreceni Igazgatósága, Központi Statisztikai Hivatal Szegedi Igazgatósága, 2008. http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/fogl_jov_jell.pdf

A gazdasági fejlődés regionális különbségei Magyarországon 2007-ben. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 2008. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/debrecengazdfejl/debrecengazdfejl07.pdf>

A keresetek alakulása Magyarországon és az unióban, 2007. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Tükör 2. évf. 84. sz. 2008. június 27. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel308041.pdf>

A társadalmi juttatások jellemzői az Európai Unióban és Magyarországon 2005-ben. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Tükör 2. évf. 99. sz. 2008. augusztus 15. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/szocved/szocved05.pdf>

Foglalkoztatottság, keresetek a Közép-Dunántúlon / kész. Baunok László, Sinkovics Katalin. Veszprém : KSH Veszprémi Igazgatósága, 2007. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/veszpremfoglker.pdf>

[ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/veszpremfoglker.pdf](http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/veszpremfoglker.pdf)

Főbb munkaügyi folyamatok, 2008. január-június. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Tükör 2. évf. 131. sz. 2008. október 1. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/fmf/fmf20806.pdf>

Létszám és kereset a nemzetgazdaságban 2008. január-július. Budapest: Központi statisztikai Hivatal, Gyorstájékoztató. 2008. szeptember 17. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/let/let20807.pdf>

Magyarország számokban, 2007. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal, 2008. http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/magyarorszag_szamokban.pdf

Magyarország, 2007. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal, 2008. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2007.pdf>

Munkabalesetek és a munkával kapcsolatos egészségkárosodások, 2007. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Tükör 2. évf. 6. sz. 2008. február 5. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/munkabaleset07.pdf>

Munkaerő-piaci jellemzők 2008 II. negyedévében. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Tükör 2. évf. 103. sz. 2008. szeptember 2. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/munkero/munkero082.pdf>

Munkahelyi képzések. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Tükör 2. évf. 46. sz. 2008. április 23. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/mhelykepz.pdf>

Oktatási adatok, 2007/2008. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Tükör 2. évf. 41. sz. 2008. április 8. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/okt0708.pdf>

Szakmai képzés Magyarországon. Budapest : Központi Statisztikai Hivatal Statisztikai Tükör 1 évf. 88. sz. 2007. november 28. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel307091.pdf>

Társadalmi ellátórendszerek, 2006 /Készült: a Központi Statisztikai Hivatal munkatársainak közreműködésével Budapest, 2007. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/tarsellatorendszer.pdf>

II. VÁLOGATÁS A KÜLFÖLDI SZAKIRODALOMBÓL

Könyvek

- ATKINSON, ANTHONY B.: The changing distribution of earnings in OECD countries. Oxford : Oxford University Press, 2008. 480 p.
- CAZES, SANDRINE – NESPOROVA, ALENA (eds): Flexicurity: a relevant approach in Central and Eastern Europe. Geneva : International Labour Office, 2007. 262 p.
- DI DOMENICO, GERMANA – SPATTINI, SILVIA: New European approaches to long-term unemployment : what role for public employment services and what market for private stakeholders? Austin : Kluwer Law International, 2008. 254 p.
- EYRAUD, FRANÇOIS – VAUGHAN-WHITEHEAD, DANIEL: The evolving world of work in the enlarged EU : Progress and vulnerability. Geneva : International Labour Office, 2007. 582 p.
- KLUVE, JOCHEN: Active Labor Market Policies in Europe: Performance and Perspectives. Springer, 2007. 222 p.

Könyvfejezetek

- KÖLLŐ JÁNOS - NACSA BEÁTA: Flexibility for some, security for others? : Hungary's experience. In: Flexicurity: a relevant approach in Central and Eastern Europe / eds. Cazes, Sandrine, Nesporova, Alena. Geneva : ILO, 2007. p. 121-149.
- KÖLLŐ JÁNOS - NACSA BEÁTA: Hungary : Employment instability due to fixed-term contracts. In: The evolving world of work in the enlarged EU : Progress and vulnerability /eds. Eyraud, François, Vaughan-Whitehead, Daniel. Geneva : International Labour Office, 2007. p. 319-359.
- NEUMANN LÁSZLÓ: European labour standards' impacts on accession countries: The Hungarian case. In: Industrial Relations in the New Europe : Enlargement, Integration and Reform./eds. Peter Leisink, Bram Steijn, Ulke Veersma. London : Edward Elgar, 2007. p. 63–80.

Folyóiratcikkek

- BABECKY, JAN – DYBCZAK, KAMIL: Real wage flexibility in the enlarged EU: evidence from a structural VAR. *National Institute Economic Review* No. 204. 2008. p. 126-138. <http://ner.sagepub.com/cgi/content/abstract/204/1/126>

- BALLA KATALIN - KÖLLŐ JÁNOS - SIMONOVITS ANDRÁS: Transition with heterogeneous labor. *Structural Change and Economic Dynamics* Vol. 19. No. 3. 2008. p. 203-220. <http://www.sciencedirect.com/science/journal/0954349X>
- BELLAK, CHRISTIAN - LEIBRECHT, MARKUS - RIEDL, ALEKSANDRA: Labour costs and FDI flows into Central and Eastern European Countries: A survey of the literature and empirical evidence. *Structural Change and Economic Dynamics* Vol. 19. No. 1. 2008. p. 17-37. <http://www.sciencedirect.com/science/journal/0954349X>
- BIAGI, FEDERICO – LUCIFORA, CLAUDIO: Demographic and education effects on unemployment in Europe. *Labour Economics* Vol. 15. No. 5. 2008. p. 1076-1101. <http://www.sciencedirect.com/science/journal/09275371>
- BROWN, DANA L.: Persistent unemployment and passive policies: Politics and institutional change in post-communist Poland. *Human Relations* Vol. 60. No. 10. 2007. p. 1467-1491 <http://hum.sagepub.com/cgi/content/abstract/60/10/1467>
- BROWN, J. DAVID - EARLE, JOHN S.: Creating productive jobs in East European transition economies: A synthesis of firm-level studies. *National Institute Economic Review* No. 204. 2008. p. 108-125. <http://ner.sagepub.com/content/vol204/issue1/>
- CAROLI, EVE: Internal versus external labour flexibility: The role of knowledge codification. *National Institute Economic Review* No. 201. 2007. p. 107-118. <http://ner.sagepub.com/content/vol201/issue1/>
- COMMANDER, SIMON - KÖLLŐ JÁNOS: The changing demand for skills : Evidence from the transition. *Economics of Transition* Vol. 16. No.2. 2008. p. 199-221. <http://www3.interscience.wiley.com/journal/119412221/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0>
- EVERAERT, LUC - SCHULE, WERNER: Why It Pays to Synchronize Structural Reforms in the Euro Area Across Markets and Countries. *IMF Staff Papers* Vol. 55. No. 2. 2008. p. 356-366. <http://imf.org/External/Pubs/FT/staffp/2008/02/everaert.htm>
- GORGA, ADRIANA: Where Are We with the Harmonization of European Higher Education?: The Case of Central and East European Countries. *European Education* Vol. 39. No. 4. 2007/2008. p. 58-68.

- JENKINS, STEPHEN P. - MICKLEWRIGHT, JOHN - SCHNEPF, SYLKE V.: Social Segregation in Secondary Schools: How Does England Compare with Other Countries? *Oxford Review of Education* Vol. 34. No. 1. 2008. p. 21-37. <http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a781705832~db=all~order=page>
- JEONG, BYEONGJU - KEJAK, MICHAL - VINOGRADOV, VIATCHESLAV: Changing composition of human capital : The Czech Republic, Hungary and Poland. *Economics of Transition*. Vol. 16. No. 2. 2008. p. 247-271.
- KERTESI GÁBOR – KÉZDI GÁBOR: Children of the post-communist transition : Age at the time of the parent's job loss and dropping out of secondary school. *The B. E. Journal of Economic Analysis & Policy* Vol. 7. No. 2. 2007. Art.8. p. 1-25. <http://www.bepress.com/bejeap/vol7/iss2/art8/>
- KOGAN, IRENA – UNT, MARGE: The Role of Vocational Specificity of Educational Credentials for Labour Market Entry in Estonia and Slovenia. *International Sociology* Vol. 23. No. 3. 2008. p. 389-416. <http://iss.sagepub.com/cgi/content/abstract/23/3/389>
- LIÉGEAIS, JEAN-PIERRE: Roma Education and Public Policy: A European Perspective. *European Education* Vol. 39. No. 1. 2007. p. 11 – 31.
- MÜNICH, DANIEL – SVEJNAR, JAN: Unemployment in East and West Europe. *Labour Economics* Vol. 14. No. 4. 2007. p. 681-694. <http://www.sciencedirect.com.hu/science/journal/09275371>
- ONARAN, ÖZLEM – STOCKHAMMER, ENGELBERT: The effect of FDI and foreign trade on wages in the Central and Eastern European Countries in the post-transition era: A sectoral analysis for the manufacturing industry. *Structural Change and Economic Dynamics* Vol. 19. No. 1. 2008. p. 66-80. <http://www.sciencedirect.com.hu/science/journal/0954349X>
- PETRONGOLO, BARBARA - PISSARIDES, CHRISTOPHER A.: The Ins and Outs of European Unemployment. *American Economic Review* Vol. 98. No. 2. 2008. p. 256-262
- REIMER, DAVID - NOELKE, CLEMENS – KUCEL, ALEKSANDER: Labor Market Effects of Field of Study in Comparative Perspective: An Analysis of 22 European Countries. *International Journal of Comparative Sociology* Vol. 49. No. 4-5. 2008. p. 233 - 256. <http://cos.sagepub.com/cgi/content/abstract/49/4-5/233>
- SAAR, ELLU - UNT, MARGE – KOGAN, IRENA: Transition from Educational System to Labour Market in the European Union: A Comparison between New and Old Members. *International Journal of Comparative Sociology* Vol. 49. No. 1. 2008. p. 31-59.
- TARJÁNI HAJNALKA: The role of technology change and trade in changing relative labor demand in Hungary. *Eastern European Economics* Vol.45. No.5. 2007. p. 35-54.
- VERHOEVEN, WILLEM-JAN - DESSENS, JOS – JANSEN, WIM: Market transition or path dependency?: Changing effects of income determinants in the Czech Republic, Hungary, Poland, Russia, and Slovakia, 1991–2002. *Research in Social Stratification and Mobility* Vol. 26. No. 2. 2008. p. 141-159.

Műhelytanulmányok

- BROWN, J. DAVID - EARLE, JOHN S.- TELEGDY, ÁLMOS: Employment and wage effects of privatization: evidence from Hungary, Romania, Russia, and Ukraine. IZA Discussion Paper No. 3688. 2008. <http://www.iza.org/>
- CAMPOS, NAURO F. - JOLLIFFE, DEAN: Earnings, Schooling and Economic Reform: Econometric Evidence from Hungary (1986-2004). Bonn : IZA Discussion Paper No. 2678, 2007. <http://ssrn.com/abstract=978765>
- CANNING, MARY et al. : Vocational Education in the New Eu Member States: Enhancing Labor Market Outcomes and Fiscal Efficiency. World Bank Working Papers No. 116. 2007. <http://go.worldbank.org/5P1O9ZWI30>
- CAREY, DAVID: Improving education outcomes in the Slovak Republic. Paris : OECD Economics Department Working Paper No. 578. 2007 [http://www.oilis.oecd.org/oilis/2007doc.nsf/linkto/ecowkp\(2007\)38](http://www.oilis.oecd.org/oilis/2007doc.nsf/linkto/ecowkp(2007)38)
- CAUSA, ORSETTA: Explaining differences in hours worked among OECD countries: an empirical analysis. Paris: OECD Economics Department Working Paper No. 596. 2008. [http://www.oilis.oecd.org/oilis/2008doc.nsf/linkto/ecowkp\(2008\)4](http://www.oilis.oecd.org/oilis/2008doc.nsf/linkto/ecowkp(2008)4)
- CSENGÖDI, SÁNDOR - URBAN, DIETER M.: Foreign Takeovers and Wage Dispersion in Hungary. Munich : CESifo Working Paper No. 2188, 2008. http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoHome/bpubl/b3publwp/_wp_by_number?p_number=2188
- EARLE, JOHN S. - TELEGDY, ÁLMOS: Ownership and Wages: Estimating Public-Private and Foreign-Domestic Differentials Using Leed from Hungary, 1986-2003. Cambridge, MA: NBER Working Paper No. W12997, 2007. <http://www.nber.org/papers/w12997>

- FARES, JEAN – TIONGSON, ERWIN R: Youth Unemployment, Labor Market Transitions, and Scarring: Evidence from Bosnia and Herzegovina. World Bank Policy Research Working Paper 4183, 2007. <http://go.worldbank.org/SES9BLQF70>
- FUENTES, ANDRÉS: Improving employment prospects the Slovak Republic: building on past reforms. Paris : OECD Economics Department Working Paper No. 579. 2007. [http://www.oilis.oecd.org/olis/2007doc.nsf/linkto/eco-wkp\(2007\)39](http://www.oilis.oecd.org/olis/2007doc.nsf/linkto/eco-wkp(2007)39)
- HÁMORI SZILVIA: An analysis of the earnings structures in the public and private sectors in Hungary. University of Mannheim, Center for Doctoral Studies in Economics (CDSE), Discussion Paper No. 33., 2008. <http://cdse.uni-mannheim.de/dipa/33.pdf>
- JURAJDA, STEPAN - TERRELL, KATHERINE: Regional unemployment and human capital in transition economies. CEPR Discussion Papers: 6569, 2007. <http://www.cepr.org/pubs/dps/DP6569.asp>
- MALAMUD, OFER - POP-ELECHES, CRISTIAN: General Education vs. Vocational Training: Evidence from an Economy in Transition. NBER Working Paper No. W14155, 2008. <http://www.nber.org/papers/w14155>
- MOLNÁR MARGIT - PAIN, NIGEL - TAGLIONI, DARIA: The internationalisation of production, international outsourcing and employment in the OECD. Paris : OECD Economics Department Working Paper No. 561. 2007. [http://www.oilis.oecd.org/olis/2007doc.nsf/43bb6130e5e86e5fc12569fa005d004c/16cc104453b93fd6c125730e0053cd88/\\$FILE/JT03229961.PDF](http://www.oilis.oecd.org/olis/2007doc.nsf/43bb6130e5e86e5fc12569fa005d004c/16cc104453b93fd6c125730e0053cd88/$FILE/JT03229961.PDF)
- MUNICH, DANIEL - SVEJNAR, JAN: Unemployment in East and West Europe. CEPR Discussion Paper No. DP6315, 2007. www.cepr.org/pubs/dps/DP6315.asp
- RODRIGUEZ-PLANAS, NURIA - BENUS, JACOB: Evaluating active labor markets in Romania. Unitat de Fonaments de l'Anàlisi Econòmica (UAB) and Institut d'Anàlisi Econòmica (CSIC), UFAE and IAE Working Papers, 2007, 42 p. <http://pareto.uab.es/wp/2007/69907.pdf>
- STRAUSS, HUBERT – MAISONNEUVE, CHRISTINE : The wage premium on tertiary education: new estimates for 21 OECD countries. Paris : OECD Economics Department Working Paper No 589. 2007. [http://www.oilis.oecd.org/olis/2007doc.nsf/linkto/eco-wkp\(2007\)49](http://www.oilis.oecd.org/olis/2007doc.nsf/linkto/eco-wkp(2007)49)
- TURNER, LAURE - BOULHOL, HERVÉ: Recent trends and structural breaks in US and EU15 labour productivity growth. Paris: CD Economics Department Working Paper No. 628. 2008. [http://www.oilis.oecd.org/olis/2008doc.nsf/linkto/eco-wkp\(2008\)36](http://www.oilis.oecd.org/olis/2008doc.nsf/linkto/eco-wkp(2008)36)
- VAMVAKIDIS, ATHANASIOS: Regional wage differentiation and wage bargaining systems in the EU. Washington: IMF. 2008. 17 p. IMF working paper 08/43. <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk=21653.0>
- ZAMAN, CONSTANTIN: Inside the European Union: A Diagnosis of the Labour Market and Social Protection System in Romania at the Moment of Integration. <http://ssrn.com/abstract=961816>

Nemzetközi szervezetek kiadványai

- Benefits and Wages 2007 : OECD Indicators. Paris : OECD Publishing, 2007. 206 p.
- Education at a Glance 2008: OECD Indicators. Paris : OECD Publishing, 2008. 528 p.
- Jobs for Youth : Slovak Republic. Paris : OECD Publishing, 2007. 110 p.
- Labour Force Statistics 1986-2006. Paris : OECD Publishing, 2007. 482 p.
- Labour market policy / Eurostat. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DO-07-001/EN/KS-DO-07-001-EN.PDF
- More Than Just Jobs : Workforce Development in a Skills-Based Economy /ed. by Giguère Sylvain. Paris : OECD Publishing, 2008. 251 p.
- OECD Economic Outlook No. 83. (June 2008). Paris : OECD Publishing, 2008. 307 p.
- OECD Economic Surveys : Slovak Republic. Volume 2007 Issue 7. Paris : OECD Publishing, 2007. 113 p.
- OECD Employment Outlook 2008. Paris : OECD Publishing, 2008. 406 p.
- OECD Statistical Compendium 2008. CD-ROM. Paris : OECD Electronic Publications, 2008.
- Serbia: A Labour Market in Transition. Paris : OECD Publishing, 2008. 104 p.
- The Global Competition for Talent : Mobility of the Highly Skilled. Paris : OECD Publishing, 2008. 165 p.
- Trends Shaping Education, 2008. Paris : OECD Publishing, 88 p.
- Vocational Education and Training in Slovenia : Short Description. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. 79 p.
- Yearbook of Labour Statistics: Time series / Country profiles, 2008. Geneva : ILO, 2008.

III. SZERVEZETEK, INTÉZMÉNYEK, PORTÁLOK

- ÁFSZ Állami Foglalkoztatási Szolgálat <http://www.afsz.hu/engine.aspx>
- Centre for Employment Research, University of Westminster <http://www.wmin.ac.uk/wbs/page-54>
- CERC Council for Employment, Income and Social Cohesion <http://www.cerc.gouv.fr/>
- CILN Canadian International Labour Network <http://www.ciln.mcmaster.ca/>
- EALE European Association of Labour Economists <http://www.eale.nl/>
- EC Employment Analysis http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/index_en.htm
- EC Employment, Social Affairs and Equal Opportunities <http://ec.europa.eu/social/>
- EC Eurostat <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
- EERC Economic Education and Research Consortium, Moscow <http://www.eerc.ru/>
- European Employment Observatory <http://www.eu-employment-observatory.net/index.aspx>
- IAB Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung, Nürnberg <http://www.iab.de>
- IER Institute for Employment Research, Warwick <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/ier>
- IES Institute for Employment Studies, Brighton <http://www.employment-studies.co.uk>
- IES Institute of Education Sciences / U.S. Department of Education <http://ies.ed.gov/>
- IFAU Institute for Labour Market Policy Evaluation, Uppsala <http://www.ifau.se/?epslanguage=EN>
- ILO International Labour Organisation www.ilo.org
- IWER Institute for Work & Employment Research, Sloan School of Management, MIT <http://mitsloan.mit.edu/iwer/>
- IZA Institute for the Study of Labor <http://www.iza.org/>
- IZA Who's Who in Labor Economics <http://www.iza.org/>
- KSH Központi Statisztikai Hivatal www.ksh.hu
- Külföldi oktatáspolitikai szervezetek linkgyűjteménye <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=linktar&kod=pol>
- Labor Research Group at the School of Economics and Management, University of Aarhus <http://www.cls.dk/>
- LABORSTA - database on labour statistics / ILO Bureau of Statistics <http://laborsta.ilo.org/default.html>
- Labour Ministry linkgyűjtemény: http://laborsta.ilo.org/links_E.html
- Magyar oktatási linkgyűjtemény <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=linktar&kod=hu>
- MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézet <http://www.gvi.hu>
- MKIK Magyar Kereskedelmi és Iparkamara <http://www.mkik.hu/index.php>
- MSZT Magyar Szakképzési Társaság <http://www.mszt.iif.hu>
- MTA KTI Adatbank <http://adatbank.mtaki.hu/>
- Munkaügyi Kutatások Portál <http://www.employment-policy.hu/>
- National Statistical Offices linkgyűjtemény: http://laborsta.ilo.org/links_E.html
- NGFM Nemzeti Gazdasági és Fejlesztési Minisztérium <http://www.nfgm.gov.hu/>
- NSZFI Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet <http://www.nive.hu>
- OECD Directorate for Employment, Labour and Social Affairs http://www.oecd.org/departement/0,3355-en_2649_33729_1_1_1_1_1,00.html
- OFA Országos Foglalkoztatási Közalapítvány www.ofa.hu
- OFI Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet <http://www.ofi.hu/>
- OKM Oktatási és Kulturális Minisztérium <http://www.okm.gov.hu/>
- SOLE Society of Labor Economists <http://gsbwww.uchicago.edu/labor/sole.htm>
- SZMI Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet <http://www.szmi.hu/>
- SZMM Szociális és Munkaügyi Minisztérium <http://www.szmm.gov.hu/>
- U.S. Bureau of Labor Statistics <http://www.bls.gov/>
- Upjohn Institute for Employment Research, Michigan <http://www.upjohninstitute.org/>

FÜGGELÉK. TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE

TÁBLÁZATOK

TRENDEK

1. táblázat: Havi bruttó átlagkereset régióként	32
---	----

KÖZELKÉP

1.1. táblázat: Foglalkoztatás a 15–59 éves, nem tanuló népességben különböző meghatározások szerint, 2005 (százalék)	41
1.2. táblázat: A 15–59 éves, nem tanuló népesség megoszlása munkaerő-piaci státusok szerint – az országos átlagok regionális átlagai és szórásai, 2005 ..	43
1.3. táblázat: Az álláskereső aránya a 15–59 éves, nem tanuló és nem dolgozó népességben 2005-ben – régiós átlagok és országok közötti szórások	44
1.4. táblázat: A megfigyeléskor inaktív, nem tanuló 15–59 évesek közül egy évvel a kérdés előtt is inaktív volt – rangsorok a férfiakra és nőkre	45
1.5. táblázat: Az álláskeresőre ható tényezők Magyarországon, Szlovákiában és Lengyelországban 2005-ben – logit esélyráták	46
1.6. táblázat: A regisztrációs gyakorlat néhány mutatója Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában, 2005	49
1.7. táblázat: Az ILO–OECD és a regisztrált munkanélküliség kapcsolata Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában, 2005	51
1.8. táblázat: A munkájuktól a referenciahéten ideiglenesen távol lévők aránya az ILO–OECD-módszerrel számolt foglalkoztatottak között, 2005)	57
1.9. táblázat: A referenciahéten dolgozók százalékos megoszlása a ténylegesen ledolgozott és a szokásos munkaidő viszonya szerint, 2005	57
1.10. táblázat: A referenciahéten dolgozók heti munkaidejének átlaga és szórása, 2005 (óra)	58
1.11. táblázat: A részmunkaidősök százalékaránya különböző csoportokban, 2005	59
1.12. táblázat: A rugalmas munkaidő-beosztás szerepe a szokásosnál rövidebb vagy hosszabb munkaidő magyarázatában, 2005 (százalék)	60
1.13. táblázat: Otthoni munkavégzés, 2005	61
1.14. táblázat: Otthon dolgozók százalékaránya Ausztriában és Magyarországon, 2005	62
1.15. táblázat: A 25–29 évesek részvételi aránya felnőttképzésben, 2005 (százalék)	62
1.16. táblázat: A 25–29 éves felnőttképzésben részt vevők százalékos megoszlása szakterület szerint, 2004–2005	63

1.17. táblázat: A felnőttképzésben való részvétel esélyének becslése a 25–29 évesek körében, 2004–2005 (logit esélyráták)	64
1.18. táblázat: A 30 éves és idősebbek részvételi aránya felnőttképzésben, 2005 (százalék)	64
1.19. táblázat: A felnőttképzésben való részvétel esélyének becslése a 30 éves és idősebbek körében, 2005 (logit esélyráták)	65
1.20. táblázat: A 15–49 éves nem tanulók foglalkoztatási rátái a legmagasabb iskolai végzettség megszerzése óta eltelt idő szerint, korcsoportonként, 2005	68
1.21. táblázat: A 15–49 éves nem tanulók foglalkoztatási rátái végzettségi szint szerint, korcsoportonként, 2005	71
1.22. táblázat: A tanulók százalékaránya a foglalkoztatott népességben belül, korcsoportonként, 2005	73
1.23. táblázat: A részmunkaidőben és a határozott idejű szerződéssel foglalkoztatottak százalékaránya, 2005	75
1.24. táblázat: A foglalkoztatottak százalékos megoszlása foglalkozás szerint, 2005	76
1.25. táblázat: A fiatalok atipikus munkavégzése, annak gyakorisága szerint, 2005 (százalék)	77
1.26. táblázat: A 15–49 évesek foglalkoztatási esélye (logit esélyráták)	78
1.27. táblázat: A 40–64 éves férfiak százalékos megoszlása munkaerő-piaci kategóriáinkénti önbesorolás szerint, 2005	80
1.28. táblázat: A foglalkoztatottak százalékaránya a 40–64 éves férfiak között, korcsoportonként és iskolai végzettség szerint, 2005	82
1.29. táblázat: A nyugdíjasok és munkaképtelenek százalékaránya a 40–64 éves férfiak között, korcsoportonként és iskolai végzettség szerint, 2005	83
F1.1. táblázat: A 20–29 évesek részvétele iskolarendszerű képzésben, 2005 (százalék)	85
2.1. táblázat: A 20–25 éves, nappali tanulmányokat nem folytató és a megfigyelés időpontjáig felsőfokú végzettséget sem szerzett népesség megoszlása legmagasabb iskolai végzettség szerint, 1995, 2000 és 2005 (százalék)	89
2.2. táblázat: Kérdések a nemzetközi felnőttírásbeliség-vizsgálatban a munkahelyi írás-olvasási követelményekről	95

2.3. táblázat: Becsült foglalkoztatásiáramlás regressziós paraméterek a szakképzés szakmai illeszkedésének a vizsgálatára (súlyozott becslések)	105
2.4. táblázat: A külső és belső komponensek hozzájárulása a 0–8 osztályt végzetek foglalkoztatásának éves változásához az átmenet három szakaszában (százalék, bázisidőszaki foglalkoztatás=100)	110
2.5. táblázat: A munkahelyi írás-olvasási követelmények száma Közép-Kelet Európában valamint a Nyugat2 csoportban a régi és új munkahelyeken (Európa)	114
2.6. táblázat: Az iskolázottság, az alapkészségek és a foglalkoztatás összefüggése Nyugaton és Közép-Kelet-Európában	116
2.7. táblázat: A (8) egyenlet becslése fix foglalkozási hatásokat feltételező panelregresszióval	120
2.8. táblázat: Létszámfeleslegekről és munkaerőhiányról panaszkodó vállalatok 2000-ben	122
2.9. táblázat: A kíváncsnál alacsonyabb létszám valószínűségét befolyásoló tényezők 2000-ben	123
2.10. táblázat: Szakma és foglalkozáspozíciós tábla, Észak-magyarországi Regionális Munkaügyi Központ, Borsod-Abaúj-Zemplén megye	126
F2.1. táblázat: IALS elemzési minta (15–59 éves, nem tanuló népesség)	129
F2.2. táblázat: Az IALS-teszteredmény különböző mutatói	129
F2.3. táblázat: Az írás-olvasási készségek és követelmények néhány mutatója a cseh elemzési mintában	131
F2.4. táblázat: Eredeti 1997. évi FEOR-kód (vagy annak megfelelője 1997 előtt és után)	132
F2.5. táblázat: Az EBRD-felvétel mintája és néhány változó átlaga 2000-ben	132
JOGSZABÁLYI KÖRNYEZET	
1. táblázat: A munkanélküliség miatt keresetpótló támogatásban részesülők átlagléttségének össze-tétele, 1992–2007	140
2. táblázat: Az álláskeresési járadékra való jogosult-ság feltételei	142
3. táblázat: Főszabályok az álláskeresési juttatás összegének megállapításához	142
4. táblázat: Az álláskeresési segély főbb jellemzői	145
5. táblázat: Rendszeres szociális segélyben részesü-lők száma régióként 2007-ben	147
6. táblázat: A ténylegesen munkát kereső és passzív munkanélküliek aránya a munkanélküli-ellátás-ban részesülők között	150
7. táblázat: Álláskereső munkanélküliek ellátottsági szintje 1992–2007 között (százalék)	150
8. táblázat: Munkanélküliségi ráta, aktiválási arány és az aktív eszközökben résztvevők a gazdaságilag aktív népesség százalékában	152
9. táblázat: Aktív munkaerő-piaci eszközökben részt vevők átlagléttszáma és annak megoszlása, 2001–2007	153
10. táblázat: Érintett létszám és megoszlása aktív eszközönként, 2001–2007	154
11. táblázat: Munkaviszonyban nem állók képzés-ben való részvétele a képzés jellege szerint, 2007 ...	156
12. táblázat: A foglalkoztatás bővítését szolgáló tá-mogatással összefüggő foglalkoztatásban részt ve-vők száma, 2007	160
13. táblázat: A vállalkozóvá válás különböző formá-iban részesülők száma 2007-ben	165
14. táblázat: A Start-kártyacsatlód keretében nyúj-tott munkáltatói kedvezmények	174
15. táblázat: Munkaadói és munkavállalói járulékok mértékének változása (százalék)	187
16. táblázat: Munkaerő-piaci költségvetés felhasz-nálása, 2007	187
STATISZTIKAI ADATOK	
1.1. táblázat: Alapvető gazdasági mutatók	195
2.1. táblázat: Népesség	196
2.2. táblázat: A népesség száma főbb korcsoportok szerint, ezer fő	197
2.3. táblázat: A férfi népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő	198
2.4. táblázat: A női népességszám alakulása főbb korcsoportok szerint, ezer fő	198
3.1. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazda-sági aktivitása	199
3.2. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása	200
3.3. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása	201
3.4. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség gazda-sági aktivitása – százalék	202
3.5. táblázat: A 15 éves és idősebb férfiak gazdasági aktivitása – százalék	203
3.6. táblázat: A 15 éves és idősebb nők gazdasági aktivitása – százalék	204
3.7. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma mun-kaerőpiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint ...	205
3.8. táblázat: A 15–64 éves népesség létszáma mun-kaerőpiaci kategóriánkénti önbesorolása szerint, százalék	206
4.1. táblázat: Összes foglalkoztatott	207
4.2. táblázat: Összes foglalkoztatott nemek szerint	208
4.3. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti meg-oszlása – férfiak, százalék	209
4.4. táblázat: A foglalkoztatottak kor szerinti meg-oszlása – nők, százalék	209
4.5. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása – férfiak, százalék	210
4.6. táblázat: A foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti megoszlása – nők, százalék	210

4.7. táblázat: A foglalkoztatottak száma foglalkozási viszony szerint	212	5.16. táblázat: A képzésben résztvevő munkaviszonyban nem állók számának megoszlása a képzés típusa szerint	230
4.8. táblázat: A foglalkoztatottak megoszlása foglalkozási viszony szerint – százalék	212	5.17. táblázat: A munkaerőpiaci képzésbe belépő munkaviszonnyal nem rendelkezők száma és megoszlása korcsoport és iskolai végzettség szerint nemenként	230
4.9. táblázat: Az alkalmazásban állók megoszlása ágazatok szerint, százalék	213	5.18. táblázat: A nyilvántartott álláskeresők megoszlása iskolai végzettség szerint, éves átlag	230
4.10. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása vállalatméret szerint, százalék	214	5.19. táblázat: A nyilvántartott álláskereső pályakezdekők megoszlása iskolai végzettség szerint	231
4.11. táblázat: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása a külföldi tulajdonhányad szerint	214	5.20. táblázat: A nyilvántartott álláskeresők száma iskolai végzettség szerint, éves átlag	231
4.12. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, férfiak, százalék	215	5.21. táblázat: A nyilvántartott álláskereső pályakezdekők száma iskolai végzettség szerint, éves átlag ...	231
4.13. táblázat: 15–74 éves népesség foglalkoztatási rátája, nők, százalék	215	5.22. táblázat: 15–74 évesek munkanélküliségi rátája iskolai végzettségek szerint, férfiak, százalék	232
4.14. táblázat: 15–74 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettségek szerint, férfiak, százalék	216	5.23. táblázat: 15–74 évesek munkanélküliségi rátája iskolai végzettségek szerint, nők, százalék	232
4.15. táblázat: 15–74 évesek foglalkoztatási rátája iskolai végzettségek szerint, nők, százalék	216	6.1. táblázat: Nominális és reálkereset	233
5.1. táblázat: A munkanélküliségi ráta alakulása kor és nem szerint, a tartósan munkanélküliek aránya	217	6.2. táblázat: Bruttó átlagkereseti arányok nemzetgazdasági ágak szerint	234
5.2. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása – nők	218	6.3. táblázat: Létszámmegoszlás, bruttó átlagkereset nemenként, nemzetgazdasági ágak szerint	235
5.3. táblázat: A munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása – férfiak	218	6.4. táblázat: Létszámmegoszlás, bruttó átlagkereset a nemzetgazdaságban nemenként, iskolai végzettség szerint	235
5.4. táblázat: A munkanélküliek száma a munkakeresés hossza szerint, ezer fő	219	6.5. táblázat: Létszámmegoszlás, bruttó átlagkereset a költségvetési szektorban nemenként, iskolai végzettség szerint	236
5.5. táblázat: A nyilvántartott álláskeresők és a MEF munkanélküliség alakulása	221	6.6. táblázat: Létszámmegoszlás, bruttó átlagkereset a versenyszférában nemenként, iskolai végzettség szerint	236
5.6. táblázat: A nyilvántartott álláskeresők megoszlása a Munkaerő-felvételben megfigyelt gazdasági aktivitás szerint	222	6.7. táblázat: Minimálbér	237
5.7. táblázat: Az FSZH nyilvántartás főbb adatai, éves átlagok	223	6.8. táblázat: Központi bérmegállapodások	237
5.8. táblázat: Az álláskeresési nyilvántartásba belépők száma, ezer fő	224	6.9. táblázat: Az alacsony keresetű dolgozók százalékos aránya nemek, korcsoport, iskolai végzettség és ágak szerint	238
5.9. táblázat: Segélyezés, munkaerőpiaci programok	225	6.10. táblázat: A bruttó átlagkeresetek differenciált-sága nemenként, együtt, decilis hányadosok	239
5.10. táblázat: A nyilvántartott álláskeresők közül támogatott és nem támogatott munkahelyeken elhelyezkedők száma régiók szerint	226	6.11. táblázat: Tulajdonhányad szerinti kereset átlagok a versenyszférában fizikai-szellemi bontásban, nemenként	240
5.11. táblázat: A nyilvántartott álláskeresők, az álláskeresési ellátásban, a jövedelempótló támogatásban valamint a rendszeres szociális segélyben részesülők megoszlása iskolai végzettség szerint	227	6.12. táblázat: Tulajdonhányad és létszámnagyság szerinti kereset átlagok a versenyszférában, fizikai ..	240
5.12. táblázat: Az aktív eszközökből kikerülők elhelyezkedési arányai	228	6.13. táblázat: Tulajdonhányad és létszámnagyság szerinti kereset átlagok a versenyszférában, szellemi	240
5.13. táblázat: Munkanélküli/álláskeresési/vállalkozói járadékból kilépők	228	6.14. táblázat: Tulajdonhányad és létszámnagyság szerinti kereset átlagok a versenyszférában, összesen	240
5.14. táblázat: A 2007. évben befejezett programokból kikerülők elhelyezkedési arányai nem, kor és iskolai végzettség szerint	229	6.15. táblázat: Korév szerinti kereset átlagok a nemzetgazdaságban	241
5.15. táblázat: A munkaerőpiaci képzésben résztvevők érintett létszámának megoszlása	229		

7.1. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokból nappali tagozaton kilépők száma	243	6. ábra: A foglalkoztatási arány és a munkanélküliség alakulása iskolai végzettség szerint, 1998–2007 ..	23
7.2. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokba nappali tagozaton belépők száma	244	7. ábra: A foglalkoztatottsági arány változása korcsoportok és nemek szerint, 1998–2007	23
7.3. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokban nappali tagozaton tanulók száma	245	8. ábra: A női munkanélküliségi ráta és foglalkoztatási arány nagysága a férfi munkanélküliségi ráta és foglalkoztatási arány százalékában, 1998–2007 ..	24
7.4. táblázat: Az egyes oktatási fokozatokban nem nappali tagozaton tanulók száma	246	9. ábra: Az alkalmazottak számának változása ágazatonként, 2006–2007 (százalék)	25
7.5. táblázat: Az egyetemi, főiskolai továbbtanulásra jelentkezők, nappali tagozat	246	10. ábra: A foglalkoztatási ráta alakulása a tervezési régiókban, 1998–2007	25
8.1. táblázat: Bejelentett álláshelyek	247	11. ábra: A munkanélküliség regionális különbségének alakulása a kistérségekben, 1991–2008	26
8.2. táblázat: Létszámnövelést illetve -csökkenést tervező vállalatok aránya	248	12. ábra: A regisztrált munkanélküliségi ráta településtípusonként, 1990–2007	27
8.3. táblázat: Rendelésállományuk növekedésére ill. csökkenésére számító vállalatok	248	13. ábra: A nettó reálbér és a GDP növekedési üteme, 2001–2007	27
8.4. táblázat: Új kapacitásokat üzembe helyező vállalatok	248	14. ábra: A versenyszféra és az állami szektor béreinek aránya, 1998–2008	28
9.1. táblázat: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta	250	15. ábra: Az alkalmazásban állók reálkeresetének változása ágazatonként, 2006–2007	28
9.2. táblázat: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint	251	16. ábra: A nők bruttó keresete a férfiak keresetének százalékában, 1998–2007	30
9.3. táblázat: Regionális különbségek: A nyilvántartott álláskeresők relatív mutatója	252	17. ábra: A bruttó átlagkereset alakulása az országos átlag százalékában, 2001–2007	31
9.4. táblázat: A nyilvántartott álláskeresők relatív mutatói megyénként	253	KÖZELKÉP	
9.5. táblázat: A bruttó átlagkeresetek alakulása a fővárosban és a megyékben	254	1.1. ábra: Foglalkoztatási ráták a 15–64 éves népességben az ILO–OECD meghatározása szerint, 2005 második negyedév (százalék)	40
9.6. táblázat: Regionális különbségek: keresetek	255	1.2. ábra: A 15–59 éves, nem tanuló és nem dolgozó népesség kapcsolata az állami foglalkoztatási szolgálattal 2005-ben	47
9.7. táblázat: Regionális különbségek: bruttó hazai termék	256	1.3. ábra: Munkanélküliként regisztráltak aránya a nem foglalkoztatottak között az állás elhagyása óta eltelt idő függvényében Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában, 2005	50
10.1. táblázat: Külföldi állampolgárok részére kiadott munkavállalási engedélyek	258	1.4. ábra: A nagyon változó munkaidőben dolgozók aránya, 2005	56
10.2. táblázat: A munkahelyükön 0–6 hónapja dolgozók aránya	258	1.5. ábra: A 15–29 évesek munkanélküliségi rátái, 2005	66
11.1. táblázat: Sztrájkok	259	1.6. ábra: A 15–29 évesek foglalkoztatási rátái, 2005	66
12.1. táblázat: A 15–64 éves népesség foglalkoztatási aránya és munkanélküliségi rátája nemeként az EU–15, valamint az EU–25 országaiban	260	1.7. ábra: A nem dolgozó tanulók, illetve nem tanulók közül a munkaerő-piaci tapasztalattal rendelkezők százalékaránya, 2005	74
12.2. táblázat: A foglalkoztatottak összetétele	261	2.1. ábra: A szakmunkások keresetének alakulása az életpálya során a középiskolát végzettekhez képest, 1972, 1982, 1986, 2002	91
12.3. táblázat: A teljes munkaidőben foglalkoztatottak törvényes minimálbére, 23 évesek és idősebbek	262	2.2. ábra: Standardizált felnőttírásbeliség-vizsgálat eredményei a fiatal diplomásokhoz viszonyítva	93
ÁBRÁK		2.3. ábra: A munkahelyek megoszlása az ellátott írás-olvasási feladatok száma szerint	96
TRENDEK		2.4. ábra: A foglalkoztatási arányok változása a nyolc általánost, szakmunkásképzőt és középiskolát (érettségivel) végzettek körében, 1980–2005	98
1. ábra: A 15–64 éves korosztály foglalkoztatási aránya az OECD-országokban	17		
2. ábra: A 15–64 éves népesség foglalkoztatási rátája a visegrádi országokban, 2000–2007	19		
3. ábra: A munkapiaci aktivitás alakulása, 1998–2007	20		
4. ábra: A száz regisztrált álláskeresőre jutó bejelentett munkahelyek számának alakulása, 1999–2007 ..	21		
5. ábra: A munkanélküliségi ráta alakulása, 2006–2008	21		

2.5. ábra: A foglalkoztatási arányok változása korcsoportok szerint, nyolc általánost, szakmunkás-képzőt és középiskolát (érettségivel) végzetek	99	5.1. ábra: A munkanélküliségi ráta nemek szerint	217
2.6. ábra: Az érettségi nélküli szakképzettek foglalkoztatási megoszlása szakcsoportok szerint, kiemelve a nem szakmunkásszakmákat (azokat, amelyekre nem képeznek szakképző iskolákban) ..	100	5.2. ábra: A munkanélküliek aránya a munkakeresés hossza szerint, százalék	219
2.7. ábra: Az érettségi nélküli szakképzettek foglalkoztatási megoszlása a legfontosabb szakcsoportokban, életkor szerint	101	5.3. ábra: A különböző munkaerőpiaci állományok közötti negyedéves áramlások intenzitásának alakulása a 15–74 éves népességben	220
2.8. ábra: Az érettségivel nem rendelkezők létszám-változásának komponensei 1986–1992	107	5.4. ábra: A nyilvántartott álláskereső és a MEF szerinti munkanélküli	221
2.9. ábra: Az érettségivel nem rendelkezők létszám-változásának komponensei 1992–1995	108	5.5. ábra: A nyilvántartott álláskereső megoszlása a Munkaerő-felvételben megfigyelt gazdasági aktivitás szerint	222
2.10. ábra: Az érettségivel nem rendelkezők létszám-változásának komponensei 1995–2003	108	5.6. ábra: Az álláskereső nyilvántartásba belépők száma, ezer fő	223
2.11. ábra: Az írás-olvasási feladatok számának marginális hatása a 0–10 és 11 osztályt végzetek számarányára különböző ágazatokban és foglalkozási csoportokban, két országcsoporthoz	113	6.1. ábra: Bruttó és nettó reálkereset éves változása ...	233
2.12. ábra: Az iskolai végzettség hozama, 1986 és 2002	118	6.2. ábra: Bruttó átlagkereset az országos átlag százalékában, nemzetgazdasági ágak szerint, 1995, 2006	234
STATISZTIKAI ADATOK		6.3. ábra: Az alacsony keresetű dolgozók aránya nemek szerint, százalék	238
1.1. ábra: Alapvető gazdasági mutatók éves változása	195	6.4. ábra: A bruttó átlagkeresetek differenciáltsága ...	239
2.1. ábra: Január 1-jei népesség, függőségi ráta	196	7.1. ábra: A nappali tagozaton tanulók a megfelelő korú népesség arányában	243
2.2. ábra: A népesség főbb korcsoportok szerint	197	7.2. ábra: Belépők és kilépők az egyes oktatási fokozatokban	244
3.1. ábra: 15–59 éves férfiak és 15–54 éves nők megoszlása munkaerőpiaci részvétel szerint	202	7.3. ábra: Az egyes oktatási fokozatokban tanulók megoszlása	245
3.2. ábra: 15–59 éves férfiak megoszlása munkaerőpiaci részvétel szerint	203	8.1. ábra: A bejelentett álláshelyek és a nyilvántartott álláskereső számának alakulása	247
3.3. ábra: 15–54 éves nők megoszlása munkaerőpiaci részvétel szerint	204	8.2. ábra: Létszámcsoökkentést és létszámnövekedést tervező vállalatok aránya	249
4.1. ábra: Összes foglalkoztatott	207	8.3. ábra: Rendelésállományuk növekedésére illetve csökkenésére számító vállalatok aránya	249
4.2. ábra: Összes foglalkoztatott nemek szerint	208	9.1. ábra: Regionális különbségek: foglalkoztatási ráta a tervezési statisztikai régiókban	250
4.3. ábra: A foglalkoztatottak kor szerinti megoszlása, százalék	211	9.2. ábra: Regionális különbségek: munkanélküliségi ráta a Munkaerő-felmérés szerint	251
4.4. ábra: A foglalkoztatottak iskolai végzettség és nemek szerint, százalék	211	9.3. ábra: Regionális különbségek: regisztrált munkanélküliségi ráta a tervezési statisztikai régiókban	252
4.5. ábra: Az alkalmazásban állók, szövetkezeti tagok, egyéb társas vállalkozások tagjainak, egyéni vállalkozók ill. segítő családtagok arányának alakulása	213	9.4. ábra: Regisztrált megyei munkanélküliségi ráták átlagai, 2006	253
4.6. ábra: A vállalati szférában alkalmazottak megoszlása vállalatméret, külföldi tulajdonhányad szerint	214	9.5. ábra: A megyei munkanélküliségi ráták regionális különbségei	254
		9.6. ábra: Regionális különbségek: keresetek	257
		9.7. ábra: Regionális különbségek: bruttó hazai termék	257